

קובץ גליונות

פרשת וישב-מקץ-חנוכה

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

חנוכה שמחה!

לעילוי נשמת הר' שמואל מרדכי
ב"ר צבי הערש קנול ז"ל
נלב"ע א' טבת תשנ"ה
תנצב"ה

ניתן לשלם גם במכשירי
'קהילות' ו'נדרים פלוס' ע"ש קובץ גליונות

שהשמחה במעונם

ברכת מזל טוב לידידינו היקרים
המסייעים רבות בחוצאת ובחפצת קובץ גליונות
לא לפי הלומדים ברחבי הארץ
הר"ר שמואל ברקוביץ - בני ברק - בר מצוה לבנו

הר"ר יוסף ערבליך - בני ברק - לנישואי בנו

יהי רצון שהשמחה תשרה בביתכם תמיד
ותזכו לרוות מכולם רב נחת ושמחה עד בלי די

בברכה מרובה

לעילוי נשמת

מרת הניה ע"ה בת ר' פנחס אריה לייב ז"ל
ומרת פרידה ע"ה הי"ד
נלב"ע נר חמישי דחנוכה כ"ט כסלו
תנצב"ה

יו"ל בסיוע:

יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

עדיף לשלם ולתרום במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,
יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש קובץ גליונות,
או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 שלוחה-486

קהילות 073-2757000 שלוחה-4311

או בהעברה לבנק מרכנתיל-17 סניף: 745
מס' חשבון: 71262 ע"ש קובץ גליונות

לכל הקוראים והלומדים החשובים שליט"א
הקדישו ע"ג הקבצים את יקיריכם באחת משבתות השנה
ותזכו להיות שותפים בזיכוי הרבים הגדול
להגדיל תורה ולהאדירה.

ברכת מזל טוב

לידידינו החשוב

הר"ר גדליה סילמן שליט"א
לרגל הולדת בנו נ"י בשעתו"מ
יהי רצון שיזכה לגדלו לתורה
לחופה ולמעש"ט

התמונה בכריכה

באדיבות הצלם שוקי לרר

לעילוי נשמת

אלדד בן משה
נלב"ע י"ט שבט תשע"ב

צילה בת משה
נלב"ע י"ד תשרי תשע"א
תנצב"ה

לעילוי נשמת

מרת ורוניקה לאה לי ע"ה
בת הר"ר משה צבי ז"ל
נלב"ע א' טבת תשס"ט
תנצב"ה

להקדשות ע"ג קובץ

או המעונינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם

ובכל עניני קובץ

ניתן לפנות למס': 053-3145900

פקס: 077-2092005

או במייל: k.gilyonot@gmail.com

לקבלת הקובץ במייל

ניתן לשלוח בקשה

למערכת 'קובץ גליונות'

kovetz+subscribe@googlegroups.com

שלה	י"ט סיון	תצוה	י"א אדר א'		
קרח	כ"ו סיון	כי תשא	י"ח אדר א'		
חוקת	ג' תמוז	ויקהל	כ"ה אדר א'		
בלק	י' תמוז	פקודי	ב' אדר ב'		
פינחס	י"ז תמוז	ויקרא-זכור	ט' אדר ב'		
מטות	כ"ד תמוז	צו	ט"ז אדר ב'		
מסעי	ב' אב	שמיני - פרה	כ"ג אדר ב'		
דברים	ט' אב	תזריע	א' ניסן		
ואתחנן	ט"ז אב	מצורע-שבת הגדול	ח' ניסן		
עקב	כ"ג אב	חג הפסח	ט"ו ניסן	ויגש	ז' טבת
ראה	ל' אב	קדושים	כ"ט ניסן	ויחי	י"ד טבת
שופטים	ז' אלול	אמור	ו' אייר	שמות	כ"א טבת
כי תצא	י"ד אלול	בהר	י"ג אייר	וארא	כ"ח טבת
כי תבוא	כ"א אלול	בחוקותי	כ' אייר	בא	ו' שבט
נצבים - ראש השנה	כ"ח אלול	במדבר	כ"ז אייר	בשלח	י"ג שבט
וילך - שבת שובה - יו"כ	ו' תשרי	נשא - חג השבועות	ה' סיון	יתרו	כ' שבט
האזינו - חג הסוכות	י"ג תשרי	בהעלותך	י"ב סיון	משפטים	כ"ז שבט
				תרומה	ד' אדר א'

גיליון מס' 309 פרשת וישב
תשע"ט שנה שישית

גליון זה יוצא לרפואות:

הרב יהושע דוד

בן אסתר פראדל

דברי שי"ח

ממין רשכבה"ג שר התורה הגר"ה קניבסקי שליט"א

פשוט על הפרשה

"ויט עד איש עדולמי וגו' והי' בכזיב בלדתה אותו וגו' אשר על דרך תמנתה וגו'" (לה, אה"ה)

יל"ע למה הוצרכה תורה לפרט שמות כל המקומות. והנה בסנהדרין ק"ב א' אמרו שכס מקום מוכן לפורענות בשכם עינו את דינה בשכם מכרו אחיו את יוסף בשכם נחלקה מלכות בית דוד, ולפי הנראה גם עדולם מקום מוכן לפורענות כמ"ש במכא א' עד עדולם יבא כבוד ישראל ופירש"י שהגוים כבשו עד עדולם, וכאן יהודא נשא את בת שוע בעדולם כמ"ש ויט עד איש עדולמי וירא שם יהודא בת איש כנעני ושם נולדו ער ואונן ולפי דהמקום מזומן לפורענות לכך מתו שניהן, אבל בשלה פ' הכתוב והי' בכזיב בלדתה אותו וכיון שלא נולד בעדולם לכן נתקיים, וכן בפרץ וזרח כתיב שבא אלי' בדרך תמנתה וכיון שלא הי' בעדולם לכן נתקיימו. ובאגדת בראשית פס"ד עד עדולם הלכו הגליות לבושים ובעדולם הפשיטום השבאים ערומים כדי לבזותן הה"ד עד עדולם יבא כבוד ישראל.

(טעמא דקרא)

עניני חנוכה

בשבת כ"א ב' משמ' דר' תנחום נ"ח שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה וא"ר תנחום מאי דכתיב והבור ריק אין בו מים מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. ואמרו משום ר' העשיל ז"ל, שמה שהגמ' הסמיכה שני הדברים משום שקשה הרי לא רצו להרוג את יוסף כמ"ש אל תשפכו דם ואיך השליכוהו לבור מלא נחשים ועקרבים שבדאי ימות אלא דכתיב וישליכו והתוס' במעילה י"א ב' ד"ה דישון כתבו שאין השלכה פחותה מעשרים אמה ולכן לא ראו שיש שם נחשים ועקרבים ומוכח דנ"ח שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה שאין רואין עכ"ד. ולפ"ז למדנו מכאן דגם אם הדליק נ"ח בתוך בור עמוק כ' אמה (כגון שדר שם) ג"כ פסולה שאין נראית ברה"ר וצ"ע.

(טעמא דקרא)

מעשים ועובדות בעניני חנוכה

ר' יואל הי"ו מרופאי רבינו סיפר בנר שביעי של חנוכה, שלפני שמונה שנים, רבינו שאלו מתי מדליק נרות חנוכה אמר לו בשעה שש שבע, ואמר לו רבינו צריך להדליק בזמן, בשעה חמש הודיע לבני ביתו שמדליק בזמן, ובסופו של דבר הי' נס, ובאוטובוס המאוחר שהיה צריך לנסוע היה פיגוע ונהרגו ארבעה אנשים, וניצל בנס, אמר לו רבינו על כגון דא נאמר "שומר מצוה לא ידע דבר רע". היה פעם שרבינו התעורר מהשינה, באמצע הצהריים ואמר שיש הרבה חובות אבל מאד עייף וחוזר לישון, ולפתע לאחר עשרה רגעים קם ואמר שעכשיו זה לא זמן לישון וצריך ללמוד, 'ואתה תהיה שומר שלי להדלקת נרות חנוכה, אתה תלמד הלכות חנוכה וכך תוכל להיות שומר שלי'. [וב"ה הספיק רוב הוריות עד ההדלקה]

רבינו מקדיש מזמנו כל שנה לחלק לילדים דמי חנוכה. ותמיד בנר חמישי. והסביר שמקור הדבר מפני שמובא בפוסקים לתת צדקה בחנוכה לעניים, והעניים היו מתביישים, לכן שלחו ילדיהם, וכדי שלא לביישם, חילקו לכל הילדים, וגם אבא חילק לילדים, והטעם שבנר חמישי, מפני שיום זה אף פעם לא יוצא בשבת.

אמר רבינו [חנוכה תשע"א] לנכדיו תביא היום את הילדים לדמי חנוכה. וסיפר שהוא עוד קיבל מסבתא שלו אמו של החזו"א. חילק לכולם בסבר פנים יפות והתייחס לכל אחד. [בנו העיר שעשר אגורות כבר פחות מפרוטה, אמר, לדמי חנוכה זה טוב].

נשאל פעם מדוע מקדיש זמן רב כל כך לדמי חנוכה אמר כדי לקרב את המשפחה, והוסיף שגם אבא היה מבקר את הילדים מיד פעם מטעם זה. [אחר שגמר לחלק דמי חנוכה אמר בצחות להרבנית-התרוששנו מחלוקת המטבעות לנכדים].

אמר רבינו [כמדומה מהחזו"א זצ"ל] על אותם אלה שעושין פלפולין משונים משל למה הדבר דומה, לאחד ששאל, למה כתוב בפרשת בהעלותך את המילה בהעלותך עם ח' ולא עם כ' עונה לו חבריו הרי כתוב עם כ' ולא עם ח' אמר לו ההוא זה תירוץ אחד לי יש עוד תירוץ כנגד ח' ימי חנוכה.

(מנחת תודה)

עלי שי"ח

"לא יהיה לו נין ונכד!"

בימים האחרונים הגיע אל שולחנו של רבינו שאלה מרתקת ולא - מצויה.

אל חדרו של רבינו נכנס יהודי מבוגר שחזותו העידה עליו שאינו תלמיד חכם מופלג אך קובע עיתים לתורה ושומר מצוות. ובפיו שאלה. יש לנו בן יחיד - מספר האיש, שנולד אחרי אחרי הרבה שנות ציפיה וקושי גדול, עברנו הרבה עד שזכינו לילד, והבן התבגר וב' נישא גם הוא לפני כמה שנים אבל עוד אין לו ילדים, וגם אצלו יש הרבה קשיים.

וישבתי אני עם רעייתי וחשבתי מה יכולה להיות הסיבה שאנו כ"כ סובלים בענין זה של ילדים אצלינו ואצל בננו. ולאחרונה ישבתי בשיעור תורה ולמדו מסכת קידושין ושמעתי שהמגיד שיעור מקריא את דברי הגמרא בדף ל"ט א', כל האומר אין ערלה בחוץ לארץ לא יהיה לו נין ונכד (ועי' פנים יפות ויקרא י"ט כ"ג טעם נפלא בזה), וממש הזדעזעתי כי הרגשתי שזה נאמר עלי. והרהרתי הרבה במעשי ונזכרתי כי לפני שנים רבות התקשר אלי מחו"ל קרוב משפחה שאינו שומר תורה ומצוות וסיפר לי על עין פירות הגדל בחצירו והוא יודע שיש איסור לאכול מזה בשנים הראשונות, עניתי לו שזה רק בארץ ישראל והוא יכול לאכול.

והנה עכשיו שמעתי את דברי הגמרא ואיני מוצא מנוחה לעצמי כי אני מרגיש שדברי הגמרא התקיימו בי ממש, כי מפורש בגמ' שמי שמזלזל באיסורי ערלה בחוץ לארץ לא יהיה לו נין ונכד, ונפשי בשאלתי מה אפשר לעשות שאני לא יהיה בכלל אנשים שעליהם זה נאמר בגמרא.

ענה לו רבינו:

באמת עשית לא בסדר, אבל אל תדאג אפשר לעשות תשובה על כל העבירות, תחזור בתשובה כדין ובעז"ה יהיה לך נכדים. ובירכו. פני האיש אורו והוא יצא בשמחה לעשות כדברי רבינו.

בברכת שבת 2018

ב' תשרי 5778

סדרת היום

"כל העוסק בפר' הקרבנות כאילו הקריב"

מנחות ק"י א' א"ר יצחק מאי דכתיב זאת תורת החטאת וזאת תורת האשם כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם. איתא בילקוט ירמ' (רמז שכ"א) עה"פ (ל"ג י"ח) ולכהנים הלויים לא יכרת איש א"ל הקב"ה לכהנים וללויים אם אתם עוסקים בתורה בקרבנות מעלה אני עליכם כאילו אתם מקריבים בכל יום עולה וכליל, וכ' שם המג"א בזית רענן (אות י"ז) אע"ג דק"ל אפי' זר העוסק בהלכות עבודה כאילו נדר קרבן ל"ל דישראל הוי כאילו נדר קרבן והקריבו כהן אבל כהן העוסק בהלכות עבודה הוי כאילו הקריבו הוא בעצמו, והנה עי' באו"ח סי' מ"ח שכ' המג"א דפרשת קרבנות יאמר בעמידה דומיא דקרבנות שה' בעמידה ועי' בשע"ת שבבכור שור השיג ע"ז דמה שאמר כאילו הקריב קאי אבעלים שנותן לכהן וא"כ א"צ לעמוד [והובא במ"ב סק"א] ולפי המג"א הנ"ל בז"ר כהן יש לו לעמוד כשקורא, שו"ר שע"כ גם כהן אינו כמקריב ממש שא"כ צריך בגד"כ ושלא יהא טמא וא"כ אפשר שא"צ לעמוד (ועי' בערוה"ש ס"א סכ"ו). (טעמא דקרא ירמיה ד"ה ולכהנים וע"ע דעת נוטה ח"א תשו' ע"ה ע"י)

בעניני חלומות

ויחלום יוסף חלום ויגד לאחיו ויוסיפו עוד שנוא אותו

ש"ק ויחי י"ח טבת תשנ"ז. רבי גדליה הוניגסברג אמר לרבנו: הרב שטיינמן סיפר לנו כי היה נידון עם חלום, מה היה המעשה?

בא אלי אחד, שקרובו נפטר לפני כחצי שנה, והנה חלם חלום שנמצא בחדר עם הרבה אנשים וגם קרובו הנ"ל, וקרובו הנפטר אומר לו, כי יש לו מה לדבר אתו ומבקש שכולם ייצאו, וכולם יצאו וסגר על המפתח, וביקש ממנו ב' בקשות, [א] שיכתוב בשבילו ספר תורה, [ב] שיוציאו מקברו כיון שקברוהו ליד מחלל שבת. ואמר החולם, שבחיינו ביקש ממנו לכתוב לו ספר תורה, כיון שהוא סופר רק שלא השתוו אודות המחיר, והיו ניכרים דברי אמת, ולכן שלחתי להרב שטיינמן אך איני יודע מה ר' אהרון לייב אמר לו.

מיד סיפר רבי גדליה מה אמר מרן הגרא"ל: הרב שטיינמן אמר לנו כי בא אליו פלוני בענין הנ"ל, וציין, כי ר' חיים בדדך כלל לא מתייחס לחלומות, אבל כאן כן התייחס, ולכן] הורתי לו שיוציאו מקברו.

מענין לענין שאלתי את רבנו: כיצד החזון איש התייחס לחלומות? בדדך כלל התייחס בביטול! אבל היה פעם שהתייחס בחיוב, ופעם אחת, אחת מהבנות בבית אבא חלמה על שכן שנפטר, ואבא צווה לעשות הטבת חלום, ואחרי זמן קצר באמת נפטר. כי לא תמיד עוזר ה' הטבת חלום.

ישנם גדולים בישראל שזוכים לחלומות אמת וגם בדורות האחרונים, כפי שסיפר רבנו אודות חכמי תורה שחלמו. כ' אדר תש"ס. אמר לי רבנו כי הגאון חיים קרייזוירט זצ"ל אמר לו, שהיה פעם שה' חפץ חיים" הגיע אליו בחלום, וסיפר לו כי נכדו זקוק לסיוע לנישואיו שמצבו דחוק. הוא בירר את העניין וכך הווה. וציין רבנו כי בספר שם הגדולים (עי' מערכת גדולים ערך רבנו אליעזר בר נתן), איתא לגבי רבנו הרא"ש גם כן מעשה עם חלום...

עוד סיפר לי רבנו בהזדמנות: בפתח תקוה ישנתי בחדר עם הגאון רבי משה סולוויציק זצ"ל, בוקר אחד קמתי אחרי שחלמתי בלילה את הגמרא בנדה דף ל"א דרש ר' יוסף מאי דכתיב אוחד ה' כי אנפת בי כו' לימים שמע שטבעה ספינתו של חברו וכו'.

ספרתי זאת לרבי משה סולוויציק שהיה חבר חדר שלי, ואמר לי: היום חשבתי לנסוע לירושלים, אבל כיון שחלמתי דבר זה - לא אסע. כיון שלא למדתי אז מסכת נדה, וכיון שספרתי לו את החלום אפשר שמחמת כך סבר שהעניין שייך לו. שואלים. האם כשאומרים חלום ומבקשים מהמיטיב - תאמר "חלמא טבא חזיתא", האם זה מהני, או רק כאשר המיטיב אומר לבד מעצמו?

מסתמא מהני גם כשאומר לו לומר.

דיברו בסעודת שבת אודות מרן הרב שך זצ"ל, שהיה מדבר בלימוד מתוך שנתו, ואחד המסובין התעניין האם רבנו שמע כהאי גוונא בדברים של שינה, מהחזון איש?

לא זכור לי. אבל פעם אחת התעורר וסיפר לי כי בחלומו רדפו אחריו סוסים אדומים, לא ידעתי מדוע סיפר לי את הדבר אולי כדי שאפתור לו חלמא טבא וכו' כי יש בגמ' בענין חלום שסוס אדום רודף אחריו שהוא קשה (יעיין ברכות נ"ז ב' וסנהדרין צ"ג א').

כי בן זקונים הוא לו / בבעל הטורים כתב כי בן זקונים הוא לו - סופי תיבות אמר"ן - שמסר לו סתרי תורה, שנאמר בה (משלי ח ל) ואהיה אצלו אמן ואהיה שעשועים

לימוד הקבלה בדורינו

שמעתי מחתנו של ר' משה סולוביצ'יק זצ"ל כי כל השנה לא ראו בשולחנו של הבית הלוי ספרי קבלה ובאלול ראו על השולחן ספרי קבלה. והיה מי ששאל - מה ענין הכנה ליום הדין ללימוד ספרי קבלה? בודאי יש לזה שייכות. שמעתי כי לרבנו יש קביעות ללימוד בספר "הלשם". רבנו (בענוותנות): כאשר התחתנתי הסתכלתי בהם קצת, אני יודע מה שכתוב שם כמו שאתה יודע מה שכתוב שם. שאלתי האם ראה את החזון איש לומד בספרי קבלה והשיב כי היו אצלו ספרי הארי הק' ורבי חיים ויטאל ז"ע אך לא ראיתי לומד, אבל ראיתי מסתכל בספרים אלו. בשכונתו התגורר יהודי שבני אדם החזיקוהו למקובל, אבל החזון איש אמר שהוא לא בר דעת צלולה. מרן הגריש"א זצ"ל הרי היה נכד של הלשם' ומסתמא היה חזק בלימוד הקבלה ועסק בה. זה ממש איני יודע, אבל וודאי שהייתה לו ידיעה בחלק הזה.

(כל משאלותיך)

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות וש"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

גיליון מס' 310 פרשת מקץ-חנוכה
תשע"ט שנה שישית

גיליון זה יוצא
לרגל שמחת חבד מצוה
לבחור יוסף דוב ג"י סניטו
יהי רצון שיגדל לתורה וליראת שמים
וירוו ההורים ממנו ומכל יוצ"ח
רב נחת ושמחה

דברי שי"ח

ממרחן רשכבה"ג שר התורה הגר"ה קניבסקי שליט"א

פשוט על הפרשה

"מועט צרי ומועט דבש" (מג, יא)

שלח לו ו' דברים וי"ל שרצה לשלוח לו מכל מין שמברכין עליו ברכה כללית (לאפוקי פת ויין שהיא ברכה פרטית) מעט צרי תחת ברכת הריח שצרי הוא הראשון לסמני הקטרת, מעט דבש ברכת שהכל, נכאת הוא שעוה כדפירש"י הוא ברכת האור ששעוה להדלקה (עי' תו' שבת כ' ב' ד"ה עד), לוט הוא ברכת הראי' כמ"ש בברכות נ"ד ב' על לוט מברך זוכר את הצדיקים [ושלח מין שנקרא כן לרמז הענין], בטנים ושקדים האדמה והעץ.

שו"ת בעניני חנוכה

ש. הסתפקתי אי נשים נמי חנוכה הוי להם סעודת חנוכה סעודות מצוה, [לשיטות דבעינן סעודה] דלכאור' הוי מצוה דהז"ג.
ת. נשים חייבות בחנוכה שאף הן הוי באותו הנס.

ש. בזמנים שאסור להספיד בהם, יל"ע אי הוי רק איסור על המספיד או גם על השומע, ונפק"מ אם צריך לצאת מלויה היכא שמספידים שלא כדין.

ת. גם על השומע.

ש. מי שמקפיד בכל השנה [בתורת חומרה], לחוש לשיטת ר"ת במוצאי שבת, אם גם בשבת חנוכה צריך לחוש לזה.

ת. צ"ע [וראו שיתיר].

ש. יל"ע בער"ש של חנוכה, דצריך להתפלל מנחה ואח"כ להדליק נר חנוכה, ויל"ע בגונא דאין לו מנין למנחה לפני הדלקת הנ"ח, האם עדיף שיתפלל ביחידות קודם הדלקה, או עדיף שיתפלל מנחה בציבור אחר הדלקה.

ת. יתכן שהתפלל ביחידות וצ"ע.

ש. מגילת אנטיכוס, יש להעיר אמאי קוראים למגילה זו ע"ש רשע, ולא ע"ש הצדיקים כמו מגילת אסתר.

ת. ל"י מי קראה קר.

ש. הנה במגילת אנטיכוס מבואר "צום גזרו וישבו על האפר", צ"ע א"כ אמאי לא נוהגים לצום בתענית לפני החנוכה כמו שנוהגים לצום בתענית אסתר את זכר לתענית שצמו בשעת המלחמה וצ"ע.

ת. כי בקרוב עשרה בטבת.

עלי שי"ח

"הצדיק אבד - לדורו אבד"

שנה עברה - חלפה לה ביעף, מאז לוקח מעמנו אדוננו מעל ראשינו, רבינו הקדוש רבן של כל בני הגולה הגר"א שליט"א שטיינמן זצוקללה"ה, שזכו בני הדור הזה למה שלא זכו דורות רבים, להתחמם בצילו של מלאך ה' צבקות שכבר שנים רבות לא נראה פרישות צדקות ענווה וחסידות במקום אחד, עם לימוד בעמל התורה ויגיעה במשך שנות דור ברציפות.

היה מפליא ביותר לראות הידידות בינו לבין להבחל"ה רבינו הקדוש מרן שליט"א, שעמד לימינו בכל עת. ידוע לכל, כי בתקופה בה ניסו משולי המנהג להרחיק ריב, עמד רבינו שליט"א וכתב מכתב עוז בו הוא חורט בעט זהב לדורות כי הנהגת הדורות מסורה ביד מרן הגאון רבי אהרן ליב, ואכן המכתב השפיע וחילחל כארס של עכנאי ביד כל המערערים, והכל סרו למרותו.

בספר מיוחד שהוציא כעת לאור נכדו אהובו של רבינו זצוק"ל ושל רבינו שליט"א, הגאון האהוב רבי גדליה הוניגסברג שליט"א, הוא מייחד את הדגש על החביבות בין שני גדולי הדור, כשהוא מספר מכלי ראשון מספר עובדות להם היה עד.

בין השאר הוא מספר לראשונה מעשה מופלא ביותר:

היה זה בחודש תשרי תשע"ב, שנסתלקה הרבנית הצדקנית בת שבע קניבסקי ע"ה אשת חבר לרבינו, ורבינו היה באבל כבד מאוד על אשת נעוריו, וראו בחוש כי 'לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעוניי' כי היה שבור ורצון, והתורה היא שהחזיקה את משוש חייו.

או אז, סיפר את הדברים הגאון רבי גדליה, לרבינו זצוק"ל, והוא נטל מיד עט ואמר לעצמו במה אני יכול לנחם את גדול הדור, אך אחרי המחשבה כתב את המילים הבאים:

בס"ד

דוד המלך אמר לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעוניי. מה נאמר אבתרי ?

ויקוים במר חילו לאוריינתא

אהרן י. ליב שטיינמן

ג' מר חשוון תשע"ב לפ"ק

*

ונסיף לספר עוד מה שאינו ידוע לכלל הציבור: במשך שלוש חודשים שאחרי הסתלקותו של רשכבה"ג מעמנו, היה רבינו שליט"א חלש יותר וכמעט לא היה בכוחו לקבל אנשים, וראו עליו בחוש כי הוא חש את הצדיק אבד, "סר צילם מעליהם", ואחרי זה הקב"ה נתן לו כוחות והתחזק.

כה יתן ה' וכה יוסיף לחזק את רבינו ביתר שאת וביתר עוז, ונזכה לגאולה השלימה ותחיית המתים במהרה.

בברכת שבת טובה

31 חק 678106

ספר הדין היומי

"בענין מצות לאו ליהנות ניתנן"

חולין ח' א' א"ר נחמן אמר רבה בר אבוא סכין של עבודת כוכבים (פרש"י שאסורה בהנאה כדאמר' בע"ז אבד תאבדון וכו') מותר לשחוט בה ואסור לחתוך בה בשר מותר לשחוט בה מקלקל הוא (פרש"י ואין זו הנאה שבחייה היו דמיה מרובין מלאחר שחיטה וכו') אמר רבא פעמים שהשוחט אסור במסוכנת (פרש"י דהוי מתקן והוי הנאה שאם לא ישחטנה תמות). הנה שיטת התוס' בגיטין כ' ב' (ד"ה בכתובת) דהא דאמר' כתב גט על איסורי הנאה כשר הוא דוקא דיעבד אבל לכתחילה אסור דהא מיתהני מאיסורי הנאה אבל הרמב"ם והטור פסקו דמותר לכתחילה כמ"ש באה"ע ר"ס קכ"ד (והפ"ח הסכים שם לד' התוס'), ובס' גט פשוט שם כתב בטעם הרמב"ם משום דמצות לאו ליהנות ניתנו ועל"ש בגט מקושר דאפי' אם אין חייב לגרשה מ"מ מה שמגרשה בגט אינו אלא מפני המצוה וזה לא מקרי הנאה ובישועות יעקב שם הקשה מסוגיין דמפני מה אסור לשחוט מסוכנת בסכין של ע"ז לימא מצות לאו ליהנות ניתנו דהא אין שוחט אלא משום שהתורה צויתה עליו, ולכא' יש לחלק דגבי שחיטה נהי שאם התורה היתה מתירה נבלה לא ה' צריך לשחוט אבל אחרי שהתורה אסרה נבלה אין שוחטה לקיים מצות שחיטה אלא שיהא לו בשר לאכול אבל גבי גט אלמלא מצות גירושין ה' יכול לגרשה מביתו ולא יבא עלי' והגט שנותן לה הוא רק משום שיש מצוה בזה א"כ שייך מצות לאו ליהנות ניתנו, וד' התו' נראה דכיון שהיא ניתנת לינשא ע"ז הו"ל כמו הנאת הגוף בהדי מצוה עי' ר"ן נדרים ט"ו ב'.

(מס' ספר תורה פ"א ס"ב)

מעניני חנוכה

ומנות קנקנים

אמרתי לרבנו כי אמרתי למרן הגרא"ל מה ששמעתי סודות בשם רבי שמשון מאוסטרופלא זי"ע על הנאמר בפזמון "מעוז צור" - "מנות קנקנים" והוא אמר בתקיפות: זה לא נכון, כי זה רק פיוט, ואי אפשר שהוא יאמר על כך סתרי תורה. תגובת רבנו: **למה לא, יתכן שאמר על זה דברים.**

אגב. בהזדמנות שמעתי מרבנו יסוד נכבד לגבי ווארטים חסידיים על התורה. כי אמרתי שהנה נאמר "ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם" הגר"י אברמסקי זצ"ל אמר כי ראה בהקדמת ספר א' על דברי הפסוק "ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם" יש פעמים שבחור אין לו טעם בלימוד ומר לו, "ויורהו ה' עץ" עץ מלשון עצה - ועץ מלשון כי האדם עץ השדה, עצה לאדם "וישלך אל המים" - וארץ זאך אריין אין לערנען (אין מים אלא תורה) ואז מיד "וימתקו המים" זה נראה ממש חסידישע ווארט?

הגיב רבנו: **גם זה נכלל בתורה, בתורת רמז, וגם מה שהחסידיים אומרים נכלל בתורה, הרי בש"ס סנהדרין דף צ"ז א' אמרו אר"י אין בן דוד בא עד שתתהפך כל המלכות למינות אמר רבא מאי קרא כולו הפך לבן טהור הוא. ודאי שאין לדמות ווארט של גדולי הדורות לדברי התורה שאמרו חז"ל הקדושים, אבל יש לזה מקום.**

"בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול" אם נימא שהכוונה היא ליוחנן כהן גדול ששימש בכהונה גדולה שמונים שנה ולבסוף נעשה צדוקי, הדבר מפליא, איך קיבל כזה עונש שנעשה צדוקי אחר שהציל את כלל ישראל. ורבי יעקב גלינסקי ביקש לשאול האם אפשר לומר את הפשט דלהלן.

שהנה, לא נשאר זכר מבית חשמונאי, וכתב הרמב"ן בפרשת ויחי, כי הם עברו על האזהרה של "לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו" ומדוע עבר על זה, כי זה לא כתוב מפורש ורק דרשא, וסבר שהם לא עשו כלום ורק הוא עשה ובכה"ג לא נאמר ה' דינא, ולכן נענש שנעשה צדוקי. ע"כ דבריו, האם אפשר לומר כך? **אי אפשר לומר בלי מקור [בחז"ל] שנענש להיות צדוקי, שהרי לכל אחד יש בחירה, ואין שייך לומר שנענש להיות צדוקי, ובשם האר"י הק' איתא דר"א בן דורדייא שכל ימיו היה בעבירה ובסוף מת בתשובה זה היה נשמתו של יוחנן כהן גדול, והחזיר את מה שבסוף קלקל, כאן בסוף תיקן.**

שאלו, האם החזון איש אמר ושר 'מעוז צור' בחנוכה? החזון איש לא אמר, לא היה לו חוש נגינה, אבל אהב לשמוע והקשיב כיצד אבא שר מעוז צור. לאבא זצ"ל היה חוש בנגינה, והשתמש בו כאשר לא היה כסף לנסוע לא"י והשכיר את עצמו בימים נוראים לחזן בפניסק בבית הכנסת, ומכסף זה נסע לארץ ישראל. [אחד הנכדים שאל, האם לסבא שליט"א יש טעם בנגינה? והשיב: לא טעם גדול, אבל אם זה קול יפה ובנעימה למה לא, אבל לא יותר מדאי, כי זה ביטול תורה].

סיפרתי לרבנו שרבי פנחס קלמן שליט"א היה לו קיר משותף עם האבא הסטיפלער ושם לב שהניגון בגמ' בשבת היה אחרת מיום חול. זה אמת. אך שלא חשב קודם לפני הלימוד בשבת: עכשיו אני צריך לנגן ניגון אחר של שבת, אלא נעשה מאליי כן, שבשבת התנגן ניגון אחר.

סיפר לי רבי ישי מנדל שליט"א שיהודי פלוני (נקב בשמו) יר"ש זקן חסיד ברסלב, התפלל פעם אצל החזון איש והתפלל לפני העמוד בר"ח, ואחרי התפילה שאל אותו החזון איש מדוע לא שר בהלל, ור' ישי אמר לי שאפשר שאמר לו כן רק כי רצה לחזקו. ת: **כן מסתבר.**

שאלה מיהודי בחו"ל שבמקומו יש אנטישמיות גדולה ומי שהולך עם כיפה זו סכנה, לכן מדליקים כולם בפנים הבית, ויהודי אחד שמע כי בעיר בריסק כולם הדליקו בפנים מחשש רעתם של הגויים אבל אחד הדליק בחוץ - הגר"ז, הוא לא פחד. ויהודי פלוני שואל האם גם הוא יסמוך על המצוה שלא ינזק מהם? **אמרתם שזו סכנה, אם כן בסכנה לא ידליק בחוץ, ותאמר לו כי מה שהגר"ז עשה כן, כי לרב של העיר לא יזיקו.**

(כל משאלותיך)

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות וש"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחות ממרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

ב' שיחות לימי החנוכה

שנאמרו במסיבות חנוכה לבני החבורה בביתו, תשנ"ד – תשנ"ז

- א -

ברחמין הרבים עמדת להם

אנו אומרים בעל הניסים "מסרת גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך", ולכאורה בשלמא גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים, מובן החידוש בזה, שאף על פי שהם היו חלשים ומעטים, שבדרך הטבע אין בכוחם לנצח במלחמה, זכו שנעשה להם נס, וניצחו חלשים את הגיבורים, והמעטים את הרבים, אבל מה שהיו טהורים צדיקים ועוסקי תורתך, צריך ביאור, מה זה שייך לנס, וכי הנס יותר גדול בזה שניצחו טהורים את הטמאים או צדיקים את הרשעים.

ובפשטות הביאור הוא, שבאמת זה לא חלק מהנס, רק באים לומר "באיזו זכות" נעשה להם הנס, שזכו לנס כזה שנמסרו גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים, הזכות לזה הייתה מפני שהם היו טהורים וצדיקים ועוסקי התורה, ובאמת החידוש של הנס הוא רק מה שהיו חלשים ומעטים, אבל מה הטעם – באיזו זכות זכו לנס, הטעם הוא מפני שהם היו טהורים וצדיקים ועוסקי התורה.

ולכאורה אם כן, זה היה נס מוצדק מאד, כי הם היו בעלי מדרגה עם הרבה זכויות, טהורים, צדיקים, ועוסקי תורתך, ועם זכויות כאלו בודאי היו ראויים לנס, ומדוע שלא ינצחו את הרשעים.

אבל בהמשך מזכירים "ואתה ברחמין הרבים עמדת להם בעת צרתם", ומבואר שאחרי כל זכויותיהם, עדיין היו צריכים רחמים רבים, ומצד מידת הדין לא היה שייך שניצחו, והצרה הייתה צריכה להימשך. וצריך ביאור, מדוע לא הספיקו להם הזכויות שהיו טהורים צדיקים ועוסקי התורה, ולמה היו צריכים רחמים רבים?

ויתכן לפרש כי באמת מן הדין היו ראויים להינצל, אך לא בניסים גלויים של שינוי הטבע, רק על ידי נס נסתר בצורה טבעית.

ומן השמים יכולים לעשות נס נסתר בצורה טבעית, כמו שהיה במדינת רוסיה, שהייתה מהפכה "בצורה טבעית", אחרי שנים רבות שהיו גזירות שמד שלא לעסוק בתורה ובמצוות, פתאום הייתה מהפכה שנפסקו הגזירות, והכל בצורה טבעית בלי ניסים מיוחדים, אמנם ודאי שהכל בהשגחה פרטית, אבל לא בצורה של נס.

וכך גם החשמונאים, היה הקב"ה יכול להצילם בצורה טבעית, אבל הם זכו לנס גלוי של שינוי הטבע, שנמסרו גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים, ולנס כזה צריכים רחמים רבים.

והתועלת בנס הגלוי היא, שעל ידי זה מקבלים חיזוק באמונה, ואף על פי שאמרו (תענית כ, ב) שמי שנעשה לו נס מנכין לו מזכויותיו, יתכן שזה דווקא ביחיד ולא בציבור, ולא מצינו שכלל ישראל הפסידו מזכויותיהם לאחר הניסים שנעשו להם, רק אדרבה ראו את הניסים וקיבלו חיזוק מזה, כמו שכתוב (שמות יד, לא) וירא ישראל את היד הגדולה וגו' ויאמינו בהשם ובמשה עבדו.

ואמנם, "ברחמין הרבים" כפשוטו משמע שהיו צריכים רחמים לא רק בשביל הנס, אלא על עצם הישועה, **ובלי רחמים הייתה הצרה נמשכת ולא הייתה ישועה כלל**, ואף על פי שהם היו טהורים וצדיקים

ועוסקי התורה, היה איזה חטא שגרם את הצרות, כמו שכתב הב"ח (באו"ח סימן תר"ע) שהגזירות היו מפני שנתרשלו בעבודה, וזה היה חטא דק, אבל היה חטא, ומי יאמר זכיתי לבי, ולכן למרות מדרגתם הגבוהה, היו צריכים רחמים להינצל מהצרה.

טהורים, צדיקים, עוסקי תורתך

והנה מוזכרים כאן שלושה עניינים: טהורים, צדיקים, ועוסקי תורתך, ונראה כי שלושה עניינים אלו, הם כנגד שלושה דברים שהעולם עומד עליהם – תורה עבודה וגמילות חסדים (כדאיתא בפ"א דאבות), והם שלושה עיקרים שבהם תלויה שלמות האדם.

עוסקי תורתך מובן כפשוטו שהוא כנגד תורה, וטהורים יש לפרש שהוא כנגד עבודה, כפי שאנו מזכירים בתפילה "וטהר לבנו לעבדך באמת", כי שלמות העבודה היא בטהרה, טהרת הלב.

וצדיקים זה כנגד גמילות חסדים, כמו שכתוב (תהלים קמה, יז) צדיק השם בכל דרכיו, ודרכיו של הקב"ה הם המידות הטובות, כמו שאמרו חז"ל על הפסוק "והלכת בדרכיו" מה הוא גומל חסדים וכו' אף אתה היה גומל חסדים (ענין שבת קלג, סוטה יד, ועוד).

והיפוכם של מעלות אלו זה טמאים רשעים וזדים, טמאים היינו עובדי עבודה זרה, שהיא היפך עבודת השם, ורשעים הם אנשים רעים לבריות בעלי מידות רעות, וזהו היפך מצדיקים שהם בעלי מידות טובות, וזדים היינו שהפנימיות רעה מאד, כמו שכתוב (שמות יח, יא) כי בדבר אשר זדו עליהם, והיינו השפלות הגדולה ביותר והתכונות הכי גרועות, שנובעות כתוצאה מחוסר תורה, כי בלי תורה אין גבול ליצר הרע, וזהו ההיפך מעוסקי תורתך.

ועוד שנינו באבות (ד, יז) שלושה כתרים הם, כתר תורה, כתר כהונה, וכתר מלכות. והם גם כן שלושת העניינים הנ"ל: תורה, וכהונה זה עבודה, ומלכות זה חסד. ואמנם כל הכתרים תלויים בכתר תורה, כמו שאמרו חז"ל (ילקוט משלי תתקמ"א) כל עצמם של שני כתרים הללו כתר כהונה וכתר מלכות אין באים אלא מכוחה של תורה, ובלי תורה אין כתר כהונה ולא כתר מלכות, ויכולים להיות כהונה ומלכות, אבל לא בדרגת "כתר", ורק על ידי תורה זוכים לכל הכתרים.

ולכאורה יש להבין אם כן, למה נזכר קודם טמאים ביד טהורים ואחר כך זדים ביד עוסקי תורתך, הלא סדר המעלות במשנה הוא קודם תורה ואחר כך עבודה, ואם כן עוסקי תורתך היא מעלה הקודמת לטהורים. ואפשר לפרש בזה לפי דברי הב"ח הנ"ל, שבחנוכה עיקר הגזירה הייתה מפני שנתרשלו בעבודה, והיו צריכים קודם להתחיל את התיקון בעבודה, לתקן מה שהתרשלו בעבודה, ולכן מוזכר קודם מעלת "טהורים" שהיא כנגד עבודה.

ומכל מקום גם לאחר כל המעלות האלו, עדיין היו זקוקים לרחמים, ורק "ברחמין הרבים" עמדת להם בעת צרתם, ובה יש להסתפק כנ"ל האם היו צריכים את הרחמים רק בשביל הנס הגלוי שנעשה להם, אבל על עצם הישועה לא היו צריכים רחמים, או שגם בלי הנס היו צריכים רחמים. ומסתבר יותר כצד השני, שלא שייך שום הצלה בלי רחמים, כמו שמפורש בחז"ל שאין העולם מתקיים אלא במידת הרחמים (מובא ברש"י ריש בראשית), וגם הגאולה תהיה ברחמים, כפי שמבקשים "ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים".

וענין זה מבואר עוד בנוסח התפילה שמבקשים: **"על הצדיקים ועל החסידים"** היינו אלו שהם בעלי מדרגה של צדקות וחסידות, **"ועל זקני עמך בית ישראל"** היינו תלמידי חכמים, כמאמרם (קידושין לב, ב) אין זקן אלא מי שקנה חכמה, **"ועל פליטת סופריהם"** היינו גדולי הדור שנשארו מהדורות הקודמים, על כולם מבקשים **"יהמו רחמך"** – אפילו צדיקים ובעלי מדרגה גדולים כל כך זקוקים לרחמים! כי כל קיום העולם הוא ברחמים, ובלי רחמים אין קיום לעולם.

"שכר טוב" – לבעלי הביטחון

ואמנם מזכירים בהמשך "ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת", וכאן כבר לא מוזכר רחמים, אלא "שכר טוב", ושכר היינו במידת הדין ולא ברחמים, כמו שאמרו אצל פינחס (במדבר רבה כא, א) בדין הוא שייטול שכרו, ומבואר כי בעלי הביטחון זוכים לדבר מיוחד, שמקבלים שכר מן הדין, ואף שבאמת לא מגיע לאדם שום שכר, כמו שכתוב "מי הקדימני ואשלם" (עין ויקרא רבה כז, ב), מכל מקום בעל הביטחון מרגיש הרגשה טובה כאילו שמקבל בדין.

וזה נאמר על "הבוטחים בשמך באמת", היינו אלו שהם בעלי מדרגה גדולה של ביטחון, שבוטחים "באמת", ויכולים להיות צדיקים וחסידים שאינם במדרגה זו, כי יש הרבה דרגות בביטחון, כמבואר בחובות הלבבות שער הביטחון, ולבטוח "באמת" זוהי מדרגה לא פשוטה, ועל זה זוכים לשכר טוב בדין ולא ברחמים.

וזהו שמסיימים "ולא נבוש כי בך בטחנו", היינו כיון שכל בטחנו, ממילא ולא נבוש, כי אדם שמקבל ברחמים יש לו קצת בושה שמרגיש כעני בפתח, אבל בעלי הביטחון אינם מרגישים שום בושה, כי הם מרגישים שמקבלים בדין ולא ברחמים, וזהו "שכר טוב".

היראה מביאה לביטחון

וראיתי דבר נפלא בשערי תשובה החדשים, שמביאים מדברי רבינו יונה באיגרת התשובה (אות ע') "ולפי רוב היראה יחזק הביטחון שנאמר יראי השם בטחו בהשם", ובפירושו על משלי (כב, יט) "והביטחון מן המדרגות העליונות אשר ביראת חטא", היינו **שהדרך להגיע לביטחון היא על ידי יראה, ומתוך היראה באים לביטחון**.

ובאמת מצינו פסוקים מפורשים על זה, כמו שכתוב (תהלים לג, יח) הנה עין השם אל יראיו למי יחלים לחסדו, רוצה השם את יראיו את המייחלים לחסדו (שם קמז, יא), ומבואר כדברי רבינו יונה, שיש שייכות בין יראה לביטחון, והביטחון בא אחר היראה.

וזה חידוש גדול שצריך ביאור, מה הקשר של יראה עם ביטחון, וכיצד היראה עושה ביטחון, הרי ביטחון זה רוגע, ויראה היא פחד.

ונראה בטעם הדבר, שהרי יראת שמים אינה סתם פחד, אלא היראה נובעת מתוך אמונה והכרת האמת, שיש בורא ומנהיג, ויש שכר ועונש, והאדם תלוי בכל רגע ורגע בהשגחת הבורא, כמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (א, יב) "יוצרו אשר בראו יש מאין, וחסד עשה עימו, וידו נתנחו בכל עת, ונוצר נפשו בכל רגע", ואם ח"ו רגע אחד תיפסק ההשגחה אין שום קיום לאדם, ומתוך ההכרה וידעת האמת הזאת הוא ירא ומפחד לעבור על רצון השם, כי הוא מבין שצריך זכויות להמשיך הלאה את ההשגחה לקבל חיים וחסד מהקב"ה.

וכיון שהוא מכיר את האמת הזאת, ממילא הוא גם בעל ביטחון, שיודע שכל מה שקורה איתו, זה לא "בכוחו ועוצם ידי" אלא בהשגחה פרטית, וגם מה שהוא נושם, מי יודע אם ימשיך לנשום בעוד רגע, ועל כל

נשימה ונשימה צריך להודות להקב"ה (בראשית רבה יד, ט), וממילא אין לו על מי לבטוח אלא על אבינו שבשמים, שהכל בהשגחתו, ו**ככל שהיראה יותר גדולה ויותר ברורה, גם הביטחון יותר חזק, שיודעים את המציאות האמיתית שהכל בידי שמים, וממילא סומכים ובוטחים רק על הקב"ה, ויראים ומפחדים לעבור על רצונו**.

ובזה יבואר היטב מה שמזכירים בברוך שאמר "ברוך משלם שכר טוב ליראיו, ורואים שנזכר הלשון "שכר טוב" אצל יראי השם, כמו בעלי הביטחון, והיינו משום שיראה וביטחון הם ענין אחד, ותלויים זה בזה כמו שנתבאר, ועל כך מקבלים "שכר טוב".

להודות ולהלל לשמך הגדול

ולעניינינו למדנו, שאפילו צדיקים וחסידים צריכים רחמים, ומבקשים עליהם "יהמו רחמך", היינו רחמים גדולים, מלשון המיה, ולכן גם החשמונאים, למרות שהיו צדיקים וטהורים ועוסקי תורתך, היו צריכים רחמים רבים כדי לזכות לישועה.

ובאמת זכו לחסדי שמים, ואף נעשו להם ניסים גלויים, ועל זה קבעו את ימי החנוכה "להודות ולהלל לשמך הגדול".

וההודאה וההלל הם שני עניינים, כפי שביארנו במקום אחר כי ענין ההודאה הוא, שאדם שמקבל טובה ממישהו, אומר לו תודה על זה, והודאה היא גם מלשון הודאת בעל דין, שמודה על האמת ומאשר שקיבל את הטובה ממנו, והלל זה ענין נוסף, שצריך גם לשבח את מי שעשה לו הטובה, ולספר גדלותו וחיבתו.

ובימי החנוכה על ידי ההתבוננות וההכרה בניסים, מרגישים שיש לנו על מה להודות, וגם יש את מי לשבח, מפני שיודעים ומכירים בזה, כמו שכתוב "ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך", וכשרואים את השם הגדול והקדוש, שעשה ניסים כאלו בהשגחה פרטית, מרגישים את חובת ההודאה והלל. וזהו שאומרים בהלל "מה אשיב וגו' לך אזבח זבח תודה", והיינו הודאה על חסדי השם, ואחר כך מזכירים גם "הללו את השם כל גוים" וזהו ענין השבח וההלל.

וידוע ממרן הגרי"ז זצ"ל שביאר בזה, כי גם הגויים צריכים להלל ולשבח להקב"ה, מפני שהם רואים את הניסים שהוא עושה איתנו, "כי גבר עלינו חסדו", ואף על פי שהם לא קיבלו שום טובה בזה, מכל מקום כשרואים את גבורת השם צריכים להלל ולשבח, אבל אנחנו חייבים לא רק בהלל, אלא גם בהודאה, כי אנחנו קיבלנו את הטובה, ועל זה ממשכים ואומרים "הודו להשם כי טוב כי לעולם חסדו".

- ב -

גיבורים ביד חלשים

אנו אומרים בעל הניסים "מסרת גיבורים ביד חלשים", זהו נגד מה שטועים וחושבים בעולם שהמכבים היו גיבורים בעלי שרירים גדולים... וכאן מפורש להיפך, שהם היו חלשים, ולא היו חזקים בגבורת הגוף, רק היו גיבורים בגבורה של תורה, מנשרים קלו מאריות גברו לעשות רצון קונם, כמו שאמרו חז"ל (אבות ד, א) איזהו גיבור הכובש את יצרו, והיינו גבורת הנפש, **שלטון הנפש על הגוף, זוהי הגבורה האמיתית, לשלוט על כל הכוחות לעשות רצון השם**.

רבים ביד מעטים

הנה בנוסח על הניסים מזכירים חמישה עניינים: גיבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים, וטמאים ביד טהורים, ורשעים ביד צדיקים, וזדים ביד עוסקי תורתך. ושלושת הדברים האחרונים הם מעלות רוחניות של החשמונאים, שהיו טהורים, צדיקים, ועוסקי תורתך, אבל חלשים ומעטים לכאורה אינם מעלות.

אמנם בסידור הגר"א בשיח יצחק כתב לפרש כי גם גיבורים ביד חלשים זה מעלה רוחנית, שהחשמונאים החשיבו עצמם לחלשים, ולא סמכו על כוחם ועוצם ידם, כי ידעו שהכל מאת השם.

ועל דרך זה נראה לפרש גם רבים ביד מעטים, לפי מה שאמרו חז"ל (חולין פט, א) לא מרובכם מכל העמים חשק השם בכם כי אתם המעט מכל העמים, אמר להם הקב"ה לישראל חושקני בכם שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטים עצמכם לפני וכו', והיינו מעלת הענווה הקיימת בכלל ישראל. וגם החשמונאים היו "מעטים" שמיעטו את עצמם ולא הרגישו חשיבות כלל, ובזכות זה יחד עם שאר המעלות שהיו להם, זכו לישועת השל"ת.

ביד עוסקי תורתך

הנה יש כאלה שלומדים בחנוכה עם אותה ההתמדה כמו בכל השנה, ויש כאלה שקשה להם ללמוד בחנוכה, ודבר זה תלוי באיזה אופן עוסקים בתורה כל השנה, ועד כמה שמחים בלימוד התורה.

אנו אומרים בעל הניסים וזדים ביד "עוסקי" תורתך, היינו כמו אדם שיש לו עסק לפרנסתו, כשמוגיע זמן של שמחה משפחתית שמוכרח לסגור את החנות, הוא עושה זאת בליט ברירה, ואינו שמח במה שסוגר את החנות, כי בכל רגע הוא יכול להרוויח יותר, וכל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול.

כך גם עסק התורה, מי שמבין את ערך וחשיבות התורה ממילא הוא מנצל בשמחה כל רגע שיכול ללמוד, שאפשר להרוויח עוד ידיעה ועוד הבנה, וחבל לו להפסיד את הרווח הזה, וגם בימי החנוכה, וכי בחנוכה סוגרים את החנויות? הרי תמיד רוצים להרוויח, ואדברה כתוב בספרים שהימים מסוגלים לתורה, לכן ודאי שיש לנצלם כראוי.

והחשמונאים היו בעלי מדרגה בשלושת העיקרים הללו, "טהורים" זה עבודה, כמו שכתוב וטהר לבנו לעבדך באמת, ו"צדיקים" זה ענין של חסד ומידות טובות, כמו שכתוב והלכת בדרכיו, ודרכי הקב"ה הם המידות הטובות, צדיק פירושו שהוא צודק ביחס לאחרים (ענין רש"י דברים לב, ד), ו"עוסקי תורתך" זה תורה.

ובזכות המעלות האלו זכו לנס, שהתגברו על המתיוונים, והיה שוב חיזוק התורה, ובכל שנה בימי החנוכה חוזרת ההשפעה של חיזוק התורה, והוא זמן המסוגל להצלחה ולהתעלות בכל הדברים האלו.

ההבדל בין אהבת תורה לגשמיות

ונתעכב מעט על כללים ופרטים בעניינים אלו. הנה אמרו חז"ל (סוכה מו, א) בוא וראה שלא כמדת הקב"ה מידת בשר ודם, מידת בשר ודם כלי ריקן מחזיק מלא אינו מחזיק, אבל מידת הקב"ה מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק, שנאמר והיה אם שמוע תשמע וכו', ופירש רש"י: אם הורגלת לשמוע אז תשמע תוכל ללמוד ולהוסיף, ע"כ, היינו שבמידת בשר ודם, בעולם הזה, כלי ריקן אפשר להכניס ולמלאות בו, אבל כלי שהוא מלא כבר, אי אפשר להכניס לתוכו יותר, ואילו בתורה זה להיפך, מי שהוא מלא בתורה יכול ללמוד יותר.

וראו להתבונן מה באמת ההבדל בין תורה לענייני העולם הזה, הרי על העולם הזה אמרו חז"ל (קהלת רבה ג, א) מי שיש לו מנה רוצה מאתיים וכו', היינו שמרגיש תמיד שחסר לו, וככל שיש לו יותר כך הוא מרגיש שחסר לו יותר, וגם על דברי תורה אמרו (ויקרא רבה כב, א) אוהב כסף לא ישבע כסף – אוהב תורה לא ישבע תורה. ואם כן מה ההבדל בין תורה לענייני העולם הזה, הרי בשניהם, בין כשהוא מלא ובין כשהוא ריקן, תמיד הוא מרגיש שחסר לו ואינו שבע.

ושמעתי לבאר, כי בענייני העולם, הסיבה שאם יש לו מנה רוצה מאתיים, זה מפני שאחרי שיש לו את המנה, כבר אין המנה שווה בעיניו, ואינו מחשיב את המנה, וכבר אין לו סיפוק ושביעה מזה, ולכן הוא רוצה מאתיים. אבל בתורה, מי שיש לו תורה רוצה עוד תורה – לא מפני שהוא נשאר רעב, אלא אדרבה הוא שבע, ויש לו סיפוק והנאה גדולה ממה שלמד, ואף על פי כן הוא רוצה עוד תורה, כי זה כל כך טוב לו, וההנאה והשמחה נמשכים אצלו, ומאחר שקיבל טעם בזה הוא רוצה ללמוד עוד ועוד, כי אין גבול לתענוג של תורה!

וזהו שאומרים בתפילת שבת "כולם ישבעו ויתענוגו מטובך", והעיר בזה ההפלאה (בהקדמה לכתובות) שמוזכר כאן "ישבעו" ואחר כך "יתענוגו", והרי בטבע העולם לאחר ששבעים כבר אין שום תענוג, ואם ממשיכים לאכול זהו אכילה גסה, וכיצד שייך להתענוג אחר שכבר שבעים? וביאר ההפלאה כי זה הולך על דברי תורה, כמו שכתוב "מטובך", ואין טוב אלא תורה (אבות ו, ג), ובתורה גם כן שייך שביעה

ולכאורה מאחר שהם היו חלשים ומעטים, כיצד עשו מלחמה עם היוונים, הרי זה ממש מאבד עצמו לדעת.

והביאור בזה, כיון שהייתה שעת השמד, שגזרו גזירות "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך", היה דין של קידוש השם, לעשות מלחמה לקידוש השם, ומסרו נפשם אפילו על דברים שאין בהם חיוב ייחגור ואל יעבור, בהוראת שעה, כמו שכתב הכסף משנה (ניסודי התורה ה, ד) בשם הנימוקי יוסף כי "אדם גדול וחסידי ירא שמים ורואה שהדור פרוץ בכך רשאי לקדש את השם ולמסור עצמו אפילו על מצוה קלה כדי שיראו העם ולמדו ליראה את השם ולא להבו בכל לבם".

והחשמונאים היו גדולי הדור, והיה להם כוח של הוראת שעה, למסור נפש אפילו בדברים שהדין הוא יעבור ואל ייחגור, וכמו שמצינו ברבי עקיבא שהקהיל קהילות ברבים ללמד תורה ומסר נפשו על כך (ברכות סא, ב), למרות שלא היה חייב בזה, שהרי ביטול תורה זה שב ואל תעשה, ואין דין ייחגור ואל יעבור על שב ואל תעשה, וגם בשעת השמד שצריכים למסור נפש על ערקת דמסאנא, זהו על עבירה בידיים, אבל על שב ואל תעשה אין חיוב ייחגור ואל יעבור (כמו שכתבו הרמב"ן והרשב"א והר"ן בשבת דף מ"ט), ורבי עקיבא מסר נפש יותר מן החיוב, בהוראת שעה, מפני שהיה צורך בזה לחיזוק הדת.

וכך גם החשמונאים, למרות שהיו חלשים ומעטים, הייתה הוראת שעה שצריכים לעשות את המלחמה לקידוש השם, ונלחמו במתייוונים, שהיו הרבה יהודים מתייוונים שהלכו עם היוונים ביחד, עם תרבות יוון, והחשמונאים התנגדו להם, ועשו איתם מלחמה, והקב"ה עשה נס שנמסרו גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים.

וזה להוציא מלב המון העם שטועים כי המכבים-החשמונאים היו גיבורים בכוח הגוף, וזה לא נכון, אלא להיפך, הם היו חלשים! וידוע שמכבי" זה ראשי תיבות מי כמוך באלים השם, היינו שיש בעולם "אלים" – כוחות חזקים, אבל הקב"ה הוא בעל כל הכוחות ומקור כל הכוחות, וזו הייתה סיסמתם של המכבים: "מי כמוך באלים השם", שהכל זה כוח השם, ולא גבורה של כוחי ועוצם ידי. ובאמת זכו לנס שנמסרו גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים.

תורה, עבודה, וגמילות חסדים

ועוד מוזכר בהמשך "על הניסים" מעלתם של החשמונאים, שהיו טהורים צדיקים ועוסקי תורתך, וכבר ביארנו כי שלושה דברים אלו הם כנגד שלושת הדברים שהעולם עומד עליהם: תורה, עבודה, וגמילות חסדים, וכשאדם רוצה לקחת איזה חיזוק, צריך להתחזק בעיקר בדברים האלו, שבהם תלויה כל השלמות.

וכן אמרו בברכות ל"ב ארבעה צריכין חיזוק ואלו הן תורה ומעשים טובים תפילה ודרך ארץ, ודרך ארץ הולך על פרנסה כמו שפירש רש"י שם, ושלושת הדברים הראשונים הם העיקרים הנ"ל: תורה, ותפילה זה עבודה, ומעשים טובים זה גמילות חסדים, כמו שמצינו שמוזכר בחדא מחתא "טוב וחסד" (ענין תהלים כ"ג ועוד).

וכל אחד צריך חיזוק בדברים האלו, כמו שלמדו בגמרא שם מיהושע בן נון, שהקב"ה אמר לו "חזק ואמץ" – חזק בתורה ואמץ במעשים טובים, ואם יהושע שהיה גדול הדור היה צריך חיזוק, בודאי שכל אחד ואחד גם כן צריך חיזוק, ואין מי שלא צריך חיזוק. כל הגדולים תמיד מתחזקים ועוסקים בחיזוק, ולא כפי שיש חושבים שהגדולים יש להם חיים קלים... זה לא נכון, ואדרבה אמרו חז"ל (סוכה נב, א) כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו, ואין חיים קלים, אין זמן שאפשר כבר לנוח, שמגיע "בין הזמנים" ופטורים מהחיזוק... אין דבר כזה.

ורש"י בברכות שם כתב "שיתחזק אדם בהם תמיד ובכל כוחו", היינו שהחיזוק צריך להיות תמיד בלי הפסק, עם כל הכוחות, ובלי חיזוק אין שלמות, בלי חיזוק – התורה אינה בשלמות, והעבודה אינה בשלמות, וגם החסד אינו בשלמות, אפילו אדם שהוא טוב בטבעו, שנולד עם מידות טובות, גם כן צריך להתחזק, "צריכים חיזוק" נאמר על כל אחד ואחד! כי אף על פי שיש מידות טובות, יש גם ניסיונות, ומקבלים השפעות, ובלי חיזוק לא שייך לעמוד בשום מדרגה.

ושלושת הדברים האלו הם שלושת העיקרים, שבהם יש להתחזק ואותם צריך לזכור, ומי שרוצה להתחזק צריך לשים לב על שלושת העיקרים הללו: תורה, עבודה, וגמילות חסדים, והא בלא הא לא קיימי, כמו שולחן של שלוש רגליים, שאינו כשולחן של ארבע רגליים שאפשר להוריד רגל אחת, אבל בפחות משלוש רגליים אין השולחן יכול לעמוד, כך גם ברוחניות צריכים את שלושת העיקרים הללו.

כמו שאמרו (ברכות יד, א) המשביע עצמו מדברי תורה, והתענוג של תורה הוא תענוג מיוחד שנמשך גם לאחר השביעה.

ולא כמו בענייני העולם הזה שמי שיש לו מנה רוצה מאתיים מפני שהוא רעב ואינו שבע, אלא הוא שבע ואף על פי כן הוא רוצה ללמוד עוד ועוד, והתענוג נמשך אצלו יחד עם הסיפוק ממה שלמד כבר.

ההתמדה תלויה בקנין התורה

והתבוננתי בימים האחרונים, כי הנה רואים שיש הרבה שלא לומדים בבין הזמנים, ואולי זה רק מיעוט מהציבור, וב"ה בשיבה יש הרבה שיושבים ולומדים בבין הזמנים, אבל יש תופעה כזאת, שבבין הזמנים לא לומדים בהתמדה כמו באמצע הזמן.

ועוד התבוננתי, כי זה לא רק בתקופה של בין הזמנים, אלא גם בכל יום ויום, יש בין הזמנים של אותו היום, ויש בין הזמנים של השבוע, יש הרבה "בין הזמנים" באמצע השנה, ויש כאלה שמנצלים את כל הזמנים כראוי, וגם בתקופת בין הזמנים לומדים שלושה סדרים ביום, אבל יש כאלה שלא לומדים. וראוי להתבונן מה הסיבה לזה, ומה ההבדל, מדוע אלו כן לומדים ואלו לא לומדים.

וחשבתי כי הסיבה לזה, כי מה שאמרו שמי שיש לו תורה רוצה עוד תורה, זהו בזמן שאכן יש לו תורה, שיש לו קנין בתורה, והתורה קנויה לו, אז מכיוון "שיש לו מנה" הוא רוצה מאתיים, ורוצה ללמוד עוד ועוד, וגם בבין הזמנים הוא ממשיך ללמוד, כמו סוחר שאינו מסיח דעת מהמסחר, וגם כשנוסע למנוחה, כל החשבונות מונחים בראשו, ואינו שוכח מהם, רק צריך לנוח קצת כדי שיוכל להמשיך, וביטולה זהו קיומה, אבל רק כפי הצורך ובלי היסח הדעת.

אבל מי שחסר לו המנה, שאין לו קנין בתורה, ולא טעם את המנה, מדוע שירצה מאתיים: הרי אינו יודע את הטעם שבוה, ורק מי "שיש לו מנה" רוצה מאתיים, אבל לפני שיש מנה אין חשק למאיתיים.

ולכן בבין הזמנים יש כאלה שאין להם חשק ללמוד, כי אין להם את המנה, ובמשך השנה הם לומדים רק מפני שכולם לומדים, שיש חברותות ושיעורים קבועים, ואינם יכולים להשתנות מהציבור, ואמנם בשעת מעשה הם גם נהנים מהלימוד, כי דברי תורה משמחי לב ומתוקים מדבש (תהלים יט), אבל אין להם "קנין תורה".

קנין תורה - על ידי החזרה

ובמה תלוי קנין התורה? אחד הדברים העיקריים הוא חזרת הלימוד, לחזור על מה שלומדים, אם רוצים קנין צריכים לחזור! ובלי חזרה אין קנין. מרן הרב מפוניבז' זצ"ל אמר פעם בפתיחת הזמן, כי ארבעת הפעמים הראשונות של הלימוד אינם "חזרה", אלא תחילת ההבנה. ואמנם בצורה שרגילים ללמוד היום, שמתעכבים שבוע שלם על לימוד הסוגיא בפעם הראשונה, כמעט שאין זה אפשרי לחזור ארבע פעמים, אבל אם לומדים בצורה יותר פשוטה, כמו שלמדו תמיד, אז אפשר לחזור הרבה פעמים, ועל ידי החזרה זה נעשה קנין.

ומכבר אמרתי לבאר מה שדרשו חז"ל (תנחומא יתרו טו) על הפסוק באיוב (כח, כז-כח) "אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה ויאמר לאדם וגו'", שמי שבא לומר דברי תורה לציבור, צריך קודם לחזור ארבע פעמים, וכפי שנוכרו בפסוק ארבע לשונות: אז ראה, ויספרה, הכינה, וגם חקרה, ורק אחר כך ויאמר לאדם.

ורואים שכל פעם כתוב במילה אחרת, ולא כתוב אז ראה ושוב ראה, ויספרה ושוב ויספרה, אלא ראה, ויספרה, הכינה, וגם חקרה, כי כל חזרה נותנת בהירות והבנה אחרת, שיש לה שם אחר.

וכשחוזרים ארבע פעמים, אפילו שחוזרים באותה הצורה שלמדו קודם, חזרה בפשטות, בלי לחקור מאי טעמא, למה אביי אומר כך ורבא אומר כך, רק חזרה על מה שהגמרא אומרת, מתוך החזרה באה ההבנה, ובכל חזרה מרגישים יותר בהירות ומקבלים יותר הבנה ויותר הבנה, ובכל פעם זה דרגה אחרת של הבנה, בתחילה זה נקרא "ראה" כמו ראייה בעלמא, ואחר כך "ויספרה" שכבר יש מה לספר, ואחר כך "הכינה" וגם "חקרה" הם דרגות נוספות של עמקות.

ולכן צריכים לחזור ארבע פעמים, לא רק כדי שלא לשכוח, כי לזה מספיק גם לכתוב ולסכם את הדברים, אבל צריכים חזרה כדי לקבל את הבהירות בהבנת הדברים, ועל ידי החזרה יש "קנין" במה שלומדים, ואז כיון "שיש לו מנה" הוא רוצה מאתיים, ויש חשק ללמוד עוד ועוד, וגם לאחר ה"ישבעו" עדיין נמשך ה"יתענוג".

ימים המסוגלים להצלחה ברוחניות

ובעמדנו בימי החנוכה, זהו זמן שיש בו שפע של תורה ושל עבודה ושל חסד, להיות טהורים צדיקים ועוסקי תורתך, וכל מי שרוצה להתחזק אשרו ואשרי חלקו, ובוודאי שיצליח, בלי ספיקות, כמו שאמרו (יומא לה, ב) הבא ליטהר מסייעין אותו.

ובפרט תפילה, אם מתפללים על הצלחה ברוחניות זוכים להצלחה, כמו ששמעתי ממור"ר הגרא"א דסלר זצ"ל בשם רבי ישראל סלנטר שאמר כי בדוק ומנוסה שתפילה על רוחניות תמיד מועילה, ואינה חוזרת ריקס, כי אין גבול להצלחה ברוחניות, ורק בגשמיות יש חשבונות, שכל מזונותיו של אדם קצובין (ביצה טז, א), ולא שייך לקבל יותר ממה שנקצב עליו, אבל ברוחניות אין הגבלות, אלא אם כן יש סיבות מיוחדות שמן השמים מעכבים, כגון מחטיא את הרבים רח"ל, אבל בלי זה אין הגבלות על רוחניות, והרוחניות של אדם אחד אינה על חשבון אדם אחר, לכן תמיד התפילה עוזרת בזה.

וחסד ומידות טובות ודאי שזה דבר הצריך חיזוק, שהרי החורבן היה מחמת מידות רעות, ואם המידות היו מתוקנות, כבר היה נבנה בית המקדש, ומזה ראייה שעדיין צריכים תיקון המידות, וכל אחד ואחד צריך להתחזק בזה, וימים אלו הם זמן המסוגל להצלחה בכל הדברים הללו, ועלינו לשמוח בזה, ולנצל את הזמן כראוי.

~~~~~

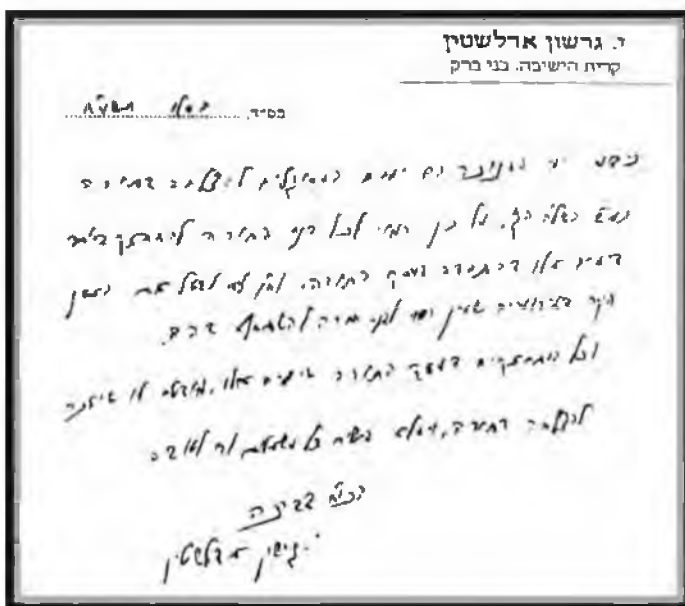
- מכתב חיזוק מרבינו שליט"א לימי החנוכה -

בס"ד, כסלו תשע"ח

כידוע ימי החנוכה הם ימים המסוגלים להצלחה בתורה כמו שכתב השל"ה הקדוש, על כן ראוי לכל בני התורה להתחזק ביותר בימים אלו בהתמדה בעסק התורה, וח"ו לא לבטל את הזמן היקר באירועים שאין ראוי לבני תורה להשתתף בהם.

וכל המתחזקים בעסק התורה בימים אלו, מובטח לו שיוכה להצלחה בתורה, וימלא השי"ת כל משאלות לבו לטובה

הכו"ח בברכה, י. גרשון אדלשטיין

לע"נ מרת **בלומה חיה רחל**
בת ר' יששכר דב ע"ה
נלב"ע כ"ה כסלו תשנ"ז - תנצב"ה
נודב על ידי בני המשפחה

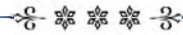
לע"נ הרבנית הצדקנית
מרת **מינה אדלשטיין** ע"ה
בת הג"ר מרדכי שמואל קרול זצ"ל
נלב"ע ב' טבת תשס"ט - תנצב"ה

לע"נ הגאון הגדול
רבי **פינחס שרייבר** זצ"ל
ב"ר ישראל בונם זצ"ל
נלב"ע ד' טבת תש"ע - תנצב"ה

לעילוי נשמת הרה"ג
רבי **יעקב יהודה שטרסברג** זצ"ל
בן רבי אברהם לייב זצ"ל
נלב"ע כ"ג כסלו תשע"ג - תנצב"ה

פניני חזקוני חמד

מאוצרותיו המתוקים של מו"ר הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

משה לשאלה זו, משום דאע"ג דשלוחי מצוה אינם נזוקים, אינו אלא במקום דלא שכיחא היזקא כידוע. ואם כן לא היה משה יכול להכניס את ההורגים בסכנה עצומה כזו, לכן חקר מי לה' אלי, דזה הכלל "דשכיחא היזקא שאני" אינו אלא מי שעושה מצוות כטבע אדם לקוות לשכר וגמול, בעוה"ז או בעוה"ב. אבל מי שהוא מופרש לה' בלי שום רצון עצמי כלל, אינו ראוי לפחד משום דבר, ואפילו שכיחא היזקא, עכ"ל.

וכעין זה כתב גם הנצי"ב בספר בראשית (פרשת וישב ל"ז י"ג) ויאמר ישראל אל יוסף הלא אחיך רעים בשכם, לכה ואשלחך אליהם. וכתב ההעמק דבר תיבת "לכה" אינו מדויק "לך" מיבעיא. והשיב: יעקב אבינו אילו היה רוצה לדעת שלו בניו וכי לא היה יכול לשלח עבד? אלא ירא מפני הסכנה גם על העבד, אבל על יוסף היה בטוח על צדקתו שלא יפגע בו אדם רע. עכ"ל.

ויעוין בהרחב דבר שכתב ולהסביר יותר יש להקדים הא דאיתא בזהר הקדוש בפרשה זו (ח"א קפ"ה) דראובן אמר להשליך את יוסף בבור מלא נחשים ועקרבים, ולא ירא שיהרגוהו, שהיה בטוח על זכותו, והוא שהיה ירא מן האחים היינו משום דבחירה שבאדם הוא למעלה מהשגחה העליונה. ויש לי ראייה מפורשת לזה, מדכתיב בדניאל (ו-יח) בשעה שהשליכו דריוש בגוב אריות "וחתמא מלכא בעזקתיה... די לא תשנא צבו בדניאל", פירוש, היה בטוח שלא יגעו בו אריות שאינם בעלי בחירה, אבל ירא דלא תשני רצון בדניאל. ואמנם חלילה לומר שאין ביד ההשגחה העליונה לשמור גם מבחירת האדם, אלא כך יש לנו לומר, דלזה בעינן זכות יותר, והיינו שיהא טוב גם בין אדם לחבירו ויהיה צדיק וטוב לו בשביל שהוא צדיק גמור, כמו שכתבתי לעיל ריש פרשת נח (ו-ט) בהרחב דבר. ועל פי זה הטעם נשמר יעקב מבחירה רעה של לכן, וכמו שכתבתי בפרשת ויצא (לא, כא בהרח"ד). והנה יעקב ידע בכל בניו שהמה צדיקים, אבל ירא שהמה אינם בעלי גמילות חסדים כל כך, בזה שהוציא יוסף דבה רעה, ובזה שראה ששונאים את יוסף מקנאה, וכל זה חסרון במידת גמילות חסדים הוא, על כן ירא שלא יפגעו בהם רעת בני האדם, משא"כ יוסף שהיה באמת בעל גמילות חסדים להפליא כמבואר להלן מדת יוסף, וגם ראה יעקב זאת שהוא אוהב את אחיו, ואע"ג שהמה שונאים אותו, על כן חשב למשפט שאין לו לירא עליו. כך עלה על דעתו הגדולה של ישראל. ע"ש.

ויעוין עוד בספר שירת דוד (מועדים עמ' רלד), שציין בשם הרב בצלאל בוסל שליט"א על דברי הנצי"ב לדברי הרמב"ם (מלכים ספ"א) שכתב: וכל הנלחם בכל לבו בלא פחד ותהיה כוונתו לקדש את ה' בלבד, מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעהו רעה. ע"ש. וכן ציינו כמה אחרונים.

האם מותר לשנות ילד הטעון טיפוח, מאחיו אלה תלדות יעקב יוסף בן שבוע עשרה שנה היה רעה את אחיו בצאן והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם (לז-ב).
שאלה: נאמר במסכת שבת (דף י ע"ב) לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים. ויש להסתפק בבן הטעון טיפוח יותר מאחיו, ולכן הוריו קונים לו צעצועים ובגדים נאים כדי לרוממו בין חבריו, ואין להורים יכולת לקנות כך לכל ילדיהם האם לחוש שאחיו יקנאו בו?

תשובה: כתב החתם סופר (בחדושי למסכת שבת בסוגיא) מדקדוק לשון זה משמע דוקא כששניהם שוים ממש, והיינו בן בין הבנים, אבל כשיש לו יתרון עליהם, בתורה ובחכמה וכולם חייבים בכבודו, לא שייך קנאה, והיינו טעמא דיעקב אבינו, שעשה לו כתונת פסים כי בן זקונים הוא לו, שמסר לו כל דרכי חכמה, וכולם חייבים בכבודו, ואין כאן קנאה, אך הפסוק מדייק בן זקונים הוא לו, דייקא לו, ולא להם. כי בעיניהם לא היה חשוב לחכם וסופר אך יהוא נער את בני בלהה וכו' (בראשית לו-ב). שחשבוהו לנער ולא לבן זקונים, עכ"ל. ומכאן נפשוט את שאלתנו שבאופן שאחיו צריכים להבין שיש סיבה להעדיף אותו, והם גם חייבים לעזור לו בכל כחם, אין לחשוש לקנאה ומותר להעדיפו.

ויעוין גם עץ יוסף (על השני יעקב בסוגיא) שתמה, איך יוסף שינה לטובה את בנימין משאר אחיו ונתן לו יותר משאר אחיו, ותיירץ שבנימין ואחיו חשבו שלפי שציערו יוסף לבנימין להביאו מחיק אביו היה מפיסו. וגם כן אשתו ובניו של יוסף רצו לפייסו, ואם כן אינו דרך חיבה אלא דרך פיוס. ומה שיעקב נתן ליוסף את שכם... חלף עבודתו בקבורת אביו, זה לא יגרום לקנאה. (חש"ח שבת י ע"ב).

ר' אריה לוין זצ"ל לומד עם המצורעים
ויאמר ישראל אל יוסף הלא אחיך רעים בשכם לכה ואשלחך אליהם ויאמר לו הנני (לז-ג).
שאלה: שאלתי פעם את מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל איך היה מותר לחמיו ר' אריה לוין זצ"ל לסכן את חייו וללמוד תורה עם המצורעים, ואיך לא פחד שמא ידבק מהם, והרי שכיחא סכנתא, ובכה"ג אין סומכים על הנס?

תשובה: מו"ח זצ"ל השיב לי: לר' אריה היה מותר! ונראה להסביר דבריו, עפ"י רבנו הנצי"ב (שמות לב כו) ויעמוד משה בשער המחנה ויאמר מי לה' אליו וכתב ההעמק דבר... מי שיודע בעצמו שהוא אך לה' למסור נפשו, וכל אשר לו לאהבת ה' ולכבודו אליו... ונדרש

ועוד ציין שם לספר נתיבות אור על הגר"י סלנטר זצוק"ל ח"ל: שם שמעתי מפיו הקדוש כי סיפר לי כי בהיותו בפאריז פעם אחת החליק רגליו ונפל מהמדרגות כמדומה משני מכפלות, וכאשר הרימו אותו מעל הארץ כמעט לא היה בו רוח, וה' ית"ש עשה עמו נס ולאחר ימים שב לאיתנו, כאשר סיפר לי המעשה, אמר לי בזה"ל אנכי לא נפל לבי בקרבי ולא פחדתי פחד, כי כאשר ישבתי בפאריז אין לי שום נגיעה עצמית כי אם רצון ה' ית"ש לא יוכל פאריז להזיקני, עכ"ל. ונראה שזוהי כוונת מו"ח שלר' אריה היה מותר, כי היה בטוח בעצמו שכוונתו היא אך ורק לשם השי"ת בלבד. וע"ע בגמרא כתובות (דף ע"ב) במעשה עם רבי יהושע בן לוי שהיה מתחבר עם חולי ראתן, ועסיק בתורה. ע"ש. (חש"ח קידושין כט ע"ב).

למה נהרגו עשרה הרוגי

מלכות הרי לא מצינו שהתעמרו ביוסף

ועתה לכו ונהרגו ונשלכוהו באחד הברות ואמרנו חיה רעה אכלתהו ונראה מה יהיו חלמתיו (ל-ב).
שאלה: בפיוט אלה אזכרה על הריגת עשרה הרוגי מלכות, נאמר שהם נתחייבו מיתה בגלל מכירת יוסף, והקשו רבותינו הרי קי"ל שגונב איש ומכרו חייב מיתה רק בגונב והתעמר בו, ואפילו אם התעמר בו בפחות משוה פרוטה חייב, כמבואר ברמב"ם (פ"ט מגניבה ה"ב) ח"ל: אין הגנב חייב מיתת חנק עד שיגנוב את הישראל ויכניסנו לרשותו וישתמש בו, וימכרו לאחרים, שני' והתעמר בו ומכרו, ואפילו לא נשתמש בו אלא בפחות משוה פרוטה כגון שנשען עליו או נסמך בו אף על פי שהגנב ישן הרי זה נשתמש בו. ואם כן צ"ב היכן מצינו שהאחים השתמשו ביוסף?

תשובה: יעוין בש"ך על התורה (פרשת וישב ד"ה ועתה לכו) שהם באמת לא התעמרו בו, כי חשבו להפטר ממיתה, אך יש אומרים שחייבים מיתה אף בלי עמור. ע"ש. עוד יעוין בספר טעמא דקרא (ליום כיפור) שביאר גיסי שליט"א שהעימור היה במה שהשתמשו ביוסף להרוג את הנחשים בבור, יעו"ש.

ואולי אפשר להוסיף ולבאר שהאחים הפשיטו את יוסף בעל כרחו, וכמו שכתוב בתורה (בראשית לו) ויפשיטו את יוסף את כותנתו את כתונת הפסים אשר עליו, ויעוין באור החיים הקדוש שכתב שכשהסירו את כתונת הפסים ברוב כעס והשנאה, לא דקדקו להסיר אותה במתון ונחת אלא בשנאה גדולה ובכ"כ אכזריות עד שהסירו עמה גם הכתונת שהוא החלוק, ע"ש.

והנה האחים היו צריכים את הכתונת פסים כדי להראותה את יעקב אבינו, "הכר נא הכתונת בנך היא", ובהורדה בכח מיוסף יש שימוש כמבואר בשו"ע (ארי"ח סימן שלו ס"א) שאסור ליטול מאילן בשבת משום שנחשב כמשתמש באילן, ח"ל המשנה ברורה (שם ס"ק יב) בנטילתו הוא משתמש באילן... דבקל יבא על ידי זה להישען עליו, עכ"ל. ואם כן גם בהפשטת בגד הרי זה משתמש ביוסף, ובפרט שהפשיטוהו באכזריות, וגם לא יתכן שלא נשענו עליו לצרכם כדי להביא את הכתונת ליעקב. (חש"ח נדרים פא ע"א).

קרא בתורה, ולא קרא 'וימאן' בשלשלת

וימאן ויאמר אל אשת אדניו הן אדני לא ידע אתי מה בבית וכל אשר יש לו נתן בידי (לט-ח).

שאלה: נאמר בשו"ע (ארי"ח סימן קמב ס"א) קרא וטעה אפילו בדקדוק אות אחת מחזירין אותו. וכתב הרמ"א אבל אם טעה בנגינת הטעם... אין מחזירין אותו אבל גוערין בו. וכתב המשנה ברורה (סק"ד) דה"ה בנגינת הטעמים כשהענין משתנה על ידי זה מחזירין אותו.

ויש להסתפק מה הדין כאשר בפרשת וישב בתיבת "וימאן" קרא בלא שלשלת, האם יצא ידי קריאה?

תשובה: כתב רבנו בחיי (בראשית לט ח) "וימאן" ח"ל: והטעם שבמילת וימאן [שלשלת] מורה אל איסור הדבר ועל היותו נמנע אצלו, ממאן בו בתכלית המיאון, שהרי מתוך הטעמים שבתורה אנו מבינים, מה שלא נכתב בה כענין התנועות שבאדם שמתוכן נדע כוונת לבו. עכ"ל.

כלומר מתוך הטעמים דהיינו השלשלת, אנו מבינים שהמיאון היה בתכלית המיאון. ואם כן אולי ראוי למי שלא הטעים את תיבת וימאן בשלשלת, לשמוע עוד פעם את קריאת התורה עם נגינת השלשלת בו"מאן.

ומסתבר דהשלשלת בו"מאן לא מעכב, כיון שלא שינה את משמעות התיבה, אלא שלא הדגיש את הוימאן.

(חש"ח נדרים לו ע"א. ע"ש עוד).

גרופה הרוצה להקבר ליד

בעלה הכהן אולי הוי מזכרת עון

ויהי כדבריה אל יוסף יום יום ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה (לט-י).

שאלה: אשה גרופה שנישאה לכהן בחופה וקידושין, וכעת נפטר הבעל, האשה קנתה חלקה עבורו ולאחר זמן היא מבקשת לקנות חלקת קבר לידו. מסתפקים חברה קדישא אם להרשות זאת כי בזה הוי מזכרת עון לדראון עולם?

תשובה: נראה שלא לקובריה שם כי תהיה קשורה בו ככלב וכמו שאמר יוסף הצדיק לאשת פוטיפר "ולא שמע אליה לשכב אצלה ולהיות עמה", ופרש"י לעוה"ב. ואם כן גנאי גדול הוא לנפטר להיות עמה בעוה"ב. ויעוין מסכת שבת (דף קד ע"א) מאי טעמא מהדר אפיה דקו"ף מרי"ש? משום שאמר הקב"ה (ק קדוש) אין אני יכול להסתכל (בר"ש) ברשע. ומסתבר שהבעל לא יוכל להסתכל בפני אשתו הגרופה, והיא לא תוכל גם להסתכל בפני בעלה שחטא יחד עמה וחללו כהונה, והוי כשני שונאים שאין לקברם זה אצל זה. ונראה דגם אם קנתה כבר את הקבר יש להחליפו בקבר אחר.

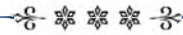
והוסיף עוד גיסי הגר"ח קניבסקי שליט"א, שבברכת המזון אל יאמר "הרחמן הוא יברך את אשתי" כי היא לו למזכרת עון, כי בחטא היא אשתו.

והנה במשנה ברורה (סימן תרעו ס"ק טז), מובא מחלוקת הפוסקים אם בעל המתארח מחוץ לביתו, יכול להחמיר על עצמו ולהדליק לבד נר חנוכה למרות שאשתו מדלקת בבית, ויתכן דבענינו לכו"ע יכול להדליק לבדו, כי עומד להפרד וחייב להפרד ממנה. (חש"ח שבת קד ע"א).

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מז"ר הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

להדליק נרות חנוכה בנרות ריחניים

שאלה: בעל תשובה טרי שאשתו עדיין לא חזרה בתשובה, כשהגיעה חנוכה ביקש מאשתו רשות להדליק נרות חנוכה בזמן, אמרה לו אשתו, מה זה המנהג הזה, וגם זה מסוכן להדליק נרות בבית, זה יכול לגרום לשריפה וכל מיני טענות שונות ומשונות, שהיצר הרע שם בפיה. בעלה אמר לה, אני לא מדליק נרות רגילים, אני רוצה להדליק נרות ריחניים, שיפיצו ריח טוב בבית, כדי שנוכל ליהנות מהריח, להדלקת נרות אלו הסכימה האשה.

כעת שואל הבעל, האם מותר להדליק נרות אלו עם ברכה, שהרי מבואר בשולחן ערוך (סימן תרעג ס"ג) שאסור להשתמש בנר חנוכה בין בשבת ובין בחול. ועוד שהרי מבואר בשולחן ערוך (סימן תרע"ד) שהנותר מהשמן אסור להשתמש בו, שהרי הוקצה למצוותו, ואם כן אולי כל שכן שאסור להשתמש בו כל זמן שהנרות דולקות?

תשובה: כתב במשנה ברורה (סימן תרעג סק"ח) שני טעמים למה אסור להשתמש לאורה, האחד, כדי שיהא ניכר שהוא נר מצוה לפרסם הנס, ועוד, כיון שעל ידי נס שנעשה במנורה תקנה, עשאה כמנורה שאין משתמשין בה כלל.

ההשתמשות אסורה ולא ההנאה

והנה לגבי הטעם השני, שלכן אסור להשתמש לאורה, דומיא דמנורה, נראה שדווקא ההשתמשות אסורה ולא ההנאה. וכך כתב המשנה ברורה (סימן תרעג ס"ק יא) וזה לשונו: ודוקא בזה [כגון לבדוק מעות, או למנותן לאורה אסור] שהוא על כל פנים תשמיש עראי, אבל כל שאינו משמש כלום רשאי לישב בביתו, בשעה שגר חנוכה דולקת, כלומר אף על פי שנהנה מהנר שאינו יושב בחושך והאור גורם לשמחה, בכל זאת מותר, והוא משום שאין הנר חנוכה איסור הנאה כגון ערלה וכלאי הכרם, אלא מותר להנות ממנו, ורק לעשות מעשה, זהו אסור כי המעשה הוא השתמשות, מה שאין כן לישב ולהנות מהאור מותר, כיון שאין בזה מעשה. ויעוין מסכת שבת (דף כב ע"א), אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה.

וכך כתב בשער הציון (שם אות יא) דלילך לאור הנר לראות שלא יכשל שרי דלא מחויב להעצים עיניו דלא מיקרי תשמיש. עכ"ל. וביאור דבריו דעצם ההליכה יכולה להיות גם בחושך וממילא מה שנהנה מהנר שיכול לילך אין זה תשמיש. ובפרט בענינו שאין נהנה מהנר עצמו, אלא נהנה מהבשמים שהניחם בתוך הנרות.

שיהא ניכר שהדליקה לשם מצוה

אמנם לגבי הטעם הראשון, יש לעיין שאם הדרך להדליק נרות כאלו להפצת ריח, ואין מקום מיוחד

שמניחים את הנרות, אלא כל מקום שמניחים אותם הרי הם מפיצים ריח, לכאורה אין ניכר לאנשי בית שהודלק לשם חנוכה, אלא שיאמרו שהודלק לשם ריח, אמנם לעוברים ושבים ברשות הרבים הרי זה ניכר, אך לתושבי הבית אין זה ניכר. ונראה שכיון שהנרות נמצאים בחנוכיה, ויש שם שמש, הרי כולם מבינים, שזה נרות חנוכה, והבשמים אינם אלא בשביל שלום בית.

הוקצה למצוותו

וגם נראה שאין בזה משום שימוש בדבר שהוקצה למצוותו, אמנם קול מראה וריח אין בהם משום מעילה, אבל איסור יש, מכל מקום האיסור אינו אלא כאשר נגש למנורה ורוצה להריח בה, אבל כאשר יושב בביתו, והריח נכנס לאפו, לא גרע מהמסתובב בבית לאור הנרות, שכתב השער הציון שמותר, ואין בזה משום שימוש בדבר שהוקצה למצוה (חש"ח חנוכה סי' ב עמוד כג).

חידה: מתי מותר להדליק

נר חנוכה רק בשמן שאינו ראוי לאכילה?

תשובה: כתב בכף החיים (סימן תרעג ס"ק יא) שאם הניח שמן תחת המטה, לא ידליקו בו נר חנוכה ולא נר שבת, משום דכל מידי דאכילה שורה עליו רוח רעה תחת המטה, וכיון דנמאס לאכילה, נמאס למצוה משום הקריבהו נא לפחתך, אבל אם השמן מר ואינו בר אכילה, אינה שורה עליו רוח רעה ושרי.

הרי פתרון החידה: אם הניח שתי שמנים תחת המטה, אחד שמן שראוי לאכילה, ואחד שמן שאינו ראוי לאכילה, צריך להדליק רק בשמן שאינו ראוי לאכילה, כיון שעליו אינו שורה רוח רעה, מה שאין כן בשמן הראוי לאכילה, שורה עליו רוח רעה (שם סי' ז עמוד לא).

יכול להדליק בחוץ רק

לרגע, האם ידליק בתוך ביתו

שאלה: אדם המדליק נר חנוכה בחוץ, וחייב מיד ללכת, ואם ישאיר את נר החנוכה בחוץ ללא השגחה עלולה לפרוץ דליקה, ולכן מסתפק היכן להדליק האם ידליק בחוץ ומיד יכניסה בפנים, או שמא מאחר ונאמר בשולחן ערוך (סימן תרעה א) צריך שידליקנה במקום הנחתה, שאם הדליקה בפנים והוציאה לחוץ, לא יצא, אם כן ידליקנה מיד בפנים?

תשובה: נאמר במסכת שבת (דף כא ע"ב) תנו רבנן, נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ. והקשה השפת אמת (שם ד"ה בגמרא ת"ר): דהוה ליה למימר מצוה להדליקה [מבחוץ], דהא קיימא לן הדלקה עושה מצוה?

ואפשר משום דקתני סיפא דבשעת הסכנה מניחו על שלחנו ודיו, [וצ"ע למה כתוב מניחו ולא מדליקין], וי"ל דעל הדלקה אין סכנה בדרך עראי [על דקה אחת] בפרט למה שכתב תוס' (דף מ"ה ע"א ד"ה מקמי) דלא הקפידו העכו"ם על [הדלקת נר לצורך] אכילה. ואם כן כיון דעל הדלקה ברגע אין סכנה, יש לומר דאפילו בשעת סכנה דמניחה על שלחנו, מכל מקום הדלקה צריך להיות מבחוץ כיון דהדלקה עושה מצוה ולכן נקט גם ברישא להניחו, ודוחק, עכ"ד השפת אמת.

ולפי דבריו יתכן שיש מקום שעדיף להדליקה מבחוץ אפילו שיוכל להיות בחוץ רק זמן קצר, משום שלדעה הראשונה בגמרא (כא ע"ב) 'דאי לא אדליק מדליק' הסוברת שלא צריך לדלוק חצי שעה, מספיק שידלוק דקה אחת בתוך הזמן של החצי שעה, מספיק לכך רק שמן בשיעור של דקה אחת. [וכתב הביאור הלכה (סימן תשי"ב ס"ב ד"ה כזה) מי שאין לו שמן בשיעור חצי שעה ידליק בלא ברכה. ויעוין גם בב"ח שם]. וגם לשיטה השנייה הסוברת 'אי נמי לשיעורה', יתכן בנידון דידן שנותן שמן בשיעור חצי שעה אלא דמפני סכנת הדליקה מכניסו מיד בפנים, גם כזה בכלל שעת הסכנה יחשב, ויצא ידי חובה, וצריך עיון (שם סי' כא עמוד נה).

***

האם יכול להפקיר ביתו כדי להפטר מנר חנוכה

שאלה: ראובן אין לו כסף לקנות נר חנוכה, וצריך למכור כסותו כדי לקנותו, ואין לו חשק לוותר על בגדו המהודר, ולכן הגה רעיון שיפקיר את ביתו למשך שמונת ימי חנוכה ואז יפטר מהמצוה, האם הגון לעשות כן, ומה הדין האם בזה שיפקיר ביתו יפטר מהמצוה?

תשובה: בשנת תשס"ו מסר גיסי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שיעור ביאצייט של החזו"א כמדי שנה, ודן האם אדם מחויב לקנות או לשכור בית כדי שיהיה לו היכן להדליק נר חנוכה, והביא ראיה ממה שתקנו חז"ל לברך ברכת הרואה, למי שאין לו בית, ולא חייבוהו להשכיר בית, כדי שיהיה לו היכן להדליק, משמע שאין חיוב לשכור או לקנות בית, כדי להדליק נר חנוכה.

אולם מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל צידד שחייב לשכור דירה, ודחה את הראיה מהרואה, שהתם מיירי באנוס שאין באפשרותו לשכור דירה שלגביו תיקנו ברכת הרואה, אבל מי שבאפשרותו לשכור או לקנות חייב לעשות כן כדי לקיים מצות הדלקה כדין.

ואמר שכדברי מו"ח זצ"ל כן משמע מהרמב"ם (ברכות פ"א ה"ב) שכתב, יש מצות עשה שאדם חייב להשתדל ולרדוף עד שיעשה אותה כגון תפילין סוכה ולולב ושופר ואלו הן הנקראין חובה, לפי שאדם חייב על כל פנים לעשות, ויש מצוה שאינה חובה אלא דומין לרשות, כגון מזוזה ומעקה, שאין אדם חייב לשכון בבית החייב מזוזה כדי שיעשה מזוזה, ובה"ל ג' שם כתב וכן כל המצות שהן מדברי סופרים בין מצוה שהיא חובה מדבריהם כגון מקרא מגילה והדלקת נר שבת והדלקת נר חנוכה וכו', הרי שכלל הרמב"ם את מצות הדלקת נר חנוכה בכלל אותן מצוות שהן חובה

מדבריהם, שאדם חייב להשתדל ולרדוף עד שיעשה אותה, ואינה כמצות מזוזה שרק אם יש לו בית הוא חייב במזוזה, אבל אינו חייב להשתדל שיהיה לו בית כדי לקיים מצוה זו.

אכן לכאורה מהתוס' (סוכה דף מו ע"א ד"ה הרואה) לא משמע כן, שכתבו, שלכן בשאר מצוות כגון לולב וסוכה לא תיקנו לברך לרואה, אלא גבי נר חנוכה משום חביבות הנס, וגם משום שיש כמה בני אדם שאין להם בתים ואין בידם לקיים המצוה, וטעם ראשון ניחא דלא תקשי ליה מזוזה, עכ"ד.

והנה אם נימא שהתוס' סוברים כהרמב"ם שבנר חנוכה מחויב אדם להשיג בית כדי להתחייב במצוה, אם כן למה הקשו ממצוה אנר חנוכה, למה לא תיקנו ברכת הרואה במזוזה למי שאין לו בית כמו שתקנו בנר חנוכה, והרי החילוק גדול ביניהם דנר חנוכה הרי היא מצוה שחובה על הכל להשתדל לקיימה, ואף לקנות או לשכור בית, וגם מי שהוא אנוס ואין באפשרותו לשכור או לקנות לא פקע חיובו אף שנפטר מלקיימו מפני אנוסו, ולכן תיקנו לו על כל פנים ברכת ראיה, מה שאין כן מזוזה מי שאין לו בית הרי אין עליו שום חיוב והוא פטור לגמרי שהרי יכול אדם לכתחילה לגור כל ימיו באהל או בספינה, אלא על כרחך דסבירא ליה לתוס' דלא כהרמב"ם. ולדעת התוס' שווה מצות נר חנוכה למזוזה ובשניהם אין חיוב לדאוג שיהיה לו בית בשכירות או בקניה לקיים המצוה, אלא רק אם יש לו בית חייב במזוזה ובהדלקת הנר, ושפיר קשיא להו מאי שנא נר חנוכה שתיקנו ברכת ראיה למי שאין לו בית ובמזוזה בכחאי גוונא לא תיקנו ברכה, ועל זה תירצו משום חביבות הנס.

אמנם נראה שבענינו לכולי עלמא לא יפטר מנר חנוכה בהפקרת ביתו, כי אין צריך שיהיה לו קנין בתוך הבית, אלא די שמשתמש בבית ואוכל וישן שם, ובוה עצמו כבר מתחייב בנר חנוכה והרי זה לאכסנאי הבא לבית שצריך להדליק שם נר חנוכה (שם סימן מב עמוד פח).

***

חידה: כיצד יתכן נר שפסול להיות שמש וכשר לנר חנוכה?

תשובה: נאמר בשולחן ערוך (סימן תרעג ס"א): שגם שמנים ופתילות שאסור להדליק בהם לנר שבת, כלומר בשמנים שאינם נמשכים אחר הפתילה, ואין האור נתלה יפה באותם הפתילות. כשרים לנר חנוכה אפילו כליל שבת, והטעם שכיון שאסור להשתמש לאורה, אין לחוש שמא יטה, ומבואר במשנה ברורה (סק"ג) שאין להדליק את השמש בפתילות ושמנים אלו, שהרי הסיבה שאין משתמשים בפתילות ושמנים אלו בשבת, היא מחשש שמא יטה את הנר, ואמנם בנרות חנוכה לא קיים חשש זה, שכן אין לנו רשות להשתמש בהם, אך בנר השמש הרי מותר להשתמש, ולכן אין להדליקו בפתילות ושמנים שקיים בהם החשש של 'שמא יטה'.

(שם סימן ו עמוד ל. ע"ש עוד תירוצים).

לעילוי נשמת איתן בן טוביה ורבקה ז"ל * הערות וכו' נא לפנות למייל: batya100@okmail.co.il עבור ישי מוזיאון

יו"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"
ניתן לשלוח חידושי תורה מגדולי ישראל ל:
k.gilyonot@gmail.com

גליון תורת הבחינו

ליקוטים מתורת מרנן ורבנן גדולי ישראל וצוק"ל ויבדלחט"א

וישב - מקץ תשע"ט

ניצוץ אחד שלך

וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען. (וישב לו, א)

האמרי חיים סח למרן החזו"א זצ"ל על תכניתו להקים יישוב חרדי מוקף חומה רוחנית מפני רוחות הרחוב בעוד הכל התייחסו לרעיון בקשת רחבה של תגובות מביטול ולגלוג עד ספקנות וחשש מצא האדמו"ר בחזון איש רע כנפשו המבין ללבבו וחזונו ורואה אף הוא למרחוק כשמוע הגאון את דברי האדמו"ר חיזק את ידיו ואיחל לו הצלחה החזו"א הביע את תקווהו שהדבר יצליח ויביא להרחבת גבולות הקדושה בב"ב בהתרגשות הוסיף החזו"א ווייניצער רבי ההסתדרות הקימה בבני ברק ארבע שכונות ובהן למעלה מחמש מאות דירות אבל אם הרבי יקים כאן את שיכונו יתקיימו בהם דברי רש"י (בראשית לו, א) ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך ששורף את כולו.

מי המרגלית

וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען. (וישב לו, א)

שיחת מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל בשיבת בכפר סבא ש"ק פ' וישב כ"ז כסלו תש"ח

וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען, ופרש"י אחר שכתב לך ישובי עשו ותולדותיהם בדרך קצרה וכו' כתב לך ישובי יעקב ותולדותיו בדרך ארוכה וכו' וכן אתה מוצא מי' דורות שמאדם עד נח, וכן ' דורות שמנח עד אברהם וכו' משל למרגלית שנפלה בין החול אדם ממשמש בחול וכוברו ככברה עד שמוצא את המרגלית ומשמצאה משליך הצורות מידו ונוטל המרגלית עכ"ל רש"י. וצריך לדעת איזו רא' יש מהמשל מהמרגלית הרי בחול המרגלית נאבדה לו ומחפשה בחול למוצאה, אבל ישראל תמיד ה' ולא אבדו ואיזה דמיון הוא זה, וא"כ למה נכתבו אלופי עשו, וכן למה נכתבו הדורות שעד נח ושעד אברהם הרי המרגלית ישנה ולא אבדה? אמנם ע"ז אפ"ל שנכתבו כדי ללמדנו סדר הדורות איך שהיו הדורות ולכן מזכירים אבל על עשו נשאר תמוה בשביל מה פרט לנו הכתוב את בניו נשיו אלופיו, אבל הענין הוא שהכל מאת ההשגחה, כל הסבות שבאות בעולם כל המקרים הכל מהקב"ה כשהבטיח הקב"ה לאברהם שבנ"י יעבדו במצרים ת' שנה למה לא הורידם מיד? וכן למה אצל יוסף ה' צריך לסובב שידבר קודם לשוה"ר ויענש ע"ז שהורידוהו לבור וכל

מה שקרה הלאה ה' מוריד תיכף את יעקב ובניו למצרים שיעבדו שם רד"ו שנה ויגאלם, אלא כשהקב"ה רוצה להביא איזה דבר מסובב זה ע"י הרבה סבות שאין אנו יכולים לדעת מדוע, חז"ל אומרים כל העולם נברא בשביל הצדיק שיושב כל היום בד"א של הלכה, כל העולם הגדול שיש בו הרבה מדינות ושרים ומלכים והמוני אנשים, ורוב המקרים שקורים במשך חייו של כאו"א זה קיים רק בשביל צדיק שלומד וזה כונת התורה שמספרת על אלופי עשו לומר שכל אלה נבראו בשביל יעקב שכל נשיו ובניו ואלופיו שמסתמא משלו על מדינות והיתה להם קצת מלוכה הכל נברא בשביל יעקב הצדיק שלומד והוא המרגלית הזאת. וזה שייך לא רק מתוך מליוני האנשים בעולם שחלק מהם חול ואחדים ספורים הם המרגלית הצדיקים גם באדם אצמו במשך חייו יש שנים של חול ויש שנים של מרגלית, בפרט כשילד נמצא בישיבה זהו השנים של המרגלית שלו ואל יחשוב שאחרי כמה שנים יהיו לו עוד שנים טובות ומאושרות כי אלו יהיו שני החול השנים שאח"כ יה' טרוד ולא יוכל להתעסק בתורה, ואם כל אחד ירגיש בעצמו ששנים אלו שהוא נמצא בישיבה הם שני המרגלית שלו ודאי שינצלם כדי לעלות בהם בתורה ויראת שמים. (נרשם ע"י הרה"ג ר' מאיר וונדר שליט"א)

לא דיברו שלום חסר

ויראו אחיו כי אתו אהב אביהם מכל אחיו וישנאו אתו ולא יכלו דברו לשלם. (וישב לו, ד)

ופרש"י מתוך גנותם למדנו שבחם, שלא דברו אחת בפה ואחת בלב:

ואמר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א: שתיבת שלום כתובה חסר בלא וי"ו. וביאר הענין, שכיון שה'שלום' שלהם היה חסר, שהרי שנאו אותו, זו היתה הסיבה שלא יכלו לדבר עמו לשלום. את אותו ה'שלום' שהוא חסר, הם לא דיברו, כיון שלא רצו לדבר אחד בפה ואחד בלב. (אש תמיד להגרי"מ דרוק שליט"א)

מהו המרחק בין חברון לשכם

"ויילכו אחיו לרעות את צאן אביהם בשכם"

העיר מרן הגר"ח גריינימן זצ"ל: הנה יעקב אבינו היה גר בחברון וכמבואר כששלח את יוסף וישלחוהו מעמק חברון

חז"ל בתהילים פרק קיד). ואם יוסף היה נטול ישוב-הדעת, ומערב בריצתו החפוזה עוד אי אלה מחשבות נוספות, לא היה זה 'נס מפני העבירה' ובמציאות לא היו המים 'נסים'.

ריצה בלא מחשבה

סיפר כבוד אאמו"ר הגאון רבי מרדכי רינהולד שליט"א, פעם אמר לו **מרן ראש ישיבת פוניבז' הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א**, כאשר הוא יוצא מביתו שברחוב ראב"ד, לעבר תחנת האוטובוס בגן ורשה שברחוב רבי עקיבא, והוא שומע את האוטובוס בתחנה [בשנים קודמות שם היה תחנה סופית, והיה שקט ברחובות עד שהיו שומעים את התנעת האוטובוס], הוא לא ירוץ לעברו. כי כאשר אני רץ, אינני יכול לחשוב... - כך אמר לו.

עוד שמעתי ממנו, מעשה שאירע עם **מרן הגרי"ז הלוי מבריסק זצוק"ל**, פעם אחרי תפילת מנחה שאל לבנו הגרי"ד 'מה אירע עם אברך פלוני? ניכר עליו שהפסיק ללמוד', 'ניכר עליו... אני רואה זאת עליו? הגרי"ד השיבו, כי האברך מגיע כל יום לשיעורים ולסדרים. אך התחיל הגרי"ד לברר אודותיו, והתברר כי הלה טרוד בהעברת דירתו למקום מגורים אחר, ואף שנכח בסדרים ובשיעורים, ניכר היה עליו טירחה, וראשו אינו מונח בלימודים. ומרן הגרי"ז ראה זאת עליו בפניו שהשתנו...

ומעיר על כך יבלח"ט **מרן ראש הישיבה רבי גרשון שליט"א**, רואים כמה צריך שהשקיעות בלימוד תישמר ללא שיור כלשהו... כאשר אפילו טיידות היום יום יכולות להסיח את הדעת ולגרום לביטול תורה באיכות.

פעם שב **מרן המשגיח מ'מיר' רבנו ירוחם הלוי ליוואויץ זצוק"ל** ממסע במקום מרפא. שם פגש באחד ממנהיגי החילונים דאז. וכאשר נשאל המשגיח להערכתו אותו? השיב: אכן יש בו כשרונות רבים, אבל חסרה בו שלימות-הדעת. והוסיף ואמר: שלימות-הדעת היא בתולדה ממנוחת-הנפש. מנוחת האדם תימצא, רק כשהוא מצוי בביתו, ולא כאשר הוא נע ונד. וכך נפשו של האדם איננה מוצאת מנוח לעצמה, אלא רק כאשר היא במקומה הטבעי, במצבה הרוחני, סמוך ונראה לשכינה הק'. לפיכך, מי שאינו שומר תורה ומצוות, על אף כשרונותיו, אינו יכול להנות משלימות הדעת.

היה יהודי שגר ברחוב חתם סופר שבתחילת המושבה בני-ברק שהיה לו פועלים ערביים שלנו בביתו. הוא חשש מאד מפניהם, וביקש מהשומר של בני-ברק באותם ימים, שיפטרל בקרבת ביתו. הלה פיטרל באזור, ולפתע ראה בן אדם שוכב בחצר מכוסה בסדין לבן, מיד חשש שזהו הישמעאלי הגנב, וקרא לעברו "הרם ידיים" - ומשלא נענה, מיהר וירה לעברו. הכדור עבר כמטר מעל ראשו ופגע בדלת הסמוכה. היה זה מרן החזון איש זצוק"ל ששכב שמה. ולאחר התקרית מהר לגשת לעבר היורה והסביר את סיבת שהותו במקום. בתפילת הותיקין ניגש החזון איש לעבר הגבאי וביקש לעלות לתורה, הגבאי חשב כי רוצה לברך ברכת הגומל. אך הוא לא בירך הגומל. ואחר כך נשאל אודות העלייה, ואמר: כי באותה עת בירך ברכת-התורה, והכדור בלבב אותי מהשקט, וטרד את כוונתי. ומשום כך אני רוצה לצאת ידי חובת הברכה. (רשימות תלמידו הרה"ג ר' יוסף צבי ריינהולד שליט"א)

ויבא שכמה, והנה מבואר במסכת מכות ט' ב' שיש דין שערי מקלט יהיו משולשין, דהיינו שיהיו מפוזרין בכל ארץ ישראל בשוה, והנה מבואר דחברון ושכם שניהם היו ערי מקלט ואם כן על כרחך שיש ביניהם מרחק עצום קרוב לשליש ארץ ישראל, ויש לשאול למה היו צריכים ללכת מרחק רב כל כך על מנת לרעות את הצאן.

ויש לומר שיתכן שרצו לרעות הצאן בקרקע שלהם, והרי בשכם היתה קרקע שקנה יעקב מאת חמור אבי שכם במאה קשיטה, כדאיתא בפרשת וישלח, ולכך הרחיקו עד לשכם.

'נח' ולא רק 'מצוה', היא ההצלה

הוא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה ותאמר הכר נא למי החתמת והפתילים והמטה האלה. (פר' וישב, בראשית לח, כה)

היא ממש כבר 'נדלקת' ב...תוך מדורת-האש.

כי יותר 'נוח' לה יותר להישרף, מאשר להלבין פני חברו ברבים (לשון הגמ' ב"מ נט.). זהו אכן - יותר נוח. זהו לא צוה, אלא זהו נוח, זה פשוט נוח לה. וכך היא נהגה.

וראו כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך

ותתפששו בבגדו לאמר שכבה עמי ויעזב בגדו בידה וינס ויצא החוצה. והיה כראותה כי עזב בגדו בידה וינס החוצה. (פר' וישב, בראשית לט, יב).

כתוב לשון כפולה, 'וינס' 'ויצא'. ומבואר בספורנו (יסוד הדברים במדרש נשא רבה פרשה יד), ממנה נס, אבל בחוץ יצא והלך כשאר כל האדם. והתורה כותבת ללמדנו בדיוק האיך היה הבריחה מן העבירה. בתחילה נס, ואחר כך ויצא.

בריחה מן העבירה. אבל, בישוב-הדעת

ומבאר כבוד **מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל**, שעל אף, בעת שבורחים מן העבירה, נסים במנוסה-גדולה. עם-כל-זה, צריך הבורח להישאר בישוב-הדעת. עד-כדי-כך, שכאשר יגיע אל פתח היציאה ממקום-העבירה, שם, כבר ייצא בהליכה רגילה מתונה ושלווה ככל אדם ההולך בדרכו

כי המנוסה מן העבירה, צריכה להיות - אך ורק מן העבירה. בלא שתהא מעורבת שם טיפת נקמה, או פחד זר ושונה מאותה בריחה מן העבירה. כך כאן, אם היה יוסף ממשיך, ונס גם ברחוב, אז היתה מנוסתו, לא מן העבירה, אלא, סתם כך... מפני מה יאמרו... או מפני האדון ועבדיו...

וכאשר המנוסה היא סתם-כך, בבהלת-הנפש, ולא אך ורק מחמת העבירה. או אז מי יודע שמא יהא עלול להתקל עוד במרוצתו, ולהיכשל ח"ו. באשר הוא כבר איננו מבחין 'בדעתו', בין עבירה לבין מצוה. ואם כן, בדעתו, אם כי כבר לא ברגליו, הוא עצמו עדיין "קרוב" אל מקום כשלונו. אל העבירה. על אף שהוא נס, ונס ונס...

בעתיד, ים סוף 'נס' רק מפני 'נס מהעבירה'

ובאותה ריצה שהיתה רק מן העבירה, זכו בעתיד עם-ישראל, שהיותם בתוככי ים סוף, היה הים 'נס' מפני 'נס' שראו המים את ארונם של יוסף ונסו מפני ה'נס' (דעת זקנים כאן מדרשי

מראה פניהם מסגיר מידתם

ויהי אחר הדברים האלה חטאו משקה מלך מצרים והאפה וגו'. ויקצף פרעה על שני סריסיו על שר המשקים ועל שר האופים. ויתן אתם במשמר וגו'. ויחלמו חלום שניהם וגו' המשקה והאפה אשר למלך מצרים וגו'. ויבא אליהם יוסף בבקר וירא אתם והנם זעפים. וישאל את סריסיו פרעה אשר אתו במשמר בית אדניו לאמר מדוע פניכם רעים היום. (פר' וישב, בראשית מ, א-ז)

נאמר שיוסף ראה אותם שהיו פניהם 'זעפים'. והוא שואל אותם: מדוע פניכם 'רעים' היום. מדוע יוסף שינה את לשונו על מראה-פניהם של שני שרים אלו?

מבאר כבוד מו"ר מרן הגאון רבי דוד פוברסקי זצוק"ל, אצל יוסף היה נחשב 'זעפם', ל'רעה'.

וביאר, שזה עמד ביסוד הנפילה שלהם.

הם אמנם זעפו בתוככי ליבם, אבל מדוע היו גם פניהם רעים. יוסף רואה שזהו, 'רע'. ולא רק 'זעף'.

אין זאת אלא מפני ששורש מידתם, היתה רעה ביותר. שכאשר לא היה 'טוב' להם, הם יראו לכל, את שיא רעתם. כי המידה המנחה ומודדת אותם, הינה רעה, ואין הם מסוגלים לחשוב ולעמוד בנסיון, שיש משהו שאיננו מובן להם, או שאיננו נוח להם.

ומכאן הגיעו לידי ההכרח למצוא 'פתרון', והפתרון לא היה טוב לשר האופים. ואילו יוסף פתר חלומם, היו יושבים בכלא עד שיצא המלך את שניהם באחד מן הימים. (רשימות תלמידו הרה"ג ר' יוסף צבי ריינהולד שליט"א)

שמו אותי בבור

כי גנב גנבתי מארץ העברים וגם פה לא עשיתי מאומה כי שמו אתי בבור. (וישב מ, טז)

פסוק זה הביא הגר"ר שמואל יצחק הילמן זצ"ל מלונדון בתוך הספדו על מרן הגאון ר' אליעזר גורדון זצ"ל מייסד וראש ישיבת טלז שנפטר בלונדון בד' אדר תר"ע כשהגיע ללונדון לאסוף כספים לטובת הישיבה ומרוב צער קיבל התקפת לב ונפטר שם ושם מנוחתו כבוד ואמר הרב הילמן בהספדו אמרו חז"ל אין אומרים בפני המת אלא מדבריו של מת ובפשוטו הפירוש הוא מה שהוא אמר בחייו אבל יש לומר ג"כ מדבריו של מת מה שה' אומר עכשיו אילו הי' חי ונראה שה' אומר הכתוב הנ"ל על אשר קרהו כי גנב גנבתי מארץ העברים דהיינו ממרכז העברים מרכז היהדות שהיא רוסיה ובתוכה מדינת ליטא מרכז הישיבות וגם פה בלונדון לא עשיתי מאומה עדיין כי שמו אותי בבור בקבר.

מספרים על סיבת נסיעתו ללונדון שמחמת העניות ששררה אז בין היהודים ובפרט אצל בני התורה לא הי' לבחורים גמרות וספרים משלהם והי' מוטל על הישיבה להשיג גמרות עבור הבחורים לשם כך היו משתמשים שוב באותם גמרות שהשתמשו בהן במחזור שעבר ולפני תחילת הזמן היו כורכים את הגמרות הישנות והנה קרא הרב לכורך הספרים שיקח את הגמרות לקראת הזמן הבעל"ט לכורכם ענה לו הכורך רבי עדיין לא שילמתם על הכריכה שלפני הזמן הקודם ר' אליעזר בחריפותו

העצומה השיב על אתר ר' יהודי אדרבה טוב שעדיין לא שילמו לך למה מפני שהדין הוא דאומן קונה בשבח כלי וכל הגמרות שכרכת קבלת קנין בהם ונעשו שלך וכל הבחורים שלומדים בגמרות נחשב שלומדים בספרים שלך ומה גדול שכרך על זה משא"ב אם ישלמו לך פקע קנינך וחבל על ההפסד הגדול שלך השיב לו הכורך אמנם כן רבי שהיא המצאה נפלאה אבל מה אעשה שאין לי לחם לפי הטף נבהל ר' אליעזר בעל הלב הטוב ועין טובה ואמר מה אין לך לחם בבית א"כ הנני מוכרח לנסוע ללונדון עבור הישיבה. (לקח דעת)

האם חרם היה גם לבנימין

הביא מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל דאע"פ שהשבטים קללו והחרים כל מי שיגלה את מכירת יוסף ושתפו להקב"ה עמהם כמבואר בתנחומא פרשת וישב וא"כ מניין ידע בנימין ממכירת יוסף שנתן שמות בניו על שמו ועל מצבו אבל כבר כתב רש"י שם בראשית ל"ז לגן אבל יצחק היה יודע שהוא חי אמר האיך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו והיינו דהשבעה היתה שלא יגלו ליעקב אבל אחרים ידעו ומכאן היתה ידיעתו של בנימין.

עומק לפני מעומק

וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום (ל"ז ד')

אמר מרן ראש הישיבה רבי שמואל רוזובסקי זצוק"ל בפרשת יוסף ואחיו מתבטאת התורה בלשונות וישנאו אותו, ויקנאו בו אחיו, ואף שהיו בהנהגה זו ענינים גבוהים וחשבונות רוחניים עמוקים כמפורש בדבריהם ז"ל, מ"מ הכתיבה התורה בלשונות כאלו, והחתימה את הדבר בחותמת זו. ומשום שבעיני התורה היה הכח והמניע והסיבה הראשונה בדקות שבדקות: ויקנאו בו אחיו, שכך הוא הדבר מבחינת ההסתכלות של מעלה. ואף שכך הוא מה שהדבר רחוק מהשגתו ואלמלא מקרא כתוב וכו'. וכיו"ב הוא מה שקראו חז"ל על דור מקבלי התורה שהקדימו נעשה לנשמע מקרא שכתוב: ויפתוהו בפייהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו (תוספתא ב"ק פ"ז) והוא ג"כ לפי ההסתכלות של מעלה במעמקי הלב, שעל אף גדלותם הנשגבה במעמד הר סיני ובקבלת התורה היתה איזה תביעה, במעמקים כאלה שהשגת אדם אינה מגיעה לשם כלל. (זכרון שמואל עמ' תקמ"ז עוד ע"ש) וישמע ראובן ויציליהו מידם וכו' (ל"ז כ"א) ובילקוט שמעוני (שמות קמ"א) אילו היה יודע ראובן שהקב"ה מכתוב עליו וישמע ראובן ויציליהו מידם- היה טוענו ומוליכו ואצל אביו עוד ע"ש. ובביאור הדברים אמר מרן ראש הישיבה רבי שמואל רוזובסקי זצוק"ל דע"י שהיה יודע, היתה מתחדשת אפשרות יתירה, כי כגודל ההכרה במעלת הדבר כן גודל המעשה. וזאת צריך לידע, כי אמנם אי אפשר להתעלם מהקשיים, אך צריך לדעת לחזק את ההכרה בגודל הפעולה הנצרכת ועי"ז קל יותר להתגבר על הקושי, וכמש"כ האדם ביקר ולא יבין וכו'. (זכרון שמואל, ענינים)

לצייר שמש וירח

הורה מרן פוסק הדור הגר"נ קרליץ שליט"א העושים ציורים לילדים בפרשת בראשית של חמה ולבנה לסדר הבריאה וכן בפרשת וישב שמציירים חלום יוסף השמש ירח וכוכבים יל"ע האם זה נחשב להתלמד ו

עין בט"ז שכתב דמ"מ נראה בשו"ע דאופן שמציירים חלום

ומעשה שהיה, אברך כולל - ובכולל קיבלו אז מאה דולר לחודש, והחזירו את כסף המעשר לכולל, ואשתו לא עבדה, ולא היתה תמיכה, ומטופל היה בילדים, מצב בלתי אפשרי. והציעו לאשתו עבודה, הוראה בבית ספר לבנות, וכל המורות חרדיות, אבל לא בבית יעקב. במשכורת היו יוצאים מצרה לרווחה, ובלעדיה איך ישרוד באהלה של תורה.

שאל, והתשובה היתה שלילית.

ראה שתמה, והסביר. הלא הפרנסה ממרום, קצובה מראש השנה, אלא מאי, קיימת חובת ההשתדלות עבורה, אם כן, השאלה אחת היא: האם זו ההשתדלות הנדרשת ממני, האם אתבע על כך שאין אשתי מלמדת במקום זה. והתשובה, שלא יתבעוני על כך. ואם כן, לא משום כך יעכבו את הפרנסה שנקצבה. זה המבט, ואין בלתו!

באספקלריא זו, גם ההשתדלות מצוה היא, וכבכל מצוה יש בה הידורים.

האם יוסף ידע שהוא מלאך

"את אחי אנכי מבקש הגידה נא לי איפה הם רועים"

העיר מרן הגר"ח גרינמן זצ"ל לכאורה אי אפשר לומר לשון זו לעובר אורח שאיננו מכירו כי מנין ידע שהם אחיו ואיפה הם רועים, ואולי זו ראייה שידע כבר שהוא מלאך וכפי שהזכיר רש"י.

מוטב יפיל עצמו לכבשן האש חיוב או ראוי

הכר נא למי החותמת וגו' (לח, כה)

כתב רש"י שלא רצתה להלבין פניו ולומר ממך אני מעוברת אלא לאיש אשר אלה לו אמרה אם יודה מעצמו יודה ואם לאו ישרפוני ואל אלבין פניו. מכאן אמרו נוח לו לאדם שיפילוהו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים.

וכתב מרן החדושים ובאורים דנראה דאינו חיוב גמור שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים, דלא מצאנו ירהג ואל יעבור אלא בג' עבירות, אלא הוא דבר נאות, וכן משמע הלשון נוח לו לאדם, וקיל טפי מגזל לר"מ, אבל בתוס' כתבו דהא דלא חשיב לי' בהדי ג' עבירות משום דאיסור הלבנת פנים לא נתפרש בהדיא בתורה, ומשמע דס"ל דלענין דינא שוין, וצ"ע.

נוח לו לאדם

מסופר (חכו ממתקים ח"א עמ' רג) כי פעם אחת קרא מרן הגרש"י איוערבאך זצ"ל לקבוצת בחורים בישיבתו ישיבת קול תורה וייסרם בשבט תוכחתו על שצחקו על אופן דיבורו של אחד התלמידים שהיה כבד פה כמה מן הבחורים הצטדקו וטענו שלא היה כלל באפשרותם להתאפק מלצחוק היה עליכם להיחנק התריס הגרש"י כלפיהם והוסיף הלא חז"ל כבר אמרו נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים.

יוסף מחזורים בתפילת גשם צורות המזלות לא יפה הם עושים כיון שהם מכוונים לעשות צורת המזלות ע"כ והש"ך בנקה"כ שם השיג ע"ז וכתב וז"ל גם מה שחלק על המציירים הי"ב מזלות במחזורים אינו כלום דהדבר פשוט דהוי להבין ולהורות ועוד דאינו צורה גמורה עכ"ל

ונראה דהביאור בש"ך דזה מיקרי להתלמד אף שידוע ומכיר את הצורות הללו מ"מ כדי להמחיש לנגד עיניו את תמונת וענין המזלות הרי הציורים הללו מועילים לו ללומדם ולהבינם וא"כ י"ל דגם הילדים ודאי יודעים ומכירים את השמש והירח מ"מ הציורים הללו באים לומר להם שהחמה והלבנה שאתם מכירים זה הבריאה וכן ציור חלום יוסף שירגישו ויחושו הילדים מה היה החלום וי"ל דכל זה בכלל להתלמד אמנם אס מציירים להם סתם ולא כדי ללומדם אסור. (חוט שני)

נוח הבטחון

כי אם זכרתני אתך וגו' והזכרתני אל פרעה והוצאתני מן הבית הזה (מ' י"ד)

כתב רש"י דמפני שתלה בו יוסף לזכרו הוזקק להיות אסור עוד שתי שנים שנאמר אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל רהבים ולא בטח על מצרים הקרובים רהב.

וכתב החזו"א (אמונה ובטחון פ"ב ו') דלפעמים הבטחון מתנגד להשתדלות ואוסר אמצעים מיוחדים. והנה נתחייבנו לדון במחשבתנו כל פעולה טרם עשייתה אם היא מוסכמת ממדת הבטחון.

אמרו חז"ל במד"ר מקץ כי השתדלותו של יוסף הצדיק לבקש משר המשקים והזכרתני, היתה כזלזול במדת הבטחון. ואמרו: "אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו זה יוסף, ולא פנה אל רהבים וגו', שבשביל שפנה אל שר המשקים נתוסף לו שתי שנים". ר"ל יוסף שאין הצלתו תלויה בהשתדלות וכל מיד ד', אבל בהיות שנתחייב האדם בפעולות ולא לסמוך אניסא, חייב יוסף את עצמו לשמש בהזדמנות זו ולבקש משר המשקים. ואמנם בהיות שלפי תכונת הרהבים אין בטבעו לזכור ולהיטיב, אין ראוי המעשה הזה רק מתוך יאוש, והמיואש עושה כל מה שיכול אף דברים הרחוקים מכל תועלת. אבל אין לבוטח לעשות כמו אלה, ואין פעולה זו מפעולות החובה, ויש במעשה זה כעין זריית אבק על זוהר האמונה ובטחון, ואחרי שאינה חובה היא אסורה. וכונת חז"ל על הפעולה ולא על מדת הבטחון של יוסף חלילה. וידע יוסף שאין עזר מבן אדם בלתי מיד ד' לבד, אבל מה שחייב עצמו לשאול משר המשקים לא הי' לפי קבלת חז"ל דין אמת, אלא לא הי' לו לפנות אל רהבים.

וכתב החזו"א באגרות ח"ב [קל"ב] הריני מתאמץ בתפלה להעביר את הגזרה, ולפיכך הריני מתייחס בקרירות להשתדלות, כי ע"פ הרוב אין ההשתדלות ברורה.

בהספד שנשא הגאון ר' שלום מאיר הכהן ולך שליט"א על מרן הגר"ח גרינמן זצ"ל, סיפר איך כל עצותיו היו על פי גדרי ההשתדלות המחוייבת תוך ידיעה שה' הטוב בעיניו יעשה. לפיכך יכול היה לומר, שמעולם לא הצטער על עצה שנתן, כי תוצאתה בידי שמים.

פרשת מקץ

השתדלות - זהו אי בטחון

ויהי מקץ שנתיים ימים.

זה היה בראש השנה (גמ' ר"ה י:). וכתב השפתי-חכמים (בסוף פרשת וישב), שהפסוק כאן מדבר על שנתיים הימים, אותם ישב יוסף בבית האסורים (בהמשך לעשר שנות ישיבתו בבית האסורים, נוספו לו עוד שנתיים ימים. ולא ישב שמה 21 שנים, אלא ישב 01 שנים על חטא אחד, ועוד שנתיים ימים על חטא אחר) המרומזים בפסוק הזה.

כי נענש בגלל בקשתו האחרונה מאת שר-המשקים בעת שהשתחרר מבית האסורים שיזכירוהו לפני פרעה. ועצם בקשתו הימנו היתה שימת מבטח שוא על בשר-ודם שיועיל לו לצאת מגזירת בית-האסורים, מה שאמנם לבסוף כך התקיים, ששר-המשקים היה זה שהזכירו לפני פרעה, עד שגרם להביא את הוצאתו לבסוף מבית-האסורים, והגיע לבית פרעה ונתמנה להיות משנה למלך.

הבה ונתבונן, יוסף ביקש מאת שר המשקים לאור פתרונו את חלומו. ואותו שר המשקים, לא רק שלא ביקש, אלא לא זכר, ושכח (רש"י אבן-עזרא).

כי גם ההשתדלות לא צריכה להיות באופן מסוים.

אין אופן יחיד לפני ה', הרבה דרכים למקום (גמ' תענית יח:).

ההשתדלות צריכה להיות מקבילה, אל אי-ההשתדלות, כי אם בהיסתמכות על ה'.

והאין שכח שר המשקים את יוסף שפתר את חלומו ושהביא לפניו את קץ מאסרו ?

מובא בדברי חז"ל בילקוט שמעוני (סוף פר' וישב), בכל יום ויום היה (שר המשקים) מתנה תנאים, ומלאך בא והופכן. קושר כתרים, ומלאך בא ומתירן. (כנראה שהיה מחפש ומוצא כל מיני עלילות וטצדקי להזכיר את יוסף לפני פרעה, בעודו ממשיך לשרת ולהשקותו כל יום ויום, ובא מלאך ומשכיחם ממנו). אמר לו הקב"ה: אתה שכחת, ואני לא שכחתי.

דקדוק במהות החטא

וכבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל ביאר בהרחבה ענין זה (בשיחת חנוכה שנת תשמ"א) לאחר שהביא קושיא על דברי חז"ל (במדרש ריש פר' מקץ רבה) את הפסוק,

"אשרי הגבר אשר שם בה' מבטחו", - זה יוסף. "ולא פנה אל רהבים", - זה יוסף. והנה סתירה יש בשני לימודים אלו, שאם יוסף קרוי בפי חז"ל, 'שם בה' מבטחו, האין היה נקרא באותו הפסוק גם, 'פנה אל רהבים'.

תום ואמונה

ובספר חכמה-ומוסר (ח"ב מאמר רכ"ה) ביאר הסבא הגרש"ז מקלם זצוק"ל שיוסף אשר ידע מפתרון חלומותיו שעתיד הוא להתמנות בעתיד מלך על ארץ מצרים, היה לו להמתין באמונה ובתום בתוככי בית האסורים, ולצפות לעת קץ עונשו, עת יגיע זמנו ויצא משם. אלא שמחמת פתרון חלומות השרים, נתערב דבר-מה...רעיונו, משהו קטן וקל, טפל ודק כחוט השערה... עד שהעזיז לבקש גם הוא כמותם בקשת-יציאה, בבקשתו משר המשקים, ועל כך נענש בעונש של שנתיים ימים בבית האסורים.

והנה לא נתבאר מה נתערב אצל יוסף בתוככי מהלכי רעיונו, אבל כפי הנראה שלפי חוק האמונה הברורה, לא היה עליו להיות סר מבטוח באמונה בה'... ואפילו בנטייה של...חוט השערה לא היה לו לנטות ואף לא בהעלאת רעיון כזה גרידא.

השתדלות ותועלתה

לדברי מרן בעל החזון-איש זצוק"ל (בספר חזון-איש חלק טהרות, בסוף הספר בקונטרס אמונה-ובטחון, פרק ב, ו), היה מוטל על יוסף חובת-ההשתדלות על פי דרכי הטבע, לבקש את שחרורו מבית האסורים מאת שר המשקים העומד לצאת ועדיין היה מצוי עמו. אבל לפי שלא יכול היה להועיל בפעולת זאת ההשתדלות, מאחר שהמצרים קרויין, רהב, והם שקרנים, ובודאי לא ימלא שר המשקים את בקשתו, (על אף שלבסוף הוברר הדבר שהיה שר המשקים נאמן להבטחתו, ואף על ידו התגלגל שחרורו של יוסף), אבל מצד מצוות ההשתדלות, לא היה בבקשה מאתו כל תועלת מועילה.

בקשת הבוטח, ובקשת המיואש

דברים אלו אמר מרן החזון איש לרבי דוד פוברסקי זצוק"ל. וביאר את דבריו כך, יוסף בעצם בקשתו מאת שר-המשקים "איבד" בבקשתו מעט "מעצמו-וממהותו". אם כי בודאי היה עליו לעשות "מעט" עבור "חובת-ההשתדלות", אבל לא עם מצרי הקרוי 'רהב', שאין לו לסמוך עליו בהשתדלות זאת, וכאשר ביקש בכל זאת ממצרי זה, הרי שבכך "איבד"

למחסור'. כלומר, על "הדיבור" המיותר שהיה בדברו אל שר המשקים, ולא ח"ו על בטחון בבשר ודם, שעל כך לא נתפס ולא נענש, אלא על הדיבור המיותר...

ויש לדקדק, שהדיבור המיותר, לא היה רק יותר, אלא זה היה סיבה שיהא מחסור. ככתוב: ודבר שפתים אך למחסור. כפי שאצל יוסף, זה החסיר בו שנתיים נוספות בבית האסורים.

ולמה שנתיים ולא שנה אחת ?

כי בדיוק מה שהיה צריך לעשות בתור השתדלות והוסיף עליה דיבור-מיותר, זה הראה שכל ההשתדלות אצלו, היא באופן המיותר, ולכן גם מה שחשב ש"צריך" אבל מכיון שהוסיף בדיבור "מיותר", אז הכל נעשה שווה אל המיותר.

חטא נורא ובלתי נודע

והנה צריך ביאור עדיין, מדוע נרמז עונש זה רק כאן בפרשתנו העוסקת לאחר שכבר ריצה את כל תקופת עונשו גם זו בת השנתיים ימים, ולא גילתה התורה את תוספת שני השנים והסיבה שהגיע לידי כך, ולא כתבתו בפרשת וישב בעת שאירע המעשה.

ותירץ לי כבוד מו"ר מרן זצוק"ל, שמאחר והיה זה חטא דק-מן-הדק, חטא כזה שאפילו יוסף עצמו לא הכיר שהוא חטא, ואילו שגילתה התורה זאת לפנינו, היה סבור יוסף שהוא ממשיך לשבת בבית האסורים עוד יום ועוד יום ועוד יום בתוספת של שנתיים על עשר השנים שנמשכה ישיבתו שמה עוד שנתיים ימים בגזירת הא-ל, וכל "התורה" שנתגלה כאן, באה לגלות לנו וללמדנו שהיה בו איזשהו חטא, ואמנם חטא זה לא נודע אלא רק לאחר שכבר נענש בה וישב עוד שנתיים ימים בהם לקה על חטאו שהיה כה נסתר בבחינות דקות עבירתו מבטחון בה' כפי פירוש דברי חז"ל.

נורא ואיום להעלות אף רק במוחנו שיש בתורה עונש כה נורא וחמור ליוסף הצדיק, שנענש בלא-ידיעה על מהלך חטאו.

ממה צריך כל אדם ואדם לפחד ולירא, לבל יזוז קימעא מאמונה בה'. (מפי תלמידו הרה"ג ר' יוסף צבי ריינהולד שליט"א)

כבוד מלכים

העיר מרן הגרצ"ל שטינמן זצ"ל צ"ב עמש"כ במה שפירש"י עה"פ בפ' מקץ (בראשית מא') שאמר פרעה ליוסף רק הכסא אגדל ממך ופירש"י שם שיהיו קורים מלך רק לי וצ"ב מה כבוד יש בזה אם בלא"ה יוסף הוא השליט על ארץ מצרים, ומוכח דגם תואר מלך יש בו משהו וע"כ הקפיד פרעה שתואר זה ישאר רק לו [יעוי' אילה"ש עה"ת שביאר באופן אחר]. (רשימות הרה"ג ר' יואל סבו שליט"א)

יוסף מרום מעלתו, כפי שנוכחנו שעמד לבקש מכזה מצרי ואף סמך עליו שלא ישכחנו, כאדם מיואש העושה כל אשר נקרה בדרכו, וסומך גם על דברים שאינם כשורה...

על זה הענין שיוסף סר מאמונה בה' כאדם מיואש, נענש לשבת בבית האסורים שנתיים ימים !

בקשה, שינוי מקביעות-הדרך

וביותר ביאר (בשנת תשנ"ח, וע"ע בספר מוסר-ודעת חלק א מאמר ו), שיוסף ששהה במצרים, היה אותו-יוסף בעל-מעלה, העומד כצוק איתן 'בצדקתו' מאז 'תחילתו'-ועד-לסופו' (כש"כ רש"י ר"פ שמות), בין במעשה הנורא שהיה לצדיק זה עם אשת פוטיפר, ובין כאשר היה עומד לפני פרעה ומודיע לו שעל פי ה' יפתור את חלומותיו, היה יוסף עומד בצדקתו, בדיוק כפי שהיה יושב ועוסק בתורה בעת יושבו לפני אביו בלא שיהא כל שינוי במצבו ובדרגתו הרוממה.

ואם כאשר שהה בבית האסורים, בלא כל סיבה ידועה לכל למאסרו, היה "עומד-בצדקו", אז מדוע נשתנה אחיזת עמידתו האיתנה לעת ראותו בפתרוננו את שר המשקים עומד לצאת מבית האסורים... והוא חוזר לעמוד לשרת את פרעה המלך... וכי מפני כך מבקשים בקשות מבשר ודם !?

אין זה אלא מפני שכאשר ראה עם פתרון החלומות משהו היוצא מבית האסורים, מה שהביא לגרום לו...להשתנות במשהו דק-מן-הדק מכל דרגתו בה עמד מתחילה-ועד-סוף, עד שראה לבקש משר המשקים על נפשו. ועם השינוי הקל הזה מרום מדרגתו, נכשל יוסף בהיותו "משתדל" שלא כפי שורת-הדין, ועל כך נתבע ונענש.

בקשה והסתמכות

עוד ביאר (בשנת תשנ"ו), שאף אם ראה יכולת וצורך בעת ההיא לעשות דבר-מה עבור חובת ההשתדלות, אבל לא היה לו לבקש זאת ממנו "פעמיים", כפי שאמר: כי אם 'זכרתני' אתך כאשר ייטב לך ועשית נא עמדי חסד 'והזכרתני' אל פרעה, שהרי לשם חובת-ההשתדלות, היה די באם יסתפק לבקש הימנו אך ורק פעם אחת ויחידה, ומכאן ואילך יסמוך על מי שאמר והיה העולם. לכן הבקשה שבפעם השניה, "גילתה" משהו מן המשהו בעצם פנייתו אל רהבים, כמבקש מהם על - צרת נפשו.

ובמדרש (וארא רבה פ"ז א) וכן בילקוט שמעוני (ריש פרשתנו פרק מא מובא בקיצור), שדרשו חז"ל עה"פ (משלי יד): ודבר שפתים אך למחסור, אתה מוצא לא היה יוסף ראוי להינתן בבית האסורים אלא י' שנים, מפני שהוציא דיבה על י' אחיו, ועל ידי שאמר לשר המשקים כי אם זכרתני, וכן והזכרתני אל פרעה, ניתוסף לו עוד ב' שנים.

הנה להדיא שחז"ל תפסוהו ליוסף על...דבר-שפתים-אך-

יו"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"
ניתן לשלוח חידושי תורה מגדולי ישראל ל:
k.gilyonot@gmail.com

גליון תורת רבותינו

ליקוטים מתורת מרנן ורבנן גדולי ישראל וצוק"ל ויבדלחט"א

חנוכה תשע"ט

הנהגות מרן החזו"א

זמן ההדלקה

ויהי נועם ועלינו והדליק נר חנוכה בעצמו ואמנם היה זה קודם צאת הכוכבים לשיטת רבינו תם אך כבר היה חושך גמור וכבר היה הכסף התחתון שמבואר בגמרא שזהו סימן מובהק אך אצלנו אינו סימן מובהק שמא יש עננים הרבה ואינו ברור כל כך אך כשיש כוכבים ברור שאין זה מעננים ואמנם רבינו תם יש לו ראיות חזקות ולעתיד לבוא יתברר גם כן דרכו של ר"ת אך למעשה ההלכה כהגאונים.

עוד שמענו שאמר שבקוסובה כך נהגו להדליק עשרים דקות אחר השקיעה. (מע"א ח"ד עמ' קל)

במוצאי שבת של חנוכה התפלל מעריב בזמן כרגיל ולא מיהר יותר מן הרגיל ודלא כמו שכתוב בלוח להקדים תפילת ערבית, ולאחר תפילת ערבית רץ מיד להדליק נרות חנוכה ולא התעכב להשיב לאנשים. מהגאון רבי יעקב אדלשטיין זצ"ל ששמע מהגר"ח פרידלנדר זצ"ל

היה רגיל לומר להר"ר יעקב שכטר ז"ל אויף יו"ט זייט איהר ביי אונז - היה מזמינו לשהות אצלו ביו"ט וכשרצה להיות נוכח אצלו בהדלקת נר חנוכה אמר לו רבינו שאינו יכול משום שמצות חנוכה נר איש וביתו וצריך להיות באותו זמן בביתו (מבנו הרה"ג רבי אריה שכטר שליט"א).

במוצאי שבת נוהג היה בשנותיו האחרונות להבדיל קודם ואחר כך הדליק נרות חנוכה עי' מ"ב סימן תרפ"א סק"ג.

לא אמרו אצלו ויתן לך במוצאי שבת של חנוכה. הוסיף הגר"ח קניבסקי שליט"א בכת"י והיו שנים שאמרו לאחר שהדליק נ"ח חזר לבהכ"נ ואז אמרו ויתן לך.

מעיד הגר"ר אברהם פרבשטיין זצ"ל בס' כנסת אברהם (ענייני מצוות ומועדים סי' י' ענף ב' סק"ב) שמעתי מהחזו"א זיע"א דאין צריך למהר במוצ"ש להדליק נר חנוכה ולהקדים יציאת השבת אלא ממתין ליציאת השבת כדרכו ומתפלל.

גיסו מרן בעל קה"י זצ"ל היה אומר אודות הנהגת החזו"ן איש בחנוכה להדליק עשרים דקות לאחר השקיעה, בזה"ל, אני לא דיברתי הרבה עם החזו"א כיון שלא שמעתי טוב וכשדיבר עמי היה צריך להתאמץ וממה שכן דברתי עמו בנושא זה שאלתי למה נוהג כך ואמר משום דשרגא בטיהרא מאי אהני כלומר ומכיון שיש עוד אור הנרות לא עושים רושם טענתי לו שזמן הדלקה לדעת הגר"א בתחילת השקיעה וענה שהגר"א לא אמר שאח"כ אין יוצאים יד"ח רק הוא טען שאז האור ניכר יותר.

החזו"א לא היה מקפיד בשבת חנוכה על זמן ר"ת והיה יוצא לרחוב עם כמה תלמידים שראיתם היתה טובה והיה אומר לתלמידו שהיה לו ראייה טובה שאם יראה ג' כוכבים קטנים מותר להתפלל ואע"פ שלא ראה טוב והיתה לו זכוית מס' 101 הוא ידע היכן בדיוק צריכים להמצא ג' הכוכבים ואמר לו שאם יראה במקום זה בדיוק ג' כוכבים קטנים מותר להתפלל והוא גם ידע טוב מה שיעורם של כוכבים קטנים (ס' תולדות יעקב)

הנה דברים שאמר מרן הקהליות יעקב זצ"ל כפי שנרשמו מפיו ע"י תלמיד חכם אחד: איני יודע איך נהג החזו"א בחו"ל אבל כאן נהג שבמוצאי שבת 54 דקות אחר השקיעה התפלל מעריב התפלה היתה נמשכת 51 דקות בערך וס"ה היה שעה מהשקיעה ואז עשה הבדלה אף שעוד לא עברו דקות מן השקיעה ואמנם מלאכות לא ראיתי שעשה ונר הבדלה לא הוא הדליק אמנם במוצאי שבת של חנוכה הזדרז להדליק מיד ואפי' ויתן לך לא הרשה לומר כדי להזדרז וגם לתפלה הזדרז יותר אז ושלח כמה לראות אם יש כוכבים ואמר להם היכן ימצאו הכוכבים כי הוא לא ראה רק ידע היכן ימצאו כוכבים עכשיו וכשאמרו לו שרואים לא רחוק ג' כוכבים אמר להתפלל מעריב בלי ויתן לך רק

מקום ההדלקה

בדירתו שהיתה מוקפת חצר היה מדליק במרפסת הפונה לרה"ר בטפח הסמוך לפתח חדרו ולא היה למרפסת פתח לחוץ ואמר דבזמנינו אין להדליק בפתח החצר מפני שכהיום שונה ענין החצר מזמן חז"ל שאין לנו שימוש בחצר כדורות הראשונים שהיה עיקר תשמיש הבית שם אבל אצלינו אין החצירות רק לאוירא. ועוד שגם פתח הבית נראה ברה"ר. (דינים והנהגות)

אמר שהיום חזרה דינא דגמרא למקומה וחייבים להדליק בחוץ משום פרסומי ניסא אמנם חצירות שלנו אין להם דין חצר ולכן מי שיש לו היום חצר מסביב לביתו אינו מדליק על פתח חצירו אלא על חלונו הפונה לרה"ר וכן הוא נהג בעצמו שהיה מדליק בחלונו הפונה לרחוב חזו"א אע"פ שהיה לו חצר מסביב לביתו אמנם חלונו היה למעשה פתח המרפסת הפונה לחדרו שהמזוזה שלה היה מימין הכניסה מהמרפסת לחדרו והחנוכיה עמדה מבחוץ על המרפסת מול המזוזה. (עדות הגר"א רוטר בקובץ מבקשי תורה טבת תשנ"ג)

אמר שבזמנינו אין להדליק בחצר הבית שדוקא בזמניהם שהיו משתמשים בחצר בכל מיני תשמישי בית לכן היתה לחצר חשיבות של בית ונחשבת משום כך כאחד מחדרי הבית ולא כן חצרות שלנו שאין אנו משתמשים בהם כמו בית אין עליהם דין חצר כמו בזמן הגמרא ואין מדליקין על פתח החצר אלא על פתח הבית או על חלונו הפונה לרשות הרבים. [וכעין זה כתב החזו"א בספרו או"ח סימן ס"ה סקנ"ב וסימן צ' סקנ"ג לענין שיתופי מבואות וכן כתב בספרו יו"ד סימן קס"ח סק"ו שאצלינו אין החצירות כי אם לאויר עשן]

לאחר נישואיו שאל מרן הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א אם להדליק בחדר המדרגות למטה כשהבית משותף לדיירים רבים ואמר לו מרן החזו"א שחדר המדרגות הרי הוא כמו חצר שלנו היום כיון שאין משתמשים בהם כמו שהשתמשו בחצרות בימי חז"ל.

והרב וולף זצ"ל העיד בשם החזו"א לנמק עוד כיון שהמקום שייך לכולם ולא לאדם פרטי וכל אחד ידליק בחלון ביתו הפתוח לרשות הרבים ואם אין שם פרסומי ניסא ידליק למעלה בפתח הבית הפתוח לחדר המדרגות.

הורה לענין עדיפות הדלקה בחלון הפתוח לרה"ר או בפתח הדלת שאם יש הבדל גדול בפרסומי ניסא עדיף להדליק בחלון ואמנם כשיש רק הפרש קטן ביניהם ידליק בפתח ביתו. (מהגאון ר' דב יפה זצ"ל מפי הגאון רבי שאול ברזם זצ"ל)

דיני הדלקה לבחורי ישיבה

אמר שבני ישיבה שהם קבועים בישיבה אין להם דין

סמוכים על שולחן אביהם וצריכים מדינא להדליק בעצמם. (מע"א ח"ד עמ' קלא)

הורה לבחורים הלומדים בישיבה שישתתפו כולם בפרוטה ואחד ידליק בחדר האוכל בשביל כולם (מהגר"ר שלמה זלמן אולמן זצ"ל) ויש שהורה להם לכתחילה לאכול בחדרם. והוסיף הגר"ח קניבסקי שליט"א בכת"י הוא אמר להם שנכון לעשות כן לאכול בחדר ב' סעודות ולהדליק שם עם ברכה ולהשתתף בפרוטה גם בהדלקה שבחדר האוכל.

כשהיה הגר"ח קניבסקי שליט"א אברך לאחר נישואיו נסע לירושלים לבית חמיו מרן הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל ובמוצאי שבת חזר לביתו בבני ברק אמר לו מרן החזו"א שבערב שבת ידליק נרות בירושלים ובמוצ"ש יעשה שליח להדליק בביתו בבני ברק בזמן ההדלקה ובירושלים ישמע הברכות כדי לצאת ברכת הרואה ואם רוצה להדליק במוצ"ש בירושלים יאכל שם סעודה אחת במוצ"ש וישאר שם ללון ובבוקר יאכל שם עוד סעודה אחת.

כשלמד הגר"ח שליט"א בבחרותו בישיבת לומז"א בפתח תקוה בא לשבת חנוכה לבית הוריו זצ"ל בבני ברק אמר לו מרן החזו"א שבערב שבת ידליק בבית הוריו ובמוצ"ש יחזור לישיבה וידליק שם כשאמר לו הגר"ח שליט"א שבדעתו להשתהות בב"ב במוצאי שבת אמר לו החזו"א שאם כן ימנה שליח שידליק עבורו בישיבה במוצ"ש.

לאחר נישואיו היה הגר"ח שליט"א אוכל בשבת בבית הוריו זצ"ל ג' סעודות וישן בביתו אמר לו מרן החזו"א להדליק קודם בביתו בלי ברכה מפני החשד ואחר כך ידליק בבית אביו עם ברכה או שישתתף עמו בפרוטה כיון שמקום האכילה עיקר.

סוג השמן

הגר"ר אברהם רייסנר זצ"ל שאלו מהו להשתמש בחנוכה בשמן של שביעית כמדומה ששאל אחר הביעור והורה רבינו לאיסור.

והגר"ח הביא בשמו: אין להדליק נרות חנוכה בשמן שביעית. (דרך אמונה שמו"י פ"ה סקמ"ט)

מספר ח"א הייתי אצל החזו"א איש על איזה ענין בינתיים הגיע זמן הדלקת נרות חנוכה ונתן לי רבינו בקבוק שמן זית אקנה לך חלק בשמן בפרוטה במתנה ותגביה הבקבוק לשם קנין, לא לקח ממני כסף הוא מזג הכוסיות והוציא אותי ידי חובת המצוה.

מציאת פך השמן

כשפתחו חנות מכולת בגבעת רוקח בבני ברק עשו בעלי המכולת ארון עם עמודים ומדפים להניח בהם מוצרי מזון כשהניחו את מצרכי המזון נפל פח שלם של שמן זית לתוך

סוגיא שלא למד

מִרְן הַחֲזוֹ"א זְצוּק"ל רָצָה עוֹד לִלְמוֹד בְּעֵינָיו כְּדִרְכוּ בִּק' לִלְבֵּן וּלְכַתּוֹב חֲזוֹ"א עַל אַרְבַּע עֲנִינִים א. בְּעֵינָיו בֵּין הַשְּׁמִשּׁוֹת ב. גְּבוּלוֹת הָאָרֶץ ג. חֲנוּכָה ד. בְּדִיקַת חֲמֵץ וְלֹא אֶסְתִּיעַ מִיִּלְתָּא בְּסוּף יָמָיו בִּיקֵּשׁ מִרְן מִב' א שִׁבִּיא לֹו סְפָרִים שְׂמַדְבָּרִים עַל גְּבוּלוֹת הָאָרֶץ שְׂרָצָה לְהַתְחִיל לַעֲסוֹק בְּסוּגִיא זֹו וְהִבִּיא לוֹ אֲבָל לֹא אֶסְתִּיעַ מִיִּלְתָּא וְעָלָה לְמָרוֹם. (אֲרָחוֹת רַבִּנּוּ)

וְהַסְבִּיר מִרְן הַגֵּרַח"ק שֶׁהֵנָּה שָׂאֵל לְחֲזוֹ"א בְּעֵינָיו חֲנוּכָה וְאָמַר שֶׁעֲדִיין לֹא לָמַד אַע"ג שֶׁאָמַר כְּמָה פְּעָמִים הוֹרָאוֹת בְּדִינֵי חֲנוּכָה אֲלֵא הַכוּוֹנָה שֶׁלֹא לָמַד אֶת זֶה כְּמוֹ חֲזוֹן אִישׁ עִם כָּל הָעֵינָן. וְכֵן פֶּעַם נִשְׁאַל הַחֲזוֹ"א שֶׁאֵלָּה בַּה' בְּדִיקַת חֲמֵץ וְהַשִּׁיב שֶׁעֲדִיין לֹא לָמַד אֶת זֶה אַע"פ שֶׁאֵז כָּבַר כָּתַב חִידוּשִׁים עַל הַל' פֶּסַח אֲלֵא הַכוּוֹנָה שֶׁלֹא לָמַד אֶת זֶה כְּמוֹ חֲזוֹן אִישׁ עִם כָּל הָעֵינָן.

סדר הדלקה

הִיא אוֹמֵר בְּבִרְכַּת הַהֲדָלָקָה לְהַדְלִיק נֵר שֶׁלְחֲנוּכָה בְּתִיבָה אַחַת. (עֵיין מִשְׁנֵה בְּרוּרָה סִימָן תִּרְע"ו סָק"א)

בְּחֲנוּכָה בַּה הַדְלִיק לֹא הִיא מֵרַחֵק שֶׁל אֲצַבֵּעַ בֵּין נֵר לֵנֵר. (עֵיין מ"ב סִימָן תִּרְע"א סָק"ח)

מִתְחִיל לְהַדְלִיק בְּכָל הַלֵּילוֹת בְּנֵר הָרָאשׁוֹן הַסְמוּךְ לַפֶּתַח וּמִמְשִׁיךְ לְהַדְלִיק מִיָּמִין לְשִׁמְאֵל.

הִיא מַכְבֶּה אֶת הַנֵּר מִשְׁתֵּם זְמַן הַחַיּוֹב. וְאָמַר לְהַר"ר מִשֶּׁה דִּיאֲמַנְט ז"ל אִם יִדְלְקוּ הַנֵּרוֹת אֲצִלִּי זְמַן רַב יוֹתֵר יִהְיוּ שִׁיגִידוֹ שְׁחוּבָה לַעֲשׂוֹת כֵּן.

הָעִידוֹ שֶׁלֹא אָמַר הַנֵּרוֹת הִלְלוּ כו' בְּאַמְצַע הַדְּלָקַת הַנֵּרוֹת וְאָמַרו אַח"כ.

מֵעִיד הַג"ר יִשְׂרָאֵל מֵאִיר זְכַרִּישׁ זצ"ל: בְּחֲנוּכָה בְּאֵתִי לְשֹׂאֵל דְּבַר הַלְכָה בְּזְמַן הַשְּׁקִיעָה הַחֲזוֹ"א יֹשֵׁב כִּשְׁהוּא שְׂקוּעַ עֵמוּק בְּמַחֲשָׁבוֹתָיו וְאָמַר לִי עַכְשִׁיו לֹא.

מִסְפַּר הַג"ר נָחוּם רַגוּזִנִּיצְקִי שֶׁלִּיט"א כִּידוּעַ לֹא הִיא נִיחָא לִיָּה לְרַבֵּינוּ אֵלּוֹ שְׁבָאוֹ לְהַתְאַסֵּף וּלְרָאוֹת אֲצִלּוֹ הַדְּלָקַת נֵרוֹת חֲנוּכָה אֲמַנֵּם זְכוּרֵנִי שְׁפַעַם הַתְּאַסְפוֹ אֲצִלּוֹ הַרְבֵּה לְהַדְלִיק נ"ח וְכִשְׁפַּתְחוּ אֶת הַדֶּלֶת וְרָאָה אֶת הַצִּיּוֹר מֵרַחֵק שֶׁאֵל מִי הֵם כִּשְׁאֲמָרוּ לוֹ שֶׁאֵלּוֹ בְּנֵי יִשְׁבּוֹת לֹא אָמַר דְּבַר וְנִיגַשׁ מִיָּד לְהַדְלִיק

בְּאוֹתָם יָמִים הִבִּיא ר' יִצְחָק שִׁינְלֹזֶן זצ"ל מִירוּשָׁלַיִם בֵּית לְהַדְלִיק בּוֹ נֵרוֹת חֲנוּכָה בְּרַה"ר כְּדִי לַעֲשׂוֹת פִּירְסוּמִי נִיסָא בְּהִידוֹר וְהַחֲזוֹ"א בָּא לְבַקְרוֹ לְרָאוֹת אֵיךְ נִרְאָה אוֹתוֹ בֵּית מְנוּרָה וּלְרָאוֹת כִּיצַד ר' יִצְחָק מְדִלִיק הַנֵּרוֹת בְּרַה"ר בְּלֹא שִׁיכְבוֹ ע"י הָרוּחַ.

חוֹר הָעֵמוּד לְמַעֲלָה נִיסוּ לְהוֹצִיאוֹ וּלְלֹא הוֹעִיל הַתִּיַּאשׁוּ מִהֶפֶח שְׁמָן וְהָעֵנִיין נִשְׁכַּח.

זְמַן רַב לְאַחֵר מִכֵּן נִזְדַּמֵּן שֶׁלֹא נִיתֵן הִיא לְהַשִּׁיג שְׁמָן זֵית בְּכָל הָאָרֶץ לְפָנֵי חֲנוּכָה בָּאָה אֲשֶׁתּוֹ שֶׁל הַחֲזוֹ"א אֵל בַּעֲלַת הַמַּכּוּלֹת לְבַקֵּשׁ שְׁמָן זֵית וּמִסְרָה בִּשְׁם בַּעֲלָה הַחֲזוֹ"א לְהַגִּיד בְּמַכּוּלֹת שְׂאוּלֵי כְּדֹרֶךְ מוֹצְרִים רַבִּים נִשְׁאָר שְׁמָן זֵית בְּאִיזָה מְקוֹם זָרוֹק וְהַמוֹכֶרֶת בִּיטְלָה אֶת הָעֵנִיין מִכָּל וְכָל בַּעֲרַב חֲנוּכָה מִמֶּשׁ נִכְנָסָה לְחֲנוּת אֲשֶׁתּוֹ שֶׁל הַחֲזוֹ"א וּבִיקֶשָׁה בִּשְׁם בַּעֲלָה אוּלֵי בְּכָל זֹאת קְבוּרָה הַמוֹצֵר בְּאִיזָה מְקוֹם אֲמָרָה הַמוֹכֶרֶת בְּאֲמַת יֵשׁ דְּבַר כֹּזֵה כִּשְׁפַתְחָנוּ אֶת חֲנוּת הַמַּכּוּלֹת נִפְלַח שְׁמָן לְתוֹךְ חוֹר הָעֵמוּד לְמַעֲלָה אֲבָל לֹא נִיתֵן כַּעַת לְפָרֵק אֶת הָאָרוֹן בַּעֲלָה אִף הוֹסִיף לְאַחֵר שְׁנִים רַבּוֹת כָּל כֵּךְ אֵין שׁוּם סִיכּוּי לְמַצּוֹא מוֹצֵר קִיָּים וּבִשְׁבִּיל כְּלוּם' אֵין כְּדֹאֵי לְטָרוּחַ טִירָחָה כִּהַ גְּדוּלָה וְאֲמַנֵּם הַמוֹכֶרֶת הַחֲלִיטָה בְּכָל זֹאת שְׁבִשְׁבִּיל הַחֲזוֹ"א כְּדֹאֵי לַעֲשׂוֹת בְּלָגָן כֹּזֵה גַם בִּשְׁבִּיל אַחוּזֵי סִיכּוּי קִטְנִים לְמַצִּיאת הַשְּׁמָן הִיא פֶּתַחָה בַּעֲבוּדַת הַמַּלְאָכָה הוֹרִידָה מוֹצְרִים מִהַמְדָּפִים פֶּרְקָה אֶת הָאָרוֹן כִּשְׁבַּעֲלָה רָאָה זֹאת הַסִּכּוּים כְּבַר אִף הוּא לְהַצְטָרֵף וּלְהִיחַלֵּץ לְעִזְרָתָהּ וְהֵנָּה נִמְצָא פַח שְׁמָן זֵית שֶׁלֹם הַמוֹכֶרֶת רָצָה לְחֲזוֹ"א וּבִיִּשְׂרָה לֹו הֵנָּה פַח שְׁמָן זֵית וְהַשְּׂמַחָה הִיתָה גְּדוּלָה וְכִשְׁהַקֵּב"ה מִכֵּין כְּמָה שְׁנִים קוֹדֵם שְׁמָן בִּשְׁבִּיל הַחֲזוֹ"א לֹא יִגְעוּ בּוֹ וְהַמוֹצֵר יִגְיעַ שְׁלֹם לְכַתּוּבָתּוֹ וּבְזַמְנוֹ. (מַהֲרַ"ג ר' רַאֲוֹבֵן קַרְלֶנְשְׁטֵיין זצ"ל)

טמאים ביד טהורים

בְּסִפְרֵי שְׁלָמִי תוֹדָה בַּהֲקַדְמָה לְהַל' חֲנוּכָה מִבִּיא בְּזוֹה"ל שֶׁאֵל הַחֲזוֹ"א עַל מָה שֶׁאוֹמְרִים בְּתַפִּילַת עַל הַנִּסִּים מִסְרַת גְּבוּרִים בִּיד חֲלָשִׁים וְטַמְאִים בִּיד טְהוּרִים דֵּהָא תִּינַח גְּבוּרִים בִּיד חֲלָשִׁים וְרַבִּים בִּיד מַעֲטִים מוֹבֵן שֶׁהִיא בְּזוֹה נִס אֲבָל מָה נִס הִיא בְּזוֹה שֶׁמִּסְרַת טַמְאִים בִּיד טְהוּרִים וְזָדִים בִּיד עוֹסְקֵי תוֹרַתְךָ.

אַחֵר כֵּךְ קָם הָרַב מִפּוֹנִיבִז' וְנִשָּׂא מִדְּבָרוֹתָיו בְּעֵינָיו זֶה בְּאֲמָרוֹ שֶׁהַמַּלְחָמָה עִם הַיּוֹנִיִּים הִיתָה מַלְחָמָה רוּחָנִית מַלְחָמַת הַטּוֹמָאָה עִם הַקְּדוּשָׁה וְכְמוֹ שֶׁאוֹמְרִים כִּשְׁעַמְדָּה מַלְכוּת יוֹן הַרְשָׁעָה עַל עַמֶּךָ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁכִּיחַם תוֹרַתְךָ וּלְהַעֲבִירָם מִחוּקֵי רְצוֹנֶךָ וְהַקֵּב"ה סִייעַ בְּרַחֲמָיו לְהַגְבִּיר כַּח הַקְּדוּשָׁה עַל הַטּוֹמָאָה וְעִי"ז בָּא הַנִּצְחוֹן וְזוֹהוּ מָה שֶׁאֲמָרוּ זֹוֵה לַעֲוֹמַת זֶה הוֹלֵךְ וְגוֹדֵל מִסְרַת טַמְאִים בִּיד טְהוּרִים שֶׁרַק הַטְהוּרִים בְּכוּחָם לְנִצָּחַ הַטַּמְאִים וְרַשְׁעִים בִּיד צְדִיקִים שֶׁרַק הַצְדִּיקִים בְּכוּחָם לְנִצָּחַ הַרְשָׁעִים וְזָדִים שֶׁהֵם הַמַּדְרָגָה הַגְּבוּוּהָ בְּיוֹתֵר שֶׁל כּוֹחוֹת הַטּוֹמָאָה בִּיד עוֹסְקֵי תוֹרַתְךָ שֶׁהִיא הַמַּדְרָגָה הַגְּבוּוּהָ בְּיוֹתֵר שֶׁל כַּח הַקְּדוּשָׁה וְרַק עוֹסְקֵי הַתּוֹרָה בִּידֵם לְנִצָּחַ אֶת הַמַּזִּידִים בְּזָדוֹן וְכְמוֹ שֶׁאָמַר הַכְּתוּב וְהִיא כֹאשֶׁר יָרִים מִשֶּׁה יָדוֹ וְגִבּוֹר יִשְׂרָאֵל דֵּהִינּוּ בְּכַח הַתּוֹרָה נִמְצָא אִיפּוֹא שֶׁכָּל זֶה מַעֲיָקֵר נִס נִצְחוֹן הַמַּלְחָמָה וְלַכֵּךְ אוֹמְרִים זֹאת בְּנִס הַנִּצְחוֹן ע"כ.

הנהגות מרן הגרי"ז

הוא באמת יכול

סיפר גאון אחד שליט"א וכדלהלן באחד מימי החנוכה ביקר האדמו"ר מסלונים בעל בית אברהם אצל מרן הגרי"ז זצ"ל בעיר בריסק ושוחח עימו בעניינים שונים בהגיע זמן שקיעת החמה קם מרן הגרי"ז זצ"ל ממקומו והלך אל מנורת החנוכה תפס את הנר בידו וללא כל הכנות ושהיות בירך הברכות להדליק נר חנוכה וכו' והדליק את הנרות נענה האדמו"ר זצ"ל ואמר על מרן הגרי"ז זצ"ל ער קען דאס טאהן הוא אכן יכול לעשות כך וביאר כוונתו שיהודי כזה כמרן הגרי"ז זצ"ל שכל הזמן דבוק ומונח ביראת השם יכול לקיים את המצוה תיכף ומיד גם ללא הכנות מיוחדת כאנשים אחרים שצריכים להתכונן.

*

העיד מרן הגרמ"ש שפירא: שמעתי מפי רבינו הרב זללה"ה ביום ר"ח אדר א' תש"ג מעשה באחד שבר"ח חנוכה אמר ועל הניסים קודם ותחזינה ושאל ע"ז לרבי חיים ז"ל והשיב לו שישאל לרבי רפאל שפירא ז"ל ויאמר לו שדעתו הוא כי יעלה ויבא הוא במקום ברכת רצה וכשסיפר הדבר לרבי רפאל ז"ל שאל לו מה אמר קודם יעלה ויבא או על הניסים וכשענה שאמר יעלה ויבא קודם פסק לו שיחזור ויתפלל.

דרך ארץ

סיפר מרן הגאון רבי ברוך דב פוברסקי שליט"א מראשי ישיבת פוניבז' פעם הייתי בבית מרן הגרי"ז זצ"ל בשבת חנוכה בשעה שאכלו הוא ובני ביתו סעודה שלישית כאשר ברכו ברכת המזון בירך מרן הגרי"ז זצ"ל ובסוף ברכת המזון לפתע נזכר שלא אמר על הניסים מיד שאל את בניו האם שמתם לב אם אמרתי על הניסים. וענו לו הבנים שאכן הבחינו שלא אמר אך מחמת דרך ארץ לא העזו להעיר לו על כך נזף בהם מרן הגרי"ז על כך שלא העירו.

נר חנוכה

ראיתי בכתביו של גאון אחד שליט"א ממקורבי מרן הגד"ז זצ"ל בענין נר חנוכה הראיתי לו בספר אחד שכתב כי השיעור חצי שעה היה רק בזמנם אולם עתה הכל תלוי בתכלה רגל של היום ואמר מרן הגרי"ז שאינו נכון אלא תכלה רגל הוא שיעור זמני מסויים חצי שעה והביא ראיה מהגמ' במנחות ל"ו ע"א שלענין תפילין ג"כ נאמר זה השיעור ושם לא שייך לתלות בתכלה רגל אלא שהוא שיעור קבוע כהנ"ל אמנם הוא עצמו הדליק עד כמה שעות בלילה עד ששיער שאין רבים מצויים עוד ברחוב.

איש וביתו

פעם שאל אדם אחד את מרן הגרי"ז זצ"ל מה עליו לעשות גבי הדלקת נרות חנוכה כיון שהוא גומר את העבודה רק בערב וא"כ הוא אינו יכול להדליק בשקיעת החמה כפי ההלכה והורה לו מרן הגרי"ז זצ"ל שאשתו תדליק בברכה בביתו בשקיעת החמה ועי"ז יצא גם הוא ידי חובתו מדין איש וביתו ויותר אינו צריך להדליק.

שבת חנוכה

בכל השנה היה מפסיק מלעשות מלאכה בערב שבת כמה שעות לפני השבת וכן במוצאי שבת לא היה עושה שום מלאכה עד אחרי הרבה זמן אחר הזעקסטיל - שישית ולפעמים שהיה זה כבר קרוב לחצות הלילה אולם כאשר היתה מתקרבת שבת חנוכה היה נוהג להתיר את הנדר על הדבר טוב שהיה נוהג.

ובערב שבת חנוכה היה נוהג להדליק לפני שקיעת החמה וכן במוצאי שבת מיד כאשר הגיע זמן האחטיל שמינית היה מתפלל כדרכו תפילת מעריב ואחר זמן הזעקסטיל - שישית. מיד היה הולך להדליק את הנרות חנוכה.

ומרן הגרי"ז זצ"ל לא היה מדליק בעצמו את הנר אלא בתו הרבנית רבקה תח' היא היתה מדלקת את הנר וכן היא היתה מדלקת את השמש ואילו מרן הגרי"ז היה מדליק בעצמו רק את הנרות חנוכה גופא.

מוצאי שבת חנוכה

סיפר הגאון רבי מנחם צבי ברלין שליט"א ראש ישיבת רבינו חיים עוזר שהוא היה בשעת מעשה שנה אחת במוצאי שבת חנוכה הפטיר אחד מן הנוכחים ואמר כבר כ"כ מאוחר ועדיין לא הדליקו נרות חנוכה הגיב מרן הגרי"ז זצ"ל ואמר במוצאי שבת זמן הדלקת הנרות הוא בשעה שאצל האדם יוצאת השבת אצל אותם האנשים שאצלם יוצאת השבת בזמן הרגיל אזי זמן הדלקת הנרות הוא באותו הזמן ואצל אותם שאצלם יוצאת השבת בזמן רבינו תם אזי אצלם הזמן הוא אז ואצל מי שאצלו יוצאת השבת באחטעל או בזקסטיל אזי זמן הדלקת נרות חנוכה הוא.

זמן הדלקת נרות חנוכה

שח הגאון ר"מ הלוי סאלאווייציק זצ"ל בימי החנוכה נזהר מרן הגרי"ז זצ"ל להדליק תיכף בתחילת השקיעה והיה מכוין לפני חנוכה את השעון כדי שידע במדויק את זמן השקיעה. ובמוצ"ש התפלל מרן הגרי"ז זצ"ל מעריב כדרכו כעבור שעה וחצי זמנית מהשקיעה ולאחר התפילה הדליק נרות חנוכה והיה אז בערך כשעתיים זמניות אחר השקיעה

שידליקו את הנרות חנוכה במוצאי שבת קודם אמירת ויהי נועם ואתה קדוש שעדיין שם ציבור עליהם משום שאחר אמירת הקדיש תתקבל כבר נתפרד הציבור וממילא לא יקיימו התקנה להדליק בציבור כדבעי שאין הענין להדליק בבית הכנסת גרידא או סתם להדליק ברבים אלא עניינו הוא הדלקה בציבור ואחר הקדיש אין עליהם דין ציבור והנה שמעתי שמפקקים בדבר ומסרו בשם נכדי הגר"ח זצ"ל שיבלחטו"א שלא ראו אצל הגר"י זצ"ל קפידא כזו וממילא עדיין צריך בירור.

מ"מ הדברים עצמם נשמעים עפ"י לשון הרמב"ם כסדר התפילות שלו ש"ץ אומר קדיש לעולם קודם כל תפילה ואחר כל תפילה דהיינו שקודם שמתפרדים אומרים קדיש תתקבל ומתפללים שכל התפילות שכבר אמרו יתקבלו ובזה גומרים ומתפרד הציבור.

כדי שלא יהיה ערלה

סיפר הגאון רבי שלמה משון קרליץ זצ"ל בענין נס פך השמן של חנוכה הקשו לרבינו מרן הגר"ח זצ"ל מדוע לא נעשה נס שיצמח בתוך יום עץ זיתים ויהיה שמן ולמה נעשה בכל יום נס חדש ותיירץ מרן הגר"י זצ"ל משום דאז יהיו הזיתים בגדר ערלה ולכאורה מוכח דסבירא ליה דגם במעשה ניסים שייך ערלה.

רשעים אין כוונתם לטובה

סיפר הרה"ג ר' יצחק זאב הלוי סאלאוויצוק שליט"א בן הגרמ"ד שליט"א ששמע שבזמן המלחמה לפני הקמת המדינה כשהיו ימי האפלה היו עושים הבריטים חושך ואפלה מפעם לפעם לילה אחד בימי החנוכה כאשר גזרו הבריטים כולם להיות בחושך ואפלה הגיע הרה"צ ר' עמרם בלוי זצ"ל לבית מרן הגר"י זצ"ל ואמר באירוניה הגויים עשו זאת בכוונה כדי להפריע את הדלקת נרות החנוכה.

חלק מהנוכחים אצל מרן הגר"י זצ"ל תמחו לשמע הדברים והרי הגויים כבר עשו כמה וכמה פעמים האפלה וא"כ מהיכתי תיתי לומר דעכשיו הם עשו כן כדי להפריע את שמחת חג החנוכה אולם מרן הגר"י זצ"ל אמר לנוכחים בחדר ר' עמרם צודק בדבריו והראה את דברי רבינו יונה באבות פ"א מ"ו על המאמר והוי דן את כל האדם לכף זכות וכתב שם ברבינו יונה זה מדבר עם אדם שאין יודעים בו אם הוא צדיק ואם הוא רשע ואם מכירין אותו והוא איש בינוני פעמים עושה רע ופעמים עושה טוב ואם יעשה דבר שיש לדונו לכף חובה ויש לדונו לזכות בשיקול או אפילו לפי הנראה נוטה לכף חובה יותר אם משום צד ענין יכול לדונו לזכות יש לו לומר לטובה נתכוין אבל אין הדברים בצדיק גמור ולא ברשע גמור כי הצדיק אפילו במעשה שכולו רע ונוטה לכף חובה מכל עבר דיניהו לטובה לאמר כי שגגה היתה שיצאה מלפני השליט והנה ניחם והביט

הזמן בו נהג מרן הגר"י זצ"ל לעשות מלאכה מידי מוצאי שבת וכשדצה מאן דהוא לזרז את השליח ציבור אמר מרן הגר"י זצ"ל שאין למהר כי במוצאי שבת מאחר שבין כך אי אפשר להדליק בזמן הרגיל עם תחילת השקיעה תו ליכא קפידא למהר בהדלקה.

הרבה שמן

שח הגאון ר"מ הלוי סאלאוויציק זצ"ל: רבינו הגר"י זצ"ל החמיר לתת שמן בנרות שידלקו עד שעה מאוחרת בלילה כיון שליד ביתו לא כלתה הרגל עד שעה מאוחרת ודייק בלשון הרמב"ם בהלכות חנוכה שהוא כמו חצי שעה או יותר שזמן הכלות רגל משתנה לפי המקום ולפי האנשים הדרים שם.

חצר שמשמשם בה

שח הגאון ר"מ הלוי סאלאוויציק זצ"ל: מרן הגר"י זצ"ל סבר שאפשר להדליק בפתח חדר המדרגות מדין חצר אף דאין עושים שם תשמישים פרטיים ככביסה וכדו' חדא דמאן יימר דבעינן חצר שעושין בה תשמישין ואפילו נימא כדעת החזון איש דבעינן תשמישין וכי מה שרגילים להניח את עגלות התינוקות בחדר המדרגות לא נחשב.

מקום הדלקת הנרות

יעויין בספר קונטרס בעניני חנוכה ומגילה להגאון הגדול רבי חיים אהרן טורצין זצ"ל שהביא בשם מרן הגר"י זצ"ל דדין שעת הסכנה הוא תקנה מיוחדת לכן אף במקום שאפשר ליחידים להדליק על פתח הבית מכל מקום פטורים להניח מבחוץ שאם היו כולם מדליקים מבחוץ הוה סכנה ואז היתה התקנה שמניחה על שולחנו ואם מ"מ הניח מבחוץ פשיטא דקיים המצוה של הנחה על פתח ביתו מבחוץ וכן אמר מרן הגר"י זצ"ל דאם הדליק מבפנים משום איזה אונס ואח"כ נתאפשר לו להדליק בחוץ חייב להדליק בחוץ פעם נוספת משום דדינא דעל שולחנו נאמר רק בשעת הסכנה ובלא זה עיקר המצוה להניח על פתח הבית מבחוץ וכן עשה פעם שהיה רוח חזקה שאי אפשר היה להדליק מבחוץ הדליק מבפנים ואחר שנפסק הרוח הדליק שוב מבחוץ עכ"ל

וסיפר הרה"צ רבי דוד"ל פרנקל זצ"ל ששאל פעם את מרן הגר"י זצ"ל בנוגע למקום ההדלקה בביתו אולי ידליק מבפנים בתוך ביתו ממש וענה הרב זצ"ל שאם יעשה כן אינו יוצא והוי ברכה לבטלה והורה לו שידליק בחלון הפונה לרחוב של רשות הרבים.

נתפרד הציבור

במאמר שפרסם הרב הגאון רבי ליפא געלדוועדטה שליט"א מניו יורק בספר 'שורון חלק ב' הביא כדלהלן וראיתי מביאים שמרן הגר"ח זצ"ל היה נוהג בבית מדרשו

רבינו יונה הנ"ל כי אצל הרשעים אפילו אם עושים מעשה טוב ואין נראה לחוש עליהם משום צד עוון אעפ"כ יש לאדם לדונם לכף חובה. (כ"ז מס' עובדות והנהגות לבית בריסק)

וביקש מחילה וכמו שאמרו חז"ל אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום שמא עשה תשובה וכו' וברשע גמור לא אמר אפילו מעשהו כולו טוב ואין נראה לחוש עליו משום צד עוון יש לאדם לדונו לכף חובה ולומר לפניו עשה ואין תוכו כברו וכו' ומבואר בדברי

הנהגות מרן הגראמ"מ שך זצוק"ל

בערך שלושת רבעי שעה קודם השקיעה היה הכל מוכן על שולחנו המנורה בתוך הקופסה מזומנת לפניו וישב כבר מעוטף בכובעו דרוך ומוכן ומצפה להדלקה וכך ישב ולמד עד עת ההדלקה וביקש מכל הבני בית להזכיר לו שלא ישקע בתלמודו, ובשנים האחרונות היה מוסיף לבקש גם לשמור עליו מחשש שמא יירדם.

כשהגיע זמן ההדלקה בצמצום היה קופץ ממקומו מדליק את השמש עוד בתוך הבית נוטל בזריזות את הסידור ויוצא עם המנורה בתוך הקופסה ליד פתח הבית ומניחה במקומה מברך ומדליק מיד.

הורה שאלו הבחורים שנוהגים להדליק בזמן צאת הכוכבים אינם צריכים להתפלל מעריב קודם ההדלקה משום דינא דתדיר ואינו תדיר מאחר שזמן תפילתם קבוע בישיבה בשעה מאוחרת יותר.

צורת ההדלקה ומקום ההדלקה

הורה שגם בזמננו מקום ההדלקה על פתח החצר הוא למטה בבנין גם לדיירי הקומות העליונים.

לתלמידים בישיבה שחלון חדרם בפנימיה לא היה פונה לרשות הרבים הורה להדליק בפתח בנין הפנימיה. היה סבור שאין צריך צורת הפתח ודי בכך שהוא פתח החצר. (מפי תלמידו הגר"מ אוזבנד שליט"א)

כשהיה דר בירושלים בשכונת כרם היה שם חצר פתוחה עם שני דיירים והוא היה בקומת קרקע לא הדליק על פתח החצר ואולי על פתח הבית (הגר"ר ניסן שוב)

בבני ברק ברחוב וסרמן הדליק בתחילה בחלון הפונה לרחוב והיה מצמיד הנרות לאריח של מרצפת ובסוף השיג קופסה מתאימה מזכוכית והדליק במבוא למעונו הנראה לרשות הרבים.

במעון קדשו ברחוב ראב"ד בשנים הראשונות הדליק בפתח הבנין הפונה לרחוב ראב"ד ששם הוא הכניסה העיקרית לבנין ולביתו ושם הוא הרשות הרבים היותר

שמעתי ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שמרן הגרא"מ שך זצ"ל כשהיה גר בירושלים היה מגיד שיעור בפתח תקוה בישיבת לומזה והיה לו חדר בישיבה והיה אוכל וישן שם והדליק שם נרות חנוכה ומסתמא אשתו היתה מדלקת בביתו עכ"ד ולא נתברר אם מרן הגרא"מ שך זצ"ל הקפיד להדליק לפני שאשתו הדליקה או לא. (נר חנוכה)

הכנה וזמן ההדלקה

את המנורה והשמן הכין כבר כמה שבועות קודם ובשנים האחרונות היה כבר ימים רבים קודם חנוכה שואל ובודק אם הכל מוכן כבר ליום המצווה.

היה עושה את הפתילות לבד והיה מגלגלם מצמר גפן ולא נתן לאף אחד לסייע לו בזה למרות הטירחה והקושי הגדול באותם השנים וכשהגיע לשווקים ההמצאה של פקק צף והביאו לפניו כדי להקל מעליו בתחילה סרב להשתמש בו והתבטא על זה נייע זאכן מענעמנט פון אידן דיא הכנה צום מצווה דברים חדשים לוקחים ליהודים את ההכנה למצווה (מפי נכדו הרב חיים ברגמן שליט"א).

ורק כעבור כמה שנים שנחלשה ראייתו מאוד וכמעט שלא היה שייך שיעשה לבד את הפתילות הסכים להשתמש בפתיל צף ואז היה הוא בעצמו תוחב ומסדר את הפתילה בפקק ורק בשנים האחרונות ממש שלא ראה כמעט כלום בעיניו סידר עבורו את הפתילות הרד"צ קצבורג ז"ל.

החליף כל יום פתילות חדשות אע"ג שמעיקר הדין אין חוששין לפתילות להחליפם כמו שפסק בשו"ע סימן תרע"ג סעיף ד'.

מדליק בשקיעת החמה בדיוק לא מאחרין ולא מקדימין במשך יום הראשון של חנוכה היה במתח עצום ובדריכות גדולה והיה בודק כמה שעונים בביתו ומכוונם שיהיו מדויקים כדי שיהיו מוכנים לדעת את זמן ההדלקה בצמצום.

את הפתילות והשמן מזג כבר מצהרי היום בכל ימי החנוכה

שמונת ימי חנוכה

בספר שונה הלכות להגר"ח קנייבסקי שליט"א הביא בסימן תרע"א סק"ו לגבי הלכה למעשה את דברי האבי עזרי החולק על פסק המ"ב וסובר שגם אם אין לו כל הנרות לפי מספר הימים כגון שתי נרות ביום השלישי מצווה להדליק לכו"ע לפחות מה שיש בידו ולא ידליק רק נר אחד בלבד אולם במכתב תשובה מהשנים האחרונות הורה מרן זי"ע שאפילו שלדעתו הדין אמת והוא לעצמו אם היה מזדמן לו למעשה היה נוהג כפי הכרעתו אבל לאחרים למעשה אין לזוז מפסק המשנה ברורה בשם החיי אדם והכתב סופר וכן הוא בבית הלוי שהובא באבי עזרי שם להך מ"ד שטעמא דבית הלל כנגד הימים היוצאים שאם אין לו לפי מספר הימים ידליק רק נר אחד בלבד.

לא חילק לנכדיו ובני ביתו דמי חנוכה.

לא אכל סופגניות ובכלל הקפיד שלא לאכול שום מאכל שיש בו איזה ספק ברכה רק בתוך הסעודה אבל לביבות מתפ"א היה מקיים המנהג ואוכל לפעמים קצת חתיכה קטנה

היה מזרז מאוד להוסיף בימים קדושים אלו בעסק התורה והתמרמר מאוד על הביטול תורה וביטול הזמן הנגרם בזמננו בחנוכה והיה מעורר על זה גם בשיחות ועושה חשבון כמה זמן לוקח ההכנה וקיום המצווה כאשר מיד יש לשוב ולשקוד על התורה. מיד בבואו לכהן בראשות ישיבת פוניבז' כבר בחנוכה הראשון בשנת תשי"ב אמר כל הימים שיעור יומי וכן שיעור כללי ללא רפיון וללא שינוי מכל שבוע אחר ואפילו שאז דר עדיין בירושלים והיה נוסע לביתו רק משבת לשבת באחת השנים האחרונות כשעלה לישיבה בימי החנוכה לומר שיעור כללי וראה שחסרים הרבה תלמידים התמרמר מאוד על כך וירד לביתו ולא רצה לומר השיעור ואמר חנוכה זה הרי הישועה מלהשכיחם תורתך בידם של עוסקי תורתך וצריך להוסיף ולהרבות בעסק התורה ובוודאי וודאי להיזהר מכל רפיון.

סיפר שבאותם שנים רצופות בבחרותו בהם התנזר והתקדש לחלוטין מעולם ומלואו כאשר ישב בפרישות ובטהרה בבתי כנסיות ובתי מדרשות שקוע כולו בעמל התורה ולחזור שוב ושוב ש"ס עם רבי עקיבא איגר ללא כסות ראוי לעורר ללא אכילה וללא מקום שינה לא היה לו כלל מקום חיוב להדליק וסיפר שהתאוה לקיים המצווה בשלימות ורצה לקבוע עצמו לימי חנוכה באיזה בית ולהשתתף עם בעל הבית בפריטי אך לא היה בידו כלל אפילו פרוטה אחת כדי להשתתף במצווה והיה לו עגמת נפש גדולה מאוד מכך אך סיים שעם הכל היה אלו השנים המאושרות ביותר בחיי. (ק' מאור יעקב)

עיקרית אולם אח"כ נמלך והחל להדליק בפתח האחורי של הבית מול אוהל קדושים הפונה למדרגות המובילות מגבעת הישיבה לרחוב ראב"ד שם הייתה כניסה לבית דרך המטבח כאשר שלוש מדרגות מובילים למבנה הסוכה שלו הצמוד לחדר לימודו והחלון ממזרח ומוקפת מחיצות אבן בלא גג ושימשה מעין מבוא ומרפסת אחורית לבית והוא הדליק בפתח הסוכה מבחוץ משמאל לדלת התריסים שהייתה קבועה שם. יצויין כי רוב כניסתו ויציאתו מהבית באותם השנים הייתה דרך הכניסה האחורית הזו.

כפי הנראה לא הקפיד שהנר עצמו יהיה בטוח הסמוך לפתח אלא די שהעששית והמעמד שהמנורה מונחת עליה יתחיל מהטפח הסמוך. ואמנם בפתח שהדליק יש עוד שטח קטן שהוא חצר של הבנין צמוד לדירה ומינכר בוודאי שבעה"ב הניחו שם.

בשנים האחרונות כשבנו עבורו את הדירה למעלה ואז הפתח העיקרי היה לכיוון רחבת הישיבה ברחוב רבי אבא היה דעתו מלכתחילה להדליק בפתח גשר הכניסה המיוחד שבנו עבורו אולם בגלל הקור והדחיפות של ההמון שהגיעו לראות בעת ההדלקה הדליק לבסוף בחלון הפונה לצד מזרח אל עבר הישיבה ורחוב רבי אבא הדליק בחלון החדר המזרחי שבביתו הפונה לכיוון הישיבה ודרך הרבים ברחבה ולא הקפיד להדליק דווקא בחדר שהוא בעצמו אוכל או ישן שם.

ערב שבת ומוצ"ש חנוכה בכל ערב שבת היה מדליק את הנרות של שבת מוקדם בערך בצפירה הראשונה וכמנהג ירושלים כ04 דקות קודם השקיעה כך נהג גם בחיי הרבנית ע"ה וגם אח"כ כשהדליק בעצמו גם בערב שבת חנוכה לא איחר הדלקת נרות שבת מבכל ערב שבת והיה מדליק נרות חנוכה מוקדם טרם הדלקת נר שבת בזמנה.

בערב שבת חנוכה היה מכין הפתילות והשמן בתוך כוסות עבור ההדלקה של מוצאי שבת בשבת חנוכה ובפרט אם היה חל גם ראש חודש היה מזכיר כשחיוך טהור נסוך על פניו שהיום צריכים שלושה קוגלע"ן והיה מפרט אחד בשביל כל שבת אחד נוסף לכבוד חנוכה והשלישי שהרי זה גם ראש חודש במוצאי שבת היה ממחר מאוד להדלקה אפילו כשהתפלל בישיבה הק' והיה הזמן מאוחר בין כך.

כשהיה מבדיל בבית הדליק קודם ורק אחר כך הבדיל ולאחר פטירת הרבנית ע"ה שנהג שכשהתפלל בישיבה היה שומע ההבדלה בישיבה ולא הבדיל בעצמו בבית אז גם במוצאי שבת חנוכה היה שומע ההבדלה בישיבה ורק אחר כך מדליק אולם גם בשנים האלו אם התפלל במקום אחר מסיבה כלשהי שהיה מבדיל בבית אז הדליק קודם ורק אחר כך הבדיל.

הנהגות מרן הגראי"ל שטינמן זיע"א

בו אתה ישן כיון שאין אתה נקרא דייר בחדר הפנימי כלל ואינו נקרא שכל הדירה היא של כולכם ונהי שלא יקפידו בני הפנימי אם תכנס שם מ"מ אין זה דירתך שם כלל.

נראה לי שיותר כדאי לעשות הברכה בחדר שאתה יושן מבחדר שאתה אוכל אע"פ שבשו"ע פסק הרמ"א שהעיקר איפה שאוכלים מ"מ כאן נראה דהוי כמו מסעדה שאדם נכנס וסועד שאין זה בית דירתו כלל אלא דמ"מ כדאי מספק להדליק גם במקום שאוכלים.

והוא יתברך יראנו נסים ונפלאות כמו שעשה נסים לאבותינו בימים ההם ויוצאנו ויגאלנו לגמרי גאולה שלמה ברוח ונפש וגוף, אביך.

לסמוך על הרוב

הרה"ג ר' יצחק רוזנגרטן העלה בפני רבנו את קושיית הג"ר אברהם גנחובסקי, איך אפשר לברך ברכת הרואה על נר חנוכה, שמא נר זה אינו אלא מפני החשד וא"כ א"א לברך עליו, ואם משום שיכול לסמוך על רוב נרות שהן של מצוה, הרי הנר הוא קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. וענה רבנו: זה כמו עגלה ערופה, והיינו דבעגלה ערופה כתוב לעורפה על נחל איתן שלפי כמה שיטות זו קרקע שלא נזרעה מעולם, נשאלת השאלה מנלן שקרקע זו אכן כזו? וכי תימא משום רוב הרי קרקע זה קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. ומתרץ בשערי יושר ע"פ הגמ' בנזיר שכאשר זה נידון על הקבוע עצמו לברר מה הוא ומה טיבו לא אומרים כמחצה על מחצה אלא נידון כפריש מכל העולם (ולכן דנים אותו ביחס לכל העולם). ולכן בנר חנוכה הזה, הנידון על הקבוע עצמו מה הוא, ובזה אפשר לסמוך על רוב.

וראה עוד באריכות בס' כאיל תערוג - מועדים.

שאלתי לרבינו שיש אפשרות להניח נרות חנוכה במקום שיש פרסומי ניסא מרובה, ובמקום אחר יש פרסומי ניסא קטן יותר, שמעט אנשים עוברים שם, אך בזה אפשר להניחו תוך עשה טפחים לארץ, מה עדיף. והשיב בתוך עשרה טפחים עדיף, שהוא דינא דגמרא, משא"כ ריבוי ומיעוט בני אדם הוא ענין של שיקול הדעת, וגם כל שנה יכול להשתנות (א.ה. וכן מוכח בשעה"צ סי' תרע"א סק"ל, עיי"ש ודו"ק). (רשימות הרה"ג רי"כ שליט"א)

*

בשנה האחרונה (תשע"ז) היה רבנו בחולשה גדולה בחנוכה ואושפז בבית חולים. לפני הדלקת נרות רבנו היה חלש מאוד אך דרוך וערני. ישב על הכסא ואמרו לו שאפשר כעת להדליק - נר חמישי, והלך לפתח החדר היות שאין להדליק בתוך החדר, ובירך בעצמו את שתי הברכות עם מנגינה. [ואמר מברכים בעמידה, ונעמד ובירך] והדליק את כל הנרות. עיני כולם דמעו... ויהי לנס של ממש.

ביום שלאחר מכן רבנו הדליק עם שליח - הרה"ג ר' דוד שפירא. בעת שבירך ר"ד ישב רבנו ועיניו עצומות. שרו 'מעוז צור'. כאשר סיימו פתח את עיניו ושאל: מה זה 'צלמון'? וציין למפרשי הסידור. והוסיף: 'שרים כל כך יפה אבל אין מבינים את תיבות השירה...' (רשימות נכדו)

מכתב הדרכה מרבנו לבנו היכן להדליק נרות חנוכה בישיבה

בס"ד יום ג' לסדר וישב תשכ"ו בני ברק. לבני שרגא נח נ"י.

בדבר שאלתך איפה להדליק נרות חנוכה?

נראה כי טוב שתדליק בחלק הצפוני של החדר החיצוני

גדולי ירושלים

הייתי מהדר שידלקו זמן רב ביכולתם והתענגתי לשבת בחדר שבו הנרות לראותם ולהסתכל בהם בכל רגע ולא הלכתי מאותו החדר רק כשהייתי אנוס על פי הציבור ובכל זאת ישבתי נגד פתח אותו החדר כדי להסתכל כפעם בפעם והייתי שש ושמח בהם הרבה. (מתוך ספרו נפש דוד).

*

סיפר הגריד"ט שליט"א ששנה אחת נשבו רוחות עזות ירדו גשמי זעף והגאון רבי שמואל אהרן יודלביץ זצ"ל התקשה

פעם אחת היה הגה"צ רבי יוסף זונדל מסלנט מדבר עם אנשים בימי חנוכה וזכירו דבר של צער ויאמר להם הסו כי לא להזכיר דבר של צער בימים האלה כיון שחז"ל אסרו ימי חנוכה בהספד. (הצדיק רי"ז מסלנט בהקדמה מס' אור ישראל).

*

כתב הגאון האדד"ת זצ"ל רבה של ירושלים מצות נרות חנוכה היתה חביבה עלי עד מאוד ולולא שיחת הבריות

*

על הגר"ד בהר"ן מובא (בס' ארח דוד) בכל שבתות השנה היה נזהר שלא לעשות מלאכה כשיטת ר"ת, אך במוצאי שבת חנוכה הקדים מאד להדליק נ"ח אף קודם זמן ר"ת.

במוצאי שבת חנוכה היו מכינים לו את המנורה בחוץ טרם בואו מבית הכנסת, והיו ממתינים לו שם הילדים עם נר וגפרורים, כדי לצאת מפלוגת הפוסקים שנחלקו האם הבדלה קודמת או נר חנוכה קודם, ועכשיו שיפגע במנורה תחילה יש חשש של העברה על המצוה, ובכה"ג לכו"ע נר חנוכה קודם.

בשנים שהתפלל בביתו, היה נוהג להבדיל ואח"כ להדליק נ"ח, אלא שלא היה מברך ברכה אחרונה על היין אחרי הבדלה כדי שלא לאחר הדלקת נר חנוכה אפי' רגע אחר, וברכה אחרונה ברך אחר הדלקת נרות חנוכה.

בהדלקת הנרות עקב רוח הסערה הצטער על כך מאד והתפלא מדוע שכנו הגאון רבי חיים אהרן טורצין זצ"ל מדליק בנקל והרוח אינה שולטת בנרותיו היה זה בבחינת הנסים שנעשו במקדש שהרוח לא הסיטה את עמוד העשן והגשמים לא כיבו את נרות המערכה תמה רבי שמואל אהרן ותהה אם אין כאן רמז מן השמים כי מצוותו של רבי חיים אהרן רצויה ואילו מצוותו שלו אינה כן. לימים סח לו רבי חיים אהרן שיש בידו ספר שלם על עניני חנוכה ופורים וגדריהם ההלכתיים הוא הספר קונטרס חנוכה ומגילה. קרא רבי שמואל אהרן אכן נודע הדבר יש לכם במצות נר חנוכה זכות מיוחדת שעמלתם בה בדיניה וגדריה וחידשתם בה כדי ספר שלם על כן המליצה המצוה עליכם לטובה וכדרך שאמרו חז"ל סנהדרין צ"ט ע"ב שאדם העמל בתורה התורה מבקשת עליו במרום שיפקחו את עיניו להבינה ולכן עלתה בידיכם הדלקת הנרות חרף מזג האויר הסוער ונחה דעתו.

נר חנוכה בשואה

הלילות הבאים אחזה אש הנרות בצריף כולו והתלקחה שריפה גדולה מיד באו הרשעים לחקור ולדרוש מה היה שורש המאורע ועל מעשה כזה להדליק אש במחנה היו ממתים תיכף ומיד את האיש ההוא שהעז לעשותו ואף על פי כן לא עזבונו חסדיו יתברך שמו וניצלנו מידיהם.

והוסיף הרבי בהתרגשות גדולה אפילו אודה לה' כל ימי חיי בימים וגם בלילות לא אצא ידי חובתי להודות לאלוקים על שזכיתי אז תחת שלטון הרשעים לקיים את המצווה כראוי ולהדליק נר חנוכה כהלכתו ולא זו בלבד אלא שיצאתי משם חי וקיים חרף הסכנה שריחפה אז על ראשי.

*

מיום עומדו על דעתו נוהג היה הצדיק רבי יוסף אשר פוללק הי"ד להדר להדליק את נרות החנוכה בשמן זית בלבד כידוע שימש רבי יוסף אשר בתור רבה של קהילת וערפלעט בהונגריה שם גם ניהל ישיבה גדולה ואהבתו ומסירותו לתלמידיו הרבים היו מן המפורסמות רבה של וערפלעט החדיר בקרב תלמידיו תורה וירש במסירות נפש וגם היה להם לאב דואג שהשתדל למען כל צרכיהם החומריים באותה מידת אהבה שהרב גילה כלפי תלמידיו גמלו לו תלמידיו הם העריצו את רבם הקדוש והשתדלו להיטיב ולגמול לו על כל מה שעשה למענם והנה בימי הרעה בתקופת החורבן של דורנו הגיעו ימי החנוכה של שנת תש"ד בסערות המלחמה לא נתאפשר לאותו צדיק להשיג בשום מחיר שמן זית כדי שיוכל להדליק ולקיים את המצוה בהידור כפי שהיה בכל השנים עד היום אמנם

מספרים החסידים אודות ההדלקה של הרבי הקדוש מצאנז וחסידיו במחנה העבודה מיהרלדארף חנוכה תש"ה היהודים השבורים והרצוצים שם במחנה לא ידעו באיזה יום בשבוע יחול בדיוק יום ראשון של חנוכה לוח שנה עברי לא היה בידם והם היו מנותקים מכל וכל הלכו איפוא אל הרבי מצאנז זי"ע והוא התיישב מיד בצריפו עם גזיר פחם בידו האחת ששימש לו במקום עיפרון ועם קרעי נייר של שק מלט בידו השניה והתחיל לרשום מספרים ולחשב חשבונות על פי הזיכרון עד שחישב בבירור באיזה יום בשבוע יחול כ"ה בכסלו בהתקרב ימי החנוכה הזדמן לרבי לעבוד במחסן העצים של המחנה הוא ניצל הזדמנות פז זו שהתגלגלה לידי משמייים ובסיועם של עוד כמה יהודים התקין בסתר מנורה של עץ אולם כיצד ישיגו שמן להדלקה גם לזאת מצאו פיתרון מדי פעם היו מקבלים היהודים מרגרינה בקיצבה כל פירור של מרגרינה הוא סם חיים תוספת נחוצה של אנרגיה לגוף התשוש אך בימי החנוכה כל פירור של מרגרינה הוא סם חיים לנשמה תוספת אדירה של אנרגיה לנפש היהודית שכן ממנו אפשר להתיר מעט שמן להדלקת נר חנוכה ואכן יהודים רבים מן המחנה הפרישו במסירות נפש פירורי מרגרינה ושמרו אותם עבור הדלקת הנרות ופתילות מאין חיש קל נשלפו חוטים מבגדי המחנה הבלואים שעטפו את גופם עבור התקנת הפתילות לשם מצוות הדלקת נרות חנוכה כשהגיע ליל ראשון של חנוכה זכו היהודים במחנה להדליק את נרות החנוכה כמצוותם הרבי זי"ע העלה את השלהבת ברטט של קדושה שמחה עצומה הציפה את הלבבות מספר הרבי באחד

החנוכה גם בתנאי המחסור החריפים ביותר של המלחמה בהתקרב ימי החנוכה הופצה גרמניה על ידי מטוסי בנות הברית לכן הועסקו בפינוי הריסות בתים באחת הפעמים נצטוו לפנות עליית גג בה היתה פינת עבודתו של צייר הוטל עלינו להוריד את התמונות הבדים והצבעים שם גילינו פך שמן כמו השמן של נס חנוכה הטמנו את השמן בזהירות כדי לקיים בו את מצות הדלקת הנרות באותם ימים היתה בנו דחיפה פנימית חזקה לעשות הכל כדי לקיים מצוות לכן לא דנו בשאלות הלכתיות כמו האם ההלכה מחייבת להסתכן כדי להשיג שמן מה דינו של שמן זה רבים מבינינו חסכו מפיהם את מנת המרגרינה השבועית הקטנה והיה כל איש מנסה להשיג מעט שמן ומסתיר אותו עד לחג אף אחד לא היה מוכן לוותר על מצות פרסומי ניסא חשנו כי אצלנו כל רגע של חיים הוא בניסי ניסים וחייבים אנו להודות על כך כך הדלקנו את נרות החנוכה בשיר ובהלל לא ניתן לתאר היאך שרנו אז את הפזמון מעוז צור ישועתי. כיצד זעקנו את סופו של הפזמון חשוף זרוע קדשך וקרב קץ הישועה.

*

הרה"ק מבלאזוב זי"ע שהיה בשואה כשהגיעו ימי החנוכה השיג מעט שמן והכין לו פמוטים מחתיכות תפוחי אדמה ובהם הדליק את נרות החנוכה נודע שם במחנה שהרה"ק מבלאזוב זי"ע עומד להדליק נרות חנוכה בשקט ובדממה הגיעו מאות יהודים לשמוע את ברכות ההדלקה שלו בתוך הקהל הרב עמד גם חילוני אחד לאחר ההדלקה ניגש אותו אדם אל הצדיק ואמר לו רבי ברצוני לשאול אותך משהו שמעתי אותך מברך ברכת שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה' בהתלהבות רבה ואולם הינך יודע היטב את המצב הנורא בו אנו נמצאים כשמציקים לנו כל כך ומעבירים אותנו יסורים כה איומים כיצד יכול אתה לברך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה. מה פשר הדבר. נענה הצדיק ואמר לו ראה נא אנו נמצאים באמת במצב איום ועם כל זה הגיעו מאות יהודים לשמוע את הדלקת נרות החנוכה האין זה ראוי לברכת שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה שבמצב כזה נורא מגיעים מאות יהודים לשמוע ברכה. כששמע האיש את התשובה עבר בו מין זרם כזרם החשמל וסופו ששב בתשובה ונעשה יהודי ירא שמים ואמר שלא יוכל לשכוח את המילים הללו ששמע מפי הצדיק לכל ימי חייו.

*

מספר הרה"ח ר' שלום דוד הורביץ מאנטוורפן הי"ו במחנה בונא שבאושביץ היה זה ביום ראשון ראש חודש טבת תש"ה נר שביעי של חנוכה השטובע רינסט נער יהודי מבענדין שהיה אחראי על הנקיון של הבלוק שבו שכנו הצליח לארגן ממקום כל שהו מנורה עשויה עץ והעז להדליק בה נרות חנוכה אנו לא ידענו משום דבר ושכבנו

נשארה אצלו כמות מיזערית של שמן זית מהשנה הקודמת אבל זו הספיקה לו רק להדלקה בלילה הראשון של חנוכה ומה הוא יעשה בשאר הימים דאגה זו כירסמה את לבו של הצדיק והעכירה את רוחו היתכן הרהר הצדיק שהוא יאלץ בגלל מצוקת השעה לשנות ממנהגו מימים ימימה אולם מאידך חשב הצדיק ונתמלא התלהבות גדולה ושמחה רבה הרי עלי להודות ולהלל להשי"ת שזיכני שגם בצוק העתים הנורא הזה יכול אני להדליק בשמן זית מן המובחר לפחות בלילה הראשון של נס החנוכה.

והנה בדיוק באותה שעה שהרב הצדיק הצטער מרוב דאגה בגין המחסור של שמן זית לשבעת ימי החנוכה האחרונים במרחק כמה פרסאות ישב באחת העיירות ההונגריות תלמידו הנאמן של הרב ר' זלמן ניימן ניצול השואה המתגורר בשוויץ בעיר ציריך כשהוא מהרהר איך וכיצד יצליח לשלוח לרבו הקדוש שמן זית מובחר להדלקת נרות חנוכה מכיר הוא ר' זלמן את דרכו של רבו עד כמה הוא אדוק במצוות הידור מצווה ועד כמה הוא ישמח לקבל את השמן זית רק באופן נסי נזדמן לו לקנות פח שמן זית ומן הסתם לא הצליח בדבר חשב ר' זלמן אלא בזכות רבו אולם איך יצליח להעביר אליו את פך השמן כאשר בחוץ אורבת סכנה ממש סכנת חיים אסור ליהודים לנוע ממקום למקום והשעה דוחקת מחר בערב כבר מדליקים את נרות החנוכה ובכן מה עליו לעשות שוב, כאילו בדרך נס נזדמנה לו אפשרות לשלוח את פך השמן אל רבו הקדוש אמנם הצטער ר' זלמן ללילה הראשון לא יספיק רבו להדליק מהשמן הוה לפחות יתאפשר לו בשאר הלילות של חנוכה בלילה הראשון בך הצדיק בהתלהבות עצומה ובדביקות רבה את הברכה שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה וחשב בלבו שמעשה נס שלפחות בלילה הראשון נתאפשר לו להדליק בשמן זית ובינתיים קרב ובא הלילה השני ושוב נתמלא לבו צער על שזו הפעם הראשונה בחייו שלא יוכל לקיים את המצווה בהידור בשמן זית כמנהגו ואז בדיוק נפתחה הדלת ונכנס הצליח עם פך השמן לבו של הצדיק נתמלא שמחה והבית כולו נתמלא אורה את שמחתו של הצדיק רבי יוסף אשר זצ"ל אין לתאר כלל מיד הזדרז ונגש להדלקת נרות החנוכה ואת הברכות אמר בשמחה ובהתלהבות רבה באופן מיוחד היתכן שלא יודה להקב"ה ברכה כפולה ומכופלת על שזיכה אותו בימים טרופים אלה בימי זעם וחורבן להמשיך במנהגו הקדוש בהתלהבות ובדביקות עולאית שר את זמירות החנוכה ונתן שבח והודאה להשי"ת.

*

על הדלקת נרות חנוכה בצל השואה הנאצית מספר יהודי מוינה אוסטריה - חנוכה תש"ה הימים הסמוכים לחנוכה הפכו לזמנים של גילויי מסירות נפש כאשר הכל אגרו סוגי שמן מכל מקור אפשרי כדי לקיים את מצות הדלקת נרות

הזה לאיזה זמן לזמן הזה של מחנה אושביץ אולם תיכף ומיד הסברתי לעצמי אנו מודים להשם יתברך שגם בזמן הזה נם בזמן שאנו שוהים במחנה ההשמדה כשהיינו תלויים לנו מנגד ובעצם אינם שוים כקליפת השום אנו זוכרים ומכירים שהרבנו של עולם חי וקים ההוראה שלנו היא על הכח שנתן לנו להחזיק באמונתנו נם בשעה קשה כזו (נתפרסם בער"ש חנוכה תשנ"ו)

כבר על דרגשינו הקשים ופתאום בהפתעה גמורה נשמע קולו של הנער כשהוא מברך על הנרות להדליק נר של חנוכה שכבתי על דרגש העץ הקשה.

מחשבותי הופרעו רק על ידי שירתו של הנער הוא שר את הברכות ובהתאם למנגינה היה חוזר על המילה שהחיינו וחשבתי לעצמי איך אפשר שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן

אמרות טהורות ופניני השקפה לימי החנוכה מתורתו של רבינו מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל

נצחון התורה

כאשר שאלו חז"ל: "מאי חנוכה", השיבו: "שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמואי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה", - כאילו זה היה עיקר הנס, ולא סיפרו כלל שהיו כאן מלחמות וגבורות. ורק בנוסח התפילה ב"על הניסים", שם הוא להיפך - כאן בולט עיקר הניצחון והמלחמות?

אמנם הכתוב אומר: "זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור" - צריך לזכור את המאורע. אבל אין זה מספיק, אלא צריך גם לחדור לתוך תוכו, להבין ולהשכיל בו - "שאל אביך ויגדך"!

מה היה אז, נצחו את היוונים ונפלו רבים ביד מעטים. אבל באמת מה שייכות ליוונים לאדמת הקודש? אלא ודאי שמאחינו בני ישראל בעצמם, שחיו על פי תרבות והרוח היוונים, הם אלו שהכניסו את היוונים לכאן. ואם כן, אין זה עוד נצחון מלא, הלא היוונים יכולים לבוא עוד הפעם, כל זמן שלא יהיה טיהור פנימי, כל זמן שיש בנות כאלה ההולכות ומטפחות בסנדליהן על גבי המזבח - עוד לא ניצחו את היוונים.

אבל הכהנים הגדולים - החשמונאים, באו להיכל, ומצאו שהכל טמא ורקוב. אין מעט שמן טהור, ומצאו רק את אותו הפך שמן שעל פי דרך הטבע לא היה בכוחו להחזיק מעמד, ונעשה נס והדליקו ממנו ח' ימים - אז התחילו לטהר את כל בני ישראל מטומאה.

והדליקו בחצרות קדשך

לכן אנו אומרים בתפילת "על הניסים" - "והדליקו נרות

מאי חנוכה

בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול, לא היתה הסכנה רק מבחוץ, מהיוונים העומדים לכבוש את הכל. הסכנה בימי חשמונאים הייתה בעיקר מבפנים.

רוח היוונים התפשטה בכל, עד שחז"ל מציינים כי בת לכהנים מיוחסים שהיתה בת ראש המשמר, "המירה דתה, והלכה ונשאת לסרדיוט אחד ממלכי יוונים, כשנכנסו יוונים להיכל היתה מבעטת בסנדלה על גבי המזבח, ואמרה, לוקוס לוקוס, עד מתי אתה מכלה ממון של ישראל ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק" - לעג על כל קדשי ישראל.

עוד סיפרו רז"ל (בר"ר סה, כב): "בשעה שבקשו שונאים להכנס להר הבית אמרו, יכנס מהם ובהם תחלה, אמרין ליה עול ומה דאת מפיק דידך, נכנס והוציא מנורה של זהב, אמרו לו אין דרכו של הדיוט להשתמש בזו אלא עול זמן תננינות ומה דאת מפיק דידך ולא קיבל עליו, א"ר פנחס נתנו לו מכס ג' שנים ולא קיבל עליו, אמר לא דיי שהכעסתי לאלקי פעם אחת אלא שאכעיסנו פעם שניה, מה עשו לו נתנו אותו בחמור של חרשים והיו מנסרים בו, היה מצווח ואומר ווי אוי אוי שהכעסתי לבוראי".

ידעו האויבים, שכשהם מחריבים את בית המקדש יבנה בית המקדש אחר, אין להם שליטה על האוצר הרוחני הזה, רק אם יעלה בידם שאחד משלנו יחריבו, אז החורבן הוא עולמי. ואמנם אותו יוסף משיתא שחז"ל דרשו עליו "וירח את ריח בוגדיו", שלא מצאו אחר לעבודה זו רק את הבר-נש הזה, ואף שנזדמנה לו המנורה - ידע שבידיים הוא מכבה את אורו של עולם - אף על פי כן עוד לא התחרט. אבל כאשר ראה את ידידות היוונים, שהבטחותיהם הם כאין וכאפס, אז צעק מה עשיתי עד שעליו נאמר "וירח את ריח בוגדיו".

ועל המלחמות שעשית, ומה מקום יש להודות על המלחמות?

לעתיד לבוא, אומרים חז"ל (ע"ז ב' ע"ב) יעמיד הקב"ה את אומות העולם לדין, וישאל אותם "במאי עסקתם. אומרים לפניו, רבונו של עולם, הרבה גשרים גשרנו, הרבה כרכים כבשנו, הרבה מלחמות עשינו, וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה. אמר להם הקב"ה, כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם."

והתימה והפליאה, איך יש להם מצח נחושה לדבר דברים כאלה לפני הקב"ה לעתיד לבוא?

ומרן הגאון רבי חיים מבריסק זצוק"ל היה מקשה: כשאני נוסע מבריסק לוולאז'ין הרי יוצאים הבעלי בתים שלי ללוותני, וכשנסעתי לפטרבורג לא הרגשתי כלום, ואיך הם טוענים שזהו בשביל שיתעסקו בתורה?

אמנם לעתיד לבוא כאשר כל השקרים וכל ההבלים יתבררו ויתלבנו, וכל אחד יבין שאין להם שום תפיסה וטעם, אז יתברר שאכן באמת כל מה שעשו לא היה "אלא בשביל ישראל כדי שיעסקו בתורה". כשיתבוננו מה הייתה התועלת מזה הכביש שסללו, יתראה רק אותו הבן-ישיבה שנסע ללמוד או נסע לעשות חסד וכדו'!

"הרבה מלחמות עשינו", וגם זה "לא עשינו אלא בשביל שיעסקו ישראל בתורה". לחמנו להביא חופש וחרות לכל אנשי תבל, ועל ידי זה היו ישראל פנויים בשלווה לעסוק בתורה.

"משבית מלחמות עד קצה הארץ"

אבל באמת לא היה כל תועלת מ"הרבה מלחמות" שעשו. שכן, "כל זמן שהרשעים בעולם, חרון אף בעולם, אבדו רשעים מן העולם נסתלק חרון אף מן העולם" (סנהדרין קיא ע"ב).

ועל דוד המלך אמרו רז"ל (ברכות ט ע"ב) "מאה ושלוש פרשיות אמר דוד, ולא אמר הללוק-ה עד שראה במפלתן של רשעים, שנאמר 'יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ד' הללוק-ה', כי הספר תהלים שנתחבר על כל האנושות, שם מוצא האדם ביטוי נכון לרגשי הלב - בכל המצבים הרעים, בבוא עליו איזה אסון, יפתח את ספר התהלים וימצא את העדוד והתקוה. בבוא יום בשורה, והוא רוצה להביע את ההלל וההודאה - גם זה הוא מוצא בו. הוא מוצא לבכות, וגם לשמוח - תפילה ותחינה. רנה ותודה.

אמנם המילה 'הללוק-ה' לצרף עמו את כל הבריאה, שתמלא הארץ דעה את ד', שיצטרך את ספר התהלים רק להלל והודאה, זהו רק כשראה מפלתן של רשעים, "יתמו חטאים", רק כשרשעים "עוד אינם", אז כשמגיעה

בחצרות קדשין". הם החשמונאים לא הסתפקו בזה שטיהרו המקדש והדליקו בו את הטהרה, הם לא הסתפקו רק בהיכל ד', אלא "בחצרות קדשין" - נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ד' - הדליקו נרות בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, וזה עושה את הנס. זהו הקיום של הנס, בלי זה הנצחון אינו מבוסס.

על ידי החשמונאים נתבצרו יסודי הדת בטהרתם, ואור התורה שהיה הולך ודועך הולך וכבה, נתלהב שוב מחדש, עד ש"לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה".

ומדוע רק 'בשנה האחרת'? רק כאשר ראו שאמנם המנורה הטהורה, אור התורה דולק והולך - כשהיה נצחון מבחוח גם נצחון מבפנים.

מוסיף והולך

ובזה נחלקו בית שמאי ובית הלל (שבת כא ע"ב), "בית שמאי אומרים, יום ראשון מדליק שמנה, מכאן ואילך פוחת והולך. ובית הלל אומרים, יום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך". ובגמרא שם הסבירו - "טעמא דבית שמאי, כנגד פרי החג, וטעמא דבית הלל, דמעלין בקדש ואין מורידין".

לפי דעת בית שמאי, הוקבע הזכרון של הנס, על הנצחון מבחוח. משום שעל ידי זה התחזקה הסמכות ('אוטוריטט') של הכהן גדול, ושעל ידי זה הגיעו לידי נצחון פנימי. ועל כן עיקר השמחה והרגשת החג הוא כבר ברגע הראשון, ואז מדליקים שמונה נרות, שזהו הנצחון על אומות העולם שנמשלו לפרי החג.

אבל לפי דעת בית הלל, עיקר קביעת החג הוא הנצחון הפנימי, הטיהור מטומאת יון. ובקודש - ברוחניות, צריכים לעלות.

מעלין בקודש

ובדרך אחרת: בית שמאי חזו ברוח קדשם שעל ידי עינוי הגלות, התורה הולכת ונתמעטת, על כן רמזו שאור התורה פוחת והולך - הם הולכים אחרי ימים הנכנסים זמן העתיד.

אבל בית הלל הולכים אחרי הימים היוצאים, אחרי תקופת האור, שאז היתה התורה במצב של פריחה והיה מוסיף והולך. וזהו ההוראה לדורות "שאל אביך ויגדך" - אל תסתכל בסביבה, עליך לבנות עולם מיוחד, לקשור קשרים עם התקופה ההיא, אין מקום להתחשב עם המציאות הנוכחית, רק לעולם יאמר אדם מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי.

"ועל המלחמות שעשית"

בתפילה תיקנו "על הניסים ועל הנפלאות ועל התשועות

כלום. כי אף "אם הבור ריק אין בו מים", אבל עליך לדעת "שנחשים ועקרבים יש בו" - הגוזרים מן התורה אברים שלמים!

שלטא ביה עינא

מעיקר הדין "אין טומאה למשקין כל עיקר" (פסחים טז ע"א), וכל טומאת השמנים מדרבנן היא, ולא עוד אלא אפילו אם היא דאורייתא, הרי טומאה דחוויה ואפילו הותרה בציבור, ולשם מה כל הנס הזה?

וכבר נאמרו בזה, כי זהו הסיבה מה שתיקנו חז"ל במצוה זו הרבה סוגים של מקיימי המצות - מהדרין ומהדרין מן המהדרין, כי יסוד הנס בנוי על הידורים.

הן אמת, כי גם הידור לא שייך לכאורה אלא אם נאמר טומאה דחוויה בציבור. כי למאן דאמר "הותרה", ואפילו אם באותו בית אב איכא טהורים וטמאים יכולים הטמאים להקריב (יומא ו ע"ב) - הלא אין כאן אפילו ענין של הידור! אלא היוונים לא שפכו את השמנים, אלא טמאו אותם - היזק שאינו ניכר. נר חנוכה צריך להיות "דשלטא בה עינא", כי נחוצה ראייה חדה להבדיל בין תכלת לקלא - אילן!

"כי אם ברוחי"

זוהי מהות ימי החנוכה, שלא קבעוהו חז"ל רק בהלל והודאה - אלא גם "לראותם". לראות, להסתכל ולהתבונן בנרות האלו.

ואלה שאין יודעים "מאי חנוכה", שאין לומדים מהנרות מאומה, הם רחוקים מדברי חז"ל, ולא יודעים מאומה מה הפירוש של חנוכה!

על כל אחד להכין את עצמו, ולחנך את עצמו, להיות מוכשר לימים אלו על פי התורה, ואז נזכה לראות את נצחון התורה "כח אמר ד' לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ד' צבקות" (זכריה ד, ו) - לחזק את מזבח ד' ההרוס, ולהדליק נרות בחצרות קדשך, ואז נזכה לגאולה בקרוב בב"א.

הבריאה למדרגה של "ונתתי לכם לב חדש ורוח חדשה אתן בקרבכם" (יחזקאל לו, כו) - אז אוכל לצרף את כל הבריאה.

אבל כל זמן שהרשעים בעולם, עולה חרון אף, וממילא אי אפשר להגיע להבנה ושלוש בית, ורק הקב"ה "משבית מלחמות עד קצה הארץ" (תהלים מו, י).

ועל כן תקנו לנו חז"ל לומר "על הנסים על הנפלאות על התשועות ועל המלחמות", כי הנסים והנפלאות והתשועות, מרגיש כל אחד שמן הבורא ית"ש באים הם לנו, אבל "על המלחמות", יכול לחשוב כי יש לו חלק ונחלה בנצחונות, על כן אנו מדגישים "ועל המלחמות - שעשית" - אתה לבדך!

לראותם!

חז"ל אמרו (שבת כב ע"א): "נר של חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה" והטעם, - "דלא שלטא בה עינא למעלה מעשרים אמה, וליכא פרסומי ניסא" - רש"י.

אולם מאי נפקא מינה, אם הנרות אכן למטה מעשרים, אם "עיניים להם ולא יראו"?

הרי גם אז חסר תנאי מתנאי המצוה! מהנרות הללו שהם קודש, אנו צריכים להסתכל בהם "לראותם!" להתבונן, מה היה אז, שהיו האמצעים פשוטים, ודלים, מתי מעט, מועטים, "לא היה בו אלא להדליק יום אחד" - קיומה של המנורה הטהורה, היה בסכנת כבוי.

אמנם לא ישבו והמתינו עד שיתכבה, עסקו בטהרה בבנין המזבח ההרוס, בהכנה לשמן הטהור, ועל כן הצליחו שהתורה התחילה לפרוח, אחרי תקופת החשמונאים התחילה תקופת התנאים התורה שבעל פה, ואחר כך יצירת ובנין שני התלמודים, שממנו ישקו כל העדרים.

אין להמתין עד שיתכבה חלילה אור התורה, אין לחשוב שכל זמן שלא באו מים עד נפש, אין מים בבור, מרגישים שהתורה נמצאת עמוק עמוק בבור, אין צריך לעשות

מרן פוסק הדור - הגר"נ קרליץ שליט"א

מסרת גבורים ביד חלשים

בחזרתו של כהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים לשנה אחרת קבעו ועשאו ימים טובים בהלל והודאה ובברכת הודאה בשמו"ע אומרים בעל הנסים בימי מתתיהו וכו' כשעמדה מלבות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך ואתה ברחמיך הרבים עמדת

במס' שבת כ"א ע"ב איתא מאי חנוכה על איזה נס קבעוהו רש"י דת"ר בב"ה בבסליו יומי דחנוכה תמניא אינון דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה מלבות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח

לכן בתפילת שמו"ע בברכת הודאה מודים אנו על עיקר הנס שהיה בו נס על שמירת קיום כל התורה ולא רק על הנס של מצוה אחת בהידור אלא דהנס של פך השמן הראה לנו את הפירוש בהנס הכללי של הנצחון במלחמה על קיום כל התורה שהיה בדרך ניסית ומכאן למדים אנו עד כמה מוטל עלינו החובה לקנות בנפשנו את קניני האמונה לידע שהכל בידי שמים והכל מאתו ית' בהשגחה פרטית וכל מקריו ועניניו של האדם הם כולם בידי שמים ואשרי מי שזוכה לחיות את חייו באמונה תמימה שהכל מאיתו ית' שמו עוד עלינו לדעת שמצות נר חנוכה ניתנה לנו לקיימה לדורות כי כשמקיימים את הדלקת נר חנוכה ורואים את הנרות עלינו להודות ולהלל על הניסים והנפלאות שעשה ה' ית' וזהו כוחה של מעשה המצוה כמו שביארנו בעז"ה חוט שני שבת ח"ג עמי ל"ה לענין מצות ציצית שע"י קיום מצוותיה והתבוננות בה הרי טעמי המצוה וענינה נקבעים בלבבו ומרוממתו עד שזוכר ע"י התכלת את כסא הכבוד וכן כשאדם מקיים מצות אכילת מצה הרי הוא מתחבר ומתקשר למעשה הנסיים שנעשו לאבותינו ביציאת מצרים עד שמרגיש כאילו הוא יצא ממצרים ה"ה בקיום מעשה מצות הדלקת נר חנוכה וההתבוננות בענינה הרי הוא מגיע להרגיש את הנס חנוכה את הניסים שנעשו לאבותינו בימים ההם והוא אחד מהאופנים של אמונת ההשגחה של רבש"ע על כלל ישראל ושל הגילוי פנים שזכו לה ישראל בזמן מעשה הניסים בימים ההם ולהרגיש גם את גודל חשיבותה של מצוה בשמים לשנות אפילו את הטבע בשביל מצוה אחת ובכוחה של מצוה לרומם את האדם להרגיש גם היום את ההשגחה של רבש"ע בנפלאות והטובות שהקב"ה עושה עם האדם בזמן הזה ועיין שם שביארנו שהאדם יכול להתרומם ולהגיע להרגשות נעלות אלו לא רק ע"י מעשה המצוה בלבד אלא גם ע"י לימוד התורה של הלכות אותה המצוה ולפיכך חייב אדם לעסוק גם בהלכות הפסח בליל הפסח שיחד עם קיום מצוות ליל הסדר ואכילת המצוה לימוד הלכות הפסח מביא ומרומם את האדם למה שהתורה אמרה ורמזה על הלכות אלו וה"ה אדם שלומד הלכות חנוכה יחד עם קיום מצות נר חנוכה הרי זה מביא ומרומם אותו לאותו הענין הנעלה שיש במצות חנוכה והוא להודות ולהלל על הניסים והנפלאות ולידע שהכל מאיתו ית' בהשגחה פרטית וכמו שבימים ההם זכו עם ישראל לאותם ישועות כך בזמן הזה זוכה האדם לישועות בהשגחה פרטית ועל הכל יש להודות ולהלל.

(חוט שני - חנוכה)

להם בעת צרתם וכו' מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך וכו' והדליקו נרות בחצרות קדשך וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול והנה בגמ' משני על קושית הגמ' מאי חנוכה דהנס הוא על פח השמן ואילו בעל הניסים ההודאה היא על הנצחון במלחמה נגד יון ורק ברמז מוזכר שם נס פך השמן וזה צ"ב ונראה דפשיטא שצריך להודות יותר על נס המלחמה נגד יון מפני שהם ביקשו לעקור את כל שמירת התורה במ"ש להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך משא"כ נס פך השמן הוא נס רק בקיום מצוה אחת ובפרט שגם מצוה זו מן הדין היה אפשר לקיימה בטומאה והנס היה בקיום המצוה בהידור בטהרה משא"כ נס המלחמה הוא עבור קיום כל התורה והמצוות.

והנראה לפרש דודאי עיקר הנס היה על שמירת כל התורה בולה וקיום הדת ולא רק בשביל קיום מצוה אחת בהידור אלא דלולי נס פך השמן שזה היה גלוי וידוע שהוא נס היפך ממנהגו של עולם היו מהמון העם שפירשו את נצחון החשמונאים במלחמה נגד היונים שהנצחון היה מפני שהחשמונאים היו גיבורים והנצחון היה ממנהגו של עולם ולא שינוי מדרך הטבע ובמו שעד היום יש מדלת העם מפרשים שהחשמונאים היו גיבורים מול היונים אף שבאמת הם עשו מעשה גבורה והוא המבט בדרך העולם שמי שמנצח רואים אותו בגיבור אמנם נס פך השמן בא לפקוח את עינינו ולהראות לנו באצבע שכמו שנס פך השמן היה גלוי וידוע שהוא נס היפך מטבעו של עולם כך נצחון החשמונאים על היונים היה בדרך נס היפך מטבעו של עולם והוא המבט האמיתי במו שהוא שבאמת החשמונאים היו חלשים והניצחון במלחמה היה נס ובמו שבנס פך השמן הראה לנו ה"ת שכדאי וראוי לשנות את הטבע בדי שעם ישראל יקיימו מצוה אחת בהידור של הדלקת המנורה בטהרה בבית המקדש כך בודאי בדאי וראוי לשנות את הטבע בשביל קיום ושמירת כל התורה.

מעתה מה שהקשה בגמ' מאי חנוכה ופרש"י על איזה נס קבעוה היינו שהתקנה שתקנו לנו חז"ל לדורות מצות נר חנוכה הוא הודאה על הנס שהיה בפך השמן אבל יש בזה ענין נוסף שהוא לימוד עבור כל הדורות שהנצחון של בני החשמונאי על היונים במלחמה שהיה בזה שמירת כל התורה כולה היה בשינוי הטבע ולא בדרך טבעית שהחשמונאים היו גיבורים אלא אדרבה ההודאה הוא מסרת גבורים ביד חלשים שהוא היפך מטבעו של עולם

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת וישב תשע"ט

ועתה לכו ונהרגוהו וגו' ונראה מה יהיו חלומותיו.
(ל"ז, כ').

פירש רש"י, אמר רבי יצחק, מקרא זה אומר דרשני, רוח הקודש אומרת כן, הם אומרים לכו ונהרגוהו, והכתוב מסיים ונראה מה יהיו חלומותיו, נראה דבר מי יקום, או שלכם או שלי, ואי אפשר שיאמרו הם ונראה מה יהיו חלומותיו, שמכיון שיהרגוהו בטלו חלומותיו.

הנה פירוש רש"י הוא מהמדרש, דמה שכתוב 'ונראה מה יהיו חלומותיו', אין זה מדברי השבטים עצמם, אכן הראשונים כתבו לפרש על דרך הפשט, שגם זה הוא שזה המשך דברי השבטים,

ונראה לומר בביאור הכתוב באופן חדש, דהנה אאמו"ר הגאון זצ"ל אמר דחלומותיו של יוסף, היו נבואה, ודן בזה לפני אא"ז מרן הגרי"ז זצ"ל והמשגיח רבי ירוחם זצ"ל, ולמד זאת מדברי התרגום אונקלוס בפר' ויחי, (מ"ט, כ"ד) על הפסוק שנאמר בברכת יוסף, ותשב באיתן קשתו, וכתב בתרגום אונקלוס 'ותבת בהון נביאותיה', וכתב רש"י, דהיינו על החלומות שחלם להם, ור"ל שנתקיימו החלומות על האחים. וכן מבואר בדברי המדרש (מדר"ר פ"ה, י'), על הפסוק ויאמר אליהם שמעו נא, אמר כך יהיו הנביאים מוכיחים אתכם שמעו נא את ה' אומר. ולחלן שם על הפסוק 'ויגער בו אביו', איתא במדרש, אמר הקב"ה, וכך תהיו גוערים בנביאים. הרי דהחלומות היו נבואה, עכ"ד.

והנה הרמב"ם (פרק י' מהל' יסודי התורה) כתב, שנבואה לרעה יכולה להשתנות כשעושים תשובה, אבל נבואה לטובה אינה יכולה להשתנות בשום אופן. ובאופן שהנבואה היא לרעה בשביל אחד, ולטובה בשביל אחר, כתבו אא"ז מרן הגרי"ז זצ"ל, וכ"כ במשך חכמה, לגבי הנבואה שתלקח המלוכה משאול, ודוד ימלוך במקומו, דכיון דלדוד הייתה הנבואה לטובה, אע"פ דבשביל שאול היה זה נבואה לרעה, מ"מ אינה יכולה להשתנות, מחמת שלדוד היא נבואה לטובה.

ומעתה נראה דגם כאן בחלומותיו של יוסף, היה זה לטובה בשבילו, דהיה זה נבואה שהוא יהיה מלך, אבל בשביל האחים היה זה נבואה לרעה, שהרי הם לא רצו שיהיה עליהם מלך, וכמו שאמרו לו, 'המלוך תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו', ואם כן נמצא דכל זמן שיוסף חי, אין הנבואה יכולה להשתנות בשום אופן, כיון דהוא נבואה לטובה בשביל יוסף, אבל אם ימות יוסף, והדבר יהיה נוגע רק לאחים, אם יהיה עליהם שליט

או לא, וזה נבואה לרעה, ונבואה לרעה הרי יכולה להשתנות אם עושים תשובה.

ולפי זה יש לפרש, דזהו שאמרו האחים 'ונראה מה יהיו חלומותיו', ר"ל דכל זמן שיוסף חי, בוודאי שתתקיים הנבואה, כיון שהיא נבואה לטובה ליוסף, ואי אפשר שתשתנה בשום אופן, אבל אם יוסף ימות, אז לא ישאר מהנבואה אלא רק חלק הנבואה שהיא לרעה, וזה הרי יכול להשתנות אם עושים תשובה, ועל זה אמרו, דאחר שיהרגוהו נראה מה יהיו עם חלומותיו.

וישב אל אחיו ויאמר הילד איננו ואני אנה אני בא.
(ל"ז, ל').

ופירש רש"י, אנה אברהם מצערו של אבא. עוד יש לומר בזה, דסבר יהודה שנחשב שהוא הרג את יוסף בשוגג, והרי מבואר בגמ' ביבמות דף קכ"א ע"א דמי שיה מושלך בבור, מעידין עליו שמת לחתיר את אשתו, הרי דבודאי ימות בבור, ועל כן סבר ראובן דהוא גרם למיתתו, בזה שיעץ להשליכו לבור, וממילא אין לו כפרה אלא בעיר מקלט, וזהו שאמר אנה אני בא, דאין לו מקום בעולם, זולת בעיר מקלט.

ויכירה ויאמר כתנת בני חיה רעה אכלתהו. (ל"ז, ל"ג).

הא דאמר דהוא חיה רעה, יש לומר על פי המבואר בגמ' בבבא קמא דף ב' ע"ב, דמועד לבחמה לא הוה מועד לאדם, דאדם אית ליה מזלא, על כן אין סתם בחמה יכולה להזיקו, וזהו שאמר יעקב אבינו 'חיה רעה', דאם הזיקתו, בהכרח שאינה חיה סתם.

ויכירה ויאמר כתנת בני. (ל"ז, ל"ג).

ולחלן כתוב דעל סמך הכרה זו נהג אבילות, ויקרע שמלותיו וישם שק כמתניו ויתאבל על בנו ימים רבים. ויש לומר בזה, דאיתא בגמ' בפרק אלו מציאות דתלמיד חכם סני ליה בטביעות עין, ולכן סמך יעקב על הכרתו, דליעקב אבינו סני בטביעות עין.

ויחי בלדתה ויתן יד ותקח המילדת ותקשור על ידו שני לאמר זה יצא ראשונה. (ל"ח, כ"ח).

נראה דזהו הדין המבואר בגמ' בקידושין דף ע"ג ע"ב, דהיה נאמנת לומר זה יצא ראשון וזה יצא שני, וזהו הנאמנות של המילדת כאן לומר שזה יצא ראשונה.

ויהי בלדתה ויתן יד ותקח המילדת ותקשור על ידו שני
לאמר זה יצא ראשונה. ויהי כמשיב ידו והנה יצא אחיו
ותאמר מזה פרצת עליך פרץ ויקרא שמו פרץ. (ל"ח, כ"ט).

הנה התורה מאריכה, שבתחילה סברה המילדת שזרה יצא ראשון, וקשרה לו שני על ידו, אבל בפועל לא יצא הוא ראשון, רק אחיו הוא שיצא ראשון, וכיון שהקדים את אחיו נקרא שמו פרץ. וצריך לבאר כל הענין בזה, דמה הנפק"מ בזה שהמילדת סברה שזרה יצא ראשון. ועוד דלכאורה נמצא לבסוף שמעתה, שהרי פרץ הוא שיצא ראשונה. גם צריך ביאור דנמצא דזה נגד הדין המבואר בגמ' בקידושין דף ע"ג ע"ב דהיה נאמנת לומר זה יצא ראשון, דהרי כאן אמרה שזה יצא ראשון, ולבסוף נתברר שאינו כן. גם צריך ביאור, למה היה צריך להיות נקרא פרץ על שם שהקדים את אחיו. גם צריך לבאר מהו כל הענין, שזרה הוציא ידו והשיבה, ואז פרץ פרץ ויצא הוא, מה הענין שהיה זה באופן זה.

ונראה לבאר בזה, על פי דברי הגמ' ביבמות דף ע"ו ע"ב, על הפסוק בנביא שמואל דכתיב, 'וכראות שאול את דוד יוצא לקראת הפלשתי, אמר אל אבנר שר הצבא, בן מי זה הנער אבנר, ויאמר אבנר חי נפשך המלך אם ידעתי. ואיתא שם בגמ' דשאלתו של שאול הייתה, אם דוד המלך בא מפרץ או מזרח, דאי מפרץ אתה, מלכא הוי, שהמלך פורץ לו גדר לעשות דרך ואין ממחין בידו, אי מזרח אתה השיבא בעלמא בעלמא הוי. הרי מבואר להדיא בדברי הגמ', דמהותו ועניינו של פרץ, שהוא פורץ לעשות לעצמו דרך בשל אחרים. וזהו מידת המלכות, וכמו שמבואר בגמ', דאי מפרץ אתה מלכא הוי, דמלך מהותו ומידתו היא שפורץ לו דרך בשל אחרים.

אשר לפי זה נראה, דבאמת כל מה דפרץ יצא ראשונה, אינו משום שהוא צריך לצאת ראשון בסדר הלידה, אלא הוא רק משום דפורץ לו דרך בשל אחרים, ואדרבה כל עניינו של פרץ נתהווה ונשלם ממה שזרה הוא זה שהיה צריך לצאת ראשונה, ובא פרץ ופרץ ויצא ראשון, שבוה שהקדים עצמו לזרה, אע"פ שזרה היה צריך לצאת ראשון, בזה פרץ לעצמו דרך בשל

אחרים, והרי אם באמת זרה לא היה צריך לצאת ראשון, אם כן איזה פריצה יש כמה שיצא הוא ראשונה, ורק מחמת שזרה היה צריך לצאת ראשונה, ועם כל זה בא פרץ והקדימו, בזה נחשב הדבר לפריצה.

וזהו ביאור כל הכתוב כאן, שהמילדת אמרה, 'מה פרצת עליך פרץ, ויקרא שמו פרץ, ר"ל דאע"פ דבאמת זרה היה צריך לצאת ראשונה, וכמו שאמרה המילדת, וכדין שהיא נאמנת על זה, ומה שפרץ הקדים את עצמו, אין זה שהוא אמור לצאת ראשון, אלא הוא בתורת פריצת דרך, שפרץ לו דרך בשל אחרים, ואדרבה, רק משום שיש לו כח להיות פורץ דרך לעצמו בשל אחרים, רק ע"י כח זה יכול להקדים את אחיו, ולצאת ראשונה, ועל כן קראה שמו פרץ, מפני שיציאתו אינה כסדר הראוי, אלא באופן של פריצת דרך.

* * *

ונראה לומר בזה עוד, דהנה בגמ' בסנהדרין דף ה' ע"א איתא, תניא, לא יסור שבט מיהודה, אלו ראשי גלויות שבבל, שרודין את ישראל בשבט, ומחוקק מבין רגליו, אלו בני בניו של הלל שמלמדין תורה ברבים. הרי דבמלכות יהודה יש שתי עניינים, ענין אחד הוא נשיאות שרודין את ישראל בשבט, דהוא כח של מלכות, כמבואר ברמב"ם (פ"ד מהלכות סנהדרין ה"ג) דראשי גלויות שבבל במקום מלך הן עומדים. וענין נוסף יש ביהודה הוא ענין התורה שמלמדין תורה ברבים, שזהו נשיאות הסנהדרין, וכבר מבואר כל זה בארוכה בחידושי מרן רי"ז הלוי פר' וילך.

ולפי זה נראה דיש לומר דפרץ זורה הם שורש שתי בחינות המלכות שיש ביהודה, דפרץ הוא שורש ענין המלכות שרודין את ישראל בשבט, וכמו שהבאנו בדברי הגמ' ביבמות הנ"ל, שעניינו הוא שפורץ לו דרך, וזהו מלכות ושלטון, וזרה הוא שורש ענין התורה, דהנה מבואר בחז"ל ובראשונים דזרה נקרא כן על שם שהוא זורה ומאיר, ויש לומר דאור התורה הוא שהאיר זורה, וא"כ זרה הוא שורש הנשיאות של תורה שיש ביהודה.

הדברים נערכו מתוך שיעור הנמסר בעש"ק
בישיבת "עטרת שלמה" - קרית הישיבה
את השיעור במלואו ניתן לשמוע בקול הלשון
5703353@gmail.com :ניתן לקבל את השיעור במייל
(מס' חד"ש) 03-6171001-1-1-1-5-7-5

השיעור נדפס לרפואת הבה"ח
אברהם בן ציון בן היה אריאלה
בתושה"י

מִי יֵרֵם הָיִי

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

כסלו תשע"ט

זנוכה

גליון 353

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי עיר" ב"ב

לע"נ מרן ראש הישיבה רשכבה"ג

רבינו אהרן יהודה לייב שטיינמן זצוקללה"ה

עד מתי חתו צם בערב חנוכה

◀ **שאלה:** חתן המתחתן בליל א' של חנוכה וצם בערב חנוכה ומדליק נרות בשקיעת החמה, האם מותר לו לאכול מיד לאחר ההדלקה היות שאצלו זה כבר חנוכה, או לא?

תשובה: ימשיך לצום עד צאת הכוכבים (הגר"ח קניבסקי שליט"א), ואין זה נחשב שצם בחנוכה (וכעין המתענים יו"כ קטן בערב ר"ח שממשיכים לצום עד צאת הכוכבים גם אם התפללו ערבית כדמשמע במשנ"ב סי' תי"ז ס"ק ד').

באיזו יד להחזיק הנר

◀ יש להחזיק הנר ביד ימין וכמו שמצינו בשאר מצוות (כגון לולב, שופר וכו'), ואיטר יד ידליק ביד שמאל (ע"י "ארחות רבנו" ח"ג עמ' י"ח).

ברכת "שהחיינו" בלילה הראשון

◀ בלילה הראשון כשמברכים ברכת "שהחיינו" לכתחילה יש לכוון על שני דברים:

א. על מעשה המצוה של הדלקת נרות חנוכה שזו הפעם הראשונה

ב. על עצם הזמן של יום החנוכה (ע"י שעה"צ סי' תרע"ג ג' בשם "מאירי" שאפילו מי שאינו מדליק ואינו רואה נרות יכול לברך "שהחיינו", ע"י שם, הרי מבואר שקאי על עצם היום).

ברכת "שהחיינו" בבית כנסת בלילה הראשון

◀ **שאלה:** בבית כנסת בליל א' דחנוכה כיבדו את אחד המתפללים לברך ולהדליק את הנרות, היות שכבר בירך "שהחיינו" בביתו לא רצה להדליק כדי לא להיכנס לספק אם יכול לברך "שהחיינו" פעם שניה (ע"י משנ"ב סי' תרע"א ס"ק מ"א, וב"שערי תשובה" שם בשם ספר "זרע אמת"), לכן בעל המנורה (שהוא אדם אמיד) אמר שהוא מקנה את המנורה למדליק כדי שיברך בשעת הדלקה "שהחיינו" משום כלים חדשים (כמבואר בשו"ע סי' רכ"ג סעיף ה'), מאחר שהמנורה גדולה וכבדה ומלאה שמן, לא יכול להגביה אותה, האם יכול לברך "שהחיינו" או לא?

תשובה:

א. י"א שגם על עצם הידיעה שמקנים לו את המנורה הגדולה והיקרה, יש בה שמחה, ויכול לברך "שהחיינו", אולם אין זה מסתבר כיון שבפועל עדיין לא קנה כלום.

ב. יש דין שמי שאמור לתת מתנה מועטת אסור לחזור בו (גמרא ב"מ מ"ט), ויש סוברים שבמתנה מועטת יש גמירות דעת וקונה בלי קנין (ע"י תוספות כתובות ק"ב. ד"ה אליבא), ולפי"ז כיון שבעל המנורה הוא אמיד, בשבילו זו כמו מתנה מועטת ויש גמירות דעת כקנין, ולכן לא יכול לחזור בו (הגר"ח אדלשטיין שליט"א). אולם מסתימת הפוסקים (ח"מ סי' ר"ד סעיף ח') משמע שאין זה קנין ממש רק איסור חזרה מדיבורו.

ג. יתכן שיכול לקנות מדין קנין ד' אמות, ולא צריך לעשות מעשה קנין כלל, אולם יש לדון אם בבית הכנסת יש קנין ד' אמות, וכן רק אם הוא הגיע ראשון לתוך ד' אמות למנורה זו (ע"י "בית שמואל" אה"ע"ז סי' קל"ט ס"ק כ"ה).

ד. העצה הפשוטה היא שבעל המנורה יקנה ע"י קנין סודר על המנורה עם בעל הבית, וכך היה קונה את המנורה בלי להגביהה.

לשהות עם הנרות

◀ אין חיוב לשהות עם הנרות כדי שיעור זמן ההדלקה (הגרש"ז אורעבך זצ"ל).

עניית אמן על חברו

◀ **שאלה:** לאחר שהדליק נר ראשון, האם יכול לענות אמן על ברכת חברו לפני שגומר להדליק את שאר הנרות?

תשובה: ברכת ההדלקה הולך על כל הנרות, ומיה"ט פסק המשנ"ב (תרע"ז ד') בשם הגר"ע זצ"ל שאם קודם שהדליק כולן נזכר שעדיין לא בירך יש לו לברך כל הברכות, ע"כ. בכל זאת זהו רק מצות הידור בעלמא אבל עיקר המצוה כבר יצא בנר הראשון, ובדאי יכול לענות

אמן (הגר"ח קרליץ שליט"א).

ומה"ט נמי מבואר במשנ"ב (שם ס"ק ח') שאפשר לומר "הנרות הללו" מיד אחר הדלקת נר הראשון כיון שבוה גמר כל המצוה, ע"כ. ולא דמי להא דמבואר בה"ל שופר (סי' תקצ"ב ס"ק י"ח) שאין לומר ה"הי רצון" כל זמן שלא גמר שלוש קולות, משום דהתם כל זמן שלא גמר השלושים קולות עדיין לא קיים עיקר המצוה כיון שאנו מסופקין מה הן התקיעות מדאורייתא.

שכח לברך על ההדלקה

◀ **שאלה:** לאחר שהדליק את כל הנרות נזכר שמרוב התרגשות שכח לברך, האם יכול לכבותם ולחזור לברך ולהדליק?

תשובה: כיון שקי"ל הדלקה עושה מצוה (ע"י שו"ע סי' תרע"ג ב') אם הוא מכבה את הנרות כבר נגמרה המצוה (והרי ברכות אין מעכבות למצוה), ולא שייך לברך על הדלקה פעם שניה, לכן בנד"ד יברך רק "שעשה נסים" כדין ברכת הוראה (וברכת "שהחיינו" בלילה הראשון) (משנ"ב סי' תרע"ז ס"ק ד').

הדליק במנורת חברו

◀ **שאלה:** בחור ישיבה הכין מנורה לעצמו, והגיע להדליקה מאוחר במקצת, ובחור אחר כבר הדליקה, מה עליו לעשות?

תשובה: אם הוא מקפיד על הראשון שהדליק את שלו, א"כ יש כאן איסור גזל, ויש ספק אם הראשון יצא יד"ח (ע"י משנ"ב סי' תרע"ג ס"ק ב' בשם "שואל ומשיב" שהסתפק בזה), אבל אם לא מקפיד עליו (וכן ראוי לעשות שלא יקפיד עליו, ושפיר יצא הראשון במצותו) יחכה עד שתעבור חצי שעה, ואז כבר יצא הראשון יד"ח, ויכול לכבותה ולחזור ולהדליקה לעצמו (הגר"ח קרליץ שליט"א).

אב המחלל שבת

◀ **שאלה:** למנהג בני ספרד שהסמוך על שולחנו של אביו, אביו מוציא בנרות חנוכה, מה הדין באב חילוני ומחלל שבת, ובכל זאת מדליק נר חנוכה (חג האורים), האם יכול לצאת בהדלקתו?

תשובה: אי אפשר לצאת על ידי הדלקת אביו, והבן ידליק בעצמו (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

הפרדה בין הנרות

◀ המדליק בכוסית אינו צריך הפרדה של אצבע בין כוסית לכוסית, אבל המדליק בנרות צריך הפרדה של אצבע (משנ"ב סי' תרע"א ס"ק ט"ז).

מנורה של זהב

◀ **שאלה:** האם יש סיבה למנהג לעשות מנורה מכסף ולא מנורה מזהב שהוא חשוב יותר?

תשובה: אין שום סיבה על פי דין, רק היות שהוא מאוד יקר נמנעו מלעשות כן (הגר"ח קניבסקי שליט"א), ואדרבה, מנורה של זהב עדיפה משל כסף ("כף החיים" סי' תרע"ג ס"ק ס' בשם החיד"א).

מצוה בו יותר מבשלוחו

◀ **שאלה:** מי שמגיע לביתו מאוחר, האם עדיף למנות שליח שידליק עבורו בתחילת הלילה, או שידליק כשיגיע לביתו?

תשובה: מסתבר שעדיף להדליק מאוחר יותר (כמובן שזהו דוקא אם לא כלה רגל מהשוק) מאשר להדליק בזמנו ע"י שליח, ומשום דמצוה בו יותר מבשלוחו עדיף מזריזין מקדימין למצוה (שו"ת "שבט הלוי" ח"ד תשו' ס"ו) וכן כשבעל בא מאוחר לביתו ידליק כשבא, ולא יצוה לאשתו להדליק עבורו (שם).

חברותא או הדלקה

◀ ואמר הגר"א זצ"ל, שכמו כן יחיד שלומד מחוץ לעירו, ואם עי"ז שיחזור לביתו בזמן להדליק נרות, יפסיד לימוד של אחרי"ז, ולא יכול לקבוע שם חברותא ללמוד, יכול להישאר בכולל אחרי"ז וכשיחזור לביתו מאוחר יותר ידליק, ובתנאי שעדיין לא כלה שם רגל מן השוק.

הדלקת נרות בבית אמו האלמנה

◀ **שאלה:** אמה אלמנה הרוצה שבנה יבוא אליה להדליק לה ערב אחד את הנרות, והבן גר בעיר אחרת, ואם יבוא יצטרך למנות שליח להדליק הנרות בביתו, מה עדיף?

תשובה: בודאי מצוה בו יותר בשלוחו. וכל שיכול להדליק בעצמו

בית הוראה ע"י ביהכ"נ "דברי שיר", רח' זכריה 4, בני ברק. פתוח בימות השבוע (א'-ה'):

אחרי"ז, בין השעות 13:45 - 14:15. טל': 03-6194741

עדיף, אולם בנ"ד שהוא לשמח לב אלמנה, וגם כיבוד אם שיש בזה קיום דאורייתא, באופן זה יש לו למנות שליח לקיים עבורו נר חנוכה, ולהדליק בבית האם האלמנה בתורת שליחות ולצאת שם ידי הברכות (הגר"י קרליץ שליט"א).

פחות מכ' אמה לרחוב הסמוך

◀ **שאלה:** אדם גר למעלה מכ' אמה, מהרחוב הסמוך לביתו אבל ממול במרחק לא רב יש רחוב במעלה ההר שהגובה פחות מכ' אמה (כמו מצוי בקרית ספר), האם אפשר להדליק בחלון הסמוך לאותו הרחוב?

תשובה: כיון שהרחוב הוא במרחק שאפשר לראות משם את הנרות, ומשם הוא גבוה פחות מכ' אמה, שפיר נחשב שמדליק בתוך כ' אמה, ויכול לכתחילה להדליק בחלון הסמוך (הגר"י קרליץ שליט"א, וע"ע "שבט הלוי" ח"ד סי' ס"ה).

פתח או חלון לרשה"ר

◀ **שאלה:** פתח או חלון לרשה"ר שיש יותר פרסומי ניסא, מה עדיף? **תשובה:** עובדא דענא אצל מרן ה"חזון איש" זצ"ל (כשהיה דר בגבעת רוקח) שפתח ביתו היה לרחוב שלא היו עוברים כ"כ אנשים (רק היה שם שביל שהיו עוברים מעט בני"א כשהיו הולכים לשיבת "בית יוסף") ואילו חלון ביתו היה לרה"ר שהיו עוברים הרבה אנשים ומרן החזו"א הדליק בחלון ולא בפתח משום דבזה יש יותר פרסומי ניסא.

אמנם זה דוקא כשבפתח ביתו כמעט שאין פרסומי ניסא, דעדיף להדליק בחלון. אבל אם ההבדל הוא מועט, שבפתח ביתו יש מעט פחות פרסומי ניסא, עדיף טפי להדליק בפתח הבית וכעיקר הדין (הגר"י קרליץ שליט"א).

הדלקה על מעקה המרפסת

◀ **שאלה:** המדליק נרות במרפסת, האם ידליק ליד הדלת הסמוכה למרפסת או על גבי המעקה?

תשובה: לכתחילה יש להדליק ליד פתח הדלת שנכנסים מהחדר למרפסת, כדי שיהא סמוך למזוזה, ויש להניחו אפילו למעלה מעשרה טפחים אם צריך לכך.

אולם אם יהיה יותר פרסומי ניסא אם יניחנה על המעקה של המרפסת, יניח שם ואפילו אינה מקורה (דלא גרע מחצרו, "מעדני שלמה" בשם הגרש"י אויערבך זצ"ל, והגר"י קרליץ שליט"א).

וכן בעל ה"קהילות יעקב" זצ"ל, כשהיה גר ליד ישיבת "בית יוסף" בבני ברק, היה מדליק ע"ג המעקה של המרפסת כדי שיראו היטב מבחוץ (הגר"י קרליץ שליט"א).

וכן נוהג הגר"י קרליץ שליט"א, שבראשונה היה מעמיד את המנורה ליד הדלת שבין החדר למרפסת, ושם לב שרואים את המנורה הרבה יותר טוב מרשה"ר כשהוא מעמידה ליד החלון בסוף המרפסת, והעמידה שם.

הדלקה בפנימיה בפתח החדר או במסדרון

◀ **שאלה:** בפנימיה בישיבה באופן שא"א להדליק בחלון כגון שגובה למעלה מכ' אמה. היכן ידליקו האם בפתח החדר או במסדרון (באופן שיש מסדרון עם הרבה חדרים)?

תשובה: ידליקו בפתח המסדרון, דחשיב כחצר, כיון שמשתמשים שם גם שאר שימושיו (ולא כחצר וחדר מדרגות דידן).

ואם אינו פתוח לרה"ר אלא לחדר מדרגות וכיוצא"ב, עדיף להדליק בחדר האוכל (כאשר שם רואים מרה"ר), (הגר"י קרליץ שליט"א).

צורת הפתח לפני הבית שבנו לכבוד חנוכה

◀ **שאלה:** בני הישיבה שמניחים את המנורות בכניסה לחצר, ואין שם מספיק מקום להדלקה להרבה בחורים, ולכן הם בונים צורת הפתח למשך ימי חנוכה וקובעים שם מזוזה בימין, ויניחו את המנורות בשמאל כדי שיהיו מסובבים במצוות, האם צורת פתח כזו חייבת במזוזה?

יסוד השאלה הוא, האם נימא כיון שצורת הפתח היא ארעי פטור ממזוזה, או היות שהבנין קבוע חייב במזוזה.

תשובה: כתב המשנ"ב (סו"ס תרכ"ו) אם יש סוכה לפני הבית והולך מרשה"ר לביתו דרך הסוכה, נחשבת הסוכה ל"בית שער" של הבית וחייבת במזוזה, ע"י שם. הרי שאפילו שהסוכה בעצמה פטורה משום דירת ארעי, אבל חייבת משום שמשמש לבית קבוע, וא"כ לכאורה בצורת פתח ארעי חייב מזוזה, כיון שהוא "בית שער" לבנין.

אולם מבואר באחרונים שזה רק בסוכה הבנויה כל השנה, אבל אם בונים את הסוכה רק לסוכות, כמו שהסוכה עצמה פטורה משום דירת ארעי, גם פטורה מדין "בית שער" כיון שהיא ארעית (שו"ת "שלמת חיים" סי' ש"ס, הגרש"י אויערבך זצ"ל, ספר "אשרי האיש" סוכה, אות ט"ו בשם הגר"י אלשיך זצ"ל, וע"י שו"ת "שבט הלוי" ח"ב סי' קנ"ו שתולה זאת במחלוקת הראשונים).

בית כנסת שיש בו כמה מנינים

◀ בבית הכנסת שמתפללים בו כמה מנינים, הורה הגר"י אלשיך זצ"ל, מכיון שיש שם ציבור נוסף של מתפללים, יכול להדליק פעם שניה ולברך.

הוסיף הגר"י קרליץ שליט"א, אם הנרות עדיין דולקים מההדלקה הראשונה כבר מקיימים המצוה בזה, ואז אי אפשר לברך פעם נוספת.

ולכתחילה ראוי להניח שמן או נרות בכמות גדולה שידלקו עד המנין האחרון.

הדלקת נרות בכולל ערב

◀ ביהמ"ד או כולל' שקובעים ללמוד ואח"כ מתפללים שם מעריב, אם יש שם כבר ציבור שמתאספים ללמוד ואח"כ להתפלל, הרי הם מדליקין מיד נרות חנוכה, ואינם צריכים להמתין עד תפילת ערבית, כיון שהמקום קבוע להתפלל בו מעריב ("חוט שני" על רבינו עמ' קמ"ו).

◀ אם לא מתפללים אלא רק לומדים שם, אין להדליק, משום שתקנו להדליק רק במקום כינוס רבים של תפילה קבועה (הגר"י קרליץ שליט"א).

נוסע לטיול או נמצא בבית החולים

◀ **שאלה:** הנוסע לטיול למירון ליום א' וישן שם ב"הכנסת אורחים", היכן ידליק נר חנוכה? וכן מי שנמצא בבית חולים לשמור על חולה היכן ידליק?

תשובה: חיוב נרות חנוכה הוא על ביתו, ולכן מי שנוסע לטיול ביום א' ובמשך הלילה ילון שם, וכן מי שנמצא בלילה בבית חולים, עיקר קביעותו בביתו. ולכן ימנה שליח להדליק נרות בביתו בזמן הדלקת הנרות, והוא לכתחילה ישמע הברכות במקום שנמצא משום ברכת הרואה כמבואר בשו"ע (סי' תרע"ו).

חיוב הדלקת נרות לבחורי ישיבה

◀ בחור הדר בפנימיית הישיבה חייב מעיקר הדין להדליק בישיבה (ולא רק מדין מהדריין), ואינו יוצא בהדלקת הנרות של אביו, (הגם שלענין ממונות נחשב כסמוך על שולחן אביו, היות שהוא מחזיקו בעניני ממונות), ולכן גם לפי ספרד הנוהגים כהשו"ע שרק בעל הבית מדליק עבור כל המשפחה, מ"מ בחור הנמצא בישיבה חייב להדליק בעצמו (מרן ה"חזון איש" זצ"ל, הגר"י אלשיך זצ"ל, בעל "שבט הלוי" זצ"ל).

◀ ויש סוברים שבחורים בני ספרד, גם בהיותם בישיבה מעיקר הדין אינם מדליקים בעצמם אלא יוצאים ידי חובה בהדלקת הנרות ע"י אביהם בביתם. ומ"מ שידלקו בלי ברכה, שבכל חדר בחור אחד ידליק והשאר ישתתפו בפרוטה. ואם יש בחדר בחור אשכנזי, ישתתפו עמו בפרוטה וישמעו ממנו הברכה (הגרש"י אויערבך זצ"ל מובא בספר "הליכות שלמה" פרק י"ד סי' י"ב).

חימום אוכל על נרות חנוכה

◀ אסור לחמם אוכל על גבי הקופסה שיש בה נרות חנוכה, מכיון שאסור להשתמש בנרות חנוכה, אבל כשיש בתוכה רק נרות שבת מותר לחמם ע"ג הקופסה אוכל שנתבשל כל צרכו, שאין בו חשש בישול (הגר"י קרליץ שליט"א, וע"י שו"ע סי' שיע"א סעיף ז'ח').

נר אחד לשבת ולחנוכה

◀ **שאלה:** האם שייך שיהא נר אחד גם לשלוש בית וגם לנר חנוכה? **תשובה:** מבואר בגמרא שא"א לעשות נר אחד לחנוכה ולבית, כי אסור להשתמש לאורו של הנר חנוכה, והאור של נר הבית מיוחד הרי לשימוש.

ולכאורה יש להעיר, דהרי קי"ל, בשו"ע (או"ח סי' תרע"ב) שלאחר חצי שעה מותר השתמש לאורה, וא"כ אפשר להדליק נר אחד שידלק בחצי השעה הראשונה לשם חנוכה ולאחר חצי שעה לשם מצות נר שבת, ויתקיים בו גם מצות חנוכה וגם שלום בית (ויש לעיין אם אפשר לברך שתי ברכות על נר אחד כי סוף סוף מקיימים גם מצות נר שבת בהדלקה זו).

וצריך לדחוק, שבגמרא ובשו"ע מיירי במי שיש לו רק נר אחד שדולק רק חצי שעה ולא יותר, אבל מי שיש לו מספיק שמן שיכול לדלוק לזמן רב, לכאורה יכול להסתפק בנר אחד, ולאחר חצי שעה יהיה נר לשבת.

ואמר לי הגרא"ל שטינמן זצ"ל, שבזמן הגמרא עיקר זמן סעודת לילה היה בחצי שעה ראשונה אחרי צאת הכוכבים (ובפרט אם התפללו לפני צאת הכוכבים, וכמובא בגמרא שרב התפלל תפילת שבת בערב שבת), וא"כ בודאי לא יכלו להדליק נר שבת ונר חנוכה כאחד, כי היו צריכים את אור הנר בזמן שהוא דלק עדיין למצות נר חנוכה, ולפי"ד, בזמן הזה, יש מקום להסתפק.

(עכ"פ מכל זה מבואר ששלום בית, אפילו רק לחצי שעה, דוחה מצות נר חנוכה!). בזמן הזה, מאחר שיש חשמל בבית, כבר הורו הרבנים שליט"א שלא שייך הטעם של שלום בית, ולכן נר חנוכה עדיף מנר שבת, משום פרסומי ניסא.

טעות בקריאה של אותו יום

◀ **שאלה:** ביום שלישי של חנוכה קראו לכהן "ביום השלישי נשיא לבני זבולון...", ואח"כ כשעלה לוי התחיל הקורא "פר אחד בן בקר...", בנשיא של יום שני, ורק כשהגיע לסוף הקריאה "זה קרבן נתנאל בן צוער" הרגיש שזה הנשיא של יום שני, ומיד עבר לסוף הקריאה של יום שלישי וסיים "זה קרבן אליאב בן חלון, בלי לחזור על שאר הפסוקים, האם יצאו יד"ח היות ובין כך הם אותם פסוקים? **תשובה:** לכתחילה היו צריכים לחזור עוד פעם על שלושה הפסוקים בנשיא של יום השלישי (הגר"ח קניבסקי שליט"א), ובדיעבד כשכבר סיים את הקריאה יצא, היות שמעיקר הדין אפילו אם היה קורא את כל הפסוקים של הנשיא של אותו יום היו יוצאים בדיעבד.

נושא השבוע: נר איש וביתו

המקור בפרשה: עניינא דיומא

מסביב לשולחן

עורך - הרב שלמה רוזנשטיין
עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא מהפרשה בעיון בהלכה באגדה ובמוסר

עקרי הענין

א] מקור העניין. בגמ' שבת דף כ"ב, תנו רבנן: מצות חנוכה נר איש וביתו. והמהדרין - נר לכל אחד ואחד. והמהדרין מן המהדרין, בית שמאי אומרים: יום ראשון מדליק שמנה, מכאן ואילך פוחת והולך; ובית הלל אומרים: יום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך. ובאר רש"י שם, נר איש וביתו - נר אחד בכל לילה, ואיש וכל בני ביתו סגי להו בנר אחד.

ב] גדר המצוה חובת גברא או חובת הבית. דנו האחרונים מהו גדר חובת הדלקת נר חנוכה, האם החיוב על הגברא להדליק נר חנוכה בביתו, או שהחיוב על הבית שכל אחד צריך שיהיה נר חנוכה דולק בביתו (וכדוגמת חיוב מזוזה שהוא חיוב על הבית שתהיה בו מזוזה). בפני יהושע (שבת כ"ב ע"ב) דייק מלשון הגמרא "תנו רבנן מצות חנוכה נר איש וביתו", שייטור הלשון "וביתו" מורה שגדר החיוב הוא דין על הבית. ולכאורה גם מלשון הרמב"ם "כמה נרות הוא מדליק בחנוכה, מצותה [ללא ההידור] שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד" - משמע שגדר מצות הדלקת נר חנוכה הוא חיוב על הבית. ומפורש כן גם בדברי הביאור הלכה (סימן תרעה ס"ג) ד"ה אשה; שכתב בסוף דבריו: "ועיקר החיוב מונח על הבית". וכן מוזכר בשפת אמת שם וז"ל: "ויש לעיין אי המצוה נר אחד בבית כמו מזוזה וכמו נר שבת, דכל שהדליק לשם שבת אף שהדליק מי שהיה די" [עי"ש במה שכתב נפ"מ האם לשיטת המהדרין, כל אחד יכול לברך בעצמו]. והנה ידוע שמרן הגריש"א זצ"ל סבר שמי שאין לו בית ראוי לשכור לימים אלו בית כדי להתחייב במצוה זו ובלא בית אינו מתחייב בחובת מצוה זו. וזהו דלא כמו שהסיק בצ"ח אלעזר חלק טו סימן כ"ט שכל ז"ל ושונה היא מצוה זאת בזה גם ממצות מזוזה, דמצות מזוזה אף על פי שחובת הדר היא אבל החיוב קשור עם חפצא, דהיינו עם שיעור בית שדר בו ובעיני שיהא ע"י שם בית, וכלי זה ליכא חובת הדר, אבל משא"כ מצות הדלקת נר חנוכה דהמצוה קשורה רק עם גוף האדם ובהיאכא שנמצא חייב להדליק ומסתבר שאפילו אם אחד יקבע לו מטה בפנה אחת מפינות הרחוב וישן ויאלץ שם שג"כ יהא חייב להדליק על ידו ובסמך נר חנוכה ואעפ"י שאין לו בית כלל.

ג] פסק השו"ע. בהלכות חנוכה סימן תרע"א סעיף ב, כמה נרות מדליק; בלילה הראשון מדליק אחד, מכאן ואילך מוסיף והולך (אחד בכל לילה עד שבליל האחרון יהיו שמונה, ואפילו אם רבים בני הבית לא ידליקו יותר. אמנם הרמ"א פליג הגה: וי"א דכל אחד מבני הבית ידליק (הרמב"ם), וכן המנהג פשוט; ויזהרו ליתן כל אחד ואחד נרותיו במקום מיוחד, כדי שיהא היכר כמה נרות מדליקין (מהר"א מפראג). [והנה בעיקר דינא הנה ידוע מה שעמדו האחרונים על דברי הרמ"א שכתב בסימן תרע"א סעי' ב' דכל אחד מבני הבית מדליק למהדרין, דמלשון הרמב"ם בפ"י מחנוכה הלכה א'-ב' משמע דמי שמדליק נר ראשון מדליק את כל הנרות דכתב ש"י מדליק נרות כמנין אנשי ביתו, ולמה נטה הרמ"א ממשמעות דברי הרמב"ם. וידועים דברי הגר"ז בספרו על הרמב"ם, דהרמב"ם והרמ"א אהלי לשיטתיהו דהרמב"ם סובר בפ"ב ממילה הל"ב דאף בחול אינו חוזר על ציצין שאין מעכבין, דס"ל דלא שייך הידור מצוה אלא בהדי קיום עיקר המצוה ולאחר שפירשו ונגמרו מצותו שוב ליכא הידור, וכן בב"ח ס"ל דרק מי שמקיים עיקר המצוה מקיים הידור ומדליק את שאר הנרות דכל אחד ואחד. דאך הרמ"א ביר"ד סי' רס"ד סעי' ה' ס"ל דרק בשבת אינו חוזר דס"ל דאף שלא בשעת קיום עיקר המצוה שייך הידור ולשיטתו יכולים כל בני הבית לקיים ההידור בעצמן]. וצ"ב דהשו"ע (כאן) פתח את דיני הדלקת נר חנוכה מיד ב'מהדרין מן המהדרין', ודילג על דין נר איש וביתו והמהדרין. והאחרונים העירו מדוע לא פסק המחבר לפי הסדר שבגמ' (ואה: מכתבי תורה מהאמרי אמת ז"ע סי' יז שהקשה כן מדנפשיה, ובאמרי אמת לחנוכה תרצ"ז נר

ז' הביא הקושיא בשם אביו השפת אמת). ובספר שדי חמד (ח"ט עמ' 199) נדפס מכתבו של החשק שלמה להשד"ח, ושם כתב ליישב הקושיא בזה"ל: וצריך לומר דס"ל, דאחר שתקנו דין 'מהדרין מן המהדרין', תו בטל דין 'מהדרין' לגמרי, ואם א"א לו להיות מהמהדרין מן המהדרין סגי ידליק נר אחד בכל לילה 'נר איש וביתו' ואפי' אם רבים בני הבית לא ידליקו יותר. ע"כ. אמנם באמת גם בדבריו עדיין לא העלה ארוכה, דמ"מ הו"ל להשו"ע להזכיר דין 'נר איש וביתו', שגם מזה לא הזכיר מאומה. גם עצם חידושו אינו מוסכם, וכמו שפסק במ"ב (סי' תרע"א סק"י) דמי שאין ידם משגת כ"כ ידליקו נר אחד כל לילה כל אחד מבני הבית, וזה דין 'מהדרין' הנזכר בגמ', הרי שלא נתבטל דין 'מהדרין' אחר תקנת 'מהדרין מן המהדרין'. ודו"ק. ע"כ.

ד] נ"מ לקטן שהדליק. בהלכות חנוכה פסק המחבר: "אשה מדלקת נר חנוכה שאף היא חייבת בה, אבל אם הדליקה חרש שוטה וקטן לא עשה כלום, ואע"פ שהניחה גדול. ויש מי שאומר בקטן שהגיע לחינוך מותר". לעומת זאת, בהלכות מגילה פסק המחבר ללא עוררין שהשומע מגילה מקטן לא יצא ידי חובה. והקשה המג"א (סימן תרפ"ט ס"ד) שדברי השו"ע סותרים מיניה וביה, שמחד גיסא הביא בהלכות חנוכה את דעת האומר שקטן יכול להדליק נר חנוכה עבור גדול, ואילו בהלכות מגילה פסק בסתמא כדעת האוסרים על קטן להוציא גדול ידי חובת קריאת המגילה, וסיים המג"א "ודוחק לחלק בין מגילה לנר חנוכה". ואמנם פסק המשנ"ב בהלכות חנוכה (סימן תרעה ס"ק יג) בשם אחרונים: "דלמעשה אין לסמוך שיהיה הקטן יכול להוציא בהדלקתו לגדולים". לאור האמור שגדר חובת נר חנוכה הוא דין על הבית, מיישבים החכם צבי, ורבי שמואל רוזנבסקי, (זכרון שמואל - ובדבריו יש תוספת הסבר) "דשאני נר חנוכה ממגילה, דהנה בנר חנוכה יש לומר דאין החיוב דוקא על הבעל הבית שיעשה מעשה הדלקה בעצמו, אלא דהוא חיוב על הבית שידלק בו על ידי אחד מבני הבית נר חנוכה, ואם אחד מדליק אין זה מדין דמוציא אחרים ידי חובה, אלא דמכל מקום צריך שיהיה המדליק בר חיובא, דאי לאו הכי אין על זה שם הדלקת נר חנוכה כלל". והנה פסק השו"ע (או"ח סימן תרע"ז סעיף ב') "קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק". ולא מובן מדוע כתב מרן המחבר באופן מיוחד שבמצות נר חנוכה חיוב קטן הוא מ"שהגיע לחינוך", הדגשה שלא מצינו כמותה במצוות אחרות. וכתב המג"א שם: "קטן, אפשר דמייירי שיש לו בית", וגם דבריו עדיין לא מוסברים. ואמנם לפי דרכם של החכם צבי והגר"ש רוזנבסקי, שישוד חיוב נר חנוכה הוא דין על הבית, שכך חייבו חכמים שבכל בית ובית ידליקו נר חנוכה, נראה שכוונת השו"ע לומר שכאן חיוב הקטן אינו רק מעצם דין החינוך, אלא בגלל שישוד החיוב חל על הבית מתקנת חז"ל להדליק נר חנוכה בכל בית ובית [כלשון הרמב"ם הנ"ל], וכמו שביאר המג"א שכוונת השו"ע שלקטן יש בית, ולכן דין זה שייך רק בקטן שהגיע לחינוך, כי אם עדיין לא הגיע לחינוך אין בהדלקה זו שם הדלקת נר חנוכה", ואין זה נחשב שבבית זה הודלקו נרות.

מרן פוסק הדור

הגר"נ קרליץ שליט"א

בגדר עקר מביתו

בהדלקת נר חנוכה

נשוי שהלך לשבת להוריו או לבית חמיו שבעיר זו, אין נראה לפוטרו מלהדליק נר חנוכה בביתו, כיון שהוא באותו העיר לא מיקרי שעקר דירתו מביתו, שהרי החיוב מוטל על הבית כמ"ש בגמ' נר איש וביתו, אא"כ עוקר מן הבית.

ומה שמצינו בדינא דאכסנאי שלא מדליק בעיקר דירתו אלא רק במקום שמתארח, היינו שמתארח בעיר אחרת, שעצם זה שהלך לעיר אחרת מיקרי שעקר מדירתו הקבועה, אבל אם מתארח באותה העיר, האין נפטר ביתו הקבוע מחיובו של נר איש וביתו, ואע"פ שלא נמצא כלל בביתו במשך השבת, ודוקא בנידון דהפרי חדש [שהובא בבה"ל סי' תרע"ז] שהלך מביתו לח' ימים חשיב עקירה מביתו אף שנמצא באותה העיר, ומ"מ עדיף שיכנס לביתו ג"כ בתוך השבת לטעום שם איזה דבר.

והא דשאני דינא דחנוכה מדין דירה לעירוב דאיתא דאם הסיח דעתו והלך לשבות אף בחצר אחרת הוי דירה בלא בעלים, אף שאינו מופרך לדמות הגדרים, מ"מ אינו מוכרח דכל דבר שהקילו שמיקרי דירה בלא בעלים דהכא נמי פקע מיניה שם ביתו לענין נר חנוכה.

על כן ידליק בביתו הקבוע ויוכל לברך על זה, או שימנה שליח להדליק ואם ירצה ישתתף גם בדירה שמתארח. אמנם אם נוסע לעיר אחרת, מיקרי שעקר מדירתו ומדליק או ישתתף במקום שמתארח.

(חוט שני חנוכה)

נר איש וביתו, וברכות על מצות הידור

הגרע"א במהדו"ת סי' י"ג הקשה בזה על מנהג המהדרין שמדליקין נר לכל אחד ואחד [שבת כא:]; הרי מאחר שהדליק בעל הבית נר בבית נתקיימה עיקר מצות נר חנוכה שקיומה בנר איש וביתו, וא"כ היאך יכולים כל בני הבית לברך ברכת המצוות על הדלקה שלהם, אחר שכבר יצאו ידי חובתם, ואף שיש בכך הידור מצוה להוסיף ולהרבות בנרות, הרי נחלקו הפוסקים אם מברכין על הידור מצוה, וצ"ע. ונחלקו בזה האחרונים בדין בירך על הנר ואח"כ נזדמן לו עוד נרות ומדליק לקיים דין מהדרין מן המהדרין, ולדעת הפר"ח אינו חוזר ומברך שנית על ההידור, וצ"ע.

והנראה, דהנה בחידושי מרן רי"ז הלוי בפ"א ברכות ה"ט"ז ביאר שיטת הר"ם שם שכתב דכל דבר הוא מנהג אין מברכין עליו ברכת המצוות, דהנה ברש"י סוכה מד. כתב דהוא משום דאין בהם לא תסור, אכן הרי בדעת הר"ם אין לפרש כן, שהרי דעת הר"ם בהקדמה דכל המנהגות והתקנות שהתקינו או שנהגו בכל דור ודור אסור לסור מהם שנאמר לא תסור מן הדבר, וכ"כ בפ"א ממורים ה"ב, וצ"ע. ואשר ע"כ ביאר הגר"ז שם בדעת הר"ם, דהוא דין בעצם החפצא שלהם, דלאו תורת מצוות בהו לברך עליהן, דרק על מצוות מברכין, ולא על מנהגות, וכמו שמפורש בפ"ג חנוכה ה"ז דקריאת ההלל מנהג ואינה מצוה ואין מברכין עליו, הרי דהא דאין מברכין על המנהג הוא משום דבעצם דינו אין בו שם מצוה, וברכות לא תקנו רק על מצוות בלבד, וזה שם אחר לו בעצם החפצא מעיקר התקנה, שם מנהג ולא שם מצוה.

הלא מעתה נראה לחדש בטעם זה שאין מברכין ברכת המצוות על הידור מצוה, דאין זו הלכה שאין לברך וציונו על דבר שאינו מחויב בכך, אלא הוא משום דאין לברך על מעשה מצוה אשר בהחפצא אין בה חלות דין מצוה אלא דין הידור בעלמא, וכמו שאין מברכין על מנהג מאחר שבהחפצא תורת מנהג עליה ולא תורת מצוה, כן הוא דכוותה לענין הידור, דכל שבהחפצא הוה הידור מצוה לא תיקנו עליה ברכה. והנה נתבאר לעיל בארוכה דחייבא דנר איש וביתו הוא חובת הבית, וכל שהדליק נר חנוכה בפתח הבית יצאו כל בני הבית ידי חובתם, ומעתה יש לחקור ביסוד ההידור של המהדרין, שכל אחד מבני הבית מדליק, האם

נתקיים בזה עיקר חובת הבית, או דנימא דעיקר חובת הבית כבר נתקיימה בהדלקה ראשונה, וכל הנרות הללו נרות נוספים הם על עיקר חובת הבית, ובפשוטו כן הוא אחר שכבר נתקיים דין הבית.

והנראה לחדש, דכל נר נוסף שמדליקין בבית הרי שמתקיים בזה דינא דנר איש וביתו, ואף שיש כבר נר חנוכה דלוק בבית, מ"מ כל נר נוסף אף עליה חייל חלות שם נר איש וביתו, שהרי כל שעה ושעה אנו דנים מכח איזה נר נתקיים נר איש וביתו, ובזה הוא דכל נר ונר שעומד דלוק הרי שעל ידו הוא דחילל שם נר שבבית, באופן דלפ"ז אף שבני הבית אין חייבים להדליק, מ"מ כל שהדליקו נתקיים בהדלקתם נר איש וביתו.

מעתה ברור, דעיקר תקנת מהדרין נאמר שיהא כל אחד ואחד מקיים דין חובת הבית על ידי נרותיו שלו, ונמצא דאף דאין מוטל על כל בני הבית להדליק בעצמם מאחר שכבר יצאו ידי חובתם בהדלקה של בעה"ב, מ"מ הא מיהא כל עיקר תקנת הוא שיהא כל אחד מקיים קיום דין חובת הבית, וממילא נראה דבכל נרות של בני הבית מתקיים דין חובת הבית של נר איש וביתו, ואף דחייבא ליכא מ"מ זהו קיומו.

אמנם כל זה שייך רק כלפי תקנת המהדרין, דבזה באמת ניתוסף על ידי הדלקתו שעל ידי נרותיו גם נתקיים הנר שבבית, ברם כלפי ההידור של המהדרין מן המהדרין ברור שאין לפרש כן, דמאחר שהדליק נר אחד הרי ע"כ נתקיים דינא דנר איש וביתו, ומה שממשך ומדליק עוד נרות, הרי דבהחפצא ידידיהו אינם אלא נרות הידור בעלמא, שהרי לא נתקיים שום קיום דין נוסף כלפי חובת הבית בנרות הנוספים אלו. הלא מעתה מיושבת דעת הפר"ח דאין לברך על נר ההידור של מהדרין מן המהדרין, ועכ"ז מברכין על נר הידור של המהדרין נר לכל אחד ואחד, והוא לפי דכל הנרות שמוסיפין והולכין כל יום הרי הוא בעצמותו נר של הידור, ואין מברכין על מצוה שביסודו שם הידור עליו, משא"כ נר לכל אחד ואחד מבני הבית הרי שבעצמותו חל עליו תורת נר איש וביתו, וממילא שפיר מברכין עליו ברכת המצוות אף דאין בזה חיובא.

ברגשי הכרת הטובה עמוקים להשי"ת, השיר והשבח לצורינו על כל אשר גמלנו, בפרט עתה בנישואי ביתנו הכלה רחל שתחי' עב"ג המופלג

הרב אברהם ישעיהו אולמן שיחי' שיתקיים בעזה"י בארמנות וולף ירושלים, ביום הרביעי לסדר יושב, כ' בכסליו

הנאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א ראש ישיבת חברון

בענין נר איש וביתו בהדלקת המהדרין

הרע"א בשו"ת כתב דאין להוכיח מדין מהדרין מן המהדרין, שמברכין על הדלקת הידור מצוה, דכיון שברצונו להיות מהמהדרין, כוונתו שלא לצאת בשל זה המדליק, וממילא מחויב מדינא, וכמ"ש במג"א סי' תרע"ז סק"ט. ומבואר דהרע"א נקט דמהדרין בחנוכה שמדליקין כל אחד בפני עצמו, היינו שכל אחד מתכוין שלא לצאת יד"ח בהדלקת בעה"ב, אלא בא לצאת יד"ח בהדלקת עצמו. ולכא"ו כוונתו, שאילו יצא יד"ח בהדלקת בעה"ב, לא שייך שתחול על הדלקתו תורת הידור, אם אין בה מעשה מצוה של הדלקת נר חנוכה.

והנה במ"ב סי' תרע"ז סק"ט, הביא שיטת המהרש"ל והב"י, דס"ל שאכסנאי נשוי אין יכול להדליק חוץ לביתו, דלאו כל כמיניה לומר שאינו רוצה לצאת בהדלקה של אשתו שמדלקת עליו בביתו. ולכא"ו להרכיב של הרע"א הוא תמוה, דהרי בכל מהדרין אמרין שיכול להתכוין שלא לצאת בשל בעה"ב, ולמה אכסנאי שנמצא במקום אחר אינו יכול להתכוין שלא לצאת בהדלקת אשתו. והנה הרע"א שם תמוה על דבריו, מד' הרמ"א סי' תרע"ד שאין להדליק בנר חנוכה מנר לנר, ופי' המג"א שם שהוא משום שרק נר אחד הוא עיקר מצוות נר חנוכה, והשאר אינם אלא להדיוק מצוה. וזה תמיהה גדולה על דרכו של הרע"א שיסוד דין מהדרין הוא שמכוין שלא לצאת בהדלקת בעה"ב, דהרי מפורש בד' הרמ"א והמג"א שרק נר אחד הוא עיקר מצוה נר חנוכה.

ועי' בפמ"ג שם שהקשה מה"ג על דברי המג"א שם, וז"ל אף שמברכין כל אחד לעצמו, היינו שמכוונו שלא לצאת אחד מהבית, מ"מ אין מדינא כ"כ מצוה, הלכך אין להדליק זה מזה, אבל שני בעה"ד בבית אחד מדינא מדליקין זה מזה, עכ"ל. ודבריו פתומים, דכיון שכל אחד מכוין שלא לצאת יד"ח, הרי הם כב' בעה"ב בבית אחד, הדואר כל נר הוא עיקר מצוה, ומדליקין מנר לנר.

ונראה בבירור דברי הפמ"ג, דהנה בלשונם שם מבואר שההכרח לומר שכל אחד מכוין שלא לצאת בהדלקת בעה"ב, אינו משום דהו עיקר דין המהדרין שיצא כל אחד יד"ח בהדלקה בפני עצמו, אלא הוא רק כדי שכל אחד יוכל לברך בפני עצמו. ונראה מבואר מדבריו, דשם לאחר שכל אחד הדליק בפני עצמו, אין כאן הדלקה מיוחדת לכל אחד ואחד בשני בעה"ב הדלים בבית אחד, אלא קיום המצוה הוא במה שמצטרפת הדלקתו להדלקת בעה"ב להרחיב את הדלקת נר איש וביתו, ע"י הדלקה של כל אחד מבני הבית.

ויסוד הדברים בזה, כיון שמצות נר חנוכה היא נר איש וביתו, ולכן מועלת הדלקת בעה"ב עבור כל בני הבית, הרי דתקנת מהדרין באה להרחיב את הדלקת נר איש וביתו ע"י הדלקה מיוחדת של כל אחד מבני הבית, אמנם אף שכל אחד מדליק בהדלקה מיוחדת, מ"מ הם מצטרפים להדלקת בעה"ב, ומתקיימת הדלקת נר איש וביתו בכל ההדלקות של בני הבית. ומה שהצריך הפמ"ג שיכוין שלא לצאת יד"ח בהדלקת בעה"ב, הוא משום שאם כבר יצא יד"ח, אין בהדלקתו מעשה מצוה של הדלקת נר חנוכה, וגם אינו יכול לברך עליה, אבל לאחר שמדליק, אין בה קיום הדלקה בפנ"ע, אלא היא הדלקה המצטרפת להדלקת הבית שהיא הדלקת נר איש וביתו.

ולפ"ז יבוארו דברי המהרש"ל שנקט שאין דין מהדרין באכסנאי נשוי שאינו נמצא בביתו. וכמשי"נ, דכל מה שמצינו בדינא דמהדרין לכל אחד להתכוין שלא לצאת בהדלקת הבית, הוא רק כשישנהם בבית אחד, דאז מה שמוציא את עצמו לקיים ההדלקה של הבית אינו בשביל להבדיל ולקיים מצוה נר חנוכה בהדלקה בפני עצמו, אלא כדי להצטרף להדלקת נר איש וביתו של הבית, ע"י מעשה הדלקה בפני עצמו, ובכנה"ג שייך להתכוין שלא לצאת בהדלקת בעה"ב, כיון שלא בא להפקיע את עצמו מלהיות חלק מההדלקת הבית, אלא בא להצטרף להדלקת הבית, אבל באכסנאי נשוי שמתכוין שלא לצאת בהדלקת אשתו, דהיינו נחשב שהוא בא להפקיע עצמו ממצות הבית של נר איש וביתו, ולאו כל כמינה. (ע"פ מאסף בית הלל תשס"ו, ע"ש הרחבה גדולה)

חקירות הלכתיות

נר איש וביתו

הגמ' בשבת: 'תנו רבנן מצוות חנוכה נר איש וביתו' מפרש רש"י: נר אחד בכל לילה ואיש וכל בני ביתו סגי להו בנר אחד. מעיקר הדין מצות חנוכה מתקיימת בנר אחד לכל בני הבית. שואל הפני יהושע: 'מה נשתנה מצוה זו משאר מצוות שהן חובת הגוף שהיה חיוב על כל יחיד ויחיד דקיימא לן מצוה בו יותר מבשלוחו'.

מתרץ הפני יהושע: 'אלא דשאני הכא שאין הכא עיקר המצוה אלא בסמוך לרשות הרבים משום פרסומי ניסא משום כך הטילו חובת מצוה זו כאילו היא חובת הבית ועדיין צ"ע'. עדין צ"ע 'מה נשתנה מצוה זו משאר המצוות'.

המחבר בשו"ע בהלכות סדר קריאת התורה בחנוכה' כותב: 'קורין בקרבנות הנשיאים שבפרשת נשא שלשה בכל יום'. ומביא המשנ"ב 'משום שנגמר מלאכת המשכן בכ"ה בכסלו'. ביום כ"ה כסלו גם גברו החשמונאים על היוונים 'באו בנין בדביר ביתן והדליקו נרות בחצרות קדשך'.

בפרשת קרבנות הנשיאים, במדבר ז' נאמר ו"ב פעמים: פר אחד, אייל אחד, כבש אחד. מביא רש"י מוחז"ל: 'פר אחד כנגד אברהם שנאמר בו ויקח פר בן בקר. איל אחד כנגד יצחק ויקח את האיל וגו' כבש אחד כנגד יעקב והכבשים הפריד יעקב'. הדבר פלא, שלשה אבות, שלשה מעשים. פר של אברהם במצוות הכנסת אורחים שהיא גדולה מקבלת פני השכינה. הכנסת אורחים שאפשרה לאברהם אבנו שהיה הנברא הראשון שהכיר את בוראו להביא באמצעותה אמונה לגוי העולם.

איל של יצחק, כנגד עקידת יצחק שבזכותה אנו חיים עד היום ואילו כבש של יעקב כנגד 'הכבשים הפריד יעקב' וישת לו עדרים לבדו, זה היה בחן כאשר יעקב אבינו סידר כביכול להרוויח מצאן לבן. והתמיהה גדולה איך המעשה הזה של יעקב משתווה לפר של אברהם ולאיל של יצחק.

כאשר נתבונן במהלך חייו של יעקב אבינו נוכל אולי להבין מה משמעות: 'הכבשים הפריד יעקב'. ויגדלו הנערים ויהי עשו איש יודע ציד..ויעקב איש תם יושב אהלים' ובכל זאת 'ויאהב יצחק את עשו' ורבה אוהבת את יעקב'.

רבה 'שומעת בדבר יצחק אל עשו' לבקש ממנו 'הביאה לי ציד ועשה לי מטעמים' 'ואוכלה ואברככה לפני ד' לפני מותי'. רש"י מפרש: 'לפני ד' ברשותו שיסכים על ידי'. יצחק מבקש את רשותו והסכמת הקב"ה לתת את הברכות לעשו. רבה מבקשת מיעקב לשתף פעולה למנוע את מתן הברכות ליעקב. היא אומרת לו 'ועתה בני שמע בקולי'. רמזה לו שברוך הקודש היא מדברת'.

המחלוקת בין יעקב ועשו הייתה על שני העולמות. העולם הזה והעולם הבא. עשו רצה שהעולם הזה יהיה שלו והוא ידאג לפרנסתו של יעקב שהיה 'איש תם יושב אהלים'. כאשר עשו שב 'מן השדה והוא עיף' והוא פוגש את יעקב במטבח 'ויזד יעקב נזיד' הוא מבין שיעקב יכול להסתדר גם בלעדיו, ולא עוד אלא 'ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד עדשים' 'ויאכל וישת'. במצב הזה לא נותר לעשו אלא 'ויבז עשו את הבמורה' ולהבין 'ולמה לי במורה'.

יצחק ורבה ידעו שכלל ישראל הולך ונבנה דרכם. יצחק ביקש שיסכים עמו הקב"ה שיעקב יישב וילמד תורה ועשו יחזיק אותה. רבה הבינה ברוח הקודש שיעקב לא יכול להיות תלוי בעשו. יעקב צריך לקבל את הברכות ואי"ה ממנו יעמדו שבטי קה ובתוכם יהיו ישכר וזבולון.

בינתיים עד שיתממשו הברכות אומרת רבה ליעקב 'ועתה בני שמע בקולי וקום ברח לך' 'הנה עשו אחיך מתנחם לך להורגך'. יעקב אבינו נאלץ להיות שנים ארוכות בבית לבן, עד שרבה שולחת אליו את דבורה מינקתה להודיע ליעקב שיכול לצאת משם.

'ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף' 'משנולד יוסף' מביא רש"י 'בטח יעקב בקב"ה ורצה לשוב'. הוא אומר ללבן: 'שלחני ואלכה אל מקומי ולארצי'. 'והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה'. משני בתים אלו מוקם בית ישראל. עכשיו יעקב אומר ללבן: 'ועתה מתי אעשה גם אנכי לביתי'.

מאותו רגע מתחיל יעקב בבניית ביתו כאשר הדבר הראשון הוא 'והכבשים הפריד יעקב' וישת לו עדרים לבדו. כדי לבנות את בית יעקב, את עם ישראל, צריכה להיות הפרדות מוחלטת מלבן ומעשו.

את זה מסמל ה'כבש אחד' שהביאו הנשיאים בחנוכת המזבח. 'ועשו לי משכן ושכנתי בתוכם' בתוך כל אחד ואחד. בית יהודי הוא מקום להשראת השכינה התנאי לבניית בית כזה היא 'קורות בתינו ארזים'. הבדלות והפרדות שמירה מכל רוחות העולם שלא תחדרנה ח"ו פנימה לבית היהודי.

זו היא מצות חנוכה 'נר איש וביתו'. נר מצוה ותורה אור קודם כל בבית פנימה. 'איש וביתו'. כ"ה בכסלו יום הקמת המשכן ויום ניצחון המכבים. יום של 'ועשו לי משכן ושכנתי בתוכם'. הבדלות וחיזוק פנימי יחד בבית פנימה. ואז אותו 'נר איש וביתו' יהיה בכוחו גם להאיר ולהקרין מתוך הבית לעולם כולו.

ישן

כנוע, ישן פטור מן המצוות, עיי' בגמ' (סוכה כטא), ובחיזוי רבינו יונה (סנהדרין מזא) ובשו"ע (סי' סגה, וברס"א י"ד סי' שעבא, וע"ע בשד"ח מערי' כלל לד) ועודע מש"כ הגרש"א (הליכות שלמה מועדים פ"ט הי"ד הע' לב - לג, ותפילה מילאים סי' יב עמו' שלה והלאה) דאפשר להוציא מן הסוכה ישן, ובמקומו ישן אחר. ויש להבין, א"כ, מדוע כתב הס"ב (סי' תרעב סק"א), שאדם שבא מאוחר בלילה מן הנכון שיקיץ את בני ביתו, והלא הם לא חייבים, וצ"ל דהם רוצים בכך, או דההדלקה היא לא בשבילם, אלא בשביל הפרסומי ניסא שלו, שצריך לפרסם את הנס ברבים, ועיי' בארחות חיים (הל' חנוכה סי' טו).

אכסנאי

מהני לו להשתתף בפריטי, ומהני קנין כסף (סי' תרעזא). ויש להתבונן איך מהני, והלא בעיני מדרבנן משיכה, שלא יאמר לו נשרפו חטיף בעליה. ואפשר דאין זה קנין רגיל, אלא הוא סוג קנין למצוה. ועוד דהרמ"א (חו"ס סי' קצטג) כתב דבין לקידוש מצוה קונת דלא העמידו דבריהם במקום מצוה, ועיי"ש בקצוה"ח (סק"ב), ואפשר דהו"ה בחנוכה. אך במצוה דרבנן ל"א הכי, עיי' מג"א (סי' שסס סק"א), ובנתיב חיים שם, ובביאור"ל (סי' תרט ד"ה יתן). אכן בהגהות חת"ס לשו"ע שם הוכיח מהמג"א (סי' תרצו סקט"ו) שגם בדרבנן, שהרי כתב דבשר לפורים מצוה קונת. וע"ע מה שציין בהגהות רעק"א לשו"ע שם. וכן לכאורה נתכונן בהגהות הגר"ב פרנקל תאומים לשו"ע (סי' תרעז) בציונו עיי"ש.

ועוד דאיתא בשו"ע (סי' קצהה) שאם היתה עלייתו של לוקח מושכרת ללוקח קנה, ועיי' בסמ"ע (סי' קצה סק"ט) ואפשר שהו"ה אם הלוקח נמצא ליד המוכר כמו באכסנאי, וכל שכן כאן שהשמן משותף לשניהם ודומי' דשו"ע (סי' קצחו). ויתכן עוד דחשיב כהתנה שמעות יקנו, עיי' בשו"ע (סי' קצהה) ובסמ"ע (סק"א), ועיי' בערך שי (סי' תרעז).

רוח

בפסקי הרי"א (שבת פ"ב הל' חנוכה אות ג) הו"ד בשלטה"ג (פ"ב דשבת) כתב, דהמדליק בלי שמן כשיעור לא יצא יד"ח, והמדליק במקום רוח וכבתה לא יצא, משום שנחשב כמדליק בלי שמן, וקשה, מדוע בעיני "כבתה", הרי אם מדליק במקום רוח מדליק כמו בלי שמן.

ויש ליישב, א) אם לא כבתה הרי התברר שלא הדליק במקום רוח מכבה נרות, ב) להדליק במעט שמן החסרון משום שלא ידלק בסוף, אבל אם מעט שמן ודלק אין איסור, ואף בבית המקדש היה כן, ומעתה, אם הרוח לא כבתה, הרי התברר שנעשה לו "נס", ומה בכך ס"ס דלק הנר.

מתקן מזכוכית

מפורסם שמהר"ל דיסקין, הקפיד לקרב עצמו אצל מקום ההדלקה, כדי שההדלקה לא תחשב 'מקום הרוח', כי אם מדליק, ואלמלא יסגור מיד, הכל יכבה, הרי הוא כמדליק במעט שמן, ואח"כ מוסיף שמן, ראה במקראי קודש (חנוכה סי' יז).

ואפשר, שבמעט שמן אין כאן הדלקה, אבל כשחוסם את הרוח, טרם תגיע, אין חיסרון בעצם מעשה ההדלקה, רק ממקום אחר, וכיון שעושה פעולה שלא תבוא הרוח, אין זה חסרון במעשה ההדלקה.

זכוכית מחוספסת

הנה מדורה פסולה להדלקת נ"ח, והסתפקתי אם החסרון במדורה דאין זה נר, או משום מה שנראה כמדורה, ונ"מ לענין נר שאין הדלקתו מדורה, ונמצא מאחרי זכוכית מחוספסת, ונראה כמדורה ממש, האם פסול, שנראה כמדורה, או כשר, דסו"ס היה מעשה הדלקה של "נר".

כבתה אין זקוק - הינר

השפ"א (שבת כאב) הקשה הרי זקוק להדליקו כדי שיהא היכר לימים כל זמן שדלוק נר המצוה. ונראה לכאורה דאין לחוש להחמיר להדליק גם אם נר המצוה דולק, דהא מדליקין בחנוכה בפתילות שאין מדליקין בשבת (סי' תרעגא), והטעם שהרי אם יכבה אין זקוק, ואם נימא דיש פעמים וזקוק א"כ אמאי מדליק בפתילות כאלו, ומוכח דכבתה אין זקוק לה בכל ענין דלא בעיני היכר אלא בשעת ההדלקה, ומכל שכן אם כבו כל נרות ההידור ונשאר רק נר החובה.

וכן מתבאר בביאור"ל (סי' תרעג, ד"ה אם) שכתב: 'ודע עוד דמה שאמרנו אין זקוק לה היינו אפילו כבו כולם דלא בעיני פרסומי ניסא רק בעת ההדלקה', ומשמע דכל שכן אם לא כבו כולם. וע"ע או"ז (הל' חנוכה סי' שכב) ובב"ח (סי' תרעג).

שמנים הראויים להדלקה

נ"ח בשמן שריחו רע

נפסק בשו"ע או"ח סימן תרע"ג ס"א "כל השמנים והפתילות כשרים לנ"ח ואעפ"י שאין נמשכין אחר הפתילה". המקור לזה הוא מדברי הגמ' שבת כ"א ע"ב, והנה לגבי נר שבת נפסק בשו"ע או"ח סימן רס"ד ס"ג דאין מדליקין בעטרן מפני שריחו רע שמא ינחמו ויצא, וכתב המג"א (שם) סק"ט בשם התוס' דחובה לאכול אצל הנר בשבת. ויש לדון מה הדין לגבי נר חנוכה האם מותר להדליק בעטרן, ולכאורה בנ"ח לא שייך טעם האיסור של הדלקה בנ"ח כמו בשבת דבנ"ח אין חיוב לישב ליד הנר כל זמן ההדלקה, ובאמת הפמ"ג בסימן תרע"ג במשב"ז ס"ק ב' כתב דמותר להדליק בעטרן בחנוכה, אולם בערוך השלחן סימן תרע"ג ס"ג והמהר"ץ חיות שבת כ"ה ע"ב כתבו שאין להדליק בעטרן (עי' שנות אליהו שבת פ"ב משנה ב').

בס' מאורות נתן סימן ט"ז אות י"א כתב להעיר למה לא יהא אסור להדליק נ"ח בעטרן משום "הקריבו נא לפחתך" דמבואר בשו"ע או"ח סימן קנ"ד סעיף י"ב דאם נמצא עכבר בשמן של ביהכנ"ס אם הוא מאוס אסור להדליקו בביהכנ"ס, וכתב הב"י (שם) משום הקריבה נא לפחתך, ובאליהו זוטא (שם) כתב דה"ה לכל הדלקה של מצוה, וכ"כ המשב"ב (שם) ס"ק נ' בשם הפמ"ג, וכ"כ הפמ"ג בסימן תרע"ג ס"ק ג' דאם נמצא עכבר בשמן מאוס הוא ואסור לנ"ח א"כ למה לא נאסר עטרן ג"כ משום זה, כמו"כ מצינו בגמ' ב"ב ד"צ ע"ב דאין מקדשין בשבת על יין שריחו רע, ופירש הרשב"ם דאע"ג דמברכין ע"ז בפה"ג דריחו וטעמו יין אלא שמסריח מפני שהיה מונח בתוך כלי מאוס עכ"ל פסול לקידוש משום הקריבה נא לפחתך, וכן נפסק בשו"ע סימן רע"ב ועי' בביאור הלכה שם דה"ה לענין הבדלה אין יוצאין ביין כזה. ובאמת הגאון רבי שלמה קלוגר בשו"ת האלף לך שלמה או"ח סימן שע"ו פסק דאסור להשתמש בעטרן לנ"ח משום הקריבה נא לפחתך ודומה לשמן שמוצא בו עכבר.

שמן שהיה מונח תחת המיטה לנ"ח

נפסק בשו"ע יור"ד סימן קל"ז ס"ה "לא יתן תבשיל ולא משקים תחת המיטה מפני שרוח רעה שורה עליה". המקור לזה הוא מדברי הגמ' פסחים ק"ב ע"א "אוכלין ומשקין תחת המיטה אפילו מחופין בכלי ברזל רוח רעה שורה עליהן". דנו גדולי הפוסקים בשמן שהיה מונח תחת המיטה האם מותר להדליק בשמן זה לנ"ח היות ושורה על השמן רוח רעה, בס' בן איש חי פרשת וישב וישב שנה ראשונה אות י"ב ושנה שניה נח אות י"ז כתב וז"ל "אם הניח השמן תחת המיטה לא ידליקו בו נ"ח ולא נר של שבת משום דכל מידי דאכילה שורה עליו רוח רעה תחת המיטה, וכיון דנמאס לאכילה נמאס למצוה משום הקריבה נא לפחתך". וכן מוא בכף החיים סימן תרע"ג ס"ק י"א. אולם בשו"ת יבי"א חלק א' חלק יור"ד סימן ט' וי' מביא מהרבה פוסקים שמותר אף לאכול באוכלים שתחת המיטה, ואפילו להאוסרים אין בו משום הקריבה נא לפחתך ולא דומה לשמן שנפל בו עכבר שמאוס לדבר מצוה, וכ"כ בשו"ת מרחשת ח"א סימן כ', ויותר מזאת כתבו גדולי האחרונים דאין בענין של רוח רעה משום הקריבה נא לפחתך, וכן משמע בשו"ת עין יצחק להגאון רבי יצחק אלחנן זצ"ל או"ח ח"א סימן כ"ד שדן באתרוג שהיה מונח תחת המיטה בלילה האם הוא נפסול משום שאינו ראוי לאכילה דיש דין באתרוג שיהא האתרוג ראוי לאכילה וזה בכלל "ולקחתם לכם", ופסק בסו"ד שמותר ולא הזכיר כלל ענין של הקריבה נא לפחתך. וכן בשו"ת בנין עולם (חבר) או"ח סימן ל"ג דן בענין זה באתרוג תחת המיטה מקום שאינו ראוי לאכילה ולמסקנה מסיק שכשר לצאת בו, ומזה דלא הזכיר ענין של הקריבה נא לפחתך משמע דלא שייך זאת בענין של רוח רע. (עי' שדי חמד מערכת ל' כלל קמ"א שו"ת חלקת יעקב ח"ג ע"ז שו"ת מנחת יצחק ח"ח סימן מ"ז).

וכן מפורש בשו"ת עולת יצחק (ציוני) סימן נ"ה דלא שייך בזה הקריבה נא לפחתך משום שלא ניכר הפגם בגוף האתרוג, א"כ בנ"ח דלא צריך שיהא ראוי לאכילה בודאי שאפשר להשתמש בשמן זה, ולא דומה לשמן שנפל בו עכבר דאסור להדליקו בביהכנ"ס אע"ג שלא ניכר, וכן לענין יין מגולה שפסול לקידוש משום הקריבה נא לפחתך אע"ג דלא ניכר. (עי' שדי חמד מערכת נ"ח אות י"ד), וכן פסק מו"ח הגר"ש אלישיב זצ"ל כמובא בקונטרס הלכות והנהגות, וכן בס' הליכות עולם על בן איש חי בפרשת וישב. הבן איש חי הנ"ל כתב שאסור להדליק בשמן זית שהיה תחת המיטה בלילה דווקא שמן שאינו מר וראוי לאכילה אבל אם השמן מר דאינו בר אכילה אין שורה ע"ז רוח רעה ומותר.

שמן מגולה לנ"ח

מובא בסימן רע"ב דאין מקדשין על יין מגולה אפילו בזמניו דלא מקפידים על גילוי משום "הקריבה נא לפחתך" ויש ע"ז ב' טעמים או משום דטעמו משתנה או שמא נפל בתוכו דבר מאוס כמו זבובים וכדומה, וכבר האריך בזה בשו"ת נשמות כל חי או"ח סימן י"ב י"ג וי"ד. אולם לגבי שמן מגולה שונה הדבר דאפילו בזמן חז"ל שהיו מקפידים על גילוי מ"מ רק ג' משקים אסורים משום גילוי וסימנן חיים חלב יין מים.

בשו"ת שבט הקהתי ח"ג סימן כ' מציין את דברי המשנה בתרומות פ"ח משנה ד' דשמן אין בו משום גילוי, וכן פסק הרמב"ם כדעת חכמים דשמן אין בו משום גילוי, וכ"כ הטור ביו"ד סימן קט"ז, אולם ברור דאם נפל לתוך השמן דבר מאוס או לכלוך גם לגבי שמן שייך ב' הטעמים שהבאנו, וכן מובא באו"ח סימן קנ"ד סי"ב דעכבר שנמצא בשמן של ביהכנ"ס אם הוא מאוס אסור להדליקו והפמ"ג (שם) בא"א ס"ק ט' כתב דיראה דכל נר מצוה נר חנוכה ונר שבת אסור אם הוא מאוס. (עי' שו"ת אמרות טהורות ח"א סימן ס"ח).

שמן למאור שאינו ראוי לאכילה לנ"ח

דנו גדולי הפוסקים האחרונים לגבי שמן המיועד למאור בלבד ואינו מיועד לאכילה האם כשר הוא להדלקת נ"ח דיש ענין שהשמן יהא ראוי לאכילה כמו השמן שהיה בביהמ"ק שבו הדליקו את המנורה היה ראוי לאכילה. לכאורה לא צריך שיהיה ראוי לאכילה דהבאנו דברי הבן איש חי הנ"ל שאם השמן היה תחת המיטה בלילה והוא מר אפשר להשתמש בנ"ח אף שאינו ראוי לאכילה, וכן מוכח מדברי הפמ"ג בסימן תרע"ג במשב"ז ס"ק ב' שמותר להדליק בעטרן ומה זה עטרן הוא פסולת של הזפת כמובא בשבת כ' ע"ב, וכ"כ רש"י שבת כ"ד ע"ב ד"ה עטרן מסתבר שעטרן שריחו רע אינו ראוי לאכילה עכ"ל כתב הפמ"ג דאף שבשבת אין משתמש לנר שבת בעטרן אבל בחנוכה עטרן כשר לנ"ח. והיוצא מכ"ז ד"שמן למאור" שאינו ראוי למאכל מחמת שהוא מר או שאינו מזוקק היטב אם אינו מאוס כשר הוא להדלקת נ"ח, וכן משמע בשו"ת בית יצחק (שמעלקיס) יור"ד סימן קמ"ח וכן פסק הגר"נ קרליץ שליט"א בספרו חוט שני (חנוכה עמ' שי"ט) וכן דעת בעל קנה בושם (ברנסדופר) מובא בקובץ היכל הוראה ח"א הוראה צ"א שו"ת אגרות משה ו' או"ח סימן ע"ט ושו"ת אדני פז ח"ב סימן פ"ט. אולם מצינו פסקו של מו"ח הגר"ש אלישיב זצוק"ל שיש להדליק בשמן זית זך הראוי לאכילה כמו השמן שהיה בביהמ"ק שהיה שמן טהור וראוי לאכילה, ולכאורה דעתו שאין זה חיוב להשתמש בשמן זית שראוי לאכילה אלא הידור מצוה כמו שמצינו בסימן תרע"ג שצריך לכתחילה להדליק נ"ח בשמן זית משום שהוא זך וצלול ועוד שזה דומה למנורה שבמקדש, א"כ ה"ה צריך שיהיה השמן זית ראוי לאכילה כמו שהיה במקדש שמן כתית שראוי לאכילה, כמו"כ מוצאים אנו בסימן תרע"א ס"ו שיש מנהג להדליק נרות בביהכנ"ס משום פירסום הנס זכר למקדש שאירע בו הנס שהיה לעיני כל כמובא בכל בו סימן ס"ז ובס' המנהיג אות קמ"ח ובארחות חיים הלכות חנוכה וברבי"ש סימן קי"א (עי' שו"ת ויען הכהן ח"א סימן נ"א ובס' מנחת אשר עניני חנוכה ובס' אשרי האיש ח"ג עמ' רל"ח).

הנושאים הבאים

מקץ - הפסקה.

ויגש - חיוב ערב, כי עבדך ערב את הנער (מד לב)

ויחי - דיני קריאת שמע, האספו ואגידה לכם (מט א), פסחים נו א.

מכון ירושלים

אוצר מפרשי התורה

אוצר כל הפירושים והביאורים על התורה בעריכת תמציתית וייחודית להשיג בהנויות הספרים

אשת חיל

מדרשים, נסתר, ראשונים, אחרונים, חסידות

אוצרות "פרי חיים"

גליון 20

יארצייט וחנוכה
כ"ד כסלו תשע"ט

דברים בענינא דיומא מרשכבה"ג מרן ראש הישיבה אילת השחר זללה"ה
לוקט ונערך מתוך כתבי יבדל"ח תלמידו - החברותא הגרמיי"ש שליט"א
לע"ז ידיעו היקר הבה"ח חיים בן ציון ז"ל בן הרה"ג ר' אברהם צבי טויב שיידלחמ"א

ויהי ככלות שנה "נוראה" בלי אבא...

אי, קשה להאמין, שכבר עברה שנה מאותו יום מר ונמהר,
היום שבו זשכו המאורות

הזלל העצום והכאב מורגשים בעוצמה גדולה מיום ליום
אוי נא לנו כי זשטאנו

נביא קצת דברי מספד מיבדלח"א תלמידו הזכרותא הגרמיי"ש שליט"א
וכן נביא מעט מהלכות ואגדה מרבינו הגדול זיע"א על חנוכה

כ"ד כסליו...

התאריך שנקבע בלב כולנו, אותו היום שכבה עמוד האש שהאיר והנחה את כולנו - כל
כלל ישראל, היום שנפער חלל ענק בלבנו, ובלב כל א' וא' מישראל. רבינו מרן ראש
הישיבה זצוק"ל עלה בסערה השמימה, נסע למנוחות והותיר אותנו לאנחות... אוי!

וכבר הביאו מהספרים הקדושים שכ"ד כסליו הוא יום של גמר חלק אחד מחודש כסליו, ומיום כ"ה
מתחילים ימי האור של חנוכה. וכך יום זה היה לכלל ישראל יום שכבה בו האור הגדול, וחשך
העולם! רבינו הגדול, אבינו רוענו, אין לנו תמורתו, כמו שאחז"ל תלמיד חכם שמת "אין לו תמורה".
אך אבינו האב הרחמן ברוב רחמיו וחסדיו כבר הבטיחנו בתורה הק' לא מאסתיים וגו' והעמיד את
רבי וחכמי הדורות ושתלן בכל דור. וכמו שאחז"ל עד שלא שקעה שמשו של משה זרחה שמשו של
יהושע. וזיכנו ברבותינו ענקי הרוח גדולי ומנהיגי הדור שליט"א, ונתפלל שנזכה כולנו שיאריך ה'
ימיהם בטוב ובנעימים, וימשיכו להאיר לפנינו עד נזכה לביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

- כוחו העצום של רבינו מרן זצוק"ל בהשפעתו האדירה על כלל ישראל, בכל תפוצות
ישראל, ועל כל הגוונים והקשתות, היתה נעוצה במילה אחת "זך". כפי שהעיד עליו מרן פוסק
הדור הגרי"ש זצוק"ל שהוא כולו נקי, בלי כל כונות אחרות, רק להרבות תורה וכבוד שמים בעולם,
כמו השמן זית "זך" שהצריכה התורה להדלקת המנורה בבית המקדש, וכך מיד אחרי הפטירה
התחילו ימי החנוכה המסמלים את נרות בית המקדש.

וזכורני באחת ממסעותיו הגדולים ברחבי תבל, הגיע ימים ספורים לפני הנסיעה, א' מראשי ארגון
ענק שתחת ידי מרן זצוק"ל, ומשאלתו בפיו שיסכים מרן לאסיפה קטנה בארה"ב למען הארגון הענק
הקורס תחת הנטל הכלכלי בו הוא נתון.

השיב לו מרן נחרצות: "אם תהיה אסיפה אחת הכי קטנה שהיא, במטרה לאסיפת כספים, אני
מבטל את כל הנסיעה". [ופעם א' ניסו לארגן משהו קטן מאד, בלי לתאם עם מרן, ועשה הקב"ה

דבר פלא שברגע האחרון התבטלה האסיפה, וראינו בחוש "רצון יראיו יעשה!]

ולא בחינם התבטא א' מזקני הרבנים בחו"ל, ברוכים הבאים "בשם ה'", לא לשם שום מטרה אחרת.
ובכח העצום הזה של כולו "זך" אנחנו צריכים לנסות להמשיך בדרכו הגדולה, והיה זה שכרנו, ועילוי
לנשמתו הגדולה, זיע"א.

ויהי רצון שנזכה לגאולה האמיתית במהרה בימינו אמן.

כמה דברים במילי דזנוכה

פתיחה לחנוכה

ברגש קדש בערב חנוכה [תשע"ב] פתח ואמר "מחר מדליקים נר ראשון של חנוכה..."

ומוסיף ואומר כלל זה יהא בידך "כל שהימים מקודשים ומסוגלים יותר להתעלות רוחנית, מגיע היצר ומביא מצב הפוך..." וכבר בדורות קודמים היו מרבים לשחק ב-קארטין [היינו משחקי הקלפים] בחנוכה, ורק היחידים זוכים לעלות "בהכרה בהנהגת הקב"ה בעולם", אמנם מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך, ועל ידם זוכים האחרים.

וכל אחד אם לא יתפוס את עצמו, לא יועילוהו כל המוסר שמדברים. אלא יראה כל אחד להתחזק להשריש בלבו את הידיעה לאיזה תכלית בא לעולם, ואז יתעלה גם בימי החנוכה.

~ ~ ~

אנחנו נעזר בעזרת ה' עזרתנו

כתב המ"ב בסי' תרע"א סק"ט דאשתו אינה מדלקת בפני עצמה משום דאשתו כגופו. וצ"ב היכן מצינו דאשתו כגופו זה סיבה לפטרה מקיום מצוה, וכי כשאוכל מצה נפטרת אשתו מלאכול. ואם היא גרה לעצמה חייבת בנר חנוכה.

והנה לא כתבו הפוסקים טעם למה בנות אינן מדליקות נרות חנוכה. וולענין נרות שבת, בארץ ישראל לא נהגו הבנות להדליק, אך בחו"ל לפני המלחמה, נהגו בכמה משפחות חשובות שגם הבנות הדליקו נרות שבת.

~ ~ ~

הדלקת נרות בפתח החצר בזמננו

לדעת החזו"א דחצירות שלנו אין להם דין חצר כיון שאין משתמשין שם תשמישי בית כבזמן הגמ', יל"ע באדם שחצירו משמשת לו לצרכי בית, האם אצלו נשאר כבזמן הגמ' וידליק בפתח חצירו, או דילמא אזלינן לפי רובא דעלמא, וכיון שרוב העולם אין חצירם משמשת להם תשמישי בית, ממילא אין היום את המושג של חצר כבזמן חז"ל כלל.

עוד יל"ע אם המדליק בפתח חצירות שלנו הוי ברכה לבטלה, או רק מעלת פתח אין בזה, אבל לא גרע ממדליק בחלון, כיון שעכ"פ ניכר למי משתייך מקום זה.

ושאל א' בחצר שמשתמשים שם לנטילת ידיים אם מהני לאשוויי לי' לתשמישי בית [להצד שדנים בכל אחד לפי שימושיו]. אמר לו רבינו הרי נטילת ידיים זה שימוש של מצוה, ואין זה שימושי בית.

~ ~ ~

א' שרגל במוזנות זו סעודתו

כידוע העצה שאומר רבינו למי שאוכל במקום אחד וישן במקום אחר, כדי לצאת ידי כל השיטות, שיאכל ב' סעודות במקום שינה שלו, אחת סעודת פת ואחת מזונות, ובכך נחשב גם למקום אכילה. ושאל א' שאין דרכו לאכול פת בכל ימות השבוע, האם בימי חנוכה צריך להקפיד לאכול דוקא פת.

תשובה: כיון שזה דרכו תמיד, ממילא זה נחשב לסעודה שלו, וסגי ליה בשתי פעמים אכילת מזונות.

והוסיף רבינו בשם החזו"א דמי שאינו יכול לאכול פת, יכול לקדש בשבת על ירקות, דכיון שזה עיקר מזונו, הוי שפיר קידוש במקום סעודה.

~ ~ ~

על הנסים - על נסין שבכל יום

בשו"ע סי' תרפ"ב סעיף א' ברמ"א, דמי ששכח על הנסים בברכת המזון יאמר הרחמן וכו'. ומשמעות דעת הרמ"א דבשמונה עשרה לא תיקנו השלמה, ואמנם במ"ב הביא בשם הא"ר דישראלים גם בשמו"ע. ויל"ע לדעת הרמ"א מאי נפק"מ בין שמונה עשרה לברכת המזון.

וי"ל דבשמונה עשרה כבר מזכירים במודים "על נסין שבכל יום עמנו" ומה שאומרים על הנסים זה רק פירוט יותר, לכן אם לא אמר לא הצריכו להשלים, משא"כ בברכת המזון שלא הזכירו הודאה על נסים כלל, תיקנו השלמה כששכח. [ובמאמר המוסגר אמר רבינו דמה שאומרים על נסין שבכל יום, מיירי על רבים.]

ומה שלא תיקנו לכל אחד בחנוכה שיאמר הרחמן יעשה לנו נסים וכו' בברכת המזון, משום דאין מתפללין על נסים. ורק כשצריך להשלים על הנסים וצריך שיהי' איזה שייכות למה שאומר, לכן אמרו שיאמר הרחמן וכו'.

~ ~ ~

דובב שפתיים

מתורתו של רבינו מן רבי מיכל יהודה ב"ר משה דוד זללה"ה

כסלו (2) תשע"ט

גליון מס' 178

דברי מוסר והתעוררות

הנס היה כדי שיקיימו המצוה בהיזורה

בהדלקת נר חנוכה מצינו דין מיוחד שאינו בכל המצוות, הגמ' אומרת שיש את עצם קיום המצוה של הדלקה ויש מהדרין ויש מהדרין מן המהדרין, ואותה הלכה שיש כמה גדרים למצוה אנחנו לא מוצאים בשאר המצוות.

דבר נוסף - בנס חנוכה היו הרבה ניסים - עצם המלחמה, עצם הנצחון, וחז"ל הקדושים קבעו את קיום המצוה של נס חנוכה בעיקר על הנס שמצאו פך השמן, וצריך להבין מדוע.

וחשבתי בזה דהנה כולם שואלים את הקושיא המפורסמת, שהרי גם אם לא היו מוצאים את הפך השמן בחותמו של כהן גדול עדיין היו יכולים לקיים מצות הדלקת המנורה, וכך נפסק ברמב"ם טומאה הותרה בציבור, וא"כ היו יכולים לקיים את המצוה, ולצורך מה עשה הקב"ה את הנס שמצאו את הפך השמן בחותמו של כהן גדול ואת הנס שנתרבו השמנים.

ויש לחשוב שהיא הנותנת, אין הכי נמי את המצוה היו יכולים לקיים על ידי טומאה הותרה בציבור, אבל הקב"ה רצה שיקיימו את מצות הדלקת המנורה בהיזורה, דהיינו בשמן טהור, וממילא היו צריכים להגיע לאותם הניסים, למצוא את הפך השמן ושתרבה כל יום ויום.

ואף דמצינו בגמ' בשבת (דף מ"ג) מעשה באדם אחד שמתה אשתו ולא היו לו מעות לשכור מינקת, ונעשה לו נס שהוא עצמו היה יכול לתת להניק את הבן, והביאה הגמ' שמ"ד אחד העלה את זה בתור מעלה שנעשה נסו ושינוי הבריאה בשבילו, ומאן דאמר אחד אמר כמה מגונה איש זה שבשבילו נשתנה הבריאה, וא"כ רואים שאם אפשר בלי שינוי עדיף טפי.

אמנם אין זה קושיא כלל, כי זהו רק מה שנוגע לענין איש פרטי שלא בא ללמד איזה יסודות בדבר ועליו נאמר כמה מגונה איש זה שבשבילו נשתנה הבריאה, אבל כאן רואים ענין של כלל ישראל שהקב"ה רצה להראות בחוש שיש הלכות איך לומדים תורה, באיזה טהרה, באיזה נקיות, באיזה מסירות, הקב"ה רצה להראות בחוש שלימוד התורה צריך להיות בתכלית הטהרה.

שמן זית מכון נגד חכמת התורה לכן צריך שיהיה בקדושה

וענין השמן זית של המנורה זה מכון כנגד חכמת התורה, שהרי הגמרא אומרת הרואה שמן זית בחלום יצפה לחכמה, ועוד איתא בגמ' (ב"ב דף כ"ה) כי מציון תצא תורה למה זה מציון תצא תורה, בגלל שכשראו את בית המקדש היו רואים את קדושת הכהנים ואת קדושת הקרבנות, אכילת מעשר שני, וזהו הטעם שמעשר שני אוכלים בירושלים, ששם ראו איך שאכלו בקדושה ואיך שהקריבו קרבנות בקדושה, זה השפיע על כל אלה שלומדים את התורה שילמדו מתוך קדושה.

למדנו מכאן שיסוד ההצלחה בתורה זה מה שיותר מהודר מה שיותר בקדושה, מה שיותר במסירות, את זה לומדים מהנס של פך השמן, ולכן יוצא שמפך השמן לומדים את הענין של מהדרין, אין הכי נמי שאפשר לקיים את המצוה של ההדלקה

בתור מעשה מצוה וג"כ שלא יהיה מצות אנשים מלומדה, אבל ההידור הוא מה שיותר מהדרין, מהדרין מן המהדרין, ובאו ללמד לנו בחוש איך שצריכים ללמוד תורה.

נס נצחון החשמונאים היה על ידי דביקותם בהשי"ת

הרמב"ם מביא בסוף הלכות חנוכה את הלשון הזה "מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד", מצוה חביבה עד מאד זה ג"כ לא מוצאים בעוד מקומות שהרמב"ם מתבטא כך. אין הכי נמי זה היה נס מה שזה בגדר שינוי הבריאה, שכמה מבני חשמונאי יכלו לעמוד במלחמה ולנצח, עצם הענין לצאת למלחמה, שהרי כתוב הלשון - הנרות הללו שאנו מדליקין על הנסים ועל הנפלאות ועל התשועות ועל המלחמות, רואים שהמלחמה זה ג"כ נכנס בתוך הנס, איך היה הנס בעצם המלחמה.

ויש לנו להבין הענין לפי המובא מדברי הרמב"ם במורה נבוכים, אברהם אבינו לחם נגד ארבע מלכים ונצח אותם, באיזה הנחה אברהם אבינו יצא להלחם נגד ארבע מלכים, מסביר הרמב"ם כי אברהם אבינו הגיע לדרגה של דביקות בהקב"ה, דביקות בדרגה שהגוף לא שלט עליו אלא רק דבוק בהקב"ה, אם הוא דבוק בהקב"ה זה כבר כמו הקב"ה ממש, אורייתא וישראל וקודשא בריך הוא חד הוא, וכמו שהקב"ה הוא הבורא עולם כך גם הדבוק בהקב"ה הוא ג"כ משתתף להיות בתור חלק של בורא עולם, חלק בבריאה, וזה היה היסוד של הנצחון מה שאברהם אבינו נצח את הארבע מלכים.

וכך היה גם אצל חשמונאי ובניו שזכו והגיעו לידי דרגה כזו שיהיו דבוקים בהקב"ה באמונה ובבטחון לקדש שם שמים ברבים, ממש במסירות, שלא היה שם שום חלק של גוף אלא הכל בדביקות בהקב"ה וזה היה הנצחון, ולכן ממילא זה גופא נכנס בתוך הנס שהם הגיעו לידי דרגה כזאת שיכלו לעמוד במלחמה. וזהו מה שהרמב"ם אומר - נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד וצריך האדם להזהר בה כדי להודיע הנס להוסיף בשבח הקב"ה והודיה לו על הנסים שעשה לנו. ולמה באמת מצוה חביבה היא עד מאד? כי על ידי נס חנוכה אנו לומדים ורואים בחוש איך התורה צריכה להתקיים בכלל ישראל, מהדרין, מהדרין מן המהדרין, וכל כמה שאפשר להידבק על ידי לימוד התורה בהקב"ה לשכוח מכל ענינים הגשמיים שכל ענינים הגשמיים יהיו בטלים, הרי העיקר זה הלימוד וכל השאר זה רק אמצעיים שיוכלו ללמוד, זה מה שאנחנו צריכים עכ"פ להתעורר ולעלות בענין הנקודה הזאת.

שהקב"ה יתן לנו שנוכל באמת להגיע להרגיש את ההתדבקות בהקב"ה, ואת היראת חטא כמו שהמסילת ישירים מאריך, וכדאי ללמוד את הפרקים של יראת חטא עד כמה שצריך האדם להדבק בהקב"ה, לעשות נחת רוח להקב"ה בכל הענינים, ובדאי שכא"א יצליח ויזכה לגדלות.

[מתוך משא רבינו במסיבת חנוכה תש"ס בישיבת בית מדרש עליון. מכתבי הרה"ג ר' ישראל כהן שליט"א].

כח החשמונאים היה כי ידעו את תכלית הגלות, ושהדרך היא

רק על ידי מסירות נפש

הגמ' אומרת (עבודה זרה נ"ב ב') שבכ"ה כסלו אחרי שהקב"ה עזר למתתיהו ובניו לנצח את מלכות יון, הם באו לטהר את בית המקדש, כי בזמן שהיוונים נכנסו למקדש הם טמאו את בית המקדש – "ובאו בה פריצים וחללוה", [יחזקאל פרק ז] ועל ידי חילול המקדש לא היתה שרויה שם השכינה, והרי כל תכלית הבריאה שתהיה השכינה שרויה בתחתונים, וזה היה כל תכלית בית המקדש שתשרה השכינה בתחתונים כמו במעמד הר סיני, וכשבאו היוונים וחללו את המקדש, נסתלקה השכינה.

ואחרי שמתתיהו ובניו נצחו, רצו להדליק את המנורה, ולא היה שמן טהור, ומצאו פך שמן אחד בחותמו של כהן גדול, והספיק רק ליום אחד, ונעשה נס שדלק שמונה ימים.

והיה גם את הנס שמתתיהו ובניו עמדו נגד מדינה שלמה מדינת יון ונצחו אותם. כמו שאנחנו אומרים בהודאה של על הניסים וכו' מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים, הרי זה נס גלוי מה שאי אפשר לתאר, ובתוך אותו הנס היה עוד נס שמצאו פך השמן.

ולכאורה הנס של נצחון המלחמה הוא עיקר הנס ולמה אנשי כנסת הגדולה קבעו את ימי חנוכה על נס פך השמן.

אבל לפי מה שהזכרנו שבאו פריצים וחללוה, היה ממש חורבן בית המקדש, כי השכינה לא היתה יכולה לשכון שם, וגם אחרי שנכנסו לטהר את המקדש, לא ידעו האם יזכו שתחזור השכינה לבית המקדש, ורק אחרי שהקב"ה עשה להם הנס של מציאת פך השמן שדלק שמונה ימים, זה היה ההוכחה שחזרה השכינה למקדש. ולכן מובן שקבעו את ימי החנוכה על נס פך השמן, כי זה היה תכלית השמחה שראו הכלל ישראל שהקב"ה משרה שכינתו על בית המקדש.

אבל השאלה מהיכן לקחו מתתיהו ובניו את הכח למסור נפשם במלחמה נגד היוונים כדי לבנות את הבית המקדש.

במדרש על הפסוק והארץ היתה תוהו ובוהו וחושך על פני תהום ורוח אלקים מרחפת על פני המים. דורש המדרש היתה תוהו זה גלות בבל. ובוהו זה גלות מדי, וחושך זה גלות יון. - שהחשיכו עיניהם של ישראל בגזירותיהם, ואמרו כתובו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל.

על פני תהום - זה גלות ממלכת הרשעה, הגלות הרביעי מה שאנחנו חיים בו, שהוא עמוק כמו התהום. ורוח אלקים מרחפת על פני המים - זה רוחו של משיח.

למדנו בדברי המדרש דברים עמוקים ביסוד האמונה ובהנהגת הבורא עולם עם הכלל ישראל, שהגלות הוא לא ח"ו בתור עונש לכלל ישראל, אלא כדי לזכות ליעוד האחרון מה שהכלל ישראל עומד ומחכה עליה, זה לא יכול להיות אלא על ידי שיעברו את אלו הארבעה גלויות. שעל ידי שעומדים בנסיגות של הגלויות מתקרבים להקב"ה.

הקב"ה בחסדו הגדול מקיים את הכלל ישראל בגלות כדי שנגיע ליעוד הנצחי של רוח אלקים מרחפת על פני המים - זה רוחו של מלך המשיח.

ולכן מתתיהו ובניו היה בכוחם לעמוד נגד היוונים, כי הם ידעו שתכלית הגלות הוא לקרב את הכלל ישראל להקב"ה, וכל הנהגת הקב"ה תלוי במעשי הכלל ישראל, ואם יעמדו במסירות נפש לטהר את המקדש, הרי בהכרח שהקב"ה יתן את כל הכוחות לנצח למעלה מן הטבע.

בשביל לזכות שד' ילחם להם, צריך שיהיה נקיות הלב, ומתתיהו ובניו הכירו בעצמם עד כמה שיש אפשרות לאדם להכיר את עצמו, שכוונת לבם הוא למסור נפשם לאהבת ה' וכבודו, ולכן עמדו למלחמה.

ימי החנוכה מלמדים לנו את היסוד שמציאות הבריאה היא

רק רצונו ית'

הרמב"ן בסוף פר' לך לך אומר - כל הנסים הנעשים לאברהם אבינו ולאבות, וכל הברכות והקלות בפרשת בחוקותי, אם בחוקותי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם וכו', כולם נסים הם, כי אין מן הטבע שהגשמים יבואו בעיתם אם ישמרו את התורה, ואם לא ישמרו לא יהיה מטר, וכן כל ההבטחות שהתורה אומרת שתלוי בשמירת התורה והמצוות, כולם נסים.

וממשיך הרמב"ן, הנהגת העולם של ויהי ערב ויהי בוקר זה כולו נס, זה לא פחות נס מקריעת הים, רק שם זה היה נס גלוי וכאן זה נס נסתר. ממילא גם אם בחוקותי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם, ולהיפך ח"ו ולא יהיה מטר, הכל זה נס. ובמי תלוי אותם הנסים? זה תלוי בלימוד התורה, בבין אדם לחבירו, שע"י המצוות הקב"ה משתף אותנו בקיום העולם.

מתתיהו ובניו הבינו שכל הנהגת הבריאה זה רק נס, והנס תלוי רק במעשי האדם, עד כמה שהם יהיו מסורים לאהבת הקב"ה, אז נזכה לניסים, ממילא פשוט מאד המסירות נפש של מתתיהו ובניו.

ימי החנוכה בא ללמד לנו היסודות אלו, שמציאות הבריאה זה רק רצונו יתברך, כל רגע ורגע הוא מקיים את הבריאה, ובמה זה תלוי? רק במעשי האדם, בלימוד התורה ובקיום המצוות.

ולכן צריכים להתחזק בתורה, להתחזק במצוות, כנגד להשכיחם תורתך צריכים להרבות בלימוד התורה, וכנגד להעבירם מחוקי רצונך צריכים להתחזק בקיום המצוות, היינו נלחמו במלחמה גלויה להשכיחם תורתך, כי הם ידעו שהקיום של הכלל ישראל זה לימוד התורה, לכן הדבר הראשון היה להשכיחם תורתך, אחרי להשכיחם תורתך ממילא כבר יהיו במצב של להעבירם מחוקי רצונך.

שהקב"ה יתן לנו שנזכה להתרומם ולהשיג מעלות טובות כפי מה שהקב"ה רוצה מאיתנו.

[מתוך דברי רבינו בהיכלי הישיבות ימי החנוכה תשע"א].

מעשה רב

קצת הנהגות ועובדות ממה שעולה כעת בזיכרון

* רבינו היה מדליק נרות חנוכה אחר השקיעה כדעת החזו"א אבל לא בדק בשעון אלא הסתכל בחוץ אם מתחיל להחשיך קצת. [כמה דק' אחר השקיעה כבר היה יושב ליד החנוכיה וממתין לזמן הדלקתה].

* במוצש"ק היה מתפלל במנין ראשון בבית הכנסת ירחי כלה והיה חוזר לביתו בזריזות מופלאה ומיד מדליק את נר חנוכה (זה היה כחמישים דק' אחר השקיעה), (וכמדו' שכשחזרו ממעריב קודם 45 דק' אחר השקיעה היה נכנס לביתו ומבדיל קודם ההדלקה).

ובשנים האחרונות שקבע מנין למוצש"ק בביתו שאל את דעת המתפללים מתי רצונם להתפלל ערבית ומחמת רצונם שינה מנהגו בזה והתחילו מעריב כמו כל מוצש"ק. אמנם לא אמרו ויתן לך, וביקש שיכריזו שכל אחד יאמר בביתו. וכן הקפיד שלא יביאו יין להבדלה לחדר לאחר ערבית עד שיצא להדליק החנוכיה כדי שלא להעביר על המצוות.

* הקפיד שהרבנית תשמע ברכות ההדלקה.

* "הנרות הללו" היה אומר בנעימה מיד כשסיים להדליק, [וכן המתין לשמוע הברכות של הנכד שהיה ישן בביתו, והיה מדליק גם בפתח הבית]. כשסיים היה נכנס לבית ואומר "מעוז צור" בניגון ובהתרגשות ופלגי מים ירדו עיניו בהתחננו "חשוף זרוע קדשך וקרב קץ הישועה כי ארכה לנו הישועה".

* הדליק החנוכיה בדלת הכניסה לבית מול רשות הרבים.

* כשעתיים ומחצה לאחר ההדלקה היה יוצא לנסוע לשיעור והיה שמח בראותו שעדיין הנרות דולקים.

* בערב ש"ק הקדים מאוד בהדלקת נרות חנוכה מפני קדושת השבת.

* הכין הפתילות והשמנים בערש"ק למוצש"ק כדי שלא יתעכב בהכנתם במוצש"ק.

מעלת יום 'זאת חנוכה'

בשנתו האחרונה של רבינו לאחר הדלקת הנרות לבילי זאת חנוכה עמדו בשירה ניניו הילדים שיחי' ושרו את השיר 'כי הרבית טובות עלי' רבינו התרגש מאוד וההרגשה היתה כי נפשו יצאה בדברו! וממש גופו החלוש לא יכול לעמוד בסערת הנפש הכמהה ונדבקת בבוראה מתוך הודאה ליוצרה ית"ש.

אמר: מקובל בכלל ישראל מצדיקים שיום 'זאת חנוכה' מסוגל הוא שהתפילות מתקבלות בו, ונתן בזה טעם, אחרי שאדם אומר במשך שבוע שלם הלל השלם ומכיר בטובות השי"ת עליו, ומודה ומהלל על כך, בזה זוכה לפתוח פתח שיריק עליו השי"ת שפע של ברכה, כי לאדם שמכיר ומודה על הטובה שעושים עמו, יש רצון ונעימות להשפיע עליו עוד תוספת של טובה וברכה.

הוראות והדרכות

מהי המדידה שהקנאות היא אמיתית ולשם שמים

בשנת תשמ"ט יצא מרן הגרא"מ שך זצ"ל בכתב ובע"פ נגד אחד שביאר את הש"ס ובתוך ביאורו התבטא על התנאים והאמוראים לפי הבנתו, ומרן זצ"ל כתב שעל ידי הלימוד בזה סר כל זיק של קדושה ואמונה וכו'. על מכתב נוסף בענין זה התמו רבינו, מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל ויבדלחט"א מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א ועוד.

והנה למרבה הפלא גוף רבני ידוע שעומד בכל ענין על משמר היהדות בהנהגה קנאית לא הסכים לצאת ג"כ במחאה על כך, והיה הדבר לתמיהה בפי כולם. (אמנם היה ברור שמכיון שאותו גוף באותם ימים תקף את מרן הגרא"מ שך זצ"ל ואת תנועת 'דגל התורה' שקמה באותה שנה, לכן הם לא הסכימו שייראה שהם מצטרפים למחאתו).

רבינו התבטא באותם ימים בדברים שהם יפים לשעתם ולדורות.

הנה בחטא העגל עמד והכריז משה רבינו ע"ה 'מי לה' אלי', וכתוב שנאספו אליו כל שבט לוי. והעיר בעל העמק דבר רבינו הנצי"ב מולאזין זצוק"ל, וכי רק שבט לוי היו מאלו שלא נכשלו בעגל, הרי היו חלק גדול מהכלל ישראל שלא נכשלו בעגל, וא"כ למה נאספו רק שבט לוי?, ואומר שאין הכי נמי, אלו שלא נכשלו בעגל היו רבים אבל משה רבנו הכריז שימו איש חרבו על ירכו והרגו איש את אחיו ולזה לא היו ראויים רק שבט לוי. גם אלו שלא נכשלו בחטא העגל עדיין לא היו ראויים לצאת למלחמת מצוה זו, כי לזה היו צריכים להיות מוכנים למסור נפשם וכל אשר להם לאהבת ה' וכבודו, וכאן אי אפשר לרמות את עצמו - ה' רואה ללבב, צריך להיות בנקיות המחשבה לאהבת ה' עד קצה האחרון, ולהגיע לדרגה זו היו ראויים רק שבט לוי.

אמר רבינו: למדנו מכאן שקנאות אינה מידה שכל אחד יכול לתפוס בה, אלא רק מי שליבו טהור בלתי לדי' לבדו, אבל מי שהקנאות אצלו היא סמל קבוצתי, הרי במקום שיש לו איזה נגיעה כבר נעלם כל הקנאות ומוצאים כל מיני תירוצים עקומי שכל וליצנות איך שמתרצים עצמם למה כעת אין ראוי לקנאות קנאת ד'.

איך אפשר לשבת בשקט כשרואים דברי מינות וכפירה, זה לא נותן לישון, ומה יענו על כך?! ההסברים שהם נותנים הם ממש דברי ליצנות.

עוד אמר רבינו: המדידה של האדם נקבעת על פי המוסר, שעל ידי עבודת המוסר יורדים הנגיעות, ומי שיש בו נגיעות הרי שכלו מתעוו ומתעקם ולא שייך בו קנאות, כי כל הקנאות מובלת ומונהגת על פי הנגיעות.

ומענין לענין באותו ענין: ביאר רבינו מהו דעת תורה. ואילו דברי רבינו: דעת תורה הוא דעתו של הלומד תורה בנקיות וטהרה ללא שום נגיעות ופניות, רק אדם כזה יכול להכריע כשיש שאלות המתעוררות בכל זמן וזמן הנוגעות להנהגת הכלל והפרט. ולכן הוסיף רבינו: קורה כשיש איזה מחלוקת בהנהגת הציבור ובצד השני החולקים נגד דעתם של גדולי הדור עומדים גם אנשים ת"ח ומנהיגי קהילות בישראל, וטענת החולקים אהריהם שגם להם יש דעת תורה. אמנם האמת היא שאינם מבינים מהי דעת תורה, שזה זוכה רק האדם שליבו טהור ונקי מכל עניני המידות, ולא כל אדם זוכה להגיע למעלה זו.

ובדרך כלל אפשר להיווכח בזה כשרואים את דרכי מלחמתם, כשמנהלים מערכה רצופה המושתתת על ביזוי כבוד התורה וחכמיה, השפלת גדולי הדור, הרי בזה הם מכריזים על עצמם מי הם.

אם יכולים הם לדבר לזות ולצון על גדולי ישראל, הרי זה פריקת עול תורה. ולא שייך בשום צד ואופן שיאמרו שיש במעשיהם איזה כוונה להרמת קרן התורה והיהדות, כי הרי על ידי בזיון תלמידי חכמים לא שייך לעשות טובה לישראל, והם בליצנותם ולעגיהם על גדולי ישראל הם דטרסים על כל היקר והקדוש לנו.

ולכאורה הדבר תמוה מאוד איך יתכן כדבר הזה ביושבי בית המדרש ובאנשים המאמינים בשכר ועונש?!

ועל זה אנו צריכים ללמוד את דברי רבינו יונה בשער ג' משערי תשובה שכתב באות ק"ס "וענין שונאי השי"ת נמצא לפעמים גם באנשים שהם עושים המצוה ונוהרים מכל עבירה במעשה ולשון. אם נפשם רעה, ובקרב לבם יקשה להם כאשר חבריהם עוסקים בתורה... וכן האנשים אשר עינם צרה בכבוד תלמידי חכמים הישרים והצדיקים, ושונאים עטרת תפארתם, או ירע לבבם אם עדיהם תאונה ובאה ממשלת הדור.

דבריו אלו של רבינו יונה אינם ידועים מספיק, לפעמים רואים כאלה הלומדים ועוסקים בתורה ומצוות, ואף על פי כן אינם יכולים לסבול כבוד עטרת תפארתם של תלמידי חכמים, עד כדי שנאה. ואינם מוכנים לקבל על עצמם מרות של גדולי ומנהיגי הדור, כמו שאומר רבינו יונה שירע לבבם על כך. פוסק רבינו יונה כי הם – ח"ו – בכלל האנשים הנקראים שונאי ד'.

ובהזדמנות אחרת אמר רבינו: לדאבונינו, בשנים האחרונות הושפל כבוד התורה, והנהגה זו מפחיתה את הקומה של כלל ישראל, כי גדולי התורה הם חוט השדרה של כלל ישראל, בלעדיהם אין קיום ועמידה לכלל ישראל.

'אני חומה ושדי כמגדלות', אומרים חז"ל במסכת בבא בתרא 'אני חומה זו תורה' התורה היא חומת מבצר לקיום האומה, כמו שפירש רבינו חיים מולאזין ז"ע על הפסוק אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, כי אילו היה העולם רגע אחד ללא תורה, הרי מאמינים אנו שכל הבריאה היתה נהפכת לתוהו ובוהו. 'ושדי כמגדלות' – אלו תלמידי חכמים, שהם מניקים כשדיים האלו, את העולם כולו.

והוסיף מרן הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל 'כמגדלות', כמגדל הנמצא במבצר במקום גבוה הרואה כל סביבותיו. והם מאורי ישראל גדולי הדור שהם הרואים למרחוק, ועל כן נקראים חכמי ישראל "עיני העדה" שמאירים את הדרך וצופים לכל סביבותיהם. ומה נקרא לימוד התורה, דוקא אלו הלומדים תורה כנתינתה מסיני, באותה טהרה וקדושה לפי המסורת שנמסרה מדור דור, וזה מה שהתורה אומרת במעמד הר סיני 'קול גדול ולא יסף', שאפילו הקול הגדול שבהר סיני נשאר בכל דור ודור.

בימים אלו שאנחנו רואים איך אנשים מרביצי תורה ות"ח הופכים את החושך לאור, ונלחמים בצורה גלויה נגד גדולי הדור, ואת עקירת היהדות וחילול עיר הקודש הפכו למצווה אין לנו אלא להזכר ולשנן לעצמינו את דבריו הבהירים של רבינו הנ"ל, ואת מה שאמר במשאו היכלה של ישיבת פוניבז' לפני 11 שנים, שרבים גם מאלו שהשתתפו שם לא הבינו למה רבינו מדבר עליהם כל כך בכזו חומרה נוראה. והנה אותם האנשים שדיבר עליהם רבינו ואלו שיצאו במחאה אז נגד דברי רבינו הם האנשים שכעת קוראים לחושך אור עד שאפילו האנשים הפשוטים רואים את ההתדרדרות הנוראה. וכה היו דברי רבינו אז.

השו"ע (יו"ד סי' רמ"ב) מביא דברים חמורים ביותר על ביזוי כבוד רבו וז"ל: "כל החולק על רבו כחולק על השכינה, כל העושה מריבה עם רבו כעושה עם השכינה, והמתרעם אחר רבו כמתרעם אחר השכינה, והמהרהר על דברי רבו כמהרהר אחר השכינה". הנה אנחנו רואים כמה "כ" חמור מה שעשה את המריבה עם הרב שלו, הרי הוא שמע תורה מהראש ישיבה ובכל זאת הוא עומד בעקשנותו. ואם ההנהגה שלו היא שבא בתביעת רבו, הרי זה כמו שפסק השו"ע שהוא בא בתביעה עם השכינה, ועם כל זאת הוא עומד בדעתו שהוא צודק, על כרחך מוכרחים לומר שחסר לו באמונה. ובאיזה חלק, במה שאומר הרמב"ם (בי"ג עיקרים של אני מאמין), שאם חסר באחת – חסר בהכל, כי הוא כופר באמונה. וכאן חסר בכמה עיקרים שכתב לנו הרמב"ם, "העיקר העשירי אני מאמין באמונה שלימה שהבורא יתברך שמו יודע כל מעשי בני אדם וכל מחשבותם, שנאמר היוצר יחד ליבם המבין אל כל מעשיהם וכו'", אז איך הוא לא מפחד לעמוד בטענות על השכינה, על ההנהגה של השכינה, ובעיקר האחד עשרה כתוב: "אני מאמין באמונה שלימה שהבורא יתברך שמו גומל טוב לשומרי מצוותיו ומעניש לעוברי מצוותיו", כמה גדולה הרחמנות שהוא הגיע למצב כזה.

כתוב במתני' דאבות "התקן עצמך לדברי תורה", מבאר רבינו יונה בפירושו על המשניות שזה מידות טובות, א"א להחזיק תורה, א"א ללמוד תורה ללא ארבעים ושמונה קניינים, ושם כתוב התקן עצמך לדברי תורה והיינו מידות טובות.

לא נתחיל לחקור איך מגיעים להידרדרות כזאת, איך מגיעים להידרדרות באמונה של י"ג עיקרי התורה שזה חיסרון בכל התורה כולה. ההסבר לזה הוא מש"כ הרמב"ם באבות על המשנה "הקנאה והתאוה והכבוד מעבירים את האדם מן העולם", כותב הרמב"ם שאין הכוונה של התנא ששלשה אלו יחדיו מעבירים, אלא – כותב הרמב"ם, "כי באלו המידות או באחת מהן יפסיד אמונת התורה", בהכרח, מידת הכבוד בפני עצמה מעבירים את דעתו מן העולם, "יפסיד אמונת התורה", פחד, כל אחד ואחד יתחיל לחשוב מה הפי' "אמונת התורה". מי שנוהג במידת הכבוד, תורתו לא מסיני, מי שנוהג בצורה זו הוא מפסיד את אמונת התורה, תורתו לא מסיני רח"ל, בהכרח אומר הרמב"ם, יפסיד אמונת התורה, בהכרח, "ולא יגיעו לו לא מעלות שיכליות ולא מעלת המידות". לפי דברי הרמב"ם על המשנה, זה פשוט מאוד שעל פי מה שהוא חושב, הוא לא חושב שהקב"ה יודע ממעשיו. "היוצר יחד ליבם המבין אל כל מעשיהם", הקב"ה יודע לשלם שכר למקיימי התורה ועונש לעוברי התורה. ואיך מגיעים לירידה כזאת, ע"י הדברים שהזכרו במשנה הזאת של ר"א הקפ"ר "הקנאה והתאוה והכבוד". "כבוד", הוא מחזיק את עצמו שהוא מנהיג את החיים שלו, אבל האמת הוא שההשגחה היא פרטית, שום תנועה לא נאבד, ועל כל פרט ופרט יבוא במשפט. ע"כ מתוך משאו הנוקב והחוצב של רבינו.

למותר לציין כאן ולהאריך על הערכתו הגדולה של רבינו למרן רשכבה"ג רבי חיים קניבסקי שליט"א ולמרן ראש הישיבה רבי גרשון אדלשטיין שליט"א, רבות שמעו מפי רבינו עליהם – על גדולתם ודרכי הוראותיהם הן בדברים בפני התלמידים בישיבה בהזדמנויות שונות, הן בפני יחידים, והן ברבים בכמה הזדמנויות. וכבר בשנת תשמ"ט הביא ברבים רבינו מהוראת מרן הגר"ח שליט"א בכינוס למען דגל התורה.

הגליון מוקדש להצלחת
גונן דן משיח בן ציונה
אלי בן פורטון דליה

גליון ק"צ פ' וישב - חנוכה
כ"ג כסלו ה'תשע"ט
רמת - השרון

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין זוקללה"ה

דווקא בבית, בשדה אין שום דין של הדלקת

בחנוכת הבית נוהגים לומר ד"ת עמ"נ שיהיה לו קיום

כאשר בונים בית למגורים, נוהגים לחנכו בדברי תורה^א, בכדי שיהיה בבית הזה קדושה, ובית שנשמעים בו דברי תורה יש לו קיום, כמאמר חז"ל^ב שבית שלא נשמעים בו דברי תורה אין לו קיום, ואם כן זה ממש דומה לענין של חנוכת הבית של בית המקדש. וכן כתוב בספר מלכים שאמר דוד המלך לשלמה בנו "הבית הזה אשר אָפַתָּה בָּנָה אִם תֵּלֶךְ בְּחַקְתִּי וְאֵת מִשְׁפָּטִי תַעֲשֶׂה וְשִׁמְרָתָ אֶת כָּל מִצְוֹתֵי לְלֶכֶת בָּהֶם וְתִקְמָתִי אֶת דְּבָרֵי אֶתָּךְ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל דָּוִד אָבִיךָ"^ג. ומבאר המלבי"ם שהלא מדובר על בנין הבית ומדוע א"כ דוד המלך מעורר על שמירת חוקי התורה, אלא אומר המלבי"ם יש בית ויש בית, כל המשכן זה רמזים לבית שיש בו שכינה, שהגוף של האדם הוא מעין מקדש שבו שוכנת הנשמה, של הקדושה, והמשכן מכוון כנגד זה.

בקיום התו"מ בזה כונה האדם את בנין עצמו

יותר מכך כתוב בספרים הקדמונים שהחלקים במשכן מכונים כנגד חלקי הגוף, קדש הקדשים הוא כנגד הלב, ההיכל הוא כנגד הריאות והכבד, ומזבח החיצון כנגד המעינים שהאוכל מתעכל בהם, כך מתעכלים הקרבנות על גבי המזבח, אלו רמזים שאמרו הקדמונים ואין לנו שום הבנה בהם, ואם כן אמר לו דוד המלך שכאשר מקיימים את התורה והמצוות בזה בונים את הבית של האדם עצמו, "שאתה בונה" זה על הבנין של האדם עצמו שהוא בית לשכינה.

נר חנוכה איש וביתו. שהתורה לא תהיה חיצונית

יהי רצון שהבנין שאנו נמצאים בו בחנוכתו ישפיע על כל אחד ואחד על הבית הפרטי שלו עצמו ויהיה בית שראוי להשראת השכינה, וע"י זה תתרבה השמחה ותהיה הצלחה לכל אחד ואחד, ואנו שאנו לומדים תורה אם כן ודאי "נר מצוה ותורה אור", הלומדים תורה, בכל השנה הם מדליקים נרות על ידי לימוד התורה, והנה נרות חנוכה דינם להדליקם

^א ראה י"ם של שלמה' בב"ק סוף פ"ז אות ל"ו
^ב עירובין י"ח ע"ב
^ג מלכים א' ו', יב

בית עם קיום

חנוכת הבית בימי החנוכה

פרסום ראשון

"הבית הזה אשר אָפַתָּה בָּנָה אִם תֵּלֶךְ בְּחַקְתִּי וְאֵת מִשְׁפָּטִי תַעֲשֶׂה וְשִׁמְרָתָ אֶת כָּל מִצְוֹתֵי לְלֶכֶת בָּהֶם וְתִקְמָתִי אֶת דְּבָרֵי אֶתָּךְ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל דָּוִד אָבִיךָ" (מלכים א' ו', יב)

בית שהקב"ה בונה יש לו קיום
חזק

בענין חנוכת הבית כתב הרמב"ן באיגרת לבנו "אם ה' יבנה בית שווא עמלו מהרסיו בור", לבית שהקב"ה בונה יש קיום חזק. אנו נמצאים בזמן החנוכה, וכתב הגר"א שגם המשכן הראשון שבנה משה רבינו עם בצלאל היה קשור לחנוכה, ומהו הקשר? והלא את המשכן הקימו בחודש ניסן משום שבחורף לא שייך להקימו כיון שיש גשם ורוחות, ולכן הוקם המשכן בחודש ניסן.

הקשר שבין חנוכת המשכן לחנוכה

אלא הענין הוא שקודם לכן למחרת יום הכיפורים בא משה רבינו ואמר לבני ישראל הביאו זהב וכסף ונחושת וכו' לתרומת המשכן. למחרת הביאו בני ישראל בבוקר בבוקר, ועד סוכות גמרו להביא את כל התרומות, ומיד אח"כ כתוב שבצלאל החל לעסוק בעבודת המשכן, ועד חנוכה גמרו המומחים, איש חרש וחושב, לעשות את החושן ואת האפוד, ואת הקרשים לצפות בזהב, ואת הארון והעמודים, את הכל גמרו עד חנוכה, אלא שהמתינו עד שיהיה ציווי אימתי להקים בפועל, ואם כן גם במדבר גמר עשיית המשכן היה בחנוכה.

גאון יעקב', חלק המועדים –
עניינים, עם מדור חנוכה מורחב
לרגל ימי החנוכה ב – 30 שקלים
בלבד.

052-7136946

נרות חנוכה, כך נר התורה צריך להיות בתוך הבית, בתוך גופו של האדם, שלא יהיה דבר חיצוני, אלא ישפיע על פנימיותו, ויהי רצון שעל ידי הזכות הגדולה של חנוכת הבית נזכה לדברי הפסוק "ה' אלוקי לעולם אודך" לעולם נמשיך לומר הודאה להקב"ה, וע"י ההודאה נזכה תמיד לישועה כמאמר הכתוב "אודך כי עניתני ותהי לי לישועה" אמן ואמן.

**אור
לנתיבותי**

אור וחושך רוחניים
מתוך הס' 'לקט ביאורים'

העדר האור הוא החושך

המושגים אור וחושך מובנים לכל אחד פשוטם כמשמעים, והיינו אור הוא מצב שבו האדם מסוגל לראות את סביבתו, דהיינו שהמכשיר שנקרא עין יכול להיות פעיל ולראות כל מה שמעונין כדי ליהנות ולהשתמש כפי רצונו, וחושך הוא מצב שהאור מוסתר. האור זקוק לאיזה שהוא גורם, גוף המקרין ומזריח וזה יכול להיות השמש או הירח או שלהבת האחווה בלפיד. החושך אינו זקוק לאיזה גוף או גורם המוליד חושך, כיוון שהוא נוצר ממילא. כשיש גוף המסתיר את קרני האור, זאת אומרת, העדר האור הוא החושך, אם זה ע"י כדור הארץ שמסתיר את השמש לאחר השקיעה ככתוב "וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לַיְלָה", או שזה תריס של חלון האוטם את כניסת קרני השמש להיכנס לבית.

מעשה בחזו"א שישב באור

אבל כל זה הוא במובן המילולי הפשוט, אך ישנה הבנה מעמיקה בנושא והיא כך, מעשה בחזו"א זצ"ל שהתארח שבת אחת בפ"ת לרגל שמחה משפחתית, בבית המארח כמו אצל הרבה משפחות בני תורה אז, עדיין לא חדרה ההכרה אודות אי השימוש בחשמל בשבת כהוראת החזו"א, וכשהגיע זמן הקידוש בליל שבת הרגישו בהעדרו של החזו"א בין המסובין, הלכו ומצאוהו בחדר חשוך יושב לבדו ושאלהו מדוע הוא יושב בחושך? וענה החזו"א בחומרה "וכי אני יושב בחושך אדרכה אתם שם נמצאים בחדר החשוך, ואני כאן אור לי, כי כאן מתקיימת קדושת השבת". הנה קבלנו בזה, הבנה אחרת למושגים של אור וחושך, תוכנה נעלה יותר ומעמיקה יותר, מושגים רוחניים.

החילוק בין נר - לאור. בביאור

הפסוק

"נר לרגלי דברך ואור לנתיבותי", הנה מפורש בפסוק זה של נעים זמירות ישראל מהו "נר" ומהו "אור", "דברך" היינו דבר ה' והוא האור - אור השכינה, דברי תורה הם דבר ה'. ומהי הכפילות של נר ואור, ומהי הכפילות של לרגלי ולנתיבות? וביאר בעל האור החיים, כי נר הוא לקרוב ואור הוא למרחוק, כי האדם זקוק להדרכה בשני דברים, א' מה לעשות ומה

לא לעשות באופן פרטי לגבי אותו הרגע וזהו "לרגלי", ב' מה צריכה להיות ההשקפה מבחינת כיוון המחשבה והשאיפה, וזהו "לנתיבות" נתיב החיים.

אור התורה מאיר דרך המצוות וההשקפות הישרות

ושתי ההדרכות יש ללמוד ולראות באור התורה, כי התורה כוללת, א' פרטי פרטים של מצוות עשה ומצוות לא תעשה וזה "נר לרגלי" כמו נר המאיר את מקום מדרך כף רגלו בריכוז האור לנקודת מסוימת "נר מצווה", ב' "ואור לנתיבות" כמו זרקור השופך אלומת אור על מרחקי השבילים ומראה את הכיוון הנכון, כך כוללת התורה גם השקפות והדרכות לקבוע את כיוון שאיפות האדם ודרך חייו בעולם הזה.

שני מיני טעויות שיגורם

החושך

אך במקביל לאור יש גם חושך, ובמסילת ישרים פרק ג' הביא את מאמר הגמרא "תַּשֵּׁת חֹשֶׁךְ וְיִהְיֶה לַיְלָה" זה העולם הזה שדומה ללילה. והוסיף שם הרמח"ל לבאר כי הנה חושך הלילה שני מיני טעויות אפשר לו שיגרום לעין האדם, או יססה את העין עד שלא יראה מה שלפניו כלל או שיטעה אותו עד שיראה עמוד כאילו הוא אדם ואדם כאילו הוא עמוד.

האומרים לטוב רע ולרע טוב

כך חומריות וגשמיות העולם הזה, הנה הוא חושך הלילה לעין השכל וגורם לו שתי טעויות, א' אינו מניח לו שיראה המכשולות בדרכי העולם והוא מה שאמר הכתוב "דֶּרֶךְ יְשָׁעִים כָּאֶפְלָה לֹא יָדְעוּ בָמָה יִכָּשְׁלוּ", ב' והוא קשה מהראשון, והוא שמטעה ראייתם עד שתאים הרע כאילו הוא ממש טוב והטוב כאילו הוא רע, ומתוך כך מתחזקים ומחזקים מעשיהם הרעים כי אין די שחסרה מהם ראיית האמת, אלא שנראה להם למצוא ראיות גדולות וניסיונות מוכיחים לסברותיהם הרעות ולדעותיהם הכוזבות, וכל זה מפני היותם תחת החושך וכבושים המה תחת ממשלת יצרם.

חושך רוחני מסתיר את אור

קרבת השם

למדנו מכאן כי ממשלת היצר היא היא החושך, וכשם שהחושך הגשמי אין הוא גוף של חושך מציאותי אלא רק הסתרת האור, כך גם החושך הרוחני הוא הסתרת האור של קרבת ה' אשר התורה היא הנר המפיץ את האור הזה. וזהו הסבר עמקן של המשל עולם הזה דומה ללילה. וכך היה מורגל בפיו של הרב דסלר זצ"ל אורו של הקב"ה זורח על כל אדם ואדם במידה שווה, אך באיזו מידה האור נקלט בנפשו של האדם תלוי במידה שהוא מנקה את חלונות ליבו מלכלוך חומריות העוה"ז וטומאת היצר שלא יתירו את חדירת זוהר האור. ואמרו חז"ל, סומא חשוב כמת כי מאחר שאין לו שייכות לאור הרי מבחינת הגוף חייו אינם חיים והוא כמת, כך הרשעים בחייהם קרויים מתים, כי מאחר שאינו עוסק כלל בליטוש וניקוי הזוהמה מחלונות ליבו הרי אין לו כבר שייכות לאור והרי הוא כמו סומא החשוב כמת.

הפירוד בין האור ובין החושך

הוא ענין חיובי

לפי האמור ניתן להבין כי "המבדיל בין קודש לחול" הוא היינו הך "המבדיל בין אור לחושך" כי מה שהוא קדוש הוא אור. ולמרות שפרוד והבדלה הם דבר שלילי לפי השקפת התורה אבל פרוד והבדלה בין אור לחושך הוא דבר טוב ורצוי מאוד, ולכן בבריאה של יום שני לא נאמר כי טוב מפני שבו נאמר הפרוד בין מים למים אך ביום הראשון נאמר בו כי טוב למרות שגם בו נאמר ויבדל אלוקים בין האור ובין החושך, אלא בוודאי הסיבה היא כי בין האור לחושך חיבת להיות הבדלה, וע"ז נאמר "כי חייבת טוב".

ובמדרש בראשית נאמר "תהוה... וחושך זו מלכות יין" ולכן היה נס חנוכה ע"י התעצמות האור לדחות תרבות יוון, לכן עלינו מוטל להזדרז ולהסיר הלכלוך מחלונותינו ולהרעיק אור תורה שיהיה נר לרגלינו.

דברי אמת

מאמרי היוזק השקפה והדרכה
מזקן המשגיחים

מזן רבי דב יפה זצוק"ל

גיליון 112 ■ וישב - חנוכה

יוסף ואחיו – הגזירה אמת והחריצות שקר

ולפי זה מובן מדוע סיפר יוסף לאחים את חלומותיו על גדולתו העתידית, ולא חשש שזה יגדיל את שנאתם כלפיו. כי יוסף שידע בעצמו שכל מעשיו מכוונים לתועלתם של אחיו ולטובתם, חשב לקרב את הלבבות על ידי שיראה להם שלום עמום כדרך אחים אהובים, המספרים זה לזה את חלומם כדי שיפתרו את החלום לטובה, על פי דברי הגמ' (ברכות נ"ה), שהרואה חלום ילך לספר אותו לאוהביו כדי שיפתרו אותו לטובה, כי החלום הולך לפי פתרונו. אך, לפי שחשבו האחים שיוסף רודף אותם, נעלו שער אבהה - כך שסיפור החלומות לאחיו הוסיף שמן למדורה.

שליחותו של יוסף לשכם

וממשיכה התורה: "וילכו אחיו לרעות את צאן אביהם בשכם" - מדוע נאמר וילכו אחיו, ולא נאמר וילכו בני יעקב?

אומר המלבי"ם, שהסיבה שהאחים הלכו לשכם הייתה בגלל שהם אחיו, והיינו שהם חפצו להתרחק מיוסף, בכדי שלא ימצא פסול במעשיהם ויביא את דיבתם רעה ליעקב. והסיבה שהם בחרו דוקא בעיר שכם, הייתה בגלל ששכם הייתה מקום סכנה לבני יעקב מאז ששמעון ולוי הרגו את אנשי שכם, והיו בטוחים משום כך שיעקב ירתע מלשלוח את יוסף אחריהם לשכם. אך בפועל יעקב לא נמנע מלשלוחו לשכם, ולפי שידע שיש סכנה בשליחות זו, מינהו להיות שליח מצווה גם לדרך חזרה, ככתוב: "ויאמר לו לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן והשיבני דבר" - שציווה לחזור אליו ולספר לו את שלום אחיו, וזאת בכדי שבזכות היותו שליח מצווה הוא לא ינזק, (עיין עוד בדברי האור החיים' כאן, האם היה מצב של 'שכיח הזיקא').

מכירת יוסף – הגזירה אמת והחריצות שקר

"וישלחו מעמק חברון" - שואלים חז"ל והלא חברון בהר שנא' "ויעלו בנגב ויבוא עד חברון"? אלא מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון. ומזה העצה העמוקה? מובא בחז"ל שהקב"ה שאל את אברהם אבינו מה הוא בוחר לבניו, גלות או גהינום, ואברהם לבסוף בחר בגלות. וזאת העצה העמוקה, שהרי לכאורה יפלא למה שלח יעקב את יוסף לשכם לבדו, הרי שכם הוא מקום סכנה? וביותר, היאך טעו האחים בבחיר השבטים טעות כה חמורה להחשיבו רודף? אלא שהקב"ה סיבב שאחי יוסף יטעו בו לחושבו כרודף, וכן שיעקב לא ירתע מלשלוחו לשכם, בכדי שתתקיים עצתו העמוקה של אברהם הצדיק, שהעדיף שבניו ירדו לגלות מאשר שילכו לגהנום.

בהמשך הפסוקים, מאריכה התורה בתאור מאמציו של יוסף למצוא את אחיו ולראות את שלומם, תוך התגברות על הקושיים שנערמו בדרכו: "וימצאו איש והנה תועה בשדה... ויאמר האיש נסעו מזה כי שמעתי אומרים הלכו דתניה...". וכתב הרמב"ן: "והאריך הכתוב בזה, לומר שהיו סיבות רבות שהיה יכול לחזור, והכל סבל לכבוד אביו. ולהודיענו עוד, כי הגזירה אמת והחריצות שקר, כי זמן לו הקב"ה מלאך להורות לו הדרך להביאו אליהם. להודיענו שעצת ה' היא תקום".

ודבר אנו צריכים לקחת למעשה, שהגזירה אמת והחריצות להינצל מזה - שקר, ואין שום טעם בריבוי השתדלות כנגד גזירת שמים, כי אין עצה ואין תבונה נגד ה'.

אלה תולדות יעקב, יוסף בן שבע עשרה שנה היה רעה את אחיו בצאן והוא נער את בני בלהה, ואת בני זלפה נשי אביו (לז, א). פרשת יוסף ואחיו היא מהעניינים הסתומים. פירושיהם של רבותינו, שופכים אור על עניין סתום זה, ומדבריהם מתבררים יסודות נכבדים בעניין השגחת ה' בעולם, נתבונן בדבריהם: הנה יש לעיין, מה ראתה התורה לכתוב את גילו של יוסף בשעה שהיה רועה את אחיו בצאן?

עוד יש להבין, את הקשר בין חלקו הראשון של הפסוק, ש"יוסף בן שבע עשרה שנה היה רועה את אחיו בצאן", לבין חלקו השני: "והוא נער את בני בלהה...?" מפרש המלבי"ם, שפסוק זה בא ללמד על מעלתו של יוסף, שמצד אחד, למרות היותו הצעיר שבאחים, בן שבע עשרה בלבד, הוא זה שלימד את אחיו את מלאכת הצאן, לפי שהבין בזה יותר מאחיו. ומאידך, לא גבה ליבו, והוא שירת אפילו את בני השפחות שהיו מזולזלים אצל האחים האחרים.

הקפדת יוסף בהלכות לשון הרע

ממשיכה התורה: "ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם" - התורה לא כותבת: "ויספר יוסף", אלא: "ויבא יוסף...". כמו כן, לא נאמר, ויבא את דיבתם אל אביו, אלא: "אל אביהם".

מבאר ה'אפיקי' (בתחילת חלק ב'), שהתורה באה לספר בזה את צדקת יוסף, שהסיבה האחת והיחידה שבגללה סיפר ליעקב בגנות אחיו היתה אך ורק במטרה להביא תועלת, ומתוך הקפדה על כל פרטי ההלכות, וכדלהלן: הנה, הרואה באחד שעושה שלא כהוגן ורוצה לספר לאביו או לרבו בכדי שיוכיחוהו ויחזירוהו למוטב, צריך שיתקיימו שלשה תנאים: א. שאין דרך אחרת להשיג את אותה תועלת, וכגון, שיש לו יסוד איתן לשער שהלה לא יקבל את תוכחתו. ב'. שיקפיד לספר דברים כהויתם, ולא יגדיל את העוולה אפילו במשהו. ג. שיוכח אך ורק לתועלתו ולא לשום מטרה אחרת.

לפיכך כותבת התורה: "והוא נער את בני בלהה" - שיוסף היה משרת ומשמש אצל בני השפחות, שהיו מזולזלים אצל האחים, ומשום כך היה גם הוא מזולזל אצל האחים, ולכן סבר יוסף שלא יקבלו האחים את תוכחתו, ואין לו ברירה אלא לספר ליעקב.

עוד כתבה התורה: "ויבא יוסף את דבתם" - להגיד שהביא דברים כהויתם ולא הוסיף ולא גרע מאומה. ולבסוף הדגישה התורה: "ויבא... אל אביהם" - וזאת, כדי שלא נחשוד שהסיבה שסיפר לאביו בגנותם לא הייתה בעבור תועלת האחים אלא כדי שיחבבו אביו, לכן כתבה התורה, "ויבא את דיבתם רעה אל אביהם" - ומשום שהוא אביהם, ודאי שיצטער לשמוע את גנותם, ובעל כרחך שהסיבה היחידה שיוסף סיפר ליעקב בגנותם הייתה להביא להם תועלת.

"וישנאו אותו אחיו" - הטעם

נמצא, שהתורה מעידה על יוסף שהתכוון לשם שמים ופעל על פי גדר ההלכה. אך האחים טענו לחשוב שיוסף הביא את דיבתם רעה אל יעקב, או משום שרצה להתנשא עליהם, או במטרה להביא לכך שהוא יהיה הממשיך היחידי של בית יעקב בעוד שהם יהיו טפלים אליו [וצאצאיהם לא יהיו נחשבים המשך של האבות הקדושים], וכפי שהיה עד כה, שיצחק וזרעו היו הממשיכים היחידים של אברהם, בעוד שישמעאל היה טפל, וכן יעקב היה לממשיכו היחידי של יצחק, ולא עשיו.

עוד חששו האחים, שכאשר ישמע יעקב את דיבתם, הוא יקלל אותם בעולם הזה או לעולם הבא, ולכן סברו שיש לו דין רודף.

ההבדל בין נס חנוכה לנס פורים

הטור בתחילת הלכות חנוכה (סימן תר"ע) מביא את דברי המהר"ם מורטנבורג, ש"ריבוי הסעודות שמרבים בחנוכה, הן סעודות רשות, **שלא קבעו אלא להודות ולהלל ולא משתה ושמחה**".

ותמה הב"ח (שם), מדוע באמת על נס ההצלה מגזירת המן הרשע תיקנו חז"ל יום משתה ושמחה (פורים), בעוד שעל נס חנוכה תיקנו רק הלל והודאה ולא הצריכו משתה ושמחה? מתרץ הב"ח, שהואיל וגזירות היונים וגזירות המן הרשע היו שונות במהותן זו מזו, לכן גם צורת ההודאה על ההצלה מהגזירות הללו שונה זו מזו:

הנה הסיבה לגזירת המן הרשע היתה בגלל שהיהודים ההנו את **גופם** מסעודת אחשוורוש, ונהנו מאכילה ושתיה של איסור ושמחה של איסור, ועל כן נגזר עליהם להרוג ולאבד את **הגופים** שנהנו באיסור.

והיות והגזירה של המן הרשע היתה על הגופים, על כן כשניצלו מהגזירה תיקנו משתה ושמחה של הגוף - לזכר **נס הצלת הגוף**.

בעוד שסיבת הגזירה בימי החשמונאים, היתה בגלל שהתרשלו מהעבודה, ועל כן היתה **הגזירה לבטל מהם העבודה**. "וכשחזרו ישראל בתשובה למסור נפשם על העבודה, הושיעם ה' ע"י כהנים עובדי העבודה בבית ה'. על כן נעשה הנס ג"כ בנרות (דהיינו, שנתאפשר לעבוד את עבודת הדלקת המנורה) **תחת אשר הערו נפשם למות על קיום העבודה**".

"והיות שהגזירה של היונים היתה על **ביטול העבודה**, לפיכך כשניצלו מהגזירה תיקנו להודות ולהלל, שזה **עבודה** שבלב".

למדנו מדברי הב"ח, שבגלל שנתרפו ישראל בעבודת ה', נגזרה הגזירה לבטל מעם ישראל האפשרות לעבוד את ה', והדרך לביטול גזירה זו היתה ע"י מסירות נפש לעבודה ה'.

גזירה של עקירת הדת מחייבת מסירות נפש

על פי החילוק המבואר, שבין גזירת המן הרשע לבין גזירת היונים, מיישב הגה"ק ר' אלחנן וסרמן הי"ד, תמיהה נוספת. מחד גיסא בימי מתתיהו, התארגנו היהודים נגד היונים, ויצאו נגדם למלחמה - אעפ"י שהיהודים היו מעטים כנגד רבים וחלשים כנגד גיבורים ועל פי דרך הטבע לא היה בידם לנצח את היונים. מאידך גיסא, בימי מרדכי ואסתר, כשגזר עליהם המן הרשע להשמידם, לא עלתה על דעתם כלל לצאת למלחמה בהמן הרשע ובחבר מרעיו בכח הזרוע, וההשתדלות מצד ישראל היתה: "לך כנוס את כל היהודים וצומו עלי אל תאכלו ואל תשתו שלושת ימים...ותיפול אסתר על רגלי המלך ותבק ותתחנן לו". ויש להבין את פשר שינוי דרכי הפעולה כנגד שני גזירות אלו.

מייסד הג'ר אלחנן (בספר 'קובץ מאמרים') שיש שני סוגי גזירות על ישראל: יש גזירה שבאה מאת ה', ויש גזירה שהיא מעשה שטן (כי אעפ"י שאין עוד מלבדו, מ"מ בשעה שמידת הדין מתגברת מאוד, פעמים שניתן לשטן רשות ללחום נגד הקב"ה, כביכול). והסימן להכיר את סוג הגזירה: גזירה שהיא על הגופות, היא גזירה שבאה מאת ה', כדי להחזירנו למוטב. ואילו גזירה להעביר את ישראל על דתן, אינה מעשה ה' אלא מעשה שטן, שנתנה לו רשות ללחום נגד קיום התורה ע"י ישראל.

גם דרכי הפעולה כנגד שני סוגי גזירות אלו, שונות זו מזו. כשהגזירה על הגופות, שהיא גזירה מאת ה', דרך הפעולה היא באמצעים רוחניים, כדוגמת תענית ותפילה, ואילו כשהגזירה היא לעקור את הדת - שהיא מעשה שטן - דרך הפעולה היא **למסור עצמינו להריגה ממש**, ע"י עריכת מלחמה עם העומדים עליו לעקור את הדת, כי מסירות נפש הוא האמצעי היחיד להחליש כוחו של שטן!

לפיכך, כנגד גזירת המן הרשע, שהיתה על הגופות ובאה מאת ה' כדי להחזיר למוטב, נתכנסו היהודים לצום ותפילות, כדי לבקש מהקב"ה להעביר את רוע הגזירה. לעומת זאת, כנגד גזירת היונים שהיתה להעבירם על דתם - שהיא מעשה

שטן - הוצרכו ישראל למסור את נפשם ע"י יציאה למלחמה ביונים בכוח הזרוע, ע"מ להחליש כוחו של שטן.

הגה"ק ר' אלחנן כותב שהחפץ חיים אמר, שכאשר התחילו הגזירות ורדיפות הדעת ברוסיה ע"י אנשי היבסקציה, היו היהודים חייבים לצאת נגדם למלחמה במסירות נפש. והוסיף החפץ חיים **דברים נוראים: "אמת, יהודים רבים היו נהרגים, אולם כוחו של השטן היה נחלש, אולם כאשר לא נמצא מי שימסור נפשו במלחמה, נתחזקו היבסקים**.

פרי היגיעה - מציאה

במהלך הדורות, עמד עם ישראל מול גזירות רוחניות קשות ומרות, והוצרך למסירות נפש אמיתית כדי לעמוד בניסיונות. היו תקופות של גזירות שמד, שיהודים הוצרכו למסור עצמם להריגה, והשאירו אחריהם יתומים ואלמנות בלי משען ומשענה וחסדי כל. היו אף מקרים [כפי שהיה בתקופת מסעי הצלב], **שקהלות שלמות הוצרכו למסור עצמם, "והאבות אשר היו רחמנים נהפכו לאכזר כיענים, והפיסו על אבות ועל בנים ומי שגורל עלה לו ראשונים נשחט בחלפות ובסכינים, והכלות לבושות שנים מנותחות בחרב וכידונים"** (מתוך קינה הנאמרת בתשעה באב).

ולפני כחמש מאות שנה, גזר מלך ספרד, גזרת גרוש אכזרית על כל יהודי שלא יקבל על עצמו את הדת הנוצרית, **וכשלוש מאות אלף איש גיבורי רוח**, עמדו בניסיון ויצאו בתשעה באב לדרך רצופת תלאות ויסורים, כאשר רבים מהם מתו בדרך מרעב ומצמא וממחלות שונות.

היו גם זמנים שאמנם לא גזרו גזרות כנגד היהודים, אך היהודים הוצרכו לוותר על פרנסה ולחיות חיי רעב כדי לא לעבור על אסורי התורה. ולדוגמא - יהודים שהגיעו לאמריקה לפני עשרות שנים, רעבו ללחם כיוון שלא הסכימו לעבוד בשבת.

גם עולם הישיבות בחו"ל, סבל מעוני ומחסור נוראים, ובני הישיבות מסרו את נפשם על לימוד תורה יום ולילה, בלי לדעת מה יאכלו ואצל מי יאכלו. היו שהשאירו הורים ומשפחה במדינה אחרת ונסעו לישיבה, בלי דעת כלל מה קורה עם משפחתם.

היום, בדור שלנו, ב"ה אין צורך למסור את עצמינו להריגה, או לסבול, חלילה, חרפת רעב. מאיתנו דורשים רק להיות נכונים להתגבר על קשיים, כאשר יש בכך צורך. אלו פנים יהיו לנו כאשר נפגש עם הדורות הקודמים, אם לא נהיה מסוגלים להתמודד עם קשיים של מה-בכך!

בנוסף, אנו מובטחים בסייעתא דשמיא מיוחדת בשכר ההתגברות. אביו של רבי בן ציון יאדלר זצ"ל, חיבר פרוש 'תפארת ציון' על מדרש רבה' (עשרים כרכים). וכתב בהקדמתו, שאחרי שיגע על פירוש כמה שעות זכה והבין דברים שמצד כשרונותיו לא היה משיג אותם בכמה שנים. וזהו, **"יגיעת ומצאת תאמין"** - שבאופן יחסי ליגיעה, **ההשגה נחשבת למציאה**, כי ע"י היגיעה זוכים להשיג הרבה יותר מכפי ערך היגיעה.

.....

חז"ל תיקנו, להזכיר בחנוכה בתפילת 'שמונה עשרה' ובברכת המזון, את **נוסח 'על הניסים'**, שתחילתו, **בהודאה על הניסים והנפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו, והמשכן, בתיאור נס הניצחון בימי מותיתו בן יוחנן, שגבורים נמסרו ביד חלשים, רבים ביד מעטים... וזדים ביד עוסקי תורתך. סיום על הניסים הוא: "ואחר כך באו בניך... וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול"**. ויש להבין, מה שייכות העובדה שקבעו שמונת ימי חנוכה להודות ולהלל לקב"ה, לנוסח 'על הניסים', שעיקר עניינו - הודאה על הנס ותאור פרטי הנס?

ונראה, שלמרות שקביעת ימים אלו לימי הלל והודאה, אינה חלק מהנס, מכל מקום היא אחת מהתועלויות הגדולות שנגרמו מהנס, שבזכות הנס הוענקה לנו האפשרות לקבוע ימי הלל והודאה על הנס. לכן במסגרת ההודאה לקב"ה על עצם הנס, אנו מוסיפים הודאה על תועלת גדולה נוספת שנגרמה מהנס - שבזכותו זכינו לימי הלל והודאה. (לעבדך באמת)

נפשו גחלים תלהט

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב צוק"ל

גליון 209 וישב תשע"ט

לתרומות והנצחות, הוספת מנויים, הצעות והערות יש לפנות בטלפון: 0527697944 או למייל 1nafsho@gmail.com

חבר המערכת

בגליון זה ובגליון הבא נביא מעט מהגשמי ברכה שהיו שופעים בימי החנוכה. וקצרה היריעה מלהכיל הכל. הדברים לקוחים מהספר הנפלא עיני ישראל.

נזכיר שוב שאין צורך לבקש רשות להעביר את הדברים הלאה לזכר הרבים [הן בהדפסה פרטית וחלוקה בבבתי כנסיות והן בשליחה במייל לחברים] אדרבה בזה נעשים שותפים בהפצת תורת רבינו צ"ל שזו כל מטרת העלון. ואכן הודות למשתדלים בזה מדי שבוע נוספים מנויים חדשים. זכות הפצת תורת רבינו תעמוד לכל המשתדלים. י"ש"כ.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתו של רבינו צ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא שי"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך.

נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

ובזה באנו אל המכוון בביאור דברי חז"ל שבראש דברינו, שנס חנוכה בכ"ה כסלו, קשור עם הפסוק ראשון דשמע, דהנה הלא תוכנו הפשוט של פסוק זה הוא, שהיה אחד, ואין שני לו כלל, בלא שום שיתוף, ופועל הכל כרצונו, כלומר, דבפסוק זה מדובר על המבט שבהשקפתו ית', איך הוא ית' שוקף על הכל, ההסתכלות במבט זה הוא דרכי היחוד של מעלה, שאינו מוגבל להיות תלוי במעשי בני אדם כלל, אלא פועל הכל כרצונו, וזהו ממש התוכן של "חנוכת בית חשמונאי", שכל ענינו של ביהמ"ק הוא דרכי היחוד - "לשכני בתוכם" כמשנ"ת.

זוהי התמונה כמו שהיא במילים סתומות, וצריך להאריך בעומק ביאור הדברים.

גזירת יון- קטרוג עוון העגל, והישועה כדוגמת יוה"כ שנתכפר עוון העגל

הקדמה נוספת, הנה עיקר העסק של יום הכיפורים הראשון היה הכפרה על עוון העגל, והוא יום הארבעים לתפילת משה רבינו לכפר על עוון העגל, ונתרצה לו הקב"ה ומחל להם בראצון ושמחה. וכפרת העגל שהיה ביום זה, הוא מכח הנהגת העתיד ש"נשגב ה' לבדו", שהרי הבאנו בשם הגר"א ז"ל שסגולתו ומהותו של יוה"כ, הוא מעין גילוי העתיד, והופעת ה"לבדו", הוא היה הגורם לסליחה על עוון העגל, דכל ענין הסליחה הוא שלא כשורת הדין, שהרי הדין תובע להעניש את החטא, ורק בדרכי יחודו ית' שאינו תלוי בזולתו, הוא מוחל וסולח, וכן נקבע לדורות, שביום זה מופיעים דרכי היחוד, ומנתשקא מעל דרכי המשפט, ומוחל עוון ומסיר פשע.

והנה גזירת יון קשור עם חטא העגל, דהנה ידועים דברי המד"ר ריש בראשית עה"פ "והארץ היתה תוהו ובוהו, וחושך ע"פ תהום", שרמזים כאן ד' מלכויות ששעבדו את ישראל, תוהו זה בבל, בוהו זה מדי, חושך זה יון, שהחשיכו עיניהם של ישראל, צרה נוראה שלא היה כדוגמתה קודם, ומהו החושך הנורא, ש"אמרו להם כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל", וצ"ב מהו הענין לכתוב על קרן השור דוקא, ופירש"י (בפירושו על המדרש שם) דקראי השור היינו חטא העגל, דשור בן יומו קרוי שור, כלומר שהכריחו את ישראל להודות, שחטא העגל הוא עצם מהותם, ולא מכשול בעלמא, אלא שמהו הפסידו מעלתם באמת, ואין להם חלק באלקי ישראל, וזהו חושך נורא שאין כמוהו רח"ל.

פירוש הדבר הוא, שהמצב השפל שהיה בזמן גלות יון, שציבור שלם פרקו עול מלכות שמים והתיוונו, היה מעין חזרה על עוון העגל, ועוררו שוב את הקטרוג ההוא, ומעתה מוכרח שהנצחון של החשמונאים שגרם לסילוק החושך, ונתכפר להם על אותו חטא, הוא מהדורא תנינא של יום הכיפורים הראשון, שהתרצה הקב"ה לישראל לסלוח על עוון העגל.

והיינו דהישועה וכפרת החטא היה, בדרכי היחוד ד"נשגב ה' לבדו", דהלא זהו מהותו של יום הכיפורים, שמופיע השי"ת בדרכי יחודו, מעין הגילוי העתיד, כדברי הגר"א ז"ל הנ"ל, ובמהלכי היחוד אין שום מוגבלות וקטרוגי מדת הדין, דהוא שליט יחיד העושה כרצונו למחול עוון ולכפר פשע.

אור הנרות עדות על האור הקדום

מה המיוחד בנס המנורה ב. כ"ה כסלו כנגד פסוק שמע ישראל

הנה שמונת ימי החנוכה נקבעו יו"ט להלל והודאה לדורות, על נס פך השמן שדלק שמונה ימים, ולכאורה תמוה מאוד הרי הרבה ניסים היו במקדש, כמבואר במשנה פ"ה אבות ולא עשו עליהם שום זכר, דבאמת הניסים בביהמ"ק הוא דבר טבעי, דכל המציאות שם הוא הנהגה שמימית, ומה ההתפעלות המיוחדת מנס זה, וביותר דנס הנר המערבי, הוא ממש דוגמת הנס של פך השמן, ומה ראו על ככה, לקבוע יו"ט בהלל והודאה על נס זה.

בספרים חקר הובאו דברי חז"ל בתיקוני זוהר (תיקון י"ג) שחז"ל הק' העמיקו חקר במהות הענין, שנס החנוכה חל בכ"ה כסלו, שבדאי דבר נפלא כזה שיש ממנו תוצאה לדורות, לא חל במקרה ביום מסוים, ופירשו דהוא מכוון כנגד כ"ה אותיות בפסוק ראשון ד"שמע ישראל", והיינו דהתוכן הפנימי של פסוק זה הוא העומק של נס חנוכה, והדברים אומרים פרשנו.

המשכן מקושר עם דרכי היחוד המופיעים ביוה"כ

ניכנס לענין, הנה ידועים דברי הפסיקתא רבתי ו' שחנוכת החשמונאים היה השלמה לחנוכת המשכן שהיה ראוי להיות באותו הזמן, עוד ידוע מאחז"ל שציווי מלאכת המשכן היה ביום הכיפורים, יחד עם סליחת עוון העגל, ושמו של המשכן הוא משכן "העדות"- עדות לישראל שנתכפר להם עוון העגל, ומבואר דהמשכן מקושר עם מהותו של יום הכיפורים, וצריך לבאר תחילה מהו תוכנו הפנימי של יוה"כ, ובה נבין את מעלתו של המשכן.

והנה ענינו של יוה"כ, מבואר בפד"א (פרק מ"ו) שהוא התפשטות מסוימת מן הגוף, דאין בו לא אכילה ולא שתיה, ולא פריה ורביה, והגר"א ז"ל מוסיף דהוא מעין חיי העולם הבא, דהבריאה בכלל, ועם ישראל בפרט, מתעלים ביוה"כ למעלה מגבולות העולם החומרי, ונכנסים לרקע העולם העליון, שיתגלה לעת"ל, ועליה זו היא הגורמת לסליחת העוונות ביום זה, דמתעלים למקום המשולל מחטא, וזה שולל ומפקיע את החטאים של האדם, כמו שכתוב "לפני ה' תטהרו", שעל ידי שמתרוממים למדרגה של "לפני ה'", ולפניו לא יתכן לעבור על רצונו ית' כלל, יוצא מזה הטהרה מן החטא.

מהי ההגדרה של השגת עוה"ב, שהיוה"כ הוא מעין אותה השגה, פירשו לנו חז"ל להדיא בפי' חלק (דף צ"ז) דעוה"ב הוא "ונשגב ה' לבדו ביום ההוא" היינו שהתפיסה שם ברורה, שהוא לבדו מקיים את כל הבריאה, ואין שום כח עצמי כלל. וניתן לכל נפש מישראל ביוה"כ, לטעום מעין אותה השגה, וכשמגיעים לתפיסה זו, נטהרים מן החטא, דכשחיים בתפיסה של "לבדו", לא יתכן שום חטא, וזה גופא מפקיע את החטא כמשנ"ת.

כלומר, דביוה"כ מגלה הקב"ה את דרכי יחודו, שהוא לבדו הוא, ואינו צריך לזולתו כלל, ועם ישראל שנצטוו על יוה"כ, מסוגלים להתרומם ולהכיר אמת זו, שהוא הפועל הכל, ואין שום כח הפועל מעצמו.

ובזה מובן לנו גם ענינו של המשכן, שכאמור, היוה"כ והמשכן קשורים זה בזה, והיינו דאופן השראת השכינה ית' שם הוא גילוי דרכי יחודו, וכמבואר כן באמת ברמב"ן ס"פ תצוה עה"פ "אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לשכני בתוכם", שלכאורה אינו מתאים עם הדקדוק, שהיה צ"ל "לשכני" בתוכם. ופי' הרמב"ן מכאן שהמשכן הוא צורך גבוה, כלומר שכביכול מצידו ית' יש צורך לשכון בתחתונים, ואם כן אין אנו מבינים מה הפירוש בזה, אבל כך הם הדברים, שיצר הקב"ה מצב, שכאילו הוא צריך לשכון בתחתונים, ואפי' אם לא נהיה ראויים לכך, ומצידו לא יהא כבר סיבה שתהא שכינה במשכן ישכון שם מפני צרכו כביכול, ומבואר מזה שדרכי השראת השכינה ביהמ"ק, הם עפ"י דרכי היחוד, למעלה מגדרי המשפט התלויים במעשינו, דאכן התוכן של המשכן, מתאים עם מהותו של יוה"כ, שהוא התגלות דרכי היחוד כמשנ"ת.

הנה השכלנו להבין את דרכי ישועת אלקינו, בנצחון הנפלא על מלכות יון, והסרת הקטרוג והחושך הנורא של גזירת יון, שהופיעו דרכי היחוד של מעלה, ומהתוצאה המופלאה, נלמד על העבודה המופלאה של החשמונאים, שהיה עבודה מיוחדת, למעלה מדרכי העבודה הרגילים, ולכן עוררו בזה את ההנהגה העליונה, שהיא למעלה מחוקי ההנהגה הרגילים, וצריך לברר ולהגדיר היטב מה המיוחד בעבודת החשמונאים.

נצחון יעקב על שרו של עשו בכח ה"לבדו", והשלמת הנצחון במסי"נ בגזרות השמד, מסי"נ החשמונאים

ביאור העניין הוא עפ"י הפרשה המופלאה של מלחמת יעקב עם שרו של עשו, וכן נאמר בפסוק שם "ויותר יעקב לבדו, ויאבק איש עמו עד עלות השחר, וירא כי לא יכול לו, ויגע בכף ירכו, ותקע ירך יעקב בהאבקו עמו וגו'", כלומר שהעמיד לו נסיונות נוראיים, שא"א לתאר כלל, שהרי הוא מלאך עליון, וכל הלילה התגבר עליו ועמד בכולם, ורק בעלות השחר בראות המלאך שאינו יכול לו, נגע בכף ירך יעקב, וכאן הצליח להזיז משהו, ונגיעה זו לא היה במדרגתו של יעקב אבינו עצמו, אלא בכף ירכו, שביצאי ירכו של יעקב, יהא ניכר הפגיעה וההתגברות של בית עשו.

וביאר הרמב"ן שם בשם חז"ל דהתגברות זרעו של עשו על יוצאי ירך יעקב, היה בגזרות השמד, שהיו משיאין את נפשם בכדוריות של ברזל, על קיום התורה והמצוות, ועמדו עם ישראל בנסיונות אלו, ומסרו נפשם על קידוש ה', ועי"ז נאמר והוכתי בית מאהבי וכו' עי"ש. כלומר דמה שלא השלים יעקב אבינו ע"ה בעבודתו, דהיה איזה פגם דק בעבודתו, שהתגבר עליו המלאך להזיז משהו בכף ירכו, הוטל מעתה העבודה על יוצאי ירכו של יעקב להשלימו, עי"ז העמידה בנסיון גזרות השמד.

באיזה כח השתמש יעקב במלחמתו עם שרו של עשו, שהיתה מלחמה כבדה עד מאוד, עם מלאך מן השמים? גילו לנו חז"ל במדרש שם דבר נפלא, "מה הקב"ה כתיב ביה ונשגב ה' לבדו, אף יעקב כתיב ביה ויותר יעקב לבדו" ע"כ, פירוש דבריהם הק' הוא כך, דהנה האדם צריך עזר אלוהי לעמוד בנסיונות, כמו שאחז"ל (סוכה נ"ב ב') יצור של אדם מתגבר עליו בכל יום, ואילו הקב"ה עוזרו אינו יכול לו. וכאן התאמץ יעקב אבינו בעבודתו לעמוד כצור איתן לבדו, כנגד הנסיונות הכבדים הנוראיים של המלאך, וניצחו בעצמו כביכול בלא שום עזר מבחוץ, האופי של העבודה העליונה הזו (לנצח "לבדו" כנגד הרע) הוא במסירות נפש גמורה, שאין לו בעולמו אלא כבוד שמים בלבד, ואינו נמשך לשום דבר אחר כלל, ובוזה אפשר להתגבר על כל המכשולים "לבדו", שכבר שום דבר אינו יכול להזיזו מלעשות רצון ה', דהכל בטל ומבוטל אצלו, ובוזה הוא הדימוי הגדול ביותר של צורה ליצורה, מה הוא לבדו, אף יעקב לבדו. וזהו הפירוש בפסוק "ויותר יעקב לבדו" עם כל העוצמה של העבודה, ועי"ז נקרא "וירא כי לא יכול לו".

אמנם כשנגע המלאך בכף ירכו, לא היתה לו מדרגה עליונה זו, ולכן הצליח לפגוע משהו, ומעתה הוטל התפקיד ליוצאי ירכו של יעקב, להשלים את עבודתו הנוראה הזו, לעמוד בנסיונות במדרגה עליונה של "לבדו", וזהו בעבודת מסירות נפש בגזרות השמד, שהתעוררות הנפש לכך, הוא רק עי"ז הכרה ברורה, שאין זולת כבוד שמים כלום, ואין לו ענין בשום דבר אחר ועי"כ מוסר כל מציאותו נפשו ומאודו למען הקב"ה, ואז הוא במדרגה עליונה של "לבדו", שאין שום דבר יכול לעמוד כנגדו, כח זה ירושה היא מה"לבדו" של יעקב, ובוזה משלימים את העבודה של יעקב.

החשמונאים יצאו למלחמה באופן על טבעי לגמרי, עי"ז בני אדם חלופים, כנגד מאות אלפים מלומדי מלחמה (רש"י ברכה ל"ג י"א), מהיכן לקחו אמיצות זו, אין זאת אלא מתוך בהירות ההכרה שאין בעולם זולת כבוד שמים, והגבירו עוף בעבודתם למדרגת "לבדו", שאין שום דבר יכול להרפות ידיהם מלעשות רצון שמים, ועי"ז עוררו את הנהגת ה"נשגב ה' לבדו", שהוא הנהגת היחוד. ובוזה הסירו החשמונאים את הקטרוג על עוון העגל, ממש באותו מהלך של יום הכיפורים שמופיעים בו דרכי היחוד, ועי"ז מתכפרים העוונות, ד"לפני ה' תטהרו".

אור המנורה עדות על ה"אור" הקדום שאין חציצות לפניו

כשם שהמשכן נקרא משכן "העדות" עדות לישראל שנתכפר להם עון העגל, כך חנוכת בית חשמונאי היה "עדות" לישראל, שנתכפר להם קטרוג עוון העגל, ועי"כ אמרו בתנחומא שחנוכת בית חשמונאי הוא "השלמה" לחנוכת המשכן, שהיה ראוי להיות ביום זה, דהלא "השלמה" הוא בהכרח באותו מהלך.

וכשם שהמשכן היה מקושר עם דרכי היחוד של יום הכיפורים, שנתכפר בו עוון העגל, והתבטא במה שהמשכן הוא "לשכני" לצורך גבוה כמשנ"ת, כן בחנוכת בית חשמונאי התבטא הופעת דרכי היחוד בנס המנורה, שהנרות הם המגלים את דרכי היחוד בעולם, כפי שיתבאר תיכף בעז"ה, ועי"ז התייחדו שמונת ימי החנוכה לדורות,

ולא על עצם הנס, שהרי לא עשו זכר לשום נס, דהוא דבר טבעי במקדש.

פירוש הדבר שנרות המנורה מגלים את דרכי היחוד, הוא דבר עמוק מאוד, הנה כתיב בתחילת מעי"ב "ויאמר אלקים יהי אור, ויהי אור", הנה יש כאן שינוי לשון, משאר המאמרות שנאמר בהם "ויהי כן", ועמדו עי"ז חז"ל במד"ר (ג' ב'), ותיצרו "ויהי אור" - אור שכבר היה, ותמוה מאוד הרי מדובר על תחילת יצירת האור בעולם.

אלא יש כאן יסוד עמוק, והוא דהנה הכלל הוא שמכל 'נפעל' אפשר להבין את ה'פעולה' שעשתה אותו, וכגון פרי האילן מעיד שיש כח צמיחה בקרקע ובאילן, אבל אין הפרי מעין כח הצמיחה כלל, דהוא דבר חדש ממש, ורק יש בהכרח כח מסוים שהוליד אותו, לעומת כן במציאות האור האור הוא מעין המאור ממש, וכמו לדוגמא אור השמש המתפשט בעולם, מעיד על מציאות אור ממש בכדור השמש, וזהו היחודיות של האור, שמשקף את מה שבפנים, "האור מעין המאור".

והנה כתיב בדניאל (ב') "ידע מה בחשוכא, ונהורא עמה שרא", פירוש הרישא של הפסוק הוא דהגם שבתפיסה של הנבראים יש "חשוכא" המסתיר את האמת, שכאילו יש חציצות ומחיצות, שאפשר להסתיר ממנו, אבל זהו טעות, דהקב"ה "ידע מה בחשוכא", וסיפא דקרא עוסק במבט של הקב"ה - "ונהורא עמה שרא", והיינו דבמחיצות ית' אין שום הו"א של חושך כלל, דהכל גלוי וברור, נהורא ממש.

ובזה הוא העסק של מאמר "יהי אור", להכניס את בהירות אמת זו, במדה מסוימת בעולם, שהאור הוא דבר המשקף את המקור של האור כמש"כ, ומעיד על הקודש פנימה ש"עמיה נהורא שרא", אור מעיד על אור, במהלך ש"אור מעין המאור", ויש כאן כניסה מסויימת של בהירות האור שבתפיסתו ית' לתוך הבריאה, וזהו שאמרו במדרש הנ"ל, "ויהי אור" - שהיה כבר, דלפני יצירת הבריאה הרי בודאי שאין שום כח אחר זולתו, והכל במחיצות ית' ועמיה "נהורא" שרא, אור זה שהיה כבר, נכנס עתה לתוך מסגרת הבריאה.

כלומר שההילוך הפשוט של הבריאה הוא בדרך "חק נתן, ולא יעבור", חוקים קבועים כבר, אש שורף ומים מכבים, ונראה שכאילו יש כאן כחות המגבילים וחוצצים כנגד כחו ית', שמשועבד ח"ו לעשות כפי חוקי הטבע, ועי"ז בא האור ומעיד על המאור, שהכל טעות מוחלטת ואין שום חציצה כנגדו. והדבר מפורש בתוס' שבת כ"ב ב' (ד"ה וכן) ברייתא דמלאכת המשכן דכל הארבעים שנה שהלכו במדבר היו הולכים "לאורו", שהיה מסתכל בטפח ויודע מה בתוכו, בחבית ויודע מה בתוכו, והיינו שהקב"ה הזריח אליהם מן האור הקדום- האור "שכבר היה", שחציצות הטפח והחבית אין חוצצים כנגדו, וזהו מפני שהאור הוא מעין המאור, ואצלו ית' א"א להעלות על הדעת שמץ של חציצה כנגדו. ומכאן נובעים כל מהלכי הנסים.

וזהו העומק של נס המנורה, שאור הנרות היה ביטוי להנהגת האור העליון, היינו הנהגת היחוד, שע"ז היתה כל תשועתם, דעי"ז נסתלק מהם קטרוג היוונים על חטא העגל, והוא כדוגמת יוה"כ הראשון שהופיעו בו דרכי היחוד, ונתכפר להם עוון העגל, ועי"ז זכו למשכן, שתוכנו ומהותו הוא ה"לשכני" בתוכם- צורך גבוה, שהם דרכי היחוד כמשנ"ת.

הדלקת הנרות בכל מקום ובכל זמן- הפקעת הגבולות

ובזה יובן ענין נפלא, דהנה ידועים דברי הרמב"ן ריש בהעלותך בשם מגילת סתרים דהקב"ה ניחם את אהרן הכהן בהדלקת הנרות, דעבודת הקרבנות של הנשיאים נוהג רק במקום המקדש, ובזמן המקדש, אבל הדלקת הנרות נוהג גם בחוץ ולעולם, והם נרות החנוכה עי"ש, ומבואר דהנרות שלנו אינם זכר בעלמא לנרות המקדש, אלא יש בכח חז"ל להכניס בהם מעין התוכן של נרות המקדש גופא, ובאמת טעמא בעי, מפני מה נתייחדו נרות המנורה שיהיו נוהגים בכל מקום ובכל זמן, אלא הן הן הדברים שדיברנו, דמפני שהאור מעיד על האור הקדום, שמסיר את כל המחיצות והחציצות כנגדו ית', ממילא מופקע מגבולות ומחיצות של זמן ומקום.

"אלא לראותם בלבד וכו' להודות ולהלל לשמך הגדול"

חז"ל (במס' סופרים) תקנו לומר "הנרות הללו אנו מדליקין וכו' אלא לראותם בלבד". כלומר דיש לנו תפקיד לראות את הנרות ולהתבונן בהם, לשמוע את ההכרה שלהם, שהוא לבדו הוא, ואין זולתו, ולהפיק מהם את המסקנא, שאין כאן ב' מהלכים שונים, א' מהלכי טבע קבועים עם חציצות ומחיצות, ב' מהלך עליון של נסים, אלא האמת שאין שום מחיצה כלל, ומהלכי הטבע הם רק תפיסה שלנו שנראה כך, ועי"ז נקיים "להודות" ולהלל לשמך הגדול, מלשון הודאת בעל דין, שמה שחוקי הטבע צועקים שכאילו יש הגבולות ומחיצות, ומהווים סתירה לכחו הבלתי מוגבל. עי"ז התבוננות באור הנרות, נבין את האור האמיתי השרוי במחיצות ית', שאין הגבולות ומחיצות כלל, וממילא נהלל להשי"ת על רוב חסדיו שמפליא עמנו בכל עת ובכל שעה.

פנינים

משולחן רבינו

הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל

- פרשת וישב תשע"ט -

לך נא ראה את שלום אחיך

וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ נָא רְאֵה אֶת שְׁלוֹם אַחִיךָ וְאֶת שְׁלוֹם הָצֹאן וְהַשְׁבֵּנִי דָבָר וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעַמְקֵי חֲבֵרוֹן וַיָּבֹא שְׁכֶמָה (ל"ז י"ד)

הנה איתא בקרא דיוסף הלך לראות את שלום אחיו, כמו שציווה אביו. והקשה בפרי מגדים (תיבת גומא וישב אות ב') היאך יעקב אבינו צווה ליוסף שילך לאחיו, והיאך באמת הלך יוסף, הרי ידעו שאחיו שונאים אותו והיה סכנת נפשות ופיקוח נפש דוחה כל התורה.

ותירץ שיעקב אבינו ציווה מכיון דלא ידע שהיה סכנה. ויוסף שידע שהיה סכנה, מכל מקום הלך לאחיו, דרצה למסור עצמו למיתה לקדש השם, להראות לעולם יקרת מצות כיבוד אב, שבדורו היו מזלזלים קצתם בכיבוד אב.

ותיקשי דברי הפרי מגדים, דהא היה ציווי בטעות, דאם יעקב אבינו היה יודע דהיה סכנה לא היה מצווה.

כגון באופן שאב ציווה לבנו להביא לו מים, והאב אינו יודע שיש הרבה גשם וקשה להבין לילך בגשם, אך אם היה מצווה שיביא לו בגשם, היה חייב הבן, אבל אנו דיינין בגונא שברירא לן שאם האב היה יודע מהגשם, לא היה מצווה, האם מבטלין אמירת האב ואם כן הבן פטור, או דילמא השתא לא הדר ביה ואם כן הבן חייב. ובפשוטו יהא פטור.

וכעין זה יש לדון לענין קושיית הגהות מיימוני וכדלקמן:

האב נעשה רשע

הנה אמרינן בגמרא בבא מציעא (ל"ב א') ויבמות (ו' א') דהיכא דאמר לו אביו לעבור על דברי תורה, סלקא דעתך דחייב לשמוע לאב, דעשה דכיבוד אב ידחה לא תעשה דשבת, קא משמע לן קרא דלא ישמע לאב, דילפינן מהא דכתיב "איש אביו ואמו תיראו ואת שבתותי תשמורו" דהכל חייבים בכבודי.

והנה פליגי קמאי אם יש חיוב כיבוד אב באביו רשע, דעת הרמב"ם (פ"ו מהל' ממרים ה"א) דאיכא חיוב, ודעת הטור (יו"ד ס"ו ס"ח) דליכא חיוב, ובשולחן ערוך (שם ס"ז) פסק המחבר כהרמב"ם, וברמ"א הביא דברי הטור דאינו חייב לכבדו אלא אם כן עשה תשובה. [ובגמרא בבא מציעא (ס"ב א') מבואר דבאביו רשע אין חיוב כיבוד, וכבר הקשו מהתם על הרמב"ם. עיין בדברי הפוסקים (בית יוסף וט"ז שם)].

מעתה לדעת הטור ורמ"א, הקשה בהגהות מיימוני (פ"ו מהל' ממרים ה"ב) וכן בחזקוני (ויקרא י"ט ג'), למה לי קרא דלא יכבד האב, הרי בלאו הכי ליכא מצות כיבוד אב, דהרי אם אין חיוב כבוד באביו רשע, אם כן השתא דמצווה לחלל שבת, נעשה האב רשע בהאי צווי.

ויש לדון ליישב בכמה אופנים:

א. תירוץ א' - בדיבור לא נעשה רשע

תירץ בהגהות מיימוני (שם), דמכאן למדנו דבדיבור לא נעשה רשע, דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, ולא מצינו עונש בדבור אלא למסית בלבד שדיבר לאחר לעבוד עבודה זרה. ומקורו מסמ"ג (עשין ק"ב).

וכתב הגרע"א (דרו"ח בבא מציעא ל' א') דתירוצו אינו מובן לי כראוי.

תירוץ ב' - מותר מחמת שהעשה דוחה

הגרע"א (בבא מציעא ל' א') תירץ דאם הדין דשרי לבן לחלל שבת משום דעשה דכיבוד אב דוחה לא תעשה דשבת, אז הותרה הרצועה לאביו לצוות לו לחלל שבת לכבודו ולא מקרי רשע בכך, דהרי אינו

מחשבה, אע"פ שצריך כפרה וסליחה.

זרק ארנקי לים

הנה איתא בגמרא בקידושין (ל"ב א') שאלו את ר' אליעזר, עד היכן כיבוד אב ואם, אמר להם כדי שיטול ארנקי ויזרקנו לים בפניו ואינו מכלימו. ולכאורה יש להוכיח מהכא לענין הנידון בתירוץ ג' הנ"ל.

א. אמאי זרק הארנקי לים

הנה כתבו תוספות (שם ד"ה רב יהודה) דלא איירי שזרק הארנקי של הן סתם, לא לצורך עצמו, דבזה אף למאן דאמר משל בן, אינו חייב לכבדו בזה דהרי בעינן שיהא לכבודו, וכמו כן אם זרק סתם לים, הא הוה ליה רשע, דעבר על בל תשחית, אלא איירי בענין שיש לאב קורת רוח בכך, דעביד למרמא אימתא על אנשי ביתו, דמבואר בגמרא שבת (ק"ה ב') דבכחאי גוונא שרי.

עוד כתבו תוספות, דמצוי איירי שנהנה בהשלכת ארנקי מכיון שזורק בחמתו, ואע"פ שבוה מבואר בגמרא (שבת שם) דהוא כעובד עובדה זרה, מכל מקום הוי שוגג. וכונתם דלא הוה רשע, דעושה בחמתו הוה שוגג.

ב. השתא אינו רשע

מעתה תיקשי על תירוץ השני הנ"ל, דממה נפשך אם נימא דאם היה יודע שאסור גם היה זורק, אם כן אכתי הוה רשע, ואם לא היה זורק, אם כן שימנענו, שמה שהאב רוצה שלא ימנענו הוא בטעות.

אלא דחזינן דלא כסברא הנ"ל, ולא מבטלינן מחמת טעות, אלא אמרינן דלא הוי רשע מכיון דאם היה יודע לא היה מצוה, ומכל מקום השתא שמצווהו יש כאן כיבוד אב.

ג. המניעה חוסר כיבוד

אך יש לדחות ב' אופנים, חדא, דפעולת המניעה לאבא כשמכלימו זה עצמו חוסר כיבוד, [ונהי דהאב היה מסכים, אבל השתא לא הסכים], משא"כ בהך דלעיל, בעינן צווי שיביא לו, ואם כן כל שהוה טעות הוה כאילו לא צווה. והיינו דהאומדנא מבטלת המעשה, אבל לא עושה מעשה.

[ועדיין יש לעיין, דהיכא דאנן סהדי שהאב רוצה כן, אולי שרי, וכמו באופן שהאב ישן ובגלל זה האב יפסיד כסף רב, בפשוטו יעירונו, ולא דמי דדמה בן נתינה ששם הבן הפסיד. וצריך עיון בזה].

ד. יצרו תוקפו

עוד יש לומר דשוגג דתוספות היינו שיצרו תקפו, [וכדאשכחן לגבי פסול עדות לענין עריות], וממילא השתא מכל מקום רוצה לעשות כן, והלכך איכא כיבוד אב ואם.

[וגם אפשר דאין אומדנא בארנקי, דנהי דאם היה יודע לא היה עושה, אבל אינו רוצה שיכלימוהו].

ה. לאפרושי מאיסורא

הנה יש לשאול עוד, דמכל מקום יש חובת לאפרושי מאיסורא על הבן, וכמו כן חובת הוכח תוכיח, ואין לומר דזה כנגד החובת כיבוד לאב, דהרי כתוצאה מהחובת כיבוד, לא שרינן לעבור על דברי תורה, והדבר צריך עיון גדול.

ויש ליישב דאם ימנענו אזי האב יקללנו או יכנו או ישנאו, וליכא חיוב לאפרושי שמחליף באיסור אחר. וצריך תלמוד.

עניני חנוכה

וכתבו הפוסקים דאם באמת יש אור בבית מהרחוב ולא יכשל, אם כן ידליק נר חנוכה, ואע"ג דנר שבת תדיר, מכל מקום פרסומי ניסא עדיף מתדיר, וכדחזינן (שבת שם) לענין נר חנוכה ויין לקידוש, נר חנוכה קודם משום פרסומי ניסא אע"ג דקידוש תדיר.

ויש לעיין אמאי מבטלינן נר חנוכה ומדליקין רק נר של שבת, הרי קיימא לן (סי' תרע"ג סע' ב') כבתה אין זקוק לה, ואפילו כשמכבה בידיים, כתב במשנה ברורה (שם שער הציון ס"ק ל"ב) דיחזור וידליק אבל בלא ברכה, דחיישינן דמכל מקום יצא בהדלקה ראשונה מכיון

יצטרך לחלל שבת ואם כן לא הוה רשע, ואין לדחות כהנ"ל דעל כרחך איירי שגם אם היה יודע האמת לא היה מבטל צויו, ואם כן הוה רשע ושוב תיקשי דלא ישמע לו גם בלא קרא.

דיש לומר דאף כשלא היה מבטל ציוויו, מכל מקום לא הוה רשע, דהרי השתא לא ידע, ודמי לאוכל חלב וסבר שהוא שומן, ובאמת היה אוכל אף אם היה חלב, דלא חשיב רשע.

אמנם לעני"ד חשיב רשע, דנהי דסבר שיבשל ביום ששי, אך בכלל הצווי שיעשה גם בשבת, וכיון דהוי בכלל הציווי, אכתי הוה רשע, דאמירתו שיעשה היום לאו דוקא.

תירוץ ה' - להאב מותר ולהבן אסור

כתב בפרדס יוסף (פרשת קדושים) ליישב קושיית הגהות מיימוני, לשיטת הרמב"ם (פ"ט הל' טומאת מת ה"ב, פ"י הל' כלאים הל' כ"ז) דספק דאורייתא מן התורה לקולא, ועביד הבן מלאכה בבין השמשות דתחילת השבת, והשתא מצווה האב לעשות מלאכה בבין השמשות דאפוקי יומא, דזה גם להרמב"ם מיתסר דממה נפשך קא עביד איסורא, [אמנם תליא בפלוגתא מהרי"ט (וי"ד ח"ב סי' א') וחיזושי הרי"ם (תשובות וי"ד סי' ט"ז), ועיין מה שכתבנו בפרשת חקת תשע"ה], ובזה אין האב רשע, דהרי לדדיה שרי ורק להבן מיתסר.

תו כתב ליישב, דאיכא עוד גווני שרק להבן מיתסר, כגון היכא דהבן קיבל שבת והאב לא. תו, היכא דסבירא ליה להאב דלא הוה חילול שבת אבל הבן סבירא ליה דהוה חילול.

אבל לכאורה יש לדחות, דבכל הני גווני כיון דלבן מיתסר אם כן האב הוה רשע, ותו הדרא קושיית הגהות מיימוני.

תירוץ ו' - ספק איסור

הנה נראה לעני"ד לדון לתרץ באופן אחר, דהנה יש לעיין באכיל ספק איסור אם חשיבא ודאי אינו עושה מעשה עמך.

והנה חזינן דבעשה ספק איסור, פסול לעדות רק מספק, דשמא אינו איסור, (וכן כתב בגליון הגרע"א בגליון לשו"ע וי"ד סי' ט"ז על הש"ך סק"י), ואם כן יש לומר דהכי נמי לענין אינו עושה מעשה עמך.

ואע"ג דיש לחלק, דהתם לענין עדות בעינן עונש מלקות ובספק ליכא ודאי מלקות, משא"כ הכא לענין עושה מעשה עמך סגי בעובר על דברי תורה, וגם בעושה ספק איסור חשיב עובר על דברי תורה.

[והלכך לענין מחלל שבת בפרהסיא דשחיטתו פסולה מן התורה, אם עשה מלאכה בין השמשות ושחט, הדין נותן דיש כאן ספק שחיטה, דהרי הוה רק ספק מחלל שבת, אבל אכתי אין ראייה לענין עושה מעשה עמך].

ואם הוה אמרינן דהוה ספק עושה מעשה עמך, אם כן באופן שהאב מצווה לעשות ספק מלאכה בשבת, הוה ספק רשע, ואכתי חייב בכבודו מספק, אבל יהא הבן אסור לעשות המלאכה, לא מיבעיא בקום ועשה, דהרי דילמא עובר על דברי תורה, אלא אף היכא דיש ספק מצוה והאב אומר שיהא בשב ואל תעשה, חייב הבן לקיים המצוה.

נמצא דמיושב קושיית הגהות מיימוני, דבעינן קרא בגוונא הנ"ל, דסלקא דעתך דהספק כיבוד ידחה הספק איסור, וקא משמע לן קרא שבכל זאת אין לשמוע לאב לעשות איסור. [אך מסברא בספק אם חייל הכיבוד לא יעשה הבן].

אבל באמת שפיר יש לומר דמי שעובר על ספק איסור חשיבא ודאי אינו עושה מעשה עמך. אע"פ שאם עבר על איסור לפי דעתו ואיגלאי דהיה בשר טלה, לעני"ד חשיבא עושה מעשה עמך, דאין כאן אלא

נר שבת ולא נר חנוכה

הנה דיינינן בגמרא שבת (כ"ג ב') בערב שבת חנוכה, שצריך להדליק גם נר שבת וגם נר חנוכה, ואין לו מעות לקנות רק נר אחד, האם ידליק נר חנוכה או נר שבת. ואמרינן דעדיף נר שבת מנר חנוכה משום שלום ביתו, והיינו שלא יכשל ויפול בדברים.

וכי תימא שידליק נר אחד לקיים שניהם, אינו כן, שהרי נר שבת צריך להשתמש לאורה אבל נר חנוכה אסור להשתמש לאורה. [וכך כתב ברשב"א (שבת כ"א ב' ד"ה הלכתא)].

דכבתה אין זקוק לה.

ואם כן תיקשי דיקנה נר אחד, וידליקנו לנר חנוכה, ואחר כך יכבנו, ויצא ידי חובת נר חנוכה דכבתה אין זקוק לה, ואחר כך ידליק נר שבת.

ויש לדון דמדליק על מנת לכבות גרע טפי וכדלקמן:

א. כבתה מבעוד יום

הנה קיימא לן דכבתה אין זקוק לה. ופליגי תרומת הדשן וט"ז מהו בהדליק בערב שבת לאחר פלג המנחה, וכבתה לפני כניסת השבת, דהוה לפני זמן החיוב, דעת התרומת הדשן (סי' ק"ב) דמכיון דהדלקה עושה מצוה, אפילו אם כבתה בערב שבת קודם קבלת שבת שעדיין הוא מבעוד יום, אינו זקוק לה. והטעם כיון שבערב שבת מחוייב להדליק קודם שקיעה, וגם כבר בירך עליה להדליק נר של חנוכה, כבר הותחלה המצוה בהכשר. וכך פסק בשולחן ערוך (סי' תרע"ג סעי' ב'). אמנם דעת הטי"ז (הובא במשנה ברורה שם ס"ק כ"ו) דבהא לא אמרינן כבתה אין זקוק לה. [נכתב במשנה ברורה (שם ס"ק כ"ז) דראוי להחמיר בכל כבתה, ובפרט אם כבתה כבר בערב שבת].

מעתה קושיא הנייל היינו דוקא לדעת תרומת הדשן שאמרינן דגם בכהאי גוונא כבתה אין זקוק לה.

ב. מדליק על מנת לכבות גרע

יש לתרץ דאם מדליק על מנת לכבות, דמי להיכא שמדליק ואין בשמן לידלק חצי שעה, דנהי דכבתה אין זקוק לה, אבל בעינן שמן שיכול לידלק לחצי שעה. וכן דמי למניח השמן ברוח מצויה שתכבנו שלא יצא ידי חובה. והא דאמרינן דאף בכיבה בידים אינו מברך, איירי שנמלך אחר כך לכבות.

ולפי זה יתחדש דמי שמדליק במקום שידעינן שיבואו אנשים ויכבו, הוה ליה כמדליק שמן לפחות מחצי שעה.

אך אכתי תיקשי, דבשמן פחות מחצי שעה, נהי דמדליק שנית, אך בלא ברכה, (כמבואר בביאור הלכה סי' תרע"ב סעי' ב' ד"ה כזה, ובמשנה ברורה סי' תרע"ה סק"ח), חזינן דהוה ספק שמא יצא ידי חובתו גם בשמן פחות מכשיעור, ואם כן הכי נמי בנידון דידן נימא שיעשה כהני"ל שכך עכ"פ יהא לו ספק נר חנוכה. ולומר דעל מנת לכבות גרע משמן בכמות קטנה, צריך ראייה.

[וכי תימא דשאני הכא הוי קודם שתחשך, אך הא במשנה ברורה (שער הציון סי' תרע"ג ס"ק ל"ב) כתב דכבתה לאחר פלג המנחה והיה חצי שעה, ידליק בלא ברכה, ואם כן למאן דאמר דלא בעינן חצי שעה, אפילו בהיה משהו קודם שתחשך. וצריך עיון].

ג. מדורה

איתא בגמרא (כ"ג ב') דקערה שיש בה כמה פתילות לא יצא דהוה כמדורה.

ותיקשי הרי כשהדליק הפתילה הראשונה כבר יצא ידי חובתו ברגע הראשון לפני שהדליק פתילה השניה, דכבתה אין זקוק לה. [ואו להסוברים דאין שיעור לנר חנוכה].

אמנם להאמור יש ליישב דמכיון דדעתו להמשיך להדליק שאר הפתילות ולעשותו כמדורה, והרי מדורה לא חשיב נר, אם כן הוה כמדליק על מנת לכבות, ולהאמור זה דמי למדליק שמו פחות מחצי שעה ולא יצא ידי חובתו.

ואולי יש לבאר דינא דמדורה באופן אחר, דנימא דכיון דדעתו למיעבד מדורה, אם כן כבר בהדלקת הפתילה הראשונה חשיב מדורה, וצריך עיון.

שוב ראיתי קושיא דא בברכת שמעון על המועדים (הערות להל' חנוכה בסי' תרע"ג סעי' ב') ותיירץ דמדליק על מנת לכבות הוי כמדליק ברוח מצויה, ותיירץ בזה נמי הך דמדורה.

ד. הדליק על מנת להגביה

לפי זה אם הדליק למטה מעשרים אמה ובשעת ההדלקה חשב להגביה אחר כך למעלה מעשרים, לא מהני הדלקתו.

ויש לעיין אם בשעת ההדלקה חשב להגביה אחר כך למעלה מעשרים, וגם להוריד בחזרה, האם שפיר דמי, דנימא דסגי שבסך הכל היה חצי שעה אף שאינו רצוף.

וכעין זה יש לדון בהדליק על מנת לעשות מדורה ואחר כך להסיר האחרות וכבר לא יהא מדורה.

ולכאורה לא בעי רצוף, דהרי חזינן למאן דאמר כבתה זקוק לה, דחוזר ומדליק והרי אינו רצוף.

אבל באמת יש לומר לא כך, דיש חסרון בהדלקה עושה מצוה כלפי ההדלקה השניה.

נאסר השמן בהנאה

הנה יש לדון ליישב קושיין באופן אחר, דכיון שמניח שמן לחצי שעה אחרי זמן ההדלקה, השתא שכיבה הנר, השמן נשאר אסור בהנאה, וכמו בכל גוונא שנכבה הנר באמצע הזמן, השמן אסור בהנאה, ואם כן אחר כך לא יוכל להדליק ממנו נר שבת.

א. יעשה תנאי

וכי תימא שיתנה שמקצה השמן רק כל זמן שידלק ולא אחר כך, צריך עיון אם מהני תנאי.

ב. תחילה נר שבת

אך עדיין יש לשאול, שיעשה הפוך, שידליק נר של שבת, ויכוין שהרגע האחרון יהא לחנוכה, [והרי שמן שנשאר מנר שבת לא נאסר בהנאה], להסוברים דלא בעי שיעור לנרות חנוכה, וכן קיימא לן נביאור הלכה סי' תרע"ב סעי' ב' ד"ה כזה, משנה ברורה סי' תרע"ה סק"ח) דביש לו שמן פחות מחצי שעה ידליק בלא ברכה.

ואולי נימא דכיון דהדלקה עושה מצוה, לא שייך להדליק שהמצוה תחול אחר כך.

אך אינו מוכרח, והרי מדליקין לאחר פלג המנחה אע"פ שהמצוה רק אחר כך, והרי קודם שכן איכא דסברי דמותר בהנאה.

ואולי דחיישינן שיהנה ממנו עד שיכבה. אך יתנה שאם יהנה שלא תתקיים המצוה.

ג. רגע הראשון לחנוכה

אכתי תיקשי שידליק לנר חנוכה ויכוין שמכוין לצאת רק ברגע הראשון של זמן חנוכה להסוברים דאין צריך שיעור, ואחר כך שיחול נר שבת.

ואולי גם בנר שבת הלקה עושה מצוה, אבל באמת שיכוין שיחולו שניהם גם נר שבת וגם נר חנוכה, אבל נר חנוכה שיחול רק לרגע אחד. אלא דיש לחוש, דברגע זה יהנה מנר חנוכה.

ד. האם חשיב נר שבת

עוד יש לומר דמכל מקום כיון שהנר אסור בהנאה בתחילת כניסת השבת, מפאת הנר חנוכה, לא מקרי נר של שבת, והוה ליה כחל הנר של שבת רק לאחר זמן וחסר בהדלקה.

והנה אם יורוק חץ בערב שבת שילדיק הנר בשבת יצא ידי חובה אע"פ שבתחילת השבת לא היה נר, ואם כן נימא גם בהדליק נר שאסור בהנאה בתחילת השבת, שפיר דמי, אלא אם כן נחלק ונאמר דחלוק כשאין נר בכלל מאשר יש ומיתסר.

אך מכל מקום תיקשי דכיון דיש אור בבית אף שלא מכח נר שבת שוב בטל טעמא דשלוש בית והדרין דפרסומא ניסא עדיף.

קמא קמא בטיל

אמרינן דנס חנוכה שטימאו כל השמנים ולא מצאו רק פך אחד, והדליקו ממנו שמונה ימים על פי נס.

והנה הקשה בספר הקובץ על הרמב"ם, דהרי יכלו לקחת השמנים הטמאים ולשפוך לתוך פך שמן הטהור טיפה אחרי טיפה, ואז תתבטל הטיפה הטמאה ברוב, דנאמר קמא קמא בטיל.

א. ביטל ברוב רק מסלק האיסור

לכאורה יש ליישב, דהנה כתב בתשובות עונג יום טוב (סי' ד') דאם נתערב חוט של ציצית שלא נטוה לשמה ברוב חוטים שנעשו לשמה, לא יתכשר החוט מדין ביטול ברוב, דביטול ברוב רק מסלק את האיסור, אבל לא נותן למיעוט דינים שלא היו לו. ואם כן השמן הטמא הרי פסול למנורה ואם כן לא יוכל לקבל הכשר על יד ביטול

ברוב.

אבל לאחר העיון נראה דלא דמי לדברי העונג יום טוב, דבשלמא התם החוט הרי לא נטוה לשמה, והיאך יעשה טווי לשמה, אבל כאן נהי דהשמן פסול, סיבת הפסול היא הטומאה ולא שאינו שמן בכלל, והטומאה תלך מכח הביטול ברוב, ואם כן יהא ראוי למנורה. ואם כן הדרא קושיא לדוכתיה.

ב. אין מבטלין איסור לכתחילה

יש לומר דהנה קיימא לן (ביצה ד' ב') דאין מבטלין איסור לכתחילה, וזה מדרבנן, ולא רצו לקבל שמן למנורה על ידי איסור דרבנן, ולכן נעשה הנס.

ג. הטיפה יטמא שמן הטהור

לכאורה יש ליישב בפשיטות שברגע שהטיפה הטמאה נוגעת בשמן הטהור והיא עדיין ניכרת, היא מטמאה את כולו, ואין מה שיבטל הטיפה שהכל טמא.

אך אין התירוץ נכון, כי מבואר בתוספות בפסחים בריש סוגיא דרבי חנינא סגן הכהנים (י"ד א' ד"ה דאיכא) דמשקה טמאה מהתורה מטמא אחרים רק ברביעית, אבל מדרבנן מטמא אחרים בכל שהוא, ואם כן מן התורה אפשר לבטל ברוב, שהטיפה אינו יכול לטמא השמן הטהור מכיון שאין בהטיפה רביעית.

אבל בכל זאת התירוץ נכון, דמדרבנן אי אפשר לבטל כי מדרבנן מטמא אחרים בכל שהוא.

ד. קמא קמא בטיל רק בדרבנן

עוד יש ליישב, דרוב הפוסקים אומרים שדין קמא קמא בטיל נאמר רק באיסורי דרבנן, אבל באיסורים דאורייתא אמרינן חוזר וניעור, והכא הנידון בדאורייתא, שהשמן פסול מן התורה, ואם כן חוזר וניעור, וכמבואר כל זה בורה דעה (ס"י צ"ט ס"ו).

[הנה בתשובות בית שער (ח"א) האריך בקושיא זו עיין שם. וכך הקשה בברכת שמעון].

הבן או השכן

עובדא הוה באחד שהיה לו נרות לו ולבנו, והדליק לעצמו, ולפני שהדליק הבן, בא השכן ואומר שאין לו, האם השכן קודם לבנו:

א. צדדי הספק

צדדי הספק, מי אמרינן שהשכן קודם להבן, מכיון שהשכן עדיין לא הדליק כלום, נמצא שעדיין לא קיים עיקר הדין, משא"כ הבן אינו מדלק רק מחמת ההידור דנר לכל אחד מבני הבית, והרי לענין הידור דמוסיף והולך אמרינן (משנה ברורה ס"י תרע"א סק"י) דיוותר על ההידור ויתן לחבירו.

או דילמא נימא שלא יתן להשכן אלא הבן קודם, דהרי כיון דבשעת ההדלקה לא התכוין להוציא את הבן, אם כן עכשיו חייב הבן מדינא. [ואם הבן קטן שהגיע לחינוך נמי יש לומר דיתן להבן].

ב. דברי הגרע"א

הנה כתב הגרע"א כהצד השני, דהנה בהא דשרינן להדליק מנר לנר, כתב ברמ"א (ס"י תרע"ד ס"א) דהיינו דוקא מנר עיקר לנר עיקר, אבל לא מעיקר למהדרין. וכתב במגן אברהם (שם סק"א) דמהדרין הכא איירי בנרות של בני ביתו.

ותמה הגרע"א (תניינא ס"י י"ג) הא כיון דבני הבית מדליקין בעצמם, חוזר עליהם חיוב מדינא, וכדחזינן דבני בית מברכין, אע"ג דעל הידור, כגון כשהדליק וסבר שגמר וטעה במספר הימים, נחלקו הפוסקים אם מברך. והביא הגרע"א שכך כתב במגן אברהם (ס"י תרע"ז סק"ט) שכל שמדליק בעצמו חייב כבר מעיקר הדין.

ג. יכבה ויחזור וידליק

אלא יש לדון שיכבה ויחזור וידליק ויכוין השתא גם בשביל בנו,

והנר של בנו יתן לשכן.

אך יש לעיין דאם כן נימא שהאב יכבה הנר שהדליק, ויתן השמן לשכן, דאיהו יצא דהרי כבתה אין זקוק לה, אלא דנימא דלא מורינן ליה למיעבד הכי [היינו לכבות הנר], ואם כן נימא הכי גם כשידליק שנית לעצמו ולבנו.

ויש לחלק דזה עדיפא, כיון שחוזר ומדליק לעצמו, וכן היה נראה. וכל זה לדעת הגרע"א דכיון שהבן נתכוין להדליק בעצמו, לא יצא מדינא.

ד. יחזור ויברך שנית

העירוני דיש לדון בזה לענין החיוב ברכה, דהנה אם מדליק בפעם אחת גם לעצמו וגם לבנו, חיוב הברכה קאי אתרווייהו, והנה הברכה הראשונה היתה רק לעצמו, וכשמדליק בשניה מדליק גם עבור הבן, ואם כן יצטרך לחזור ולברך.

ה. כעין זה לענין נרות שבת

הנה יש לעיין בכעין זה, בהדליק נרות של שבת ולא קיבל שבת, ונכבו הנרות, דצריך לחזור ולהדליק, [דבנר שבת לא אמרינן כבתה אין זקוק לה], האם חוזר ומברך, מי נימא דאינו חוזר ומברך דהרי כבר בירך, או דילמא נימא דעכשיו חוזר ומברך, דאזא מצוותו.

[והנה חזינן דהט"ז (ס"י תרע"ג ס"ק ט') פליג על התרומת הדשן (ס"י ק"ב) וסבירא ליה דבכבה מבעוד יום כבתה זקוק לה, וכתב דלא יברך, ומשמע דהיינו רק משום דחייש לתרומת הדשן, הא בלא זה יברך, ואם כן בנר שבת יברך. אמנם למאן דאמר כבתה זקוק לה דצריך לחזור ולהדליק, לכאורה לא משמע שיברך. (א"י, החילוק, דבדינא דהט"ז הוה לפני זמן החיוב, ואם כן בכבה חייב לברך, וכן הוא לענין נרות שבת, משא"כ במדליק בלילה וכתבה, אע"פ דזקוק לה, מכל מקום כבר היה ברכה בזמן החיוב)].

ואם נימא דאינו חוזר ומברך, יש לעיין בהדליק נר שבת ולאחר מכן באו אורחים שאין להם נרות ואיהו גם כן אין לו נרות, מי נימא דאם מכבה ומשתתפים בפריטי וחוזר ומדליק, דהשתא יתחייב לברך בשנית עבורם. וכן היה נראה פשוט.

[ואם נימא דחוזר ומברך בנר שבת, היאך נאמר לו שיכבה וידליק ועושה ברכתו הראשונה לבטלה. ואולי דמי לנשאל על תרומה, או היכא דהוי קדושין בטעות, דהברכה על ההפרשת תרומה או על הקידושין לא חשיב ברכה לבטלה].

מסופק מה אמר לאחר על הניסים

עובדא הוה בשמונה עשרה בחנוכה, ואמר על הניסים, ואחר שגמר לומר "לשמך הגדול" בסוף על הניסים, המשיך ומסופק אם אמר "ועל כולם", או שהתחיל "וכל החיים" ודילג על "ועל כולם".

וסיבת ספיקו מחמת שבסידור המודפס לפניו, לאחר על הניסים יכולים לקרוא בשוה מכאן או מכאן.

והנה הנידון אם "ועל כולם" מעכב או לא. דהיינו דב"ועל כולם" אמרינן ששמו יתברך יתברך ויתרומם, ובשאר הברכה מזכיר רק הודאה והלל.

והנה לא ידענא, ואם הוא ספק, יחזור ויתנה בנדבה. אך יש לו גם ספק אולי אמר "ועל כולם", ואם כן הוה ספק ספיקא לקולא.

והנה בספר ברכת הבית כתב דגם בספק ספיקא לקולא מתנה בנדבה, אך מדברי הפרי מגדים (סוף ס"י קי"ד במש"י ס"ק י"ג) יש למילף דאינו כן, דהרי כתב דבמסופק אם התפלל, דחוזר ומתפלל ומתנה בנדבה, ובפעם הב' מסופק אם הזכיר גשם, יש לפוטרו מלהתפלל נדבה, מפאת ספק ספיקא, שמא התפלל מקודם ושמא הזכיר גשם. [אמנם עיין שם שדחה דהתם ליכא ספק ספיקא מכיון דהוה כנגד חזקה].

ומכל מקום מאי דמספקא לן לא משוי ספיקא. והדבר צריך תלמוד.

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

נא לתרום להדפסת הגליון
המערכת סוקולוב 17 א' דירה 7
בני ברק
ט"ו 035703949
L5703949@gmail.com

שלמים מציון

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשיות וישב מקץ

אוכלים אבר מן החי

"יוסף בן שבע עשרה שנה היה רועה את אחיו בצאן וגו', ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם". (פרק ל"ז פסוק ב').

שלישראל זה מותר באכילה, בכל זאת לכן נח הבשר אסור באכילה, שכל זמן שלא יצאה נפשה לא חל בה היתר נחירה, והבשר מוגדר עדיין כאבר מן החי שאסור לאוכלו, ולכן טען שהאחים אוכלים אבר מן החי.

בן נח ששחט בהמה והיא מפרכסת

אמנם לכאורה דבריו תמוהים, שכל המחלוקת בגמרא הוא דווקא באופן שישראל שוחט את הבהמה, ובן נח רוצה לאכול מהבשר בזמן שהבהמה עדיין מפרכסת, ובה המחלוקת אם כיון שלישראל חל מכח השחיטה התר אכילה, ממילא גם בן נח נכלל בהתר הזה, או לא.

אבל אם בן נח שוחט את הבהמה אין בזה מחלוקת, אלא לכולי עלמא הבשר אסור באכילה, משום שכאשר בן נח שוחט השחיטה אינה עושה שום חלות התר בבהמה, ואם כן אין שום משמעות לשחיטה שלו שמחמתה הבשר יותר באכילה. שכל דיני היתר שחיטה התחדש רק בדיני ישראל, ועל כן ישראל ששוחט בהמה יש משמעות לשחיטה שלו שהיא מחילה חלות היתר בבהמה, ומכח זה שייך לדון ולומר שאם אצל ישראל רק היתר בבשר מכח השחיטה הזו, גם כלפי בן נח יחול ההיתר הזה. אבל בדיני בן נח אין שום משמעות לשחיטה, אלא ההיתר לאכילת הבשר הוא נחירה, והשחיטה הוא רק אמצעי להגיע אל הנחירה. ועל כן כאשר השוחט הוא בן נח, ששוחט בשר כדי לאוכלו, אין שום סיבה ושום סברא לומר שהשחיטה תחיל חלות היתר בבשר, שהשחיטה אצלו היא רק בגדר נחירה, ואם למעשה הבהמה מתה ואין בה שום חיות הבשר מותר באכילה, ואם עדיין יש חיות בבהמה, שהיא מפרכסת הרי היא עדיין בגדר אבר מן החי ואסור לאכול את הבשר.

ולכאורה לפי זה המחלוקת בגמרא בחולין אם ישראל ששחט בהמה והבהמה עדיין מפרכסת אם היא מותרת לבני נח או לא, אינה שייכת לנידון של האחים ויוסף. שהרי כאן האחים בעצמם שחטו את הבהמה, ואם כן ממה נפשך אם לפני מתן תורה היה לישראל דין ישראל ולא דין בן נח, אם כן האחים ויוסף היו ישראלים, לשיטת שניהם צריך להיות שהבשר מותר באכילה, שאצל ישראל העיקר תלוי בשחיטה ולא ביציאת הנפש ומותר לאכול את הבשר מיד לאחר השחיטה אפילו שהבהמה עדיין מפרכסת. ולא שייך שיהיה בנידון זה שום ויכוח בין יוסף לאחים, אלא הדין צריך להיות מוסכם לפי כולם שהבשר מותר באכילה. ואין זה שייך לנידון בגמרא בחולין, שבגמרא בחולין מדובר שישראל שחט את הבהמה ובן נח רוצה לאוכלה מיד לאחר השחיטה, כשהבהמה עדיין מפרכסת, אבל כאן אצל יוסף והאחים מדובר שישראל שחט את הבהמה וישראל רוצה לאוכלו (שהאחים ויוסף יש להם דין ישראל), וכלפי ישראל הדין הוא ברור לכולי עלמא שמיד לאחר השחיטה הבהמה מותרת באכילה, אפילו שהיא עדיין מפרכסת. ואין שום סברא שיוסף יטעה ויחשוך אותם לאוכלים אבר מן החי, שגם יוסף יודע שבדיני ישראל הבהמה ניתרת מיד בשחיטה, ואפילו שהיא מפרכסת הבשר הותר באכילה.

ואם לפני מתן תורה לא היה לישראל דין ישראל, אם כן כולם נחשבו כבני נח, בין יוסף ובין האחים, ואצל בן נח ששוחט בהמה לכולי עלמא השחיטה לא יוצרת אצלו שם חלות התר בבהמה, שאצלו הכל תלוי ביציאת הנפש ובמיתת הבהמה. וממילא כשהאחים שוחטים את הבהמה, השחיטה לא מחילה חלות היתר בבשר עד שתצא נפשה של הבהמה, ואם הבהמה עדיין מפרכסת הרי היא אסורה באכילה. ומעתה לא יתכן לומר שהאחים אכלו את בשר לאחר שחיטה כשהבהמה עדיין מפרכסת, שבדיני בן נח לא חל שום היתר בבהמה עד שתצא נפשה, ודבר זה הוא דין ברור לכולי עלמא ולא שייך לומר שהיה ויכוח בזה בין יוסף לאחים, שהאחים

ופרש"י, "את דבתם רעה, כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה היה מגיד לאביו, שהיו אוכלין אבר מן החי, ומזלזלין בבני השפחות לקרותן עבדים, וחשודים על העריות וכו'".

בראשונים הקשו איך יתכן שהאחים היו אוכלים אבר מן החי, הרי האחים היו שבטי קה ובוודאי שלא עברו על איסור מפורש שאסור אפילו לבני נח, ואבר מן החי הוא בכלל שבעה מצוות בני נח כמבואר בגמרא בסנהדרין (דף נ"ו א'). ומצד שני אם יוסף סיפר על אחיו שהם אוכלים אבר מן החי, בוודאי שהמעשה הוא אמת, שהוא בעצמו ראה אותם לוקחים אבר מן החי ואוכלים אותו. ואם כן יש להתפלא מה באמת היה הוויכוח בין יוסף לאחים, הרי אם האחים אכלו את הבשר הזה שיוסף חשב שהוא אבר מן החי, בהכרח שהם חשבו שבבשר הזה אין איסור אבר מן החי, ויוסף שסיפר עליהם שאכלו אבר מן החי סבר שכן יש בבשר הזה איסור אבר מן החי. ומעתה יש לברר איזה בשר אכלו, שעל כך יוסף והאחים דנו אם יש בזה אבר מן החי או לא.

ובספר "עמר נקא" לרבנו עובדיה מברטנורה על התורה, כתב לבאר "ואם יקשה המקשה, היאך יכול להיות שבני יעקב יהיו עושים עבירות כאלה, להיות חשודין לאכול אבר מן החי, גם להיות חשודין על העריות, או איך היה יוסף מוציא דבת שקר עליהם.

נוכל לומר תחלה על דבר אבר מן החי, שראה יוסף שהיו אוכלין מן הבשר אחר שחיטה קודם שתצא נפשה, והוא היה סובר דלכן נח במיתה תליא מילתא שהוא אסור, ועל כן היה אומר שהיו אוכלין אבר מן החי. והם היו סוברים דליכא מידי דלישראל שרי ולב"נ יהיה אסור, ובזה איכא פלוגתא דאמוראי פרק השוחט. ובדבר העריות טעה בהא דוישכב את בלהה, וסבר דוישכב עמה ממש, ולא היה אלא בולל יצועיו כדאיתא בשבת".

מבואר בדבריו שהסיפור במה שהאחים אכלו אבר מן החי, היה שהאחים אכלו אבר מבהמה שנשחטה אלא שעדיין לא יצאה נפשה שהיתה מפרכסת, ונחלקו יוסף והאחים במחלוקת שנחלקו בה האמוראים בגמרא בחולין (דף ל"ג א') אם יש לזה דין אבר מן החי או לא.

ויסוד הדברים הוא, שלגבי ישראל התר אכילת בהמה תלוי בשחיטה, וברגע שבהמה נשחטה מיד פקע ממנה איסור אבר מן החי, והרי היא מותרת באכילה. ואפילו אם עדיין לא יצאה נשמתה של הבהמה שהיא מפרכסת, הבשר מותר באכילה. אבל בבן נח ההתר של הבהמה באכילה, אינו תלוי בשחיטה אלא בנחירה, וממילא כל זמן שעדיין יש בבהמה חיות שלא יצאה נפשה, הבשר מוגדר כאבר מן החי ואסור באכילה. ולכן אפילו אם הבהמה כבר שחוטה, אם עדיין לא יצאה נפשה, יש בה איסור של אבר מן החי.

ובגמרא נחלקו האמוראים באופן שישראל שוחט בהמה לעצמו, שבזה השחיטה מיד מתירה את הבשר באכילה, האם שחיתתו מתירה את הבשר באכילה רק לגבי ישראל, אבל לגבי בן נח עדיין הבשר אסור באכילה כל זמן שלא יצאה נפשה. או שאנו אומרים "דליכא מיד דלישראל שרי ולעובד כוכבים אסור", ואם לישראל הבשר הזה כבר הותר באכילה ואינו מוגדר כאבר מן החי, חייב להיות שגם לגבי בן נח הבשר מותר באכילה, ואפילו שעדיין הבהמה מפרכסת יש לבשר הזה דין בשר שחוטה ואין בו איסור אבר מן החי.

ומעתה מפרש הרע"ב שבדבר זה נחלקו יוסף והאחים, האחים אכלו מבשר שנשחט אלא שעדיין לא יצאה נפשה של הבהמה, וסברו כיון שלישראל זה מותר באכילה ממילא גם לכן נח הוא מותר באכילה, ועל זה נאמר הכלל "דליכא מיד דלישראל שרי ולעובד כוכבים אסור", ועל כן אין בו דין אבר מן החי, ולכתחילה מותר לאוכלו. אבל יוסף סבר שאע"פ

לא טעו בדין מפורש לאיסור.

ומעתה דברי הרע"ב שתלה את הוויכוח בין יוסף והאחים אם הבשר מוגדר כאבר מן החי או לא, במחלוקת שבגמרא בחולין תמוה מאוד, דלכאורה סוגית הגמרא הזו אינה דומה לגידון של יוסף והאחים, ובה לכלול עלמא היה צריך להיות או שהבשר מותר באכילה (אם יש להם דין ישראל), או שהבשר אסור באכילה (אם אין להם דין ישראל), ולא שייך שיהיה בזה שום גידון וויכוח בין האחים ויוסף.

נחלקו אם יש לישראל דין ישראל לפני מתן תורה

ונראה לומר, שבאמת המעשה שיוסף סיפר על האחים שאכלו אבר מן החי היה כדברי הרע"ב, שאכלו בשר מבהמה שנשחטה אלא שלא יצאה נפשה, שהיתה עדיין מפרכסת. שלגבי ישראל היא מותרת באכילה כיון שנשחטה, ולגבי בן נח כיון שעדיין לא מתה היא אסורה באכילה. והמחלוקת בין יוסף והאחים לא היה בעצם הדין אם השחיטה מתירה את הבשר כשהבהמה עדיין מפרכסת, שעצם הדין בזה הוא ברור לכולי עלמא, וגם ליוסף והאחים היה הדין מוכרע בזה (שכלפי ישראל הבשר מותר באכילה מיד לאחר השחיטה, אפילו שהבהמה עדיין מפרכסת. וכלפי בן נח הבשר מותר רק לאחר שתצא נפשה, וכל זמן שעדיין יש חיות לבהמה יש איסור אכילה על הבשר שהרי זה בגדר אבר מן החי. וישראל ששחט והבהמה מפרכסת, זה מחלוקת בגמרא בחולין אם הבשר מותר באכילה גם לבן נח. וכלפי האחים ויוסף אם היה להם דין ישראל הבשר מותר באכילה, ואם היה להם דין בן נח הבשר אסור עד שתצא נפשה). אלא שהגידון בין יוסף והאחים, היה בדין אחר, האם לפני מתן תורה היה לכלל ישראל דין ישראל, או לא. וזהו גידון שכבר דנו בו גדולי האחרונים. וי"ל שהאחים סברו שיש להם דין ישראל, וממילא מיד לאחר השחיטה מותר להם לאכול את הבשר, ואינם צריכים להמתין עד שתצא נפשה. ואילו יוסף נחלק עליהם וסבר שלפני מתן תורה אין לכלל ישראל דין ישראל, וממילא בעצמותם הם עדיין בני נח, ובן נח אסור לו לאכול מבהמה מפרכסת, שאצלו כל זמן שעדיין לא יצאה נפשה, נחשב עדיין הבשר לאבר מן החי ואסור באכילה. ולשיטתו כשהאחים אוכלים את הבשר מיד לאחר השחיטה, הרי זה בגדר אכילת אבר מן החי, שכיון שיש להם דין בן נח ממילא אין היתר לאכול בשר מבהמה שעדיין מפרכסת. אבל האחים סברו בפשיטות שיש להם דין ישראל, וממילא כשהם שוחטים את הבהמה, יש לזה דין שחיטת ישראל, והבהמה מותרת מיד באכילה, והם שיישראלים הם מותר להם לאכול מיד את הבשר באכילה. ובאמת הוויכוח בין יוסף והאחים לא שייך כלל לגידון שבגמרא בחולין, ובין יוסף ובין האחים יכולים לסבור את שתי הצדדים שבגמרא, אלא הגידון ביניהם הוא בדין אחר, האם הם בגדר ישראל ואז לכולי עלמא הבשר מותר באכילה מיד לאחר השחיטה, או שהם בגדר בני נח ואז לכולי

עלמא הבשר נותר באכילה רק לאחר מיתת הבהמה וכל זמן שהיא מפרכסת הרי היא עדיין בגדר אבר מן החי ואסור באכילה.

אבר מן החי בישראל לפני שנצטוו על השחיטה

אולם באמת גם מחלוקת זה הוא תמוה. שהרי באותה שעה עדיין לא נצטוו על השחיטה, ואם כן אפילו אם נסבור כדעת האחים שיש להם דין ישראל, עדיין אינם מצווים במצוות שחיטה. וגם אם שחטו את הבשר שאכלו, זה היה מדין שקיימו האבות את התורה עד שלא נצטוו, שהשחיטה היתה מדין אינו מצווה ועושה. ואילו באיסור אבר מן החי היו האחים מצווים בו מדין שבעה מצוות בו בני נח, והציווי בזה היה בגדר ציווי חיובי שמחוייבים לשמור ולקיים את כל שבעה מצוות בני נח.

ומעתה כלפי איסור אבר מן החי שנצטוו בו מדין בני נח, נאמר להם שאסור לאכול מהבשר עד שהבהמה תמות, שכל זמן שעדיין לא יצאה נפשה של הבהמה עדיין הבשר מוגדר כבשר מן החי ואסור באכילה. וההתיר לאכול מהבשר מיד לאחר שחיטה, נאמר לכלל ישראל במצוות שחיטה, אבל עתה כל זמן שעדיין לא נצטוו במצוות שחיטה, הרי אפילו אם יש בהם דין ישראל (אפילו קודם למתן תורה) בכל זאת גדר קיום מצוות שחיטה הוא רק בגדר אינו מצווה ועושה, שאין להם חיוב לקיימו. וממילא כאשר יש סתירה בין דיני ישראל לדיני בני נח, בוודאי שהחיוב הוא לקיים את הדין כפי דיני בני נח, שבדיני נח הם מצווים ומחוייבים בהם, ואילו בדיני ישראל עדיין לא נצטוו בהם. ולכן לגבי בהמה שנשחטה ועדיין לא יצאה נפשה, והיא מפרכסת, כיון שהאחים נצטוו בדיני בן נח, ואילו בדיני ישראל עדיין לא נצטוו, אם כן החיוב שלהם לנהוג בבשר כדיני בני נח. שהרי דיני ישראל סותרים בזה לדיני בני נח, שבדיני בני נח צריך להחמיר ולהחשיב את הבשר כבשר מן החי, ואילו בדיני ישראל הבשר הוא בשר שחטה ומותר באכילה, ומאחר שעדיין דיני ישראל לא חלו על האחים שהרי הם קודם מתן תורה ולא נצטוו במצוות התורה, בוודאי שהחיוב שלהם לנהוג בבשר כדיני בן נח ולאסור באכילה עד שתצא נפשה של הבהמה. ומה שהחמירו על עצמם וקיימו את מצוות התורה, אין זה מתיר להם לעבור על איסור של בן נח.

ולכן לא יתכן לומר שהאחים סברו שיש להם דין ישראל (אפילו לפני מתן תורה), ועל כן כששחטו בהמה הבשר מותר באכילה מיד לאחר השחיטה אפילו שהבהמה עדיין מפרכסת, מאחר שכל זמן שעדיין לא ניתנה התורה ולא נצטוו במצוות התורה לא יתכן לעבור על מצוות מפורשות שנאמרו במצוות בני נח. וכיון שבמצוות בני נח הבשר אסור באכילה, הרי הם מחוייבים לשמור על מצוות בני נח, ולא לעבור עליהם בשום אופן. ומה שהחמירו על עצמם ושחטו את הבהמות כדיני ישראל, אין זה סיבה להתיר להם לעבור על איסור אבר מן החי שנאמר בבן נח לפי גדר דיני אבר מן החי בבן נח.

***

פרשת מקץ

מרכבת המשנה

"וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו ויקראו לפניו אברך ונתון אותו על כל ארץ מצרים". (פרק מ"א פסוק מ"ג).

בזה שאסור להשתמש בבהמה, ורכיבה על בהמה מוגדרת כהשתמשות בבהמה, ואסור. ובבית יוסף בהלכות יום טוב (סימן תצ"ה סעיף ג') כתב שבכל בו הביא שתי דעות לגבי שביתת בהמה ומחמר ביום טוב, שיש אוסרים ויש מתירים. ובבית יוסף תמה מהו טעמו של המתיר, הרי כיון שיום טוב הוקש לשבת צריך להיות שכל מה שאסור בשבת, אסור ביום טוב, חוץ מכמה דברים שנזכרו בתלמוד שבזה שונה יום טוב משבת. אבל כל שאר הדברים שלא הוזכר בהם חילוק, צריך להיות דדין יום טוב הוא כדין שבת, וממילא כיון שבשבת שביתת בהמתו ומחמר אסור משום "לא תעשה כל מלאכה", צריך להיות שגם ביום טוב יהיה אסור מטעם זה. ומטעם זה נוקט הבית יוסף למעשה ששביתת בהמתו אסורה ביום טוב מדאורייתא, וכתב שהפוסקים סתמו את דבריהם ואמרו שיום טוב שווה לשבת חוץ מהוצאה והבערה וכו', ולא הוציאו את שביתת בהמה ומחמר מתוך הכלל, ומשמע שלגבי זה שווה י"ט לשבת, והרי זה אסור בשניהם. וברמ"א בהלכות שבת (סימן רמ"ו סעיף ג'), נוקט כדעות המתירים, שכל איסור שביתת בהמתו נאמרה רק בשבת, וביום טוב אין אדם מצווה על שביתת בהמתו. אבל במגן אברהם (סקי"ב) מביא שבמהרש"ל חולק על הרמ"א וסובר שגם ביום טוב יש איסור שביתת בהמתו, והביא את דברי הבית יוסף, ונוקט שלמעשה יש להחמיר בזה. ובמשנה ברורה (סקי"ט), מביא שגם בביאור הגר"א כתב שהעיקר כדעת מהרש"ל, ואיסור שביתת בהמתו ביום טוב, אסור מדאורייתא כמו בשבת.

ומעתה לפי השיטות שגם ביום טוב נאמר דין איסור שביתת בהמתו קשה,

ופרש"י, "במרכבת המשנה, השניה למרכבתו, המהלכת אצל שלו". מבואר ברש"י שהפירוש "מרכבת המשנה" הוא, שהיא המרכבה השניה שהולכת יחד עם מרכבתו של פרעה, שמרכבת המלך היא המרכבה החשובה ביותר, והמרכבה השניה שהולכת יחד עימה היא המרכבה החשובה ביותר במדינה לאחר המלך בעצמו. וממילא כשהולכו את יוסף במרכבה הזו, זה היה סימן לכולם על גדלותו של יוסף שהמלך העלהו לגדולה יותר מכולם, עד כדי כך שהוא האיש שעומד בדרגה ראשונה שישנה תחת המלך.

בראש השנה יצא יוסף מבית האסורים

ובספר "חידושי מהרי"ל דיסקין" על התורה, כתב עוד ביאור על ענין "מרכבת המשנה" שהתורה מדגישה שיוסף רכב עליה.

דהנה בגמרא בראש השנה (דף י"ב) מובא, "בראש השנה יצא יוסף מבית האסורים", שהזמן שבו יצא יוסף מבית האסורים והובא לפני פרעה שיפתור לו את חלומו היה בראש השנה. והנה בפסוק כתוב שמיד לאחר שפתר לפרעה את החלום, והפתרון הוטב בעיניו, מיד אמר פרעה "אין נכון וחכם כמוך, אתה תהיה על ביתי ועל פִּיךָ יִשָּׁק כָּל עַמִּי וְגו'", ובאותו מעמד פרעה הלביש אותו בגדי שש, והרכיבו במרכבת המשנה. ואם כל המעשה הזה היה בראש השנה, א"כ יוצא שיוסף רכב על המרכבה בראש השנה, שהוא יום טוב.

ולכאורה קשה איך הותר לו לרכוב במרכבה ביום טוב, הרי זה אסור מדין שביתת בהמה, שאדם מצווה בשבת ויום טוב על שביתת בהמתו, ונכלל

האיך יוסף הצדיק שקיים את כל התורה כולה איך הותר לו לרכוב במרכבה שמונהגת על ידי בהמה, הרי יש בזה איסור שביתת בהמה שאסור מן התורה.

איך איסור שביתת בהמתו במרכבת המשנה

אלא כתב במהרי"ל דיסקין, שהתורה מיישבת את הקושיא הזו, במה שאמרה שהמרכבה שרכב עליה היתה "מרכבת המשנה", והפירוש "מרכבת המשנה" היינו שהמרכבה היתה מונהגת על ידי שני סוסים, והיו לשון "משנה" שפירושו פי שניים. שכל מרכבה בדרך כלל נהוגה על ידי סוס אחד, ובמצרים חיירו מציאות כזו שהמרכבה נהוגה בידי שני סוסים. והנה בגמרא בשבת (דף קנ"ב) מובא לגבי איסור מחמר כלל שנאמר בדיני שבת, והוא "אמר רב פפא כל שבגופו חייב חטאת, בחבור פטור אבל אסור. כל שחבור פטור אבל אסור, בחמורו מותר לכתחילה". ומדובר בגמרא לגבי ההלכה של שנים שעשאוה פטורים, שבמלאכות שבת הכלל הוא שמלאכה כזו שהדרך הוא שאדם אחד לבדו עושה אותה, אם עשאוה שנים פטורים, שכיון שאין הדרך היא ששנים עושים אותה בצורה כזו, ממילא יש בזה מיעוט שהם פטורים. אבל למעשה אסור לעשות כן את המלאכה, שאפילו שהם פטורים מחטאת בכל זאת זה פטור אבל אסור. אבל אם עושה את המלאכה הזו עם בהמתו בצורה כזו של שנים שעשאוה, הרי זה מותר לכתחילה, שההלכה של פטור אבל אסור שנאמרה בשנים שעשאוה, נאמרה דווקא בשני בני אדם שעושים יחדיו את המלאכה, אבל בבהמה אין את ההלכה הזו. וממילא גם מלאכה כמו מחמר שאסור לעשותה עם הבהמה, האיסור נאמר דווקא כשהבהמה עושה את המלאכה לבדה, אבל אם המלאכה נעשית בצורה של "שנים שעשאוה" הרי זה מותר לכתחילה.

ומעתה לגבי האיסור של שביתת בהמתו, שנאסר מהאי טעמא לרכוב על הבהמה, י"ל שאם רוכב על שתי בהמות יחד הרי זה בגדר שנים שעשאוה, שעל זה נאמר הכלל שבבהמתו מותר לכתחילה. שכיון שאת עצם הרכיבה אפשר לעשותה על ידי בהמה אחת, א"כ כשמצרף שתי בהמות יחד ורוכב עליהם, כיון שהצירוף של שתי הבהמות אינו נצרך לגוף הרכיבה, ממילא זה מוגדר בגדר שנים שעשאוה, שעושה את המלאכה על ידי שתי בהמות. ובזה ההלכה היא ששנים שעשאוה בבהמה, הוא מותר לכתחילה.

ולפי זה מיושבת הקושיא איך יוסף הצדיק שקיים את כל התורה כולה, רכב במרכבת המשנה במצרים בראש השנה, הרי זה אסור מדין שביתת בהמתו. משום שהמרכבה היתה "מרכבת המשנה" שהיתה מחוברת לשני סוסים, ונמצא שמלאכת הרכיבה נעשתה על ידי שתי בהמות, והוא בגדר שנים שעשאוה, שבבהמה מותר לכתחילה לעשות את המלאכה בצירוף של שנים שעשאוה. ולכן התורה מדגישה באופן מיוחד וכותבת את סוג המרכבה שרכב עליה שהיתה "מרכבת המשנה".

חי נושא את עצמו ברכיבה על גבי בהמה

אמנם לכאורה יש לעיין בדברי המהרי"ל דיסקין הללו, דהנה מבואר מדבריו שאילו המרכבה שיוסף רכב עליה היתה מונהגת רק על ידי סוס אחד, היה אסור ליוסף לרכב עליה באותו היום שהיה יום טוב של ראש השנה, מדין שביתת בהמתו ומחמר.

ולכאורה יש לדון בזה שאפילו אם יש איסור שביתת בהמתו ומחמר ביום טוב, הרי היה צריך להיות שמותר ליוסף לרכוב במרכבה אפילו אם היתה מונהגת רק על ידי סוס אחד, ולא היה לו בזה לא איסור שביתת בהמתו ולא איסור מחמר.

דהנה בטור בהלכות שבת (סוף סימן ש"ה) כתב "מי שיש לו נער גוי ורוכב על בהמה בשבת כשמוליכים להשקותה, אין צריך למונעו שהרי החי נושא את עצמו וכו'". וכן נפסק בשו"ע (שם סעיף כ"ב). והיינו שהרי מדין שביתת בהמתו אסור לעשות שימוש בבהמה, שגם הבהמה צריכה לשבות, וממילא היה צריך להיות שכאשר הישראל רואה שהנער הגוי רוכב על בהמתו מחובתו למנוע ממנו שלא ירכב, שהרי אסור להשתמש בבהמה. אבל כותב הטור שלמעשה אין צריך למנוע מהגוי לרכב על הבהמה, שכיון שחי נושא את עצמו, ממילא הישיבה שלו על הבהמה אינה מוגדרת כהשתמשות בבהמה, שנחשב הדבר כאילו הוא נושא את עצמו ואין הבהמה נושאת אותו.

ובבית יוסף מביא מהמרדכי שכותב, שההלכה שהחי נושא את עצמו היא מדאורייתא, אבל מדרבנן יש איסור משום שבות לישא תינוק בשבת. בכל זאת בבהמה הדבר מותר לכתחילה ואין צריך למנוע את הנער שלא ירכב על הבהמה, שאיסור שבות לא נאמר בבהמה, ולכן מותר לכתחילה להניח לגוי לרכב על הבהמה ואין בזה שום איסור.

ולפי זה יוצא שמצד איסור שביתת בהמתו אין שום איסור לאדם לרכב על בהמה, שכיון שהאדם הוא חי, הרי חי נושא את עצמו, ואין הרכיבה הזו

מוגדרת כהשתמשות בבהמה.

ומעתה מה שיוסף רכב במרכבת המשנה במצרים, אי אפשר לאסור את זה מדין שביתת בהמתו, שכיון שחי נושא את עצמו ממילא רכיבתו במרכבה אינה מוגדרת כהשתמשות בבהמה. וע"כ אפי' אם המרכבה היתה מחוברת רק לסוס אחד, היה צריך להיות שמותר ליוסף לכתחילה לרכב עליה.

וכל האיסור שיכול להיות שבגללו אסור ליוסף לרכב במרכבה יכול להיות מצד איסור מחמר, שהבהמה הולכת מחמתו. אבל באמת גם זה אינו נכון שבפשוטו כאשר הרכיבו את יוסף במרכבה, היה אדם אחר שהולך את הבהמות, יוסף רק יושב במרכבה, ואת מלאכת מחמר עשה גוי אחר שהיה אחראי על הרכבת מרכבת המלך. וא"כ מצד יוסף במה שישב במרכבה לא היה לו איסור מחמר, ומותר לכתחילה לשבת במרכבה הזו ולרכוב.

ומעתה יש לתמוה בזה על המהרי"ל דיסקין שכתב שאילו היתה המרכבה מונהגת על ידי סוס אחד היה אסור ליוסף לרכב עליה, כיון שאותו יום היה ראש השנה, ויש איסור מחמר ושביתת בהמתו. ולכאורה לפי המבואר אין בזה איסור, שאיסור מחמר אין בזה כיון שיוסף אינו מנהיג את הסוס, ואיסור שביתת בהמתו ג"כ אין בזה כיון שחי נושא את עצמו, וע"כ.

*

דעת הירושלמי שאסור לרכב על בהמה מדין שביתת בהמתו

ונראה דלפי דברי הירושלמי אפשר לקיים את דבריו של המהרי"ל דיסקין, דהנה בהלכה הזו שמותר לתת לנער הגוי לרכב על הבהמה בשבת, ואין בזה איסור של שביתת בהמתו כיון שחי נושא את עצמו, מביא הבית יוסף שלדעת הירושלמי אפשר דאסור. שמדברי הירושלמי מדיין הבית יוסף, שאסור לרכב על בהמה בשבת ויום טוב מדין איסור שביתת בהמתו. [סובר הירושלמי שאע"פ שחי נושא את עצמו, והיה צריך להיות שהרכיבה על הבהמה אינה מוגדרת כהשתמשות בבהמה, בכל זאת יש איזו סברא שבזה לא תועיל הסברא של חי נושא את עצמו, והרכיבה על הבהמה תהא מוגדרת כהשתמשות בבהמה שאסור מדין שביתת בהמתו. ועיין בהמשך הדברים את הסברא בזה].

ולסברת הירושלמי מובן מאוד דברי המהרי"ל דיסקין, שמצד הדין צריך להיות כיון שיש איסור לרכב על בהמה מדין שביתת בהמתו, א"כ אין מותר ליוסף לרכב בראש השנה במרכבת המשנה. ועל זה התירוף הוא שהמרכבה היתה "מרכבת המשנה" שהיו בה שני סוסים, וממילא שני הסוסים הללו נחשבים כשנים שעשאוה, שההלכה שבבהמה מותר לכתחילה לעשות מלאכה ע"י שנים שעשאוה.

מדוע אין בזה פטור חי נושא את עצמו

אבל באמת גם בזה יש לדון, שיתכן שלסברת הירושלמי לא יועיל התירוף של שנים שעשאוה, אלא האיסור שסובר הירושלמי שיש ברכיבה על גבי בהמה מדין שביתת בהמתו ישנו אפילו כשה נעשה בצורה של שנים שעשאוה, ואין בזה את ההתר של שנים שעשאוה שבבהמה הוא מותר לכתחילה.

דהנה בבית יוסף (סקי"ח) מביא את דברי הירושלמי, הירושלמי מדבר על המשנה בכיצה (דף ל"ב), שמשום שבות רבנן אסור לרכב על גבי בהמה בשבת ויום טוב. (ומדאורייתא אין בזה איסור של שביתת בהמתו, כיון שחי נושא את עצמו, ואין הרכיבה על גבי הבהמה מוגדרת כהשתמשות בבהמה, אבל זה אסור מדרבנן משום שבות). והגמרא מכארת שהטעם שרבנן גזרו בזה איסור שבות, הוא משום "גזירה שמא יחתוך זמורה". ופרש"י, "שמא יחתוך זמורה, להכותה והוי קוצר מן המחובר". והיינו שאם נתיר לרכב על הבהמה, יש חשש שמא בשעת הרכיבה יבוא לקצור זמורה מהעץ כדי להכות את הבהמה שתלך יותר מהר. ומשום החשש הזה אסרו חכמים לרכב על גבי בהמה.

והנה טעם זה "גזירה שמא יחתוך זמורה" זהו דעת הכבלי, אבל בירושלמי בכיצה (פרק ה' הלכה ב') כתב טעם אחר, "מפני שהוא מצווה על שביתת בהמה כמוהו". מבואר בירושלמי שהאיסור לרכוב על בהמה בשבת ויום טוב הוא מדין שביתת בהמתו. וזהו מה שהביא הבית יוסף שלפי הירושלמי הזה שמדין שביתת בהמתו אסור לאדם לרכב על גבי בהמה, א"כ צריך להיות שאם רואה גוי רוכב על בהמתו הרי הוא חייב למנוע ממנו לרכב עליה, מדין שביתת בהמתו.

אבל בבית יוסף תמה על דברי הירושלמי, איך יתכן לומר שאסור לאדם לרכב על בהמה מדין שביתת בהמתו, הלא קיימא לן שהחי נושא את עצמו, וממילא כאשר אדם רוכב על בהמה אין זה נחשב כהשתמשות בבהמה כלל וכלל, ואיך יתכן להכלילו בכלל איסור שביתת בהמתו.

ולכאורה יש להבין את קושיית הבית יוסף על הירושלמי, הרי במשנה בכיצה לא מדובר על איסור דאורייתא, שהרי מפורש במשנה שהאיסור לרכב על בהמה בשבת ויום טוב הוא רק משום שבות, שזהו איסור דרבנן.

מעשה שאמור לגרום צער לבהמה צריך להיות שגזירת דרבנן קיימת בזה ואסור לעשות.

וא"כ דברי המהרי"ל דסקין שמותר לרכב על מרכבה שנהוגה בידי שני סוסים תמוהים ביותר, איזה התר יש בזה, הרי האיסור בזה הוא איסור חדש מצד צער הבהמה, ובוזה אין חילוק בין סוס אחד לשנים, ובכל גווני כיון שיש צער לבהמה הרי זה צריך להיות אסור.

צער בהמה הוא סיבה לגזור איסור שביתת בהמות

ונראה לומר שכוונת הבית יוסף היא באופן אחר, שבאמת איסור "שביתת בהמות" שכותב הירושלמי שיש ברכיבה על גבי בהמה, מדובר על איסור השתמשות בבהמה, שזה דבר האסור מצד דיני וגדרי "שביתת בהמות". אלא שמצד הדין היינו צריכים לומר שכיון שחי נושא את עצמו, ממילא רכיבת אדם על גבי בהמה אינה מוגדרת כהשתמשות בבהמה, וממילא אינו נכלל בכלל האיסור הזה. ולומר שרבנן גזרו ואמרו שרכיבת אדם מוגדרת כמשא וממילא זה נקרא כהשתמשות בבהמה, זה לא מסתבר כיון שאין סברא שרבנן יגזרו איסור שאסור משום שבות בבהמה. אבל סובר הירושלמי שכל זה בסתם איסור שביתה, שבוזה הסברא היא שרבנן לא גזרו על שביתה בבהמה, אבל ברכיבה על גבי הבהמה כיון שיש צער לבהמה הרי משום צער הבהמה קבעו רבנן שזה מוגדר כהשתמשות בבהמה, וכנשיאת משא, וממילא זה אסור מדין האיסור הכללי של "שביתת בהמות". והיינו שהאיסור הוא איסור שביתת בהמות הרגיל, שהרכיבה מוגדרת כמשא על הבהמה, אלא שהטעם לגזירה הזו אין זה משום שגזרו על שביתה בבהמה, אלא מדין צער הבהמה שכיון שהבהמה מצטערת ברכיבתו עליה לכן גזרו ואמרו שכזה דבר מוגדר כמשא על הבהמה. וממילא אם זה נחשב כמשא יש בזה איסור "שביתת בהמות". ומעתה אם האיסור הוא שביתת בהמות הרגיל, א"כ גדר האיסור הוא כדין כל מלאכת שבת, וממילא אם במלאכות שבת הכלל הוא ששנים שעשאוה פטורים, שאין זה מוגדר כמלאכה, ולכן בבהמה זה מותר לכתחילה, א"כ גם כאן לענין רכיבה על גבי הבהמה שהאיסור מדין השתמשות בבהמה י"ל שאם ההשתמשות היא בגדר שנים שעשאוה אין בזה גדר השתמשות, ואינו נחשב בגדר משאוי על הבהמה, וצריך להיות שהוא מותר לכתחילה. ולפי זה מובנים מאוד דברי המהרי"ל דסקין, שמרכבה שמונהגת על ידי שני סוסים אין בזה איסור של "שביתת בהמות" כלפי זה שמותר לאדם לרכב על המרכב ההוא, שכיון שמלאכת המשא ביחס לאדם נעשית על ידי שני הסוסים יחד, ממילא אין זה מוגדר כמלאכה ביחס לבהמה. ולכן הותר ליוסף לרכב ב"מרכבת המשנה" במצרים, כיון שהיא היתה מונהגת על ידי שני סוסים שאין בזה איסור "שביתת בהמות".

*

משום כבוד מלכות הותר ליוסף לרכב

והנה כל הדברים הללו שיש איסור מדרבנן לרכב על בהמה מדין שביתת בהמות, הם רק לדעת הירושלמי, אבל לדעת הבבלי מדין שביתת בהמות אין איסור לרכב על הבהמה, שהחי נושא את עצמו ואין הרכיבה מוגדרת כהשתמשות וכמשא על גבי הבהמה. ורבנן לא גזרו על שביתה דרבנן בבהמה, ולכן אפילו מדרבנן אין איסור מצד שביתת בהמות לרכב על הבהמה.

ומה שכתוב במשנה בביצה שמשום שבות אין רוכבים על הבהמה בשבת ויום טוב, כתוב בגמרא בביצה שהאיסור הוא מדין אחר, שיש בזה גזירת דרבנן שמא יחתוך זמורה בעת רכיבתו על הבהמה, וזהו איסור וגזירה חדשה שאיננה שייכת כלל לדין שביתת בהמות.

ולכאורה לפי זה אין הבדל בין רוכב על הבהמה אם יושב על הבהמה או על מרכבה שמחוברת לבהמה, שבשניהם יש איסור מחשש שמא יבוא לחתוך זמורה. וכן מפורש ברמ"א בהלכות שבת (סימן ש"ה סעיף י"ח) שכתב "ואסור לישב על קרון שהאינו יהודי מנהיגו בשבת, משום שמשתמש בבהמה, גם שלא יחתוך זמורה". וכן לפי זה אין הבדל בין אם המרכבה מחוברת לסוס אחד או לשנים, שלא שייך בזה את הפטור של שנים שעשאוה, שזה שייך רק בדיני מלאכות שבת, אבל כאן שזה לא אסור מצד דיני וגדרי מלאכה, אלא נאסר מדין החשש שמא יבוא לחתוך זמורה, הרי בזה אין חילוק בין בהמה אחת לשנים, אלא בשניהם יש לנו לאסור מצד החשש הזה שמא יבוא לחתוך זמורה.

ומעתה ולפי הבבלי הקושיא עדיין במקומה עומדת יש להקשות איך הותר ליוסף לרכב במרכבת המשנה, הרי יש בזה איסור דרבנן משום שבות, שאסור משום שמא יבוא לחתוך זמורה.

וצריך לומר לדברי הבבלי שיוסף משום כבוד מלכות סבר שיש להתיר בזה איסורי דרבנן, ולכן התיר לעצמו לרכב במרכבה הזו.

וא"כ מה שהירושלמי אומר שזה אסור מדין שביתת בהמות, אין הכוונה לאיסור דאורייתא של שביתת בהמות, אלא הכוונה רק לאיסור דרבנן, שמשום שביתת בהמות גזרו רבנן ואמרו שאסור לרכב על בהמה. והיינו שמדאורייתא באמת אין איסור לרכב על בהמה, משום שהחי נושא את עצמו, ואין זה מוגדר כהשתמשות בבהמה, אלא רבנן גזרו גזירה חדשה משום שבות, וקבעו שמדרבנן רכיבה על הבהמה מוגדרת כהשתמשות בבהמה, והרי זה אסור מדרבנן משום שביתת בהמות.

ולפי זה לא מובן מה הקשה הבית יוסף על הירושלמי שאיך יתכן לאסור לרכב על בהמה מדין שביתת בהמות, הרי חי נושא את עצמו, הלא באמת מדאורייתא חי נושא את עצמו ומה שהירושלמי כותב שהאיסור הוא מדרבנן. והרי רבנן אסרו לישא תינוק בשבת אפילו שחי נושא את עצמו, משום שרבנן קבעו ואמרו שמדרבנן נשיאת תינוק מוגדרת כמשא. וכל ההלכה שחי נושא את עצמו היא מדאורייתא, אבל רבנן גזרו שזה יחשב למשא, וממילא כשם שאסור מדרבנן לישא תינוק בשבת, כך אסור לרכב על בהמה שזה נחשב מדרבנן כמשאוי על הבהמה, וממילא מדרבנן יש בזה איסור שביתת בהמות.

ונראה לומר שהבית יוסף נקט בפשיטות שלא מסתבר שרבנן יגזרו לאסור דבר משום שבות בבהמה, שאם מדאורייתא ההלכה היא שהחי נושא את עצמו, לא יתכן שרבנן יגזרו ויאמרו שמשום שבות זה אסור בבהמה. שכל הגזירה משום שבות שייכת דווקא באדם, שמשום שבות יש לאסור לאדם לישא תינוק ולהחשיבו כמשא, אבל כלפי בהמה לא גוזרים כאלו גזירות, ואין גזירת שבות באיסור שביתת בהמות, שהוא איסור שחל רק כלפי בהמה. וממילא אם אין גזירת שבות בבהמה, קשה מאוד איך הירושלמי אומר שאסור לרכב על בהמה מדין איסור שביתת בהמות, הרי כיון שקיימא לן שהחי נושא את עצמו, צריך להיות שלא יהיה איסור לרכב על בהמה מדין שבות.

הבהמה מצטערת ברכיבתו

וכתב הבית יוסף ליישב את דברי הירושלמי, "ושמא יש לומר שאע"פ שאינו מצווה על רכיבתו על גבי בהמה, מכל מקום כיון שהבהמה מצטערת ברכיבתו עליה הרי הוא עובר על שביתת בהמות".

מבואר בבית יוסף שהטעם שרבנן גזרו שאסור לרכב על הבהמה משום שביתת בהמות, הוא מכיון שהבהמה מצטערת ברכיבתו, וצער הבהמה זה סיבה לאסור רכיבה על הבהמה.

ובפשוטו הביאור שבאמת מצד הדין כיון שחי נושא את עצמו ממילא הרכיבה על הבהמה אינה מוגדרת כהשתמשות בבהמה, וממילא אין בזה איסור שביתת בהמות. ומה שסובר הירושלמי שרבנן אסרו רכיבה על בהמה משום שביתת בהמות, אינו מצד שהרכיבה על הבהמה מצד עצמה מוגדרת כהשתמשות בבהמה, אלא מדין אחר מדין צער הבהמה, שכיון שיש לבהמה צער ברכיבה עליה לכן רבנן גזרו גזירה חדשה וקבעו שאסור לרכב על בהמה. ואיסור שביתת בהמות שכתב הירושלמי אין הכוונה בזה לאיסור שביתת בהמות הרגיל, שמצד זה האיסור הוא דווקא כשמשתמש בבהמה וכאן הרכיבה אינה מוגדרת כמעשה שימוש בבהמה. אלא הוא איסור חדש שרבנן קבעו שכיון שהרכיבה מצערת את הבהמה, ממילא בשבת ויום טוב צריך להשבית את הבהמה ולא לעשות בה מעשים שגורמים לה צער.

איך יש בזה התר של שנים שעשאוה

אמנם אם זה הביאור, א"כ תמוה מאוד דברי המהרי"ל דסקין, שכתב שבאיסור הזה שאסור לרכב על הבהמה אם הרכיבה תהא על ידי שתי בהמות יחד, יהיה בזה הפטור של שנים שעשאוה, ויהיה מותר לכתחילה לרכב על קרון שמונהג על ידי שתי בהמות.

ולכאורה הסברא הזו שבשנים שעשאוה פטור, ובבהמה מותר לכתחילה לעשות מלאכה בצורה של שנים שעשאוה, זה שייך דווקא כאשר האיסור הוא בגדרי מלאכות שבת, שבוזה אנו אומרים שדיני מלאכות שבת נאמרו דווקא ביחיד ולא בשנים שעשאוה, ולכן אם נעשתה המלאכה על ידי שנים פטור, ואם נעשה על ידי שתי בהמות זה מותר לכתחילה.

וממילא לענין איסור "שביתת בהמות" שנאמר בתורה שאסור להשתמש בבהמה, בזה שייך לומר שהאיסור הוא דווקא כשעושה את השימוש והמלאכה בבהמה אחת לבד, אבל כשעושה את זה בשתי בהמות יחד, על זה לא נאמר האיסור של השתמשות בבהמה, ומותר לכתחילה לעשות כן. אבל אם האיסור אינו איסור "שביתת בהמות" הרגיל, שהמעשה שעושה בבהמה אינו מוגדר כהשתמשות בבהמה כלל וכלל, אלא רבנן גזרו שאסור לעשותו משום צער הבהמה, א"כ בזה אין שום חילוק בין אם עושה כן על יד בהמה אחת או שתי בהמות, שבכל אופנים אם המעשה הזה הוא

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

האחים שנאו את יוסף עוד לפני ששמעו את חלומם

וַיְהִי כִּי יֹסֵף חֲלוֹם וַיַּגֵּד לְאָחָיו וַיִּסְכּוּ עוֹד שְׂנֵא אֹתוֹ. וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו שְׂמָעוּ נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתִּי (ל, ה-ו)

מלשון הפסוקים משמע, שעוד לפני שיוסף סיפר לאחיו את תוכן החלום, הם כבר שנאו אותו; עצם העובדה שבא לספר להם על כך שחלם חלום - כבר גרמה להם לשנא אותו, וזאת, כאמור, עוד לפני ששמעו על תוכן החלום; ויש להבין מדוע?

הט"ז מבאר את העניין באופן הבא:

הגמרא (ברכות נה ע"ב) אומרת כי "רוב החלומות הולכים אחר הפה", ולכן אדם שחלם חלום - שילך לידיד שלו ויספר לו את החלום, כדי שהידיד יפתור לו את החלום לטובה, ובהתאם לפתרון יתממש החלום לטובה. והנה אחי יוסף לא התנהגו עם יוסף אחד בפה ואחד בלב. הם לא הראו לו את עצמם כידידים. גם בפניו של יוסף הם "לא יכלו דברו לשלום". משום כך, האחים התפלאו מאד: מדוע יוסף מספר להם את החלום? הלא את החלום יש, כאמור, לספר דווקא לידידים, אוהבים, ואלו הם לא ידידיו ואוהביו?

אין זאת, הסיקו מכך האחים, שיוסף מפרש את העובדה שאין הם מדברים אליו לשלום באופן שונה, הוא סבור שהסיבה לכך שאין הם מדברים אליו לשלום אינה נובעת מכך שהם שונאים אותו אלא משום שהוא הרביה שלהם, וישנה הלכה בשולחן ערוך (יורה דעה סי' רנב סעי' טו) שאין זה דרך ארץ שתלמיד ישאל את רבו לשלמו: "אין לתלמיד לשאול בשלום רבו כלל, שְׂנֵאֵמָּר: 'רְאוּנִי נְעָרִים וְנִחְבְּאוּ'".

ההתייחסות הזאת של יוסף אליהם, גרמה לכך שהם ישנאו אותו עוד לפני שסיפר להם את תוכן החלום.

שנאת האחים ליוסף התעוררה לאחר שמיעת חלומם

וַיִּסְכּוּ עוֹד שְׂנֵא אֹתוֹ עַל חֲלֻמְתּוֹ וְעַל דְּבָרָיו (ל, ה)

וברש"י: "ועל דבריו" - על דבתם רעה שהיה מביא לאביהם.

בפסוקים הקודמים כתוב שהסיבה לשנאת האחים היתה "וַיִּרְאוּ אָחָיו כִּי אֵתָּה אֲבִיהֶם מִכָּל אֲחָיו וַיִּשְׂנְאוּ אֹתוֹ". לא כתוב שהשנאה נבעה בגלל שהביא את דבתם רעה אל אביהם.

רק לאחר שחלם חלום וסיפר להם אותו, אומרת התורה שהם "נוכרו" בעובדה שהביא את דבתם רעה והוסיפו לשנא אותו.

ויש להבין מה גרם להם להיזכר בדיבה הרעה דווקא עכשיו, לאחר שיוסף סיפר להם את החלום?

מפרשי התורה מבארים, כי מתחילה האחים פירשו את הסיבה לכך שיוסף מביא את דבתם הרעה, ואומר לאביו שהם מזלזלים בבני השפחות, היא משום שהוא צדיק גדול המְקַדֵּר בכבוד הבריות. הוא לא יכול לסבול כשהוא רואה פגיעה או זלזול בזולת.

אבל כששמעו על חלומם של יוסף, בו הוא מספר להם "וַיִּהְיֶה קֶמֶה אֲלֵמָתִי וְגַם נִצְבָּה וַיִּהְיֶה תִּסְבִּינָה אֲלֵמָתִיכֶם וַתִּשְׁתַּחֲוֶינּוּ לֵאֲלֵמָתִי", כלומר, הוא רואה את עצמו כמלך, ואליהם הוא מתייחס כעבדים - הרי שאינו צדיק גדול המהדר בכבוד הבריות...

האחים לא סברו שחלומם של יוסף הנו נבואה מן השמים שאכן בעתיד הוא ימלוך עליהם והם יבואו להשתחוות לפניו. הם ראו בכך זלזול בכבודם. הוא חולם בלילה על מה שהוא חושב במשך היום...

או אז, התעוררה בקרבם השנאה על כך שהוא הביא את דבתם רעה, על כך שהם מזלזלים בבני השפחות, בה בשעה שהוא בעצמו מזלזל בהם.

השבטים דנו את יוסף כדת של תורה

וַיִּתְנַבְּלוּ אוֹתוֹ לְהִמָּיתוֹ (ל, יא)

השבטים הקדושים דנו בדינו של יוסף, ופסקו את דינו למיתה.

בספרים מובאים כמה וכמה סיבות ושעמים מדוע פסקו עליו מיתה. יש אומרים שדנו אותו כדין רודף, אשר נאמר בו "הבא להורגך השכם להורגו". וה"אור החיים" הקדוש כתב: "ואולי דנו בו דין עד זומם, כי הביא דיבתם, דברים שחייבים עליהם מיתה, כאבר מן החי וגילוי עריות, שבני נח חייבים עליהם מיתה בלא עדים והתראה". ובספרים הקדושים מובאים עוד ועוד שעמים לדין מיתה שפסקו השבטים על יוסף.

ומכל מקום, בוודאי ובוודאי שהדין שדנו השבטים את יוסף והפסק שפסקו עליו היה נקי לגמרי מנגיעות עצמיות, והנימוקים שהועלו היו כדת של תורה.

מספר מרן הגאון רבי אהרן לייב שטיינמן זצוק"ל, שפעם נכנס ל"חזון איש" זצ"ל, וכשראהו ה"חזון איש" אמר לו: "טוב שבאתם, אני צריך אתכם". הוא סיפר שיש לו כעת דין תורה: יהודי רכש חלקת קבר אצל רבי יעקב הלפרין, ולאחר מכן התחרט וביקש לבטל את העסקה.

סיפר ה"חזון איש": אמרתי ליהודי הזה, שעל פי דין תורה אין לו זכות להתחרט, אך אותו יהודי עמד על שלו והעלה טענות מטענות שונות להצדיק את עצמו. שבת ואמרתיו לו שעל פי דין תורה אין לו זכות להתחרט, אך הוא הוסיף להתעקש וסירב לקבל את הדין. והנה - אמר החזון"א - לאחר שאמרתי לו פעם ועוד פעם כי אין לו זכות להתחרט, כעת אני חושש לומר לו את הפסק בפעם השלישית, ומדוע? כי עלול להיות שהפעם הזאת אומר לו את הפסק לא מתוך הכרעה אמיתית ומוחלטת של הדין, אלא תהיה מעורבת בדבריי איוו נגיעה אישית, כי כשנתקלים באדם עקשן וסרבן, באופן טבעי נוצרת התנגדות ושינה כלפיו.

"לכן" - סיים ה"חזון איש" - "טוב שבאתם. אתם תגידו לו את הפסק"...

לא היה שמו של הקב"ה זו מפיו

וַיִּרְא אֲדָמִיו כִּי ה' אֵתָּה (ל, ז)

שואלים חז"ל במדרש תנחומא: וכי פוסיפר הרשע יכול היה לראות שהקב"ה נמצא עם יוסף?

אלא, אומרים חז"ל, פוסיפר ראה את יוסף הולך כל היום וממלמל לעצמו. שאל אותו פוסיפר: "יוסף, עם מי אתה מדבר כל הזמן? האם אתה מדבר לעצמך? ויוסף השיב לו: 'אני לא מדבר לעצמי אלא עם הקב"ה'.

וכך לשון המדרש: "שלא היה שמו של הקב"ה זו מפיו. היה נכנס לשמשו והוא היה מלחש ואומר: ריבון העולם אתה הוא ביטחוני, אתה הוא פטרוני, תנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי ובעיני פוסיפר אדוני. ופוסיפר אומר לו: מה אתה מלחש? שמה כשפים אתה עושה לי? והוא משיבו: לא, אלא אני מתפלל שאמצא חן בעיניך".

לאחר מכן כתוב בפסוק: "וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו". אומר שם המדרש: פוסיפר מבקש מיוסף קפה חם. אומר לו יוסף: "בסדר גמור, אעשה לך קפה חם". אז לא היה קומקום להרתיע מים, וזה אמור היה לקחת הרבה זמן, אבל יוסף מגיש לפוסיפר לאלתר כוס קפה חם.

שואל אותו פוסיפר: "איך זה כבר חם?"

ויוסף משיב לו: "ביקשתי מהקב"ה: רבונו של עולם, האדון שלי רוצה לשתות משהו חם אנא תן לו משהו חם, ומיד הפכו המים לחמים".

אומר לו פוסיפר: "מה אתה חושב שאני זקן? אני רוצה לשתות משהו קר". אומר לו יוסף: "אין בעיה, הנה לך כוס מים קרים".

"שמת קרח במים?" שואל פוסיפר ויוסף משיב: "לא ולא. אמרתי לקב"ה, האדון שלי רוצה שתייה קרה ולא חמה, והמים הפכו לקרים".

"יוסף אתה מכשף?" שואל פוסיפר, "וכי במצרים חסר מכשפים, כישף אתה עושה?"

"חס ושלום", משיב יוסף, "אני מבקש מהקב"ה".

פּוֹטִיפֶר לֹא הָאֵמֵן לוֹ, "עַד שְׂרָאָה שְׂכִינָה עִמָּדָת עַל גְּבִי". כִּיצַד הוּא רָאָה זֹאת? יֵשׁ שְׁתֵּי דְעוּת, אִם בְּהִקֵּץ אִם עַל יְדֵי עִמּוּד עֵנָן. מִכָּל מְקוֹם, הוּא רָאָה בְעֵלִיל שְׂוִיפָא אֵינִי מִכְשָׁף אֵלָּא "כִּי ה' אִתּוֹ".

כִּיֹּן שָׁכַן, פּוֹטִיפֶר מִמְּנָה אוֹתוֹ לֵאלֶתֶר עַל בֵּיתוֹ. אֵתָּה, יוֹסֵף, לֹא תַעֲבֹד 'עֲבֹדָה שְׁחוּרָה' אֵלָּא תִהְיֶה מִמְּנָה עַל הַבֵּית. "וְהִי מֵאָז הִפְקִיד אוֹתוֹ בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ וַיִּבְרַךְ ה' אֶת בֵּית הַמִּצְרִי בְּגִלְל יוֹסֵף וְהִי בְרַכְתָּ ה' בְּכָל אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ בְּבֵית וּבִשְׂדֵה". מִיד לֵאחֵר שְׂמִינָה אוֹתוֹ פּוֹטִיפֶר עַל בֵּיתוֹ, שְׂרָתָה בְּרַכָּה בְּבֵית וּבִשְׂדֵה. הַכֹּל פָּרַח שְׁלֹא כַּדָּרֵךְ הַשָּׁבַע וּפּוֹטִיפֶר יוֹדֵעַ שֶׁהֵכֵל בְּזֻכּוֹת יוֹסֵף.

חֹלֶפֶת שְׁנָה, "וְתִשָּׂא אֶשֶׁת אֲדֹנָיו אֶת עֵינֶיהָ אֶל יוֹסֵף". הִיָּה זֶה נִסְיוֹן קִשָּׁה מִנְשׂוֹא. "וְהִי כְּדַבְּרָה אֶל יוֹסֵף יוֹם יוֹם". חו"ל אֹמְרִים שֶׁהִיא נִסְתֵּה יוֹם אַחֲרֵי יוֹם, פֶּעַם אַחֵר פֶּעַם, לְהַחֲשִׂיָא אֶת יוֹסֵף, וְהוּא עֹמֵד בְּנִסְיוֹן.

"וַיֹּמַר" - בְּשַׁעֲמֵי הַמִּקְרָא יֵשׁ 'שְׁלֵשֶׁלֶת' עַל הַמְּלָה "וַיֹּמַר". וּרְשָׁתִּי חֲסִידֵי אֹמֵר, כִּי יוֹסֵף רָאָה אֶת הַשְּׁלֵשֶׁלֶת שְׁלֹ - יַעֲקֹב, יַחֲזֹק וְאַבְרָהָם, וְלִכְּן יִכּוֹל הִיָּה לַעֲמֹד בְּנִסְיוֹן. הָאֱלֹשִׁיךְ אֹמֵר כִּי יוֹסֵף קָשָׁר עֲצָמוֹ עִם שְׁלֵשֶׁלֶת, כְּדִי לַעֲמֹד בְּנִסְיוֹן. הַגָּאוֹן אֹמֵר 'שְׁלֵשֶׁלֶת' רֹמֵז עַל שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּהֵם מֵיָּאן יוֹסֵף לֵאשֶׁת פּוֹטִיפֶר. כְּמוֹ בַּעַל-תְּפִלָּה שֶׁמִּסְבָּר ג' פְּעָמִים וְשׁוֹב אֵין לְבָקֵשׁ מִמֶּנּוּ, כִּם גַּם יוֹסֵף סִירָב ג' פְּעָמִים, כְּדִי שְׁלֹא תִבְקֵשׁ מִמֶּנּוּ שׁוֹב.

הַתּוֹרָה אֹמֶרֶת "וַיֹּמַר", יוֹסֵף סִירָב בְּלִי טַעֲנוֹת וּמַעֲנוֹת, בְּלִי וַיִּכְחָשׁ. קוֹדֵם שֶׁהוּא הִסְבִּיר לָהּ אֶת סִבַּת סִירָבוֹ, הוּא מֵיָּאן בְּאוֹפֶן הַחֲלִטִּי. רִק לֵאחֵר מִכָּן הֵחֵל לְהַשְׁמִיעַ אֶת טַעֲנוֹתָיו, מַעֲנִין לְרֹאוֹת אֶת הַטַּעֲנוֹת שֶׁל יוֹסֵף. הַטַּעֲנוֹת הָרִאשׁוֹנָה: "הֵן אֲדֹנִי לֹא יָדַע אֶתִּי מִה בְּבֵית וְכָל אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ נָתַן בְּיָדִי". כִּיצַד אֵינִי יִכּוֹל לְחַשׂוֹא, אֹמֵר יוֹסֵף לֵאשֶׁת פּוֹטִיפֶר, וְהִי אֲדֹנִי מִיָּנָה אוֹתִי עַל כָּל אֲשֶׁר בְּבֵית, וְיֵשׁ לִי הַכֶּרֶת הַטּוֹב לְכַמֵּי.

אֵינִי רֹצֵה לְשֹׂאֵל אֶתְכֶם: מִי צָרִיךְ לְהַכִּיר טוֹבָה לְמִי? הָאֵם יוֹסֵף לְפּוֹטִיפֶר אוֹ פּוֹטִיפֶר לְיוֹסֵף? הֵלֵךְ מִקְרָא מֵלֵךְ דִּיבֵּר הַכְּתוּב, כִּי כָּל הַבְּרַכָּה בְּבֵיתוֹ שֶׁל פּוֹטִיפֶר שְׂרָתָה בְּגִלְל יוֹסֵף. כָּכָל שֶׁהִגְדִּיל פּוֹטִיפֶר אֶת דְּרָגָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף בְּבֵית, כִּי גְבֵרָה הַבְּרַכָּה, וְאֵם כֵּן פּוֹטִיפֶר הִיָּה צָרִיךְ לְהַכִּיר טוֹבָה לְיוֹסֵף. אֲבָל יוֹסֵף הַצָּדִיק לֹא רֹאוֹה דְּבַר מִכָּל זֶה. הוּא יוֹדֵעַ שֶׁפּוֹטִיפֶר מִיָּנָה אוֹתוֹ לְתַפְקִידוֹ זֶה, וְלִכְּן הוּא חַיִּיב לוֹ הַכֶּרֶת הַטּוֹב.

זוֹ דְּרָכָם שֶׁל צָדִיקִים, שֶׁכָּל הָעוֹלָם חַי בְּזֻכּוֹתָם, וְאִילוּ הֵם חֲשִׂים שֶׁהֵם חַיִּיבִים לְכֹלָם וְאִישׁ אֵינִי חַיִּיב לָהֶם דְּבַר. רִק לְבִסּוֹף אֹמֵר יוֹסֵף: "וְחַשְׂתָּנִי לְאַלּוֹקִים". מִבָּאָר רַבִּי אֵלִיָּהוּ לִפְיָאן זצ"ל שְׂוִיפָא אֵמֵר: גַּם אִם יִהְיֶה אֵלֹהֵי תִירוּצִים וְתַשְׁבּוּבוֹת עַל חַיּוֹב הַכֶּרֶת הַטּוֹב, אִם מִגִּיעַ כֹּה 'פִּגּוּ' - "וְחַשְׂתָּנִי לְאַלּוֹקִים", עַל זֶה אֵין כְּבִר יוֹתֵר תִּירוּצִים.

בְּסוֹף מִשְׁאִיר יוֹסֵף אֶת הַבְּגָד אֲצֵלָה. הוּא יוֹדֵעַ שֶׁבֶּכֶךְ יִהְיֶה פֶתַחֲוֹן פֶּה כְּנָגְדוֹ, וְהִיא יִכּוֹלָה לְהַעֲלִיל עֲלֵיוֹ. אִם הִיָּה רֹצֵה, יִכּוֹל הִיָּה לְהִשְׁאֵר עוֹד שְׁנִיָּה וּלְהוֹצִיא מִיָּדָה אֶת הַבְּגָד. אֲבָל יוֹסֵף לֹא רָצָה לְהִשְׁאֵר אֲפִילוֹ שְׁנִיָּה אַחַת מִיּוֹתֶרֶת, וְלִכְּן הִשְׁאִיר אֶת בְּגָדוֹ אֲצֵלָה וְנִסַּח הַחוּצָה. הַרְמַב"ן אֹמֵר שֶׁהוּא לֹא הוֹצִיא אֶת הַבְּגָד מִיד כִּי הִיָּה גְבִירָה. זֶה לֹא דֶרֶךְ אֶרֶץ לְסַחֲבֵי מַהֲבֵלְבוֹסֻטֶּע. לִכְּן הוּא הִשְׁאִיר אֶת הַבְּגָד אֲצֵלָה.

אִלּוּ מִדּוֹת מוֹפְלָאוֹת. דֶּרֶךְ אֶרֶץ גַּם כְּלִפִּי הַמְּנוּוֹלֶת הַזֹּאת. וְהִיא הַתּוֹצֵאָה? כָּל מִצְרִים מַעֲלִילִים עֲלָיו עֲלִילוֹת. תִּשְׁעֵי שָׁנִים מְדַבְּרִים בְּמִצְרַיִם שֶׁהִגִּיעַ אִישׁ עֲבָרִי, עֲבַד מְלֹכֶכֶךְ, רִשָּׁע מְרוֹשָׁע, שִׁבְיָקֵשׁ לְפָגוּעַ בְּאֶשֶׁת אֲדֹנָיו. מִמֶּשׁ נוֹרָא וְאִיִּים. בְּמִדְרַשׁ כְּתוּב שֶׁהָאֲרוּרָה הִזּוּ לֹא עֲזָבָה אוֹתוֹ גַּם כְּשֶׁהִיָּה בְּבֵית הַסּוּהָרָה. בְּמִשְׁךְ כָּל הַשָּׁנִים הִיא הִגִּיעָה אֵלָיו לְבַלְבֵּל לוֹ אֶת הַמֶּח וְיוֹסֵף עֹמֵד בְּנִסְיוֹן.

מִה צָרִיךְ הִיָּה יוֹסֵף לְחַשׁוֹב בְּשַׁעָה כִּזּוֹ? רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, זֶה תּוֹרָה וְזֶה שְׂכָרָה? אֵינִי עֹמֵדִי בְּנִסְיוֹן הַקִּשָּׁה הַזֶּה, וְהִיא 'הַרְוֹחָתִי' מִכָּל זֶה? הִנֵּה עֵתָה 'מַלְכִּלְכִּים' אוֹתִי בְּכָל הַרְחֻבוֹת. וְלֹא יוֹם אֶחָד, גַּם לֹא שָׁבוּעַ. תִּשְׁעֵי שָׁנִים רְצוּפוֹת, עַד שֶׁהִגִּיעַ סִיפּוּרָם שֶׁל שְׂרֵי הַמִּשְׁקִים וְשְׂרֵי הָאֹפִים, וְהַצִּיּוֹר הַמִּצְרִי הֵחֵל לְדַבֵּר עֲלֵיהֶם וְשִׁכַּח מִסִּפּוּרוֹ שֶׁל יוֹסֵף.

אֲבָל יוֹסֵף יוֹדֵעַ שֶׁהֵכֵל מִהִשְׁמִים. הוּא נִמְצָא בְּבֵית פּוֹטִיפֶר וְה' אִיתּוֹ. הוּא נִמְצָא בְּבֵית הָאֲסוּרִים וְגַם שֵׁם ה' אִיתּוֹ. הוּא חָשׁ כָּל הַעַת כִּי הֵכֵל מִשְׁמִים, בְּכָל הַמִּצְבִּים, בְּכָל הַקִּשְׁיִים, וְלִכְּן אֵין זֶה מִשְׁנָה לוֹ אִם הוּא בְּבֵית אֲבִיו, בְּבֵית פּוֹטִיפֶר אוֹ בְּבֵית הָאֲסוּרִים.

סִיפֵר לִי דוֹדִי, עַל רַבִּי עֲמֶרֶם בְּלִי זצ"ל, שֶׁהוֹשֵׁב בְּשַׁעָתוֹ בְּבֵית הַסּוּהָרָה בְּעֻקְבוֹת הַשְּׁתַּתְּפוֹת בַּהֲפָגְנוֹת נִגְדַּח חִילוּל שְׁבֵת. יוֹדֵעַ כִּי ה"חֲזוֹן אִישׁ" זצ"ל בָּא לְבַקֵּרוֹ בְּבֵית הַסּוּהָרָה, בְּאוֹמְרוֹ כִּי 'הַשְּׁבֵת יוֹשְׁבֵת בְּתַפְסִיחָה' וְלִכְּן צָרִיךְ לְבַקֵּרָהּ.

לְדוֹד שְׁלִי הִיָּה שָׁכֵן שֶׁעֲבַד בְּאוֹתוֹ בֵּית סוּהָרָה בּוֹ שֶׁהָרַבִּי עֲמֶרֶם בְּלִי וְהוּא סִיפֵר לוֹ: אֵתָּה יוֹדֵעַ מִי נִמְצָא אֲצֵלְנוּ? ר' עֲמֶרֶם בְּלִי יוֹשֵׁב אֲצֵלְנוּ וְדַע לִי כִּי מֵאָז שֶׁהוּא הִגִּיעַ לְבֵית הַסּוּהָרָה הִתְחַלְתִּי לְפָרוֹחַ. אֵינִי עוֹזֵב אֶת הַכֹּל וּמִתְיַשֵּׁב לִידִי כְּדִי לְשִׁמּוֹעַ אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה שֶׁהוּא אֹמֵר, וְאֵינִי מִמֶּשׁ מִלְקָק אֶת הָאֲצִבְעוֹת מִהַדְּבָרִים שֶׁלֹּא אֶמְחִיָּה, אִיזֵה דִיבּוּרִים. מִגִּיעַ זְמַן תְּפִלָּה, הַסּוּהָרִים רִגִּילִים שֶׁהָאֲסִירִים, אִלּוּ שֶׁמִּתְפַּלְלִים, גּוֹמְרִים לֵאחֵר כְּמֵה דְקוֹת וְאִילוּ רַבִּי עֲמֶרֶם מִתְפַּלֵּל שְׁלֹשׁ שַׁעוֹת. אִישׁ אֵינִי מִפְרִיעַ לוֹ. אֵין חוֹק שֶׁאֲסוּר לְהַתְפַּלֵּל שְׁלֹשׁ שַׁעוֹת. מִגִּיעַ זְמַן הָאוֹכֵל,

מִגִּישִׁים לוֹ יִרְקוֹת וְהוּא אֹמֵר: 'יֵשׁ בַּעִיָּה עִם תּוֹלָעִים' וְאֵינוֹ אוֹכֵל. הוּא מִתְנַהֵג רִגִּיל. כְּמוֹ בְּבֵית. אֵין לוֹ תְּלֻנוֹת עַל שׁוֹם דְּבַר, הוּא יוֹדֵעַ שֶׁה' אִתּוֹ, בְּכָל מִצְבָּ. כִּי גַם יוֹסֵף בְּבֵית הָאֲסוּרִים. כָּל מִצְרִים רֹעֵשֶׁת וְגוֹעֵשֶׁת עַל הַסִּפּוּר עִם אֶשֶׁת פּוֹטִיפֶר, אֲבָל לְיוֹסֵף זֶה אֵינוֹ נֹגֵעַ. גַּם שֶׁר בֵּית הַסּוּהָרָה מִתְיַחֵס אֵלָיו בְּכַבּוֹד. "אֵין שֶׁר בֵּית הַסּוּהָרָה רָאָה אֶת כָּל מֵאוֹמָה בִּידוֹ בְּאֶשֶׁר ה' אִתּוֹ וְאֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה ה' מִצְלִיחַ". אֹמֵר שֶׁר בֵּית הַסּוּהָרָה: אֵל תִּסְפְּרוּ לִי מַעֲשֵׂיוֹת עַל הַבְּחוֹר הַזֶּה. הוּא אֵינוֹ חֲשׂוֹד בְּשׁוֹם עֲבִירָה. זֶה לֹא נִדְבָק אֵלָיו. הוּא צָדִיק וְקָדוֹשׁ. זֶהוּ הַלִּימוּד מִיוֹסֵף הַצָּדִיק, כִּיצַד צָרִיךְ הָאָדָם לְנַהֵג וּלְחַיּוֹת אֶת הַקֶּשֶׁר שֶׁל עִם הַקֶּבֶ"ה.

מִה עָשׂוּ אֲנִשֵּׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוּלָה וְהָאֲבוֹת? תִּקְנּוּ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּיוֹם תְּפִלָּה. בְּכָל תְּפִלָּה עֹמֵד הַיְּהוּדִי לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ. בְּלִי כָּל מַחֲשָׁבָה אַחֶרֶת. זֶה הִרִי הַלֵּכָה פְּסוּקָה בְּהַלְכוֹת תְּפִלָּה, כִּי בַּעַת הַתְּפִלָּה צָרִיךְ לְסַלֵּק אֶת כָּל הַמַּחֲשָׁבוֹת הַמִּשְׁרִידוֹת אֶת הָאָדָם. שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּיוֹם, צָרִיךְ הָאָדָם לְהִמָּצֵא לְבָדוֹ עִם הַקֶּבֶ"ה. לְהוֹדוֹת לוֹ, לְשַׁבַּח אוֹתוֹ וּלְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ אֶת בְּקָשׁוֹתָיו. כִּי מַחֲזֹק הַיְּהוּדִי אֶת הַקֶּשֶׁר שֶׁל עִם הַקֶּבֶ"ה, וְכִי הוּא מִגִּיעַ לְתַכְלִית לְחַיּוֹת כָּל חַיִּי, כֹּאשֶׁר הוּא קָשׁוֹר וְדוֹבֵק לְבוֹרָא עוֹלָם.

מדוע לא צפית שהישועה תבוא מיד!

כִּי אִם זְכַרְתָּנִי אֶתָּה כְּאֲשֶׁר יִיטָב לָךְ וְעֵשִׂיתָ נָא עִמָּדִי חֶסֶד וְהוֹפְרָתִי אֶל פְּרָעָה (מִי)

יוֹסֵף הַצָּדִיק שֶׁהָיָה בְּבֵית הַבּוֹר שְׁנַתִּים נֹסְפוֹת, מִשּׁוֹם שֶׁתִּלָּה אֶת בִּישׁוּחוֹ בְּבֶשֶׁר וְדָם וְאֹמֵר לְשֵׁר הַמִּשְׁקִים "כִּי אִם זְכַרְתָּנִי... וְהוֹכַרְתָּנִי אֶל פְּרָעָה". יוֹדֵעָה הַשְּׁאֵלָה, מִדּוּעַ יוֹסֵף נִעֲנֶשׁ עַל כֵּךְ? הֵלֵךְ כָּל אָדָם צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת הַשְּׁתַּדְלוֹת לְמַעַן הַצִּלָּתוֹ!

שִׁמְעָתִי בְּשֵׁם רַבִּי שְׁלֵמָה קְלוּגֵר זצ"ל שְׁבִיָּאָה, שִׁחְטָא שֶׁל יוֹסֵף הִיָּה בִּכְךָ שֶׁתִּלָּה אֶת בִּישׁוּחוֹ דְּבַדְרָ שִׁיכּוֹל הַתְּקִיָּים רִק בְּעוֹד שְׁלוּשָׁה יָמִים, שֶׁהָיָה רִק בְּעוֹד שְׁלוּשָׁה יָמִים שֶׁר הַמִּשְׁקִים יִשְׁתַּחֲרֹךְ מִן הַבּוֹר וְיִכּוֹל לְהוֹכִירוֹ לְפָנֵי פְּרָעָה! הַטַּעֲנוֹת כְּלִפִּי יוֹסֵף הִיָּתָה, שֶׁהִיָּה עֲלָיו לְבִשּׁוֹת שֶׁהִישׁוּעָה יִכּוֹלָה לְבוֹא בְּכָל רִגְעַ! הַקֶּבֶ"ה יִכּוֹל לְהוֹשִׁיעַ אוֹתָךְ כְּעַתָּה, לְמָה לְחַכּוֹת שְׁלוּשָׁה יָמִים?

מנשי ראובן

בְּזִיכְרוֹנָם שֶׁל בְּנֵי בֵיתוֹ נְטוּעַ כִּיצַד הִיָּה מִזְהִירֵם רַבִּי רַאבוּן זצ"ל שֶׁלֹּא לְהַכְנִיס אֶת יְדֵיהֶם לְפִיָּהם בְּשַׁבָּת, פֶּן יִתְלַשּׁוּ פִּיסַת עוֹר וְיִבְאוּ לִידֵי אִיסוּר תּוֹלֵשׁ. לְעִיתִים הִיָּה מִתְבַּשֵּׂא כִי רִאוּ הִיָּה לַעֲשׂוֹת כְּפָפוֹת בְּשַׁבָּת כְּדִי לְהִנְצֵל מֵאִיסוּר זֶה. בְּתַקּוּפוֹת מוֹקֵדְמוֹת יוֹתֵר, כֹּאשֶׁר הִיָּה רֹאוֹה בְּרַחוּבוֹתֵיהָ שֶׁל בְּנֵי בְּרַק יְהוּדִים הַנִּכְסִים לְרַכְבֵּיהֶם עַל מִנֵּת לְסוּעַ בְּעֶצֶם יוֹם הַשַּׁבָּת, הִיָּה עֹמֵד וּמַרְעִים לְעֵבֶרֶם בְּקוֹל הָאֲדִיר: "שַׁבָּת קוֹדֵשׁ! הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה אֹמֶרֶת וּמַחֲלִילָה מוֹת יוֹמָת!" מַחֲלִיל הַשַּׁבָּת הִיוּ נִמְלָטִים עַל נַפְשָׁם בְּאִימָה לְקוֹל שִׁאָּתוֹ. כֹּאשֶׁר נִסַּב לְלַחֵץ וְרֹאוֹה אוֹתָם חוֹזְרִים עַל עֻקְבוֹתֵיהֶם, שֶׁבּ וְעַקֵּץ לְעֵבֶרֶם בִּיתֵר שֶׁאֵת עַד שֶׁלֹּא הָעוֹ עוֹד לְחַלֵּל בְּפִרְהִסָּהּ אֶת קְדוּשַׁת יוֹם הַשַּׁבָּעִי.

הַגָּאוֹן רַבִּי דָּב לִנְדוֹ שְׁלִישׁ"א, רֹאשׁ יִשִּׁיבַת סְלֻבּוֹקָא, כְּתֵב מִכְתָּב רַחֲב יְרִיעָה לְתַלְמִידוֹ רַבִּי רַאבוּן וּבִיקְשׁוֹ לְעוֹרֵר וּלְהַזְהִיר עַל שְׁמִירַת הַשַּׁבָּת, כֹּאשֶׁר נֹסְעִים מַעִיר לַעִיר בְּיוֹם שִׁישִׁי בְּשַׁעָה מֵאוֹחֶרֶת. מִבֵּין גּוֹיִיל הַמִּכְתָּב נִיכְרָה הַהֶעֱרָכָה הַרְבֵּה אוֹתָהּ רַחֵם לְתַלְמִידוֹ:

"לְמִיּוֹדֵעִי וּמַכּוֹבְדִי, פֶּה מִפִּיק מְרַגְלִיּוֹת וּמִקְרֵב לְיִשְׂרָאֵל בְּאִמְרֵי מִיּוֹ לֵאבִיָּהם שְׁבִשְׁמִים, מוֹרֵנוֹ הֶרֶב רַאבוּן קְרִלִּינְשְׁטֵיין שְׁלִישׁ"א.

לֵב מִי לֹא יִסְעֵר וְלֹא יִחַרֵּד לְפִרְצוֹת בְּקִדּוּשַׁת הַשַּׁבָּת עַד כְּדִי חִילוּלָה, רַחֲמָנָא לִיצְלוֹ, עַל יְדֵי אֵלּוֹ הַנּוֹסְעִים לַעִיר אַחֶרֶת בְּעֶרֶב שַׁבָּת קוֹדֵשׁ בְּמוֹעֵד מֵאוֹחֵר וְנִכְשִׁלִים וּמַכְשִׁילִים אַחֲרֵים, וּבְעִיקָר אֶת הַנֶּהֱגָה הַמִּסְכָּן הַחֲפֵץ גַּם הוּא לְשִׁמּוֹר שַׁבָּת כְּהַלְכָתָהּ...

כָּל זֶה וְכִיּוֹצֵא בִּזְהָר כְּבִר הַתְּרִיעוּ רַבִּים וְכֵן שׁוֹבִים, וּבִאֲתֵי כִּי־הוֹדָה וְעוֹד לְקַרְא' לְעוֹרֵר לֵב מַעֲלַת כְּבוֹדוֹ שְׁלִישׁ"א, אֲשֶׁר לִיבּוֹ חָם וְעַד לְקוֹדֵשִׁי תּוֹרַתְנוֹ, מִצְוֹתֵיהָ וְאִזְהָרוֹתֵיהָ, לְעוֹרֵר אֶת לֵב הַמְּהוּמָה לְשִׁמּוֹר מִשְׁמֶרֶת הַתּוֹרָה וּלְהַתְּעוֹרֵר לְקִיּוּמָה בְּלֵב נִכּוֹן.

אֵנָּה יִתֵּן מְקוֹם דְּבִרְיוֹ מְלַחֲבֵי הַלְּבָבוֹת גַּם לְעִנְיִן נִשְׁגָּב זֶה וְיַעֲזִיר הַלְּבָבוֹת לְשִׁמּוֹר מִשְׁמֶרֶת הַשַּׁבָּת, שֶׁלֹּא לְהִיכָשֵׁל וּלְהַכְשִׁיל... וְזֹכֶת שַׁבָּת קְדֻשָּׁתוֹ תַּעֲמֹד לְכָל הַחֲרָדִים לְקִדּוּשָׁתָהּ וְדוֹאגִים בַּל תַּחֲלוּל חִילוּלָה".

חנוכה

געלטים בימי יוונים, שהעמדתי להם שמעון הצדיק, וחשמונאי ובניו וכו'. ועיין במהרש"א שם שכתב "וחשיב בימי יוונים, אע"ג דהאי קרא בארץ אויביהם כתיב, י"ל כיון דהיה אז ממשלת יוונים עליהם, גם בארץ ישראל בארץ אויביהם מיקרי עכ"ד.

ויש להוסיף ע"ז, שהיוונים שנאמר עליהם במס' ע"ז (דף נ"ב ע"ב) באו בה פריצים וחיללוהו כשביטלו את קדושת המקדש וכו', עד שנחשבנו כיושבים בארץ אויביהם! וכשניצחו החשמונאים, גרמו במידה טובה מרובה, שע"י הדלקתם בבית המקדש נתנו כח להדליק בכל בתי בני"י בכל הדורות, כענין המנורה בבית המקדש³, כל בית נהיה בחינה של ביהמ"ק, ואפי' בחו"ל!! וכמו שמתבאר בדברי הרמב"ן הידועים בפרשת בהעלותך, שהקרבנות קיימין כל זמן שבית המקדש קיים, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו "לא רמזו אלא לנרות של חנוכה בית חשמונאים שהיה נוהגת אף לאחר חורבן בגלותנו" פי' לאחר החורבן ובגלותנו, וכוונתו לא רק באר"י אלא גם בחו"ל וכו'.

2 וראה בבעה"מ ורמב"ן בסוגיא שם, ובשו"ת חת"ס יור"ד (סימן רל"ג) שמבואר בד' שע"י שבאו בה פריצים נתחלל כל הקדושה, ואפי' הקרקע עייש"ה, ובליקוטי הערות על החת"ס.

3 ויש להעיר מרש"י בשבת (דף כ"ב) שאם הדלקה מצווה, זה כדאשכחן במנורה, וכן ברשב"א, ובראב"ד, ובר"ן מובא בב"י תרע"ג, ובלבוש שם סעיף ב' שאסור להשתמש בנ"ח כמו במנורה, וכן העירו מדברי האבודרהם שמוזבא בעטרת זקנים (סימן תרע"ז סעיף ד) דשמן הנותר ביום השמיני עושה לו מדורה, ולא הוא כתשמישי מצוה שנזרקין, מ"מ שוינהו רבנן כתשמישי קדושה, מפני שהוא זכר לשמן של הקדש! וכן ידועים דברי המהר"ל [והובא בפוסקים סימן תרע"ג] שמדליקים בשמן זית כמו במנורה, במקדש, ובמקו"ח להחיות יאיר (סימן תרע"א) שאביו הגאון ז"ל היה מדליק מעל י' טפחים, דהו דוגמא טפי לנס הנעשה במנורה, וידוע כמה יגע וטרח מרן הגריש"א זצ"ל להדר שהשמן של נרות חנוכה יהיה כמה שיותר דומה, לשמן שהשתמשו בבית מקדש.

4 ועיין בהליכות שלמה חנוכה [עמ' רנ"ז] מ"ש עפ"י ד' הרמב"ן הנ"ל, שלכן מצוות נר חנוכה נוהגת דווקא בבית, וכלשון הרמב"ם (פ"ד מהל' חנוכה ה"א) "מצוותה שהיה כל בית ובית מדליק", וכ"מ מתוס' סוכה דף מ"ו ע"א ד"ה הרואה, ולכן פסק הגרש"א שמי שאין

"מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאוד."

כתב בסדר היום 'סדר חנוכה' 'וענין מצות חנוכה אל תהי קלה בעיניך מפני שהיא דברי סופרים, כי היא מן הגדולות והנוראות!! כי בזמן הזה הקב"ה גמלנו רב טוב, והציל את נפשנו ממות, ולא נתן למוט רגלנו."

ובשפ"א [חנוכה שנת תרמ"ז] "ואיתא בחנוכה, מהדרין, והמהדרין מן המהדרין, שכפי רוב היגיעה! והחיפוש בנס זה, יכולין למצוא בכל שנה התחדשות, שזה ענין היגיעה בתורה, בכח הפה שניתן לבני ישראל, כענין שאמרו חז"ל במסכת חגיגה (דף ט ע"ב) אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים וכו' (והוא נקרא עובד ה' וכמ"ש שם) וזה כח תורה שבעל פה, כשחוזר ושונה, וחוזר ושונה, מוצא בה טעמים חדשים וזה רמז 'מהדרין' עכ"ל. וכע"ז כתב (בשנת תר"מ בד"ה בגמרא) "ומהאי טעמא נקרא חנוכה, שיש בכל שנה התחדשות והתפשטות הנס בכל שנה כפי הדור! וכו', ובהמשך דבריו כותב השפ"א דברים נפלאים וז"ל "גם פירוש מהדרין, שכל השנה משתוקקים להארות אלו, והתלהבות הקדושה שמתגלה בחנוכה, לפי תשוקת אדם להקדושה כל השנה, כן מתגלה עתה, ואפשר, זה שאמרו לשנה קבעום שעל ידי שכל השנה היתה להם תשוקה להארת הנס, הרגישו אח"כ בחנוכה הבא, יותר! מבשעת הנס עצמו עכ"ל.

בית יהודי הוא כדוגמת בית המקדש

בגמ' במגילה (דף ל"א) "לא מאסתים ולא געלתים, לא

1 ומובן שלפי גודל ענין הזמן, כן היצר הרע גדול יותר, וידוע מה שכתב הגר"א [ראה אבן שלמה פ"ט סעיף ד', עמוד ק"ל] "כמו האדם, שכל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו, כן במצוות ותפילות כל דבר שהוא יותר גדול, לעומת זה היצר הרע יותר גדול, וצריך לזהר יותר, וזהו שאמרו חז"ל ברכות דף ו ע"ב "לעולם יהא אדם זהיר בתפילת המנחה וכו', והמקור מביאורו בתיקון תיקון כ"א [והמשגיח רבי יחזקאל זצ"ל היה מרגלא בפומיה דברים אלו, ובלשונו 'שגם בענין "זמן" יש כלל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו']. וכידוע מהשל"ה שצווח ככרוכיא על מה שמתבטלין בימים אלו.

וי"ל בדרך רעיון, דזה מש"כ הרמב"ם **"חביבה היא עד מאוד"**, שהאריכו הרבה לבאר את לשונו הזהב⁵. והוא עפ"י דברי הגמרא (יומא דף נ"ב) **"חביבין! ישראל שלא הצריכן הכתוב לשליח"**, ופרש"י אלא כל אחד ואחד מתפלל ע"ע, שנאמר אשר ידעון איש נגע לבבו ופרש כפיו אל הבית הזה, וממילא בחנוכה, שכנסת ישראל זוכה, שכל בית נהיה כעין בית המקדש ע"י הדלקת המנורה וכמ"ש, חביבה היא עד מאוד.

"שם גדול וקדוש בעולמך"

ויש להוסיף בזה את דברי החתם סופר, שהעיר מה הכוונה ב"ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך", הרי לכאורה הנס היה רק בצינעא לפני ולפנים, ולא היה נס גלוי⁶, וא"כ מה זה בעולמך? עיי"ש מ"ש בזה⁷.

והנה יש שביארו⁸ שמה שאומרים "ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך" הכוונה כנגד הגזירה שגזרו היוונים שלא להזכיר שם שמיים כמבואר בר"ה דף י"ח⁹, וכשגברו החשמונאים תיקנו שיזכירו שם שמיים גם בשטרות. וראה במדרש חנוכה ש"הקב"ה אמר אתם אמרתם כל מי שיזכיר שמי ידקר בחרב, אני קובע הלל 'לשמי' שמונה ימי חנוכה, ועליהם אמר דוד למנצח על השמינית", וכבר העירו שכל

לו בית פטור מנר חנוכה עיי"ש.

5 ובוודאי הכוונה שחביבה היא "תואר ומהות של המצווה" כי הרי אין לומר שמועה זו נאה היא [ואי"ל שכ"כ משום הפירסומא ניסא, כי הרי בארבע כוסות לא כתב חביבה היא].

ובפשטות כוונת הרמב"ם כמ"ש בשם משמואל ועוד, שכוונתו למה שדרשו חז"ל כי טובים דודיך מין, שחביבין דברי סופרים יותר מיינה של תורה, וכתב זאת על חנוכה, כי חנוכה היא היסוד של תורה שבע"פ ואורה היא תורה שבע"פ, כמ"ש בשבת כ"ג והיכן ציוונו.

6 וכמו שנכתב בזה לקמן.

7 ובמק"א הארכנו לבאר בכמה דרכים, במה שמהדרים כ"כ בנרות חנוכה במצווה, וביופי של המנורות והחנוכיות וכו' וכו', וי"ל בדרך רעיון, דהרי ידוע מה שכתב החת"ס בפרק לולב הגזול, שאע"פ אם נימא שהידור מצווה היא מדרבנן, מ"מ בכתבת השם הוא מדאורייתא, זה א' ואנוהו, בא' הואנוהו הוא מדאורייתא עיי"ש, וממילא כשנתגלה בחנוכה ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך, מהדרים ביותר בואנוהו.

8 ראה נפש חיה סי' תרפ"ב, ועוד

9 וביוצר של הקליר לשבת חנוכה **"ותאלם פה מלשבח"**.

דיני הלל מובאים ברמב"ם בהלכות חנוכה¹⁰, ולא במועדים, ולפי המדרש הנ"ל א"ש¹¹.

10 וההלל היחידי של ראש חודש שהוא מדינא, הוא ההלל של ראש חודש טבת, הלל השלם..

ושמעתי רמז לזה עפ"י דברי האבודרהם [הובא בבית יוסף סימן תכ"ב] שכתב לבאר בפרק ק"נ בתהילים שאומרים 'הללו א' בקודש' מוזכר שם י"ב הללו, והוא כנגד י"ב חודשים עיי"ש, וא"כ הללו **כרוב גדלו, הוא כנגד חודש טבת**, שהוא הלל שלם, הלל מדינא, כרוב גדלו.

ושמעתי, להסתפק, האם מי שאינו יודע לומר את כל ההלל השלם בר"ח טבת, ויודע לומר רק חצי הלל, ועד"מ אין לו סידור וכדו', האם יאמר חצי הלל בברכה כמו בכל ראש חודש, או כיון שהלל דחנוכה היא הלל השלם, ועל חצי אינו יכול לברך בימים של הלל שלם ממילא לא יברך, דהיינו דיש להסתפק, האם יש שני מחייבים לומר הלל ראש חודש וחנוכה, או שלא ניתקן הלל על ראש חודש טבת, וכל חיוב ההלל הוא רק משום חנוכה, ויותר נראה שאין תקנה לומר הלל גם מדין ר"ח [וראה בספר כאל תערוג למרן הגרא"ל עניני חנוכה].

ובמאמר זאת חנוכה הארכנו בדברי הגר"א הידועים [בתיקו"ז, ומודפס בסידור הגר"א בנגלה ונסתר, לפני אמירת ההלל] **ששמונה ימים של הלל השלם בחנוכה, זה כנגד השמונה ימים שאין אומרים ההלל השלם**, ששה ימים של פסח, וראש השנה ויום הכיפורים שספרי המתים פתוחין לפניו עכ"ד, ומתבאר דבר נפלא שההלל של ימי החנוכה הם מתקנים ומשלימין את הימים החסרים, וממילא זאת חנוכה כנגד יום הכיפורים, בזאת יבוא אהרון אל הקודש שיכלו להיכנס בפנים, ובטור ברקת [תלמיד מהרח"ו ז"ע] בסי' תר"ע כתב ימים של חנוכה זה כנגד שמונת ימי המילואים, ואז ביום השמיני עבד אהרון, שלך לעולם קיימת, ועיי"ש שהביא ששמונת ימי חנוכה כנגד שמונת ימי המילואים עיי"ש, וממילא מעלת יום השמיני, בזאת יבוא אהרון אל הקודש, שאז אהרון עבד את העבודה שלך לעולם קיימת.

11 וראה במזמור וקציעה (סימן תרע"ב) שנו"ג, שהברכה של נר חנוכה היא **לעיכובא** דלא כשאר ברכות, עיי"ש טעמו [ובסידורו בית יעקב כתב דאין מעכב] ובדרך הרעיון י"ל **דהזכרת שם שמיים בברכה של נר חנוכה, כשגברו בית חשמונאי, ולך עשית שם גדול וקדוש, יש לזה תוקף מיוחד** [אמנם ראה בהליכות שלמה בשם הגרש"א זל"ה (עמ' ש"א) דלהלכה למעשה לא קיי"ל כהמו"ק, וכן מתבאר במ"ב סימן תרע"ו סק"ד] ובזכר דוד למזה"ר דוד זכות צ"ל (מאמר ג' עמ' תרנ"ו) כתב במה שכתבו הרמ"א תר"ע סעיף ב' וש"פ, שאם מזמרים בסעודות חנוכה הוי סעודת מצווה, **די"ל דלעומת גזירת היוונים האזורים, שגזרו עלינו שלא נוכל לצעוק, אנחנו יושבים ורוממות א' בגרונם, עיי"ש**.

ויש לציין שבגמ' בר"ה שם מבואר, שהחשמונאים תקינו להזכיר שם שמים אף בשטרות¹² וראו חכמים שיכול לבוא לידי ביזיון ששטרות מוטלים באשפה, וביטלו את זה, אבל היה קשה מאוד לבטל את זה, אחרי שכבר נהגו כן העם כפרש"י שם, ובג' בתשרי בטלוה עיי"ש.

ויש לומר בדרך רמז שדווקא! בג' בתשרי הצליחו למנוע את הביזיון של הש"ש, לפי המבואר (ראה תנדב"א זוטא פכ"ב, ועוד ספה"ק שהאריכו ביסוד זה) שעשרת ימי תשובה הוא כנגד עשרת הדיברות, וא"כ ביום ג' בתשרי שהוא כנגד הדיברה של "לא תשא את שם ה' לשוא", היה להם סייעתא דשמיא לבטל את ביזיון השם¹³.

ובספר ממלכת כהנים (עמ' רס"ה) הביא נוסח של מדרש מעשה יהודית "שהיוונים גזרו על ישראל שלא להתפלל לה". ובדרך רמז, אולי זה הענין אשר מלבד אמירת ההלל בחנוכה שזה רוממות א' בגרונו, וכתוב במדרש מעשה חנוכה שהקב"ה אמר אתם רציתם לבטל אמירת ש"ש, אני אתקן לומר הלל, יש גם הרבה שמתאספים ברוב עם בלילי חנוכה, ושרים בשמחה רבה ואמרו כולם, וזה כנגד גזירת היוונים שלא נתנו להתאסף בציבור [וכמ"ש מהוסיפון ועוד] ומשבחים ומהללים את ה' [וכדברי הבני יששכר ודעימיה שהבאנו] וראיתי גימטריא נאה "נר איש וביתו=ונצעק אל ה' וישמע קולנו.

ושמעתי לפרש שיטת הפוסקים [רמ"א סי' תר"ע] שע"י שירות ותשבחות זה נהיה סעודת מצוה עפ"י מה שאמר הרי"ם זי"ע [עיי' ליקוטי הרי"ם עמ' קכ"ז] בדברי הט"ז שהק' למה אין דין סעודה בחנוכה, ותיירץ דלא היה נס מפורסם להצלת נפשות עיי"ש, והקשה הרי"ם הרי גם בחנוכה רצו להעביר על הדת, והיו צריכים להיהרג מדין יהרג ואל יעבור, ותיירץ עפ"י דברי הרמב"ם יסודי התורה (פ"ה ה"ד) שכל מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור, לא נהרג מפני שעבר באונס, וא"כ בחנוכה אע"פ שהכריחו אותם לעבור על ע"ז, מ"מ הרי גם עם עבדו ע"ז לא נהרגו, ולכן לא נקרא נס על נפשות עכ"ד, ולפי"ז **מי ששר שירות ותשבחות לקב"ה, הרי מוכח שהוא בעל מעלה, ואם הוא היה בימים ההם בוודאי לא היה עובד ע"ז והיה נהרג, ולא עובר על הג' העבירות החמורות, א"כ בשבילו! זה שמחה על הגוף ודו"ק היטיב.**

וראה בהליכות שלמה חנוכה (עמ' ש"כ) שמרן הגרשז"א זי"ע הורה שאבלים מותר להם להשתתף במסיבה משפחתית שנוהגים לערוך מדי שנה, ולזמר מעינא דיומא, וכן באורחות הלכה שם הוראת מרן זי"ע שמה"ט חסידים מותר להם להשתתף במעמד הדלקת הנר של רבותיהם, גם באבלות ד"ב חודש! שהרי עיקר כוונתם לראות עצם הדלקה, וגם אין מזמרים שם אלא מעינא דיומא!

12 להשריש עניין הזכרת שם שמיים, ביתר שאת וביתר עוז.

13 ונרמז בדברי הגמ' הרי עלי שלא לאכול כיום שנהרג בו גדליה

ואם ניתנה רשות לדרוש, אולי זה עומק הכוונה מה שכתוב במדרש מעשה חנוכה, **שהיוונים גזרו שלא יכתבו כתובה**, שבוודאי בפשטות, הכוונה היתה כדי להכשלים בזימה, דהרי אסור לשהות וכו', וכמה וכמה גזירות היוונים היה בענין זנות, וביטול הקדושה כמ"ש בכתובות (ג ע"ב) בתולה הנשאת תבעל להגמון תחילה שזה היה במלכות יון¹⁴, וכן גזרו שלא יטבלו כמ"ש בבעל הטורים בפרשת התולדות (כ"ו, כ"ב)¹⁵ וכן בפיוט שמיוחס לקליר (ומודפס בספר ממלכת כהנים עמ' רכ"ו) משמע שהיוונים ביטלו טבילת עזרא "בטלו טבילת שחר משקופת שחר", וכן מה שגזרו שלא יהיה דלת לבתים, קדושת ישראל והבתים, שהיוונים רצו שבתי ישראל יהיו הפקר וכלשון קדשו של האלשיך (דברים כ"ח, ל).

ולפי מה שהובא לעיל, יש להוסיף עוד בדרך רעיון, לפי מה שידוע בשם הגר"א (ראה קול אליהו וכן הוא בתורת משה להחת"ס בפרשת חיי שרה עיי"ש מה שהביא מהמקובלים וכבר קדמם בספר דברי יאיר לרבי יאיר ב"ר משה נדפס בדירנפורט שנת תצ"ט) שתיבת כתובה הוא 'כתב ו' וה', והיינו שע"י הכתובה יש השם השלם בבית, עם ה' והה' של

בן אחיקם, למה נקטו דווקא גדליה בן אחיקם, והוא כנ"ל, שנדרים ושבעות מישך שייכי לג' תשרי, לא תשא את שם ה' לשוא.

14 כמ"ש הספורנו בתהילים (ס"ט, ח) והחת"ס בדרשות בכ"מ.

15 ואירע נס ונדמן להם מקווה בבית לכל אחד ואחד עכ"ד הבעה"ט, וכ"ה ביוצר לשבת ראשונה של חנוכה "החדיל טסו קדושים וכו' **זמן לכולם מקואות מים**, יען חסידיו", וראיתי חידוש בספר חשמנואי ובניו (עמוד ל"ח) שהביא שיש שאמרו, על מה שכתבו שהיוונים ביטלו חודש, שבת, מילה, ונלאו רבים להבין מה הכוונה **חודש**, והאריכו בזה בספה"ק בכח חידוש הזמן וכו'. וכתב הג"ל שאולי בדרך רעיון, הכוונה כנ"ל שלא נתנו לטבול, **וחודש הכוונה נידה** עיי"ש [ויש להוסיף, שי"ל עוד טעם למנהג הנשים שלא לעשות מלאכה בחנוכה (ובפוסקים כתבו כמה טעמים לזה) שהוא מאותו טעם של ראש חודש שהנשים אין עושין מלאכה, שכתב הדרכי משה [סימן תי"ז] בשם האור זרוע שהטעם הוא "לפי שבכל חודש וחודש, האשה מתחדשת וטובלת וחוזרת לבעלה, כשם שהלבנה מתחדשת בכל חודש", וממילא בזמן שהתגברו על היונים, שוב נתעורר ענין האישות והקדושה, ולכן אין עושות מלאכה. ועוד י"ל שלטעם שכתבו רש"י ותוס' במגילה דף כ"ב (מפרקי דרבי אליעזר פמ"ד) לפי שלא פרקו נזמיהן לעגל, ממילא י"ל שבחנוכה שהוא התיקון לחטא העגל "כתבו לכם על קרן השור" וכמו שהבאנו לקמן, ולכן אין עושות מלאכה].

איש ואשה, ולכן "פלגשם" שאין להם כתובה הרי הם **פלג שם** עכ"ד, וממילא היוונים לא רצו שבבית היהודי ישרה שמו הגדול והקדוש, ובחנוכה ניצחו אותם החשמונאים¹⁶, ולך עשיית שם גדול וקדוש בעולמך, **וכל בית יהודי נהיה בבחינה של בית המקדש וכמ"ש לעיל**, נר איש וביתו, ושכנתי בתוכם¹⁷.

והעירוני די"ל לפי"ז, בלשונו הזהב של הרמב"ם ' **חביבה היא עד מאוד**, עפ"י דברי הירושלמי בכתובות פ"ה ה"ז, שהיו חודש אחד בבית המקדש, וחודשיים בבית, שחביבה היא פו"ר לפני הקב"ה יותר מבנין ביהמ"ק עיי"ש¹⁸, וממילא בחנוכה כשניצחו את היוונים וחזרה קדושת הבית וכו', **חביבה היא מצוות נר חנוכה**¹⁹.

אין להסיח דעת מהשמחה ועבודת השי"ת כל ימי החנוכה

ולפי"ז מה נפלאים דברי הלבוש (סי' תר"ע) שכתב בטעמא

16 ובדרך התעוררות יש לדרוש, דהן הן הדברים מה שמצינו שבחנוכה חובת ההדלקה הוא חובת הבית, וכלשון הרמב"ם "מצוותה שיהיה בכל בית ובית וכו'" [והאריכו בזה הפוסקים] עד שמצינו שיש פוסקים שכתבו שאם מדליקין עליו בביתו, לאו כל כמיניה! לכוון שלא לצאת, ונחלקו בזה הפוסקים, והמשנה ברורה (תרע"ז סקט"ז) חשש לשיטות אלו לגבי ברכה עיי"ש, ובדרך רעיון, **דבחנוכה מתחזק תוקף קדושת הבית, שלפרוש ממנה אינו יכול**, ודו"ק. וראה בגמרא בסוטה דף ג ע"ב "בתחילה קודם שחטאו ישראל היתה שכינה שורה עם כל אחד ואחד" ופרש"י **בביתו**, ובחנוכה יש את המתנה הזאת, שכינה בתוך ביתו, של כל אחד ואחד, נר איש וביתו.

17 י"ל בדרך רמז, לפימ"ש בקונטרס החנוכה בשם החת"ס [דרשות מכת"י] שחנוכה בא מכוחו של יוסף עיי"ש, והיה ש"ש שגור על פיו, וא' נתן לי בזה פרש"י פרשת ויחי הראה לו שטר "כתובה", וקיבל זה מיעקב כמ"ש השל"ה שמבואר בחת"ס הנ"ל, הקול קול יעקב שהיה ש"ש שגור על פיו כד' רש"י בפ' תולדות.

18 וראה מה שכתב רבי יוסף קספי בספרו 'עשרה כלי כסף' אין מצוה מן המצוות **חביבות אצלם, כמו מצוות פריה ורביה**, בעבור היותה המצוה הראשונה בתורה וכו'.

19 והרי בהדלקת הנרות צריכים בעיקר לכוון על ניצחון המלחמות על היוונים כדברי המהר"ל, וכמו שהאריך בזה הגרש"ז זל"ה [ראה מנחת שלמה סימן נ"ח והליכות שלמה עמוד שד-שח] **שכונת הלב להודות על ניצחון המלחמה בשעת ההדלקה, היא מעיקר המצווה עיי"ש באריכות**.

שאינ מספידין בחנוכה, וז"ל **"דאין להסיח דעתו מהכנעה ועבודת השי"ת, דאין השכינה שורה אלא מתוך שמחה"** עכ"ל²⁰. והן הן הדברים בימי החנוכה שאנחנו מדליקין המנורה, שהיא מכח המנורה וכדברי הרמב"ן, אשר היא היא עדות שהשכינה שורה בישראל וכמבואר בגמ' בשבת דף כ"ב ע"ב עיי"ש²¹, ולכן אם נתיר להספיד הרי יכול להיכנס לעצבות, ואז לא תוכל השכינה לשרות עליו, וראה בנתיבות אור להגאון בעל הפרי יצחק זי"ע [שנדפס בספר אור ישראל] מכתב מהגאון רבי נפתלי מאמסטרדם זי"ע שמספר שהגאון רבי ישראל סאלנטאר זי"ע סיפר על רבו הגאון רבי זונדל מסאלאנט זי"ע גדולות ונפלאות, תוקף זהירותו ועוצם חסידותו, דרך משל, פעם אחת היה מדבר עם אנשים בימי החנוכה, ובתוך הדברים הזכירו בסיפורם דבר אחד של צער, ואמר להם הסי' **כי אין להזכיר דבר של צער בימים אלו**, כיון שחז"ל אסרו ימי חנוכה בהספד עכ"ד, וכ"כ בספר סדר היום שאין להתעצב בחנוכה.

והן הן הדברים שאם יש צער, זה יכול לגרום להסתלקות השכינה, שהרי אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה וכדברי הלבוש, וראה בדרושי הצל"ח (דרוש ל"ה) שכתב שכיון עיקר כוונת היוונים היה שלא רצו שתשרה שכינה בישראל, ובאמת באותו הזמן שנעשה בית המקדש עבודה זרה, מסתמא נסתלקה שכינה משם וכו'²², והקב"ה ברוב רחמיו ורוב חסדיו הראנו אות לטובה, ועשה הנס עם הנרות שהיא עדות להשראת השכינה, וק"ו כאן שדלקו כל שמונת הנרות יתר על זמנן וכו', ולפי שבנס הזה ראו אור גדול השראת השכינה בישראל, כבר היו שבעים מזיו השכינה מעין עוה"ב, שאין בו לא אכילה ולא שתייה, לא היה מקום לקבוע ימי משתה ושמחה בדברים גשמיים, רק מאורי האור שהוא מעין עוה"ב וכו' וא"כ **"בימים הללו ראוי ליתן לב! לתקן כל הדברים שגורמים לשכינה שתסתלק מישראל, שזה היתה כוונת היוונים וכו'" עכ"ד הנוב"י בדרושי הצל"ח שם²²**.

20 ולכאורה כוונת הלבוש, דהאיסור הספד לשיטתו, לא מפני שהוא מועד לגבי הספד כמו שכתב בשאר מועדים, ולכן הוצרך לומר טעם חדש לאיסור הספד.

21 וכן בשפ"א (תרמ"ז) ש"בוודאי נסתלקה השכינה בגלל הע"ז של מלכי יון וכו' עיי"ש.

22 ומ"ש הלבוש שאין להסיח דעתו מההכנעה ולהיות בשמחה, ראה בשפ"א בחנוכה (תרל"ה) שהביא ענין ההכנעה והשמחה שהם כרוכין יחד וז"ל "הלל והודאה בחנוכה הוא שמחה והכנעה, ושניהן

וממילא כיון שבאה השכינה זה מרמז על החביבות, וכמו שהעירו רבים מדברי רש"י בשבת דף כ"ב בדברי הגמרא שם "עדות היא לבאי העולם שהשכינה שורה בישראל וכו'" ופרש"י **שכל זמן שהיו ישראל חביבין** היה דולק כל היום, חביבה היא עד מאוד.

בכ"ה כסלו נגמר המשכן במדבר וברכת משה רבנו שתשרה שכינה וכו'

ויש לציין לדברי החת"ס (שו"ת או"ח סוסי' קנ"ו) שכתב **שביום כ"ה כסלו** כשכלל ישראל גמרו להכין מלאכת המשכן, משה רבנו ע"ה בירכם בברכה יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, ויהי נועם ה' וגו'²³ וביום ראש חודש ניסן כשהוקם המשכן אז בירכם בברכת כהנים עיי"ש, ונפלאים הדברים, שביום זה כ"ה כסלו, בימי החשמונאים, זכו כלל ישראל לנס חנוכה, אשר היא המשך להשראת השכינה [וי"ל שזה גם טעם לאמירת פסוק ויהי נועם לפני ההדלקה, כמו שכתבו הקדמונים].

צריך לכל איש מישראל וכו' כאשר רבותינו הגידו, ששניהם ענין אחד הוא אף שנראה כסותרין עכ"ד (וראה בשפ"א (מהדורת בני בינה עמ' ל"ג) שצינו לעוד מקומות בשפ"א ליסוד זה, ובבת עין בחנוכה כתב שמה שמדליקים למטה מעשרה זה ענין של הכנעה עיי"ש) וענין ההכנעה, דהרי אין אני והוא וכו', וממילא כיון שבחנוכה צריך השראת השכינה צריך ענווה ושיפלות, למטה מעשרה וכו'.

23 וכמ"ש רש"י בסוף פרשת פקודי, שמה רבנו א"ל יהי רצון שתשרה וכו' ויהי נועם, וכן פרש"י בתהילים (צ"ז) וראה ט"ז בס' רצ"ה סק"ג **"דויהי נועם שייך למלאכת המשכן וע"י שרתה השכינה**, וזהו ואתה קדוש יושב תהילות ישראל, מצאתי עכ"ל הט"ז. (ובתו"ט מגילה פ"ג מ"ו כתב בשם ספר המכבי, דבימי החשמונאים היה חנוכת המזבח בכ"ה כסלו עיי"ש). וראה בפרמ"ג שם שכתב שכיון שנגמר במחשבה, ודיבור, בכ"ה כסלו, והנשיאים רצו לחנוך מיד, לכן הקב"ה צירף דיבור ומחשבה למעשה (אחרי קרוב לאלף שנים) ושילם להם בימי החשמונאים עיי"ש. ובזה אפשר לבאר דברי המדרש (אסתר פרשה ז) שהמן הרשע לא הפיל פור על כסלו מפני החנוכה, והרי עוד לא היה אז נס חנוכה, ולפי הנ"ל י"ל דכיון דבדיבור ומחשבה כבר היה, ממילא הבין המן הרשע שלא יהיה לו כח. וראה דברים נפלאים בארץ צבי (פרשת פקודי) שבהשתוקקות של כלל ישראל לבניית המשכן בכ"ה כסלו, לא היה ע"ז חורבן כלל, ולכן כל הגלות עומדת על חנוכה כדברי החידושי הרי"ם עיי"ש. וראה זוה"ק פרשת תרומה באריכות, שכח המשכן ממשיך לעד ולנצח.

וראה בליקוטי הרי"ם בשם החידושי הרי"ם שביאר, למה בי"ב ימים של חודש ניסן, אין אומרים תחנון והרי מגילת תענית בטלה [וכמו שהק' הב"י, והפר"ח] אלא הביאור הוא דכל הניסים שבאו ע"י בית המקדש בטלו אחרי חורבן הבית, אבל יו"ט שבא מהמשכן מודים כו"ע ששייך בגלות תמיד, משום שהמשכן קיים תמיד שהרי הוא נגנז, ולא נחרב כמו בית המקדש.

"עיקר הנס שהיה בחנוכה"

ואור גנוז!! מצאנו בדברי היעירות דבש (ח"א דרוש ח) וז"ל כי מה היה הנס דחנוכה, הלא לא נעשה בו דבר שהוא מפלאות הטבע וסדרו של עולם, כי אם גברו מעוטי החשמונאים ליוונים רבים, מקרה הוא זה במלכויות רבים, אם הם גיבורים ואבירי לבב וכו', אבל האמת העיקר נס שהיה בחנוכה, כי בכל צרות שבאו לישראל בצר להם לישראל, ושבו אל ה' בכל לבב ויצעקו אל ה' וירחם עליהם ויושיעם, אבל בגלות אנטיוכוס ימ"ש גלו ישראל בעוון הפריצים וכדו' והם פקרו **ולא שבו אל ה' כלל!!** ועיין בסיפורי יוסיפון כמה רעות עשו ישראל אז²⁴, והם לא שבו ועמדו במרדם כנודע, ועדת החסידים מתיתיהו ובניו הם מעולם לא היו בכלל עדת החוטאים, ואם כן אין זה מגדר להושיע את **ישראל, רק ה' חס על עמו והושיעם אפילו "בלי תשובה כלל" וזהו הנס שהוא כנגד חק אל'** וכביכול ה' לא יעות משפט חלילה, ואז הושיע לישראל בלי תשובה, כנגד משפטי ה', וזהו בגדר נס גדול נפלא שיעשה ה' דבר בלתי התשובה, ולכך לא ניתן להיכתב, כי כביכול הוא בגדר כבוד אל' הסתר דבר, שעשה ה' דבר נגד הנימוס אל' ומשפטי ה' עכ"ל של הרבי ר' יונתן ביער²⁵.

וכע"ז כתב בספר בני יששכר (מאמר חודש כסלו מאמר ד' אות מ"ט ונ') באריכות, כשהוא מדייק הלשון "עמדת להם", וגם שבפורים לא כתוב מה עשו אחר כך עם ישראל, ואילו

24 וראה באלהיה רבא שפירש מה שאומרים בעל הניסים, זדים ביד עוסקי תורתך, דקאי על פריצי עמנו, כמו שכתב ביוצרות, וזה ביד עוסקי תורתך כדברי הגמרא בגיטין "בני אדם העומדין עלי וכו' השכם והערב בבית המדרש והם כלים מאלהים עיי"ש.

25 ובעיקר הדבר שלא נעשה בו דבר שהוא מפלאות הטבע, כ"מ בבכור שור שבת דף כ"א ע"ב והו"ד בשע"ת סי' קפ"ז סק"ב, אמנם מרש"י בזאת הברכה שהיו י"ב חשמונאים נגד כל צבא יון, וכן בסידור רוקח שמבאר שהיו פלאות, לכאורה משמע כן.

בחנוכה כתוב ואחר כך באו בניך וכו' ועוד דיוקים, וכתב בהמשך הדברים והנה **"ידוע בעת הצרה והזעם כשעמדה מלכות יון, לא היו יכולין ישראל לבטל הגזירה על ידי תשובה ומעשים טובים, ותפלה, וצעקה!! כמו בימי מרדכי ואסתר, כי מלכות יון ביטלו אותם מן המצוות"**²⁶ ולא הניחו אותם להתאסף²⁷ ובעבור זה לא היה איתערותא דלתתא שייספיק לישועה, רק היה הנס בכעין מעשה בראשית שהספיק מחשבתי של ישראל על לעתיד עיי"ש באריכות דבריו הנפלאים איך שמיישב את כל הדיוקים²⁸.

26 הלשון בפרדר"א פכ"ח, חושך זו יון שהחשיכה את כל ישראל **"מכל" מצוות שבתורה, וכ"מ ברמב"ם (פ"ג ה"א) ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ומצוות, וכ"ה בכלבו ואבודרהם ועוד.**

27 כמבואר בספר יוסיפון שהיו צריכין להתחבאות במערות ונקיקין, וראה באהבת דוד להרבי ר' יונתן זי"ע (בהפטרה של שביעי של פסח) שכתב, שכל הקרניים עשויים מעצם אחד, חוץ מפנה ושור שעשויים מעצמים הרבה, **ולכן היוונים אמרו כתבו לכם על קרן השור, לעשות פירוד בנפשות ישראל עיי"ש.**

28 ובספר טעמי המנהגים, הביא בשם קרבן עני, בשם הבני יששכר זי"ע, שזה הטעם מה שנוהגים ישראל לשחק בחנוכה בדרעדיל "סביבון", ובפורים בגראגער (רעשן) כי בחנוכה לא היה התעוררות מלמטה רק מלעילא, כי לא עשו תשובה כהוגן רק השי"ת ברחמיו הצילם, לכן משחקין בדרעדיל ואוחזין אותו מלמעלה, ובפורים בגראגער (רעשן) דבפורים שגזרו שק ואפר והיתה התעוררות מלתתא, על כן אוחזין מלמטה, וזה החילוק שבעל הניסים דחנוכה אומרים רבת את "ריבם", דנת את "דינם", ובפורים אומרים הרב את "ריבנו" הדין את "דיננו" [וראה בחת"ס פרשת מקץ ועוד שהעירו בזה] לפי שבפורים היה הנס ע"י ישראל, ולכן שייך **לומר ריבנו וכו'**, אבל בחנוכה **רבת את ריבם** שהקב"ה עשה מעצמו הריב עם השונא עיי"ש. ויש בזה חילוקי מנהגים האם הסביבון של עץ או של כסף, וראה בספר בני יששכר מאמרי חודש כסלו (מאמר ב' אות כ"ה בהג') שנתן טעם אחר למנהג אבותינו תורה, לשחק בחתיכת עץ עם אותיות גשנ"ה, גשנ"ה בגימטריא משיח, וכמ"ש באמרי פנחס להגה"ק מקאריץ אות רכ"ב (והסביבון שיש בהם אות פ' לא ממקור קדוש הוא כידוע) לרמז על הענין של "ואתה בן אדם קח לך עץ וכו' עיי"ש דבה"ק. ורבנו החת"ס זי"ע שיחק בסביבון של **"כסף"** שהיה לו, כמבואר במנהגי חת"ס עמ' קפ"ד, ובס' אוצרותיהן של צדיקים הביא מהגאון רבי חנוך פדאווא זל"ה שהיה ביומי דחנוכה אצל שר התורה גאב"ד טשעבין זצ"ל, ובא לבקרו גאב"ד פרשבורג בעל הדעת סופר זצ"ל, והביא עמו דריידל של כסף, וסיפר שזה היה שייך לזקנו החתם סופר זי"ע שהיה מתעסק בימי החנוכה הרבה עם הדריידל והיה מונח בכיסו, והיה גם נוטלו עמו לבית דין שטוב עכ"ד, ואם ניתנה הרשות להעמיק בהליכות הצדיקים, אולי החת"ס

והנה האור החיים הק' בפרשת וזאת הברכה כותב [פרק ל"ג פסוק י"א] **"ומשנאיו מן יקומון"** שנתנבא על מלכות יון שעתידיה ליפול ביד חשמונאי לז"א משנאיו מן יקומון, פ' אפילו מן הזמן עצמו, שתהיה להם לשונאים קימה, וישראל שפלים בזמן עצמו מחץ מתנייים קמיו וגו' וכן היה, **ודבר זה**

לא רצה להסיח דעת מימי החנוכה [וכמו שהבאנו לעיל מהלבוש] ולכן התעסק עם הדריידל בכל מקום שהלך. ואולי י"ל בדרך רמז, בחילוקי המנהגים אם בשל עץ או כסף, והרי מנהג ישראל תורה היא, דמישך שייכי לדברי הגמ' בר"ה דף כ"ד ע"ב במזבח של החשמונאים שהיה של עץ, ואח"כ של כסף [וראה תוס' מגילה דף י"ג כסף בגימטריא עץ] והרב בנימין ש. ה. בעל שרשי מנהג אשכנז שליט"א העיד שזה היה המנהג הרווח באשכנז, שישבו כל בני המשפחה ליד הגרות חצי שעה, ושיחקו בדריידל ועוד שאר משחקים. וכבר נודע בבי מדרשא מה שכתב בספר מנוחה וקדושה לרבי ישראל איסר זצל"ה, (תלמיד רבנו הגר"ח מוואלאזין זי"ע) בהקדמה לשער התורה (ח"ב בד"ה עוד רגע אדבר) בא"ד "הדין נותן להתעכב איזה זמן אחר הדלקה עם ב"ב או בעצמו, להכין לבו לשמוח על פטרונו, העומד לנו בעת צרותינו, ולפחות כל זמן שהגרות דולקות!! והגר"א בוודאי היה ממתין הזמן הזה קודם מעריב וכו', ואין זה נכון שממחרים אחר ההדלקה להתפלל, הא למה זה דומה למי שבא לו אורח הגון וחשוב, ונתן לו שלום, ואח"כ הניחו והלך לו לדרך. ושמעתי שבסידור הראב"ן שהדפיס בעל הבית אפרים זי"ע כתוב שם הלכות מהבית אפרים, וכתוב שם שצריך לישב ולהתעכב ליד הגרות חצי שעה!! וידועים דברי ההמקו"ח סי' תרע"ב [להחיות יאיר] שכתב **שעיקר המצוה הוא שיהיה המדליק אצל הגרות חצי שעה לראות אותם!** ולשמוח בהם וכו' ולא סגי שידליק וילך לו למקום אחר. ולשון השפ"א בחנוכה (תרל"ב) **"וכן איתא שמצוה לראות נר חנוכה"**, ויש להוסיף לפי דברי רבנו החת"ס בדרשות כת"י, והמגלה עמוקות בואתחנן (אופן רנ"ב) שחנוכה עיקר היניקה שלו זה מיוסף הצדיק עיי"ש, וממילא תיקון הראייה, כוחו של יוסף, הקדשה היא בעיניו, ובעבודת ישראל שבהסתכלות על נר חנוכה לתקן כל אחד מה שפגם מעודו בראיית עין (ובקונטרס החנוכה הארכנו בדברי רבי יעקב עמדין בסידורו במוצאי שבת, שכתב שביושב בסתר יש בו ק"ל תיבות כמנין עין עיי"ש, וממילא חנוכה שמתקן ענין הראייה לכן י"ל עוד טעם שנוהגים רבים לומר פרק יושב בסתר, ובסידור הרוקח כתב שבעל הניסים יש ק"ל תיבות כמנין הכהנים, שע"י הכהנים החשמונאים היתה הישועה) ובספה"ק יסוד ושורש העבודה (שער י"ב המפקד פרק א) כתב **"וראוי להאריך בשירים ופיוטים עד משך חצי שעה על כל פנים"**, ואחר זה ראוי לספר לבניו ולבני ביתו, הנסים והנפלאות מפי סופרים וספרים, שעשה לנו עם קדוש יוצרנו ובוראנו ית"ש ויתעלה בימים ההם ובזמן הזה בכדי שיתנו שבח והודאה לית"ש ע"ז עכ"ל".

היא הצלחה בנס ופלא עכ"ד, דהיינו שהנס היה שישראל היו בשפל המצב ואעפ"כ היה להם נס²⁹.

והראוני דבר נפלא בפרימ"ג (סי' תרפ"ב במשב"ז סק"א) שביאר מה שאומרים בעל הניסים "ואתה ברחמך הרבים! עמדת להם בעת צרתם", אע"פ שלא הקדימו תפלה לצרה, רבת, נקמת עכ"ל ודו"ק³⁰.

ולמדנו מד' הק' של היערות דבש אור חדש, בנס החנוכה, שהנס הגדול של חנוכה שלא היה כמוהו!! שהנס היה בלי חזרה בתשובה כלל, רק ה' חס על עמו נגד נימוסי ומשפטי הא'.

וי"ל בדרך צחות, דיש שיטת בראשונים, וכן פסקו הגר"א, והגר"ז שמדליקין בשקיעה, בבין השמשות, שלא מצינו כזאת, יש מצות היום ויש מצות הלילה, אבל מה זה שעושים מצוה בשעה שאינו יום ולא לילה (ובארץ צבי חנוכה עמד בזה עיי"ש) אמנם לפי היער"ד שהנס היה לא בגדר סדר העולם והמשפט כלל וכלל, א"כ המצווה הוא בבין השמשות דווקא שהוא לא מסדר העולם, וכמו שכתב המהר"ל בפרקי אבות שזה ענינו של בין השמשות עיי"ש, וביותר יש להרגיש שלא מצאנו מצווה כזו, שכלל ישראל עושים כל אחד ואחד בזמן אחר, שקיעה, וחמש דקות, ועשר דקות, ועשרים דק' אחר השקיעה וכו' וכו'³¹, ובמוצ"ש יש מחלוקת בפוסקים בסי' תרפ"א, אם מדליקין לפני הבדלה, או אחרי הבדלה, ובמ"ב שם סק"ג דעביד כמר עביד ודעביד כמר

29 וראה בספר עיני ישראל [להגרי"א ווינטרויב זצ"ל] שהאריך שלכל הגלויות היה קץ, וליון לא היה קץ, כי החטאים של כלל ישראל גרמו לכך, שלא היה מגיע להם ח"ו ישועה עיי"ש, ולמדנו מדברי האור החיים הק' שהנס הוא שכלל ישראל לא היו ברום המעלה, וכמו שהאריכו שהנס הוא בחושך, וסוף חודש, ולמטה מעשרה, וברה"ר וכו' וכו'.

30 ויש לתת דוגמא לדבריו, "מחיה מתים ברחמים רבים!" שתחיית המתים היא ברחמים רבים, כי היא לא באה ע"י תפלה, אין המתים מתפללים ע"ז, רק בעת שיעלה לרצון לפניו ית"ש (ואע"פ שבמגילת אנטיוכוס מבואר שבני חשמונאים התפללו (ובוודאי שלפני מלחמה, ובעת צרה התפללו כדיון) הרי הבאנו מהרמב"ם שעל הניסים, קאי על כלל ישראל) והגאון רש"י בורגשטיין זצ"ל העיר למה בעל הניסים לא כתוב **"עמדת להם בעת צרתם"**, ולהנ"ל י"ל קצת.

31 וראה מעשה רב שאין יודעים מתי הדליק הגר"א נר חנוכה, ויש בזה מבוכה גדולה עיי"ש.

עביד³² וכן מקום ההדלקה לא ברור, בפנים, ובחוץ, והגדרת חצר וכו' וכל אחד נוהג מנהג אחר, וכן מה שנחלקו מאיזה צד מתחילים להדליק, ולאיזה כיוון, וכן הגדרת אכסנאי, ובחורים וכדו' שנחלקו הפוסקים אם מקום שינה עיקר או מקום אכילה עיקר וכדו', והאם צריך קביעות ימים להיות קבוע למקום הדלקה וכו' וכו', שלא מצינו כ"כ הרבה ספיקות כדוגמתו בשאר מצוות³³.

אמנם בדרך רעיון י"ל, כי מכיון שהנס של חנוכה היה שלא במשפט ושלא בסדר כלל וכלל וכד' היער"ד יותר!! משאר כל הניסים והמועדים³⁴ לכן זמנו ומקומו וכו' הוא שלא בסדר. ובדברי חיים על חנוכה כתב שמצות נר חנוכה הוא מעין דלעתיד, והוא עבדותינו לעתיד לבוא ולכן סתום המצווה ולא נתפרשו טעמיה, וסודותיה כ"כ עיי"ש, והוא כתב בחלק הסוד של המצווה, וגם בנגלה אפשר לומר כמ"ש³⁵.

32 ושמעתי מר' אהרון ישראל בורגשטיין ז"ל שזקינו האבני נזר זי"ע לא היה לו סדר בזה, ויש שנים שעשה לפני הבדלה, ויש שנים שעשה אחרי הבדלה, שלא היה ברור לו הדבר, וכל שנה בירר שוב את הענין [ויציין שבשו"ת אבני נזר או"ח סימן תצ"ט כתב "דיש להדליק קודם הבדלה דלא כהט"ז", אמנם ראה מה שכתב בנו בשם משמואל [חנוכה תרע"ג ליל ד'] בזה"ל "וכן מה"ט הבדלה קודמת לנר חנוכה, לפי מנהג וותיקין"]. וראה ברשב"ץ בברכות דף ל"ג ע"א, שביאר בדברי הגמרא שכשהענו חזרו להבדיל בתפלה, ש"הענו" הכוונה **בימי היוונים** [וכלשון הרמב"ם פשטו ידם בממונם] ויש להתעורר בחנוכה שכשמבדילים על הכוס, שזה היה כשגברו על היוונים עכ"ד.

33 וכידוע שמרן רבנו החזו"א זי"ע שכתב מזרעים עד עוקצין, לא כתב כלום בהלכות חנוכה, ואמרו, שאמר שאין לו בהירות וברירות כ"כ בענין חנוכה, וכן הגאון רבי מאיר אריק זצ"ל אמר שקשה לו לפסוק הלכה בהלכות חנוכה כי אין שו"ע הגר"ז בחנוכה.

34 אשר אף שהם ניסים, מ"מ יש להם סדר וכדברי המהר"ל הידועים בהקדמה לגבורות ה', הקדמה שנייה, וראה שם משמואל בהקדמה לליל הסדר.

35 וסיפר תלמידו של הגרש"ז שפעם דיבר עם מרן זי"ע בענין הדלקה וזמנה, שאין בהירות בדבר, ואמר לו הגרש"ז שהלא דבר הוא, שבשחיטה התורה אמרה ושחט, ולא אמרה איפוא לשחוט, ולמעשה אנחנו יודעים בדיוק איפה לשחוט, ואיך לשחוט, ופה בנר חנוכה, רבנן אמרו פתח ביתו עם כל הפרטים שמובאים בגמ', וגם הזמן משתשקע, וסימנים של רגלא דתרמדואי וכו' וכו', ואין אתנו יודע מה עכ"ד, ובדרך צחות י"ל, שזה דוגמא ח"ו מה היה קורה בלהשיכם תורתך.

באור איך זכו לנס בלי תשובה

אמנם רבנו היער"ד, לא גילה לנו טעמו של דבר, למה באמת הקב"ה הציל אותם אם לא עשו תשובה בזמן זה, ואיך שייך שיהיה עיוות במשפט ח"ו.

והנה י"ל, דרבותינו הק' החת"ס, והשפ"א ועוד³⁶ גילו לנו, שהחשמונאים על ידי המסירות נפש שלהם עלו ונתעלו מדרגה של עבדים לדרגה של בנים "אחר כך באו בניך", וכמו שרמזו "אל" יחנך בניך [ועיין מאור עיניים פרשת מקץ] ופירשו כי עבד עושה ציווי אדוניו, ואילו בן עושה אפילו יותר מיכולתו, [וכדברי המס"י] והחשמונאים בכח המסירות נפש של י"ב בני חשמונאים³⁷ עלו ונתעלו לדרגת בן, ועוררתיך! בניך ציון ושמתך כחרב גבור [זכריה ט], והביאו בספ' הנ"ל את ד' זוה"ק שהבן יש לו רשות לחפש בגנזי אביו, וזה הפך שמן שבדקו! ומצאו, בני! בינה ימי שמונה קבעו

ולא רק החשמונאים זכו למעלת "בן", דהנה כבר כתבו (השפ"א, רבי צדוק, והישמוח ישראל ועוד) שחידוש של נס חנוכה זה לא שנעשה נס עבור החשמונאים שהיו צדיקים, שהרי מצינו שגם אצל התנאים מי שאמר לחומץ שידליק וכו', וכן בדורות האחרונים, וכמו שרמז היש"ש בהקדמה³⁸, רק הנס הוא שהם עשו זאת עבור כל כלל ישראל³⁹ הדלקה

36 , וראה שפ"א חנוכה תרמ"ב-ג, ובאמרי אמת פרשת מקץ תרס"ז בשם השפ"א כע"ז עיי"ש, ובפחד יצחק מאמר י"ד.

37 וכדברי רש"י בזאת הברכה [פרק ל"ג פסוק י"א] "ברך ה' חילו" ופרש"י לפי שראה שעתידין בני חשמונאי ובניו, להילחם עם היוונים, והיו מועטים י"ב בני חשמונאי ואלעזר, כנגד כמה רבבות עיי"ש (וכנראה שמקורו ממדרש חנוכה ראה בספר ממלכת כהנים עמ' קע"ב)

ויש לציין לדברי המשנה ברורה (סימן תרפ"ב סק"א) בשם הפרי חדש "כשעמדה עליהם יש לדלג תיבת עליהם, דהא אחר כך אומר על עמך ישראל, אא"כ אומר "ו"על עמך ישראל", ומוכח דהיה גזירה מיוחדת על החשמונאים, מלבד הגזירה על עם ישראל.

38 ובספר קב הישר (פצ"ו) בשם רבו, שהיה לו קבלה, שהנס שהיה אצל היש"ש, שבשעה שחיבר ספרו, אירע שהיה לו נר קטן דולק לפניו, והיה זמן קרוב להיכבות, והיה דולק כמה שעות, יותר משלושה וארבעה נרות שלמים [ועיי"ש דברים נפלאים שע"י הדלקת נרות אפשר להבין עתידות, והנר מתנבא כמו נביא המתנבא עפ"י ה' עיי"ש].

39 ועיין בתוס' קידושין דף כ"ג ע"ב שלכו"ע כהנים שלוחא דידן

במנורה, וכל כלל ישראל היו צריכים שיהיה להם זכות שיהיה להם נס! א"כ אף שהחשמונאים במסירות נפשם זכו לדרגה של בנים, אבל איך כל כלל ישראל זכו לנס? אבל הן הן הדברים, בן עושה רצון אביו במסירות נפש וכו' אבל יש עוד מעלה בבן, שבנים אתם, אפילו אין אתם עושין רצונו של מקום, בן נשאר בן, ורחמי האב על הבן, **והם שני צדדים למטבע של הבן**, והחשמונאים עוררו את מידת הבן של כלל ישראל (ועוררתיך בני ציון על בני יון) ולכן אפילו שכלל ישראל לא חזרו בתשובה כלל וכדברי היער"ד, זכו לנס שנתגלה האהבה העצומה של אבינו אב הרחמן, ולא עזר ליוונים כל הקיטרוגים שקיטרגו על כלל ישראל שחטאו בחטא העגל [כדברי הרוקח בסידורו, שקרן השור היה להזכיר חטא העגל, וכ"כ המהר"ל בנר מצווה, והיפה תואר במדרש בראשית, והנוב"ב בדרושי הצל"ח דרוש ל"ד באריכות ועוד] וחטא של מכירת יוסף [כדברי המגלה עמוקות בפרשת ואתחנן אופן רנ"ב, והחת"ס שבת דף כ"ב, והתפארת שלמה עיני חנוכה ועוד] רק אהבת עולם אהבתיך כי כך בחרתי, ואוהב את יעקב ואת עשיו שנאתי⁴⁰. **וזה** מה שמבואר בתרגום (על מגילת אסתר) שהמן הרשע ראה, שבחודש כסלו לא יוכל לנצח את כלל ישראל מפני החנוכה שהוא בחודש כסלו, ולכן לא גזר גזירה על כסלו, והן הן הדברים דאע"פ שישנו מן המצוות רח"ל בזמן אחשוורוש, מ"מ לא יוכל להם, כי בנים אתם, אתם אפ"ל אין עושין רצונו, שמבצבץ ביותר בימי החנוכה⁴¹.

ג"כ.

40 ויש להוסיף דבספה"ק [ראה ילקוט ראובני פרשת לך לך ועוד] הביאו בשם ספר הקרניים שאאע"ה נפטר בטבת, וכתב בספר בת עין, שזה היה בראש חודש טבת (בחנוכה בראש חודש טבת "תקבר בשיבה טובה" ר"ת טבת) וא"כ הרי בדרשות הר"ן (דרוש השני) האריך מאוד בענין יעקב ועשיו, וכתב שם שביום פטירת אאע"ה כשעשיו לא היה בפטירתו, לא דמעה עינו, ולא היה איכפת ליה כלל בפטירתו, **ולכן הפסיד מעלת ההמשך של האבות, ויעקב הוא הבן** עיי"ש באריכות, וזה היה בחנוכה!!

41 וראה בתנחומא בפרשת (כי תשא) שצפה הקב"ה שעתידין אוה"ע לתרגם את התורה ליוונית, והם אומרים אנו ישראל! אמר להם הקב"ה אתם אומרים שאתם בני! **איני יודע אלא מי שמסתורין שלי אצלו והם בני**, וזה המשנה, תורה שבע"פ ע"כ, דזה הברור שיון הם לא בניו של הקב"ה, רק עם ישראל שדבוקים בתורה שבע"פ הם הם בניו ודו"ק.

זרוע לצדיק!⁴³

וראה בבני יששכר (מאמר ד' אות פ"ח) בשם חיד"א זי"ע שמלחמתם של היוונים בבני"ש בשבת, חודש, מילה (וכמובא במגילת אנטיוכוס⁴⁴) **כי בשלשתם יש בחי' של בנים, ובה נלחמו היוונים** עיי"ש, והן הן הדברים.

זמן תשובה בחנוכה

ודעת לנבון נקל, שממילא מובן שאם נשאר המעלה של "בנים" בכל מצב, זה מסייע שאפשר לשוב ביתר שאת וביתר עוז בימים אלו בתשובה שלימה⁴⁵, דהרי בעבד שמרד

43 וראה בכד הקמח לרבנו בחי בערך נר חנוכה, שמאריך מאוד בענין אור זרוע לצדיק עיי"ש, וראה לקמן שהבאנו בשם הגר"א ששמונה ימים שגומרים בהם את ההלל הם כנגד שמונה ימים שאין אומרים הלל, וזאת חנוכה כנגד יוה"כ"פ, וגם אז אנחנו אומרים להקב"ה בליל יום קדוש, אור זרוע לצדיק ודו"ק.

44 והאריכו לברר מי כתב מגילה זו (ראה סיני כרך ס"ד מעמוד ק"ח ואילך) דהרס"ג (בספר הגלוי) כתב שבני חשמונאים כתבו סמוך לזמן מאורעתם, אמנם בבה"ג סימן ע"ה כתב "זקני בית שמאי וזקני בית הלל הם כתבו מגילת בית חשמונאי, ועד עכשיו לא עלה לדורות, עד שיעמוד כהן לאורים ותומים", וראה בקדושת לוי בקדושה שניה.

45 והארכנו בקונטרס החנוכה במעלת התשובה בימי החנוכה, והבאנו מה שכתב מוהר"ח כהן זי"ע תלמידו של מוהר"ח וויטאל זי"ע בספרו הנודע טור ברקת סי' תקפ"א וז"ל "כך אחז"ל הנותן בים דרך מאלול עד חנוכה וכו' [כוונתו לירושלמי שבת פרק ב' ה"ו, וב"ר בראשית פרשה ו'] אמנם מ"מ שם ידעו דרך ה', כי בימים אלו נמצא תוספת הארה משאר ימות השנה למעלה, וזה היה מזמן שעבר שנתרצה הקב"ה לישראל וכו', אמנם בימים הללו הוא בחסדו נתן בים דרך אורות, והם נפתחים שערי תשובה כמש"ל תשובה נמשלה לים, להורות דרך לשבים ש' טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך זה וכו' עכ"ל הטור ברקת, ובקדושת לוי ראש השנה בד"ה הנותן בים דרך שמפ' שבראש השנה השי"ת מגלה א' ומלכותו וכי הוא מנהיג את כל העולמות בחסדו הגדול וכו', ובחנוכה מתחיל הארת השי"ת ע"י ניסים ונפלאות עיי"ש. ובספר בת עין, וליקוטי מוהר"ל [תלמיד הנוע"א] וזרע קודש [להגה"ק מראפשיץ זי"ע] וארץ צבי להגה"ק מקוז'גלוב זי"ע בהרבה מקומות (עמ' קנ"ה, קנ"ו, קס"ו, קס"ז, קע"א, קע"ב, קע"ד ועוד ספה"ק) שחנוכה הוא בבחי' של חתימה של ימי הדין, וכן הכהן מלובלין זי"ע בפרי צדיק חנוכה (אות ה) וז"ל והנה איתא בספה"ק שחנוכה הוא הגמר מראש השנה עיי"ש, ובאות י"ג שם וז"ל וזה שכתבו בספרים, דחנוכה השלמה מראש השנה שבר"ה ספרי חיים פתוחין וכל הבקשות על החיים, ובחנוכה ההשלמה עיי"

וזה הענין שבחנוכה מתנוצץ הגאולה העתידה, ערכתי נר למשיחי, כמו שהאריכו בבני יששכר, והשפ"א, והפרי צדיק, כי בחנוכה הקב"ה חס עלינו מאהבתו אותנו בעצם וכדבריו היער"ד וכו', והרי כך יהיה בגאולה העתידה בב"א, וכדבריו של אדוננו המהר"ל (גבורת ה' פכ"ד) 'שהקב"ה לא בחר באאע"ה מצדקותו, רק בעצם אברהם בחר, וכן כאשר גאל אותם אמר הקב"ה אע"ג שבסוף יחטאו עכ"פ הוא גואל אותן וזאת המידה הגדולה לישראל אשר יגאלם הקב"ה עכ"פ ולא יביט אל צדקת ישראל, רק מפני שהוא חפץ בישראל מצד עצמם, ובאותו הענין אשר היתה הגאולה הראשונה כך יהיו ישראל לעולם נגאלין! עיי"ש.

והראוני לדברי הרמב"ם באיגרת השמד שכתב, שבימי אנטיוכוס אע"פ שעברו על ג' עבירות, ולא מסרו א"ע למיתה מ"מ נקראו צדיקים בלשון חז"ל, וכוונתו למה שאומרים על הניסים רשעים ביד צדיקים⁴², ורואים שכוונת הרמב"ם שרשעים ביד צדיקים, הכוונה צדיקים עמך בית ישראל, ולא קאי על החשמונאים.

ואולי אפשר לומר שהמשנה בסנהדרין (דף צ) אומרת כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר ועמך כולם צדיקים וגו', ופירש במהר"ל בחידושי אגדות "אי אפשר שלא יהיה אל ישראל הנצחיות בעולם הבא, מפני כי הם מעשה ידי של הקב"ה יותר מן האומות, כי ישראל נקראו בנים אל השי" וכו', אבל ישראל נבראו לעצמם והם נקראו בשביל בנים, וראוי שיהיה בהם תפארת ולא יהיה בהם חיסרון" ע"כ, וממילא אפשר לומר שמה שהרמב"ם כתב שכל כלל ישראל נקראו צדיקים, הרי לפי המהר"ל ההסבר כי הם בנים, וזה התגלה בחנוכה ביתר שאת וביתר עוז, האור של נר ה' נשמת אדם שטמון בכל יהודי ויהודי, אור

ויש לציין לד' השפ"א בכ"מ [ובפרשת בא פי' כן בד' הזה"ק] שהנשמה נקראת בן, והגוף עבד ובכח הדלקת הנר, נפש ר"ת נר שמן פתילה כמ"ש מהשפ"א בשם הקדושים, היא מאירה על נקודה הפנימית ביותר ענין הבן.

42 ועיין בספר הזיכרון להגר"ח שמואלביץ זצ"ל (עמוד רמ"א) שהביאו את הנוסח של איגרת השמד המתוקן וז"ל "וידוע הוא כמו"כ מה שקרה לישראל במלכות יון הרשעה מגזירות קשות ורעות וכו' ועכ"ז לא קראום חכמינו ז"ל לא גויים ולא רשעים, אלא צדיקים גמורים, והתחנונו בעדם, והוסיפו בימי החנוכה על הניסים עד ורשעים ביד צדיקים", ועיי"ש בהגהות שהביאו מאיגרת רבי סעדיה ב"ר מיימון אבן דנאן, שהנוסח הוא צדיקים.

אין לו תקנה, ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ורק בבן מכיון שתמיד נשאר בן, ומחובר לאביו שבשמיים לכן יכול לחזור בתשובה, וכמו שכתב בבני יששכר (מאמר לחודש אלול מאמר א' אות ו) שלכן בגויים לא מהני תשובה כדאיתא בתנחומא האזינו (סוף פסוק ד') כי מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ורק בישראל דכתיב ביה "בנים אתם לה' א' הנה אנחנו בנים, כי אנחנו עמוסים מני בטן כביכול מן עצם אצילות דקודש, והרי קיי"ל אב שמחל על כבודו מחול, על כן מהני תשובה עיי"ש, וא"כ בחנוכה יש סייעתא דשמיא מיוחדת לחזור בתשובה, השיבנו אבינו, כמו שאמר החידושי הרי"ם (ראה בליקוטי הרי"ם עמ' ק"י) שחנוכה הוא טוב לתשובה [ושם ביאר משום שתשובה קדמה לעולם, וזה שהוא מוטבע בעולם קשה לו לחזור בתשובה, ובעת הארות הנס שהוא למעלה מהטבע, יוכל לבוא לתשובה שקדמה לעולם], ובפרי צדיק חנוכה אות י"ג וז"ל ובכל שנה בחנוכה, הזמן שיוכל כל אדם לזכות לתקן מעשיו שיהיו נחשבין לזכויות, שאם יפתח פתח א' של תשובה כחודה של מחט בהתעוררות מצדו, השי"ת מוכן לעזרו שיעשה תשובה שלימה, המהפך זדונות לזכויות עכ"ל.

הנס של חנוכה מראה חביבות יותר משאר המועדים

והקב"ה הראה לכלל ישראל החביבות, ע"י נס המנורה שאע"פ שלאורה א"צ, וגם הרי היו אנוסים על המצווה וכו' וכמ"ש השפ"א ועוד, ועיין בחת"ס (דרשות) דברים נפלאים, שפורים ופסח לא מראה כ"כ חיבה לעם ישראל, כי אולי הקב"ה עשה נס, למען ידעו כל הארץ כי ה' הוא אל' אין עוד מלבדו, בשמעו עמים ירגזון, ונפל פחד מרדכי עליהם וכו' משא"כ הנס של הנרות היה בבית המקדש, ומי ראה וידע זה רק הכהנים הניגשים אל ה' והרוצה יכחיש כל אלו⁴⁶ ואין כאן כבוד שמו, ולא היה צורך, רק להודיע לנו חיבתו ורצונו עצמו עכ"ל של החת"ס. ומביא שם החת"ס (בדף ס"ד שם) שכדבריו כ"כ הראב"ד בספר דברי המלחמות בית שני, וגם הגרש"ז זי"ע היה מאריך בזה ביומי דחנוכה, שכל הנס של חנוכה בנוי על אמונת חכמים, שהאמינו לדברי הכהנים שהמנורה דולקת בבית המקדש בנס, ראה באריכות

שזוכין לאור הגנוז לעמלי תורה שבע"פ זוכין לחיי העולם וכו' וכו'.

46 ויש לציין שאכן היוסיפון לא הביא את הנס של חנוכה, וכן במסכת חשמונאים ודו"ק.

בהליכות שלמה חנוכה (עמ' ש"ו) ולכן נס חנוכה לא ניתנה להיכתב כי כל עיקרה לא באה אלא לפרסם את אמונותינו בתורה שבע"פ, וזה לא כרת הקב"ה ברית עם כלל ישראל אלא בתורה שבע"פ, זה בימי החנוכה עיי"ש (ולשון הרמב"ם בהלכות חנוכה פ"ג ה"ג "להראות ולגלות!! הנס")⁴⁷.

וראה בעט"ז (סימן תרע"ו) שימי החנוכה לא יהיו בטלין אף אם כל המועדין יהיו בטלין, וכן הוא במגיד מישרים (פרשת ויקהל) כי כל המועדים זה הניצחון על הרע, אבל בחנוכה [והפורים] הוא רק בשביל להודות לה' עיי"ש, וזה נשאר לתמיד, וכן מובא במנות הלוי בהקדמה, ובספר החיים לאחי המהר"ל (ח"ג פ"ז) דחנוכה לא יבטל, והן הן הדברים, בחנוכה מתגלה אהבת הקב"ה לעמו, ולהודיע לנו חיבתו ורצונו בעצמו כדברי החת"ס, וזה נשאר לעד ודו"ק.

נבואת חגי בכ"ד כסלו

והעירוני דזה מה שגילה הקב"ה בנבואה של חגי, ויש שם שלוש נבואות שנאמרו לנביא חגי, בא' באלול, ובכ"א בתשרי (הושע"ר), והשלישית הוא בכ"ד כסלו⁴⁸, ושם בנבואות חגי כתוב בפרק ב' "אם יגע טמא נפש בכל אלה היטמא, ויענו הכהנים ויאמרו יטמא" ושם בפסוק כ"ג "ושמתיך כחותם כי כך בחרתי", ופי' במצוד"ד כמו שאין חותם הטבעת זזה מיד האדם, כן לא תסור אהבתי ממך, וכן במהר"י קראכאיות חותם שאדם רואה כל שעה ואינו שוכחו כי כך בחרתי, ונבואה זו נאמרה בכ"ד כסלו, כשבאו בניך לדביר ביתך, שהקב"ה תמיד יאהב את בניו את עמו ישראל אף כשנטמאו, ושמתיך כחותם, כי כך בחרתי, אהבה בעצם (ולעיל הבאנו שה"ואהב את יעקב" נהיה בחנוכה ביום פטירת אאע"ה בחנוכה) ואוי לבנים שגלו מעל שולחן אביהם, אבל נשארו בנים. השוכן איתם בתוך טומאותם, ואע"פ שגלו שכינה עמהם, והרי הנר חנוכה שהיא מכח הדלקת המנורה כדברי הרמב"ן, שהיא

47 ויש להעיר שברמב"ם (מהדורת פרנקל) בשנו"ס הביאו שבכתבי היד של הרמב"ם אינן מובאים תיבות אלו "להראות ולגלות הנס". ובאו"ש שם ביאר שהכוונה הוא שאפילו לשיטת הרמב"ם שמדליקים ביום, מ"מ אין מדליקין נרות ביום, כי שרגא בטיהרא מאי אהני ליה, וזה "להראות ולגלות הנס".

48 והנזירות שמשון, והבן איש חי הלכות חנוכה פרשת וישב (סעיף כ"ג) כתבו לומר בכ"ד כסלו, הנבואה השלישית של חגי עד הסוף [כל הקורא פסוק בזמנו מביא גאולה לעולם כמ"ש בסנהדרין ק"א].

עדות שהשכינה שורה על ישראל כדברי הגמ' בשבת דף כ"ב, ואף שגלו שכינה עמהם⁴⁹, ערכתי נר למשיחי.

"אלוקי אבותינו"

ואולי אפשר לומר בדרך הרעיון, לדיוק כן בלשונו הזהב של הרמב"ם בהלכות חנוכה "בצר להם לישראל מאוד וכו' עד שריחם עליהם אלק' **אבותינו**" שריחם, הכוונה כמו שכתב תלמיד הגר"א בסידור מגיד צדק, בפ' על אהבה רבה אבינו אב הרחמן רחם עלינו, שהמרחם **הכוונה כמו שכתוב במדרש מרחם אף על פי שאינו הגון**, וכותב הרמב"ם עד שריחם עליהם אל' אבותינו!! **"אבותינו" דווקא רחמי אב על בן, שמרחם אף על פי שאינו הגון**⁵⁰.

הלכה כר"מ בנים אתם, בין עושין ובין עושין רצונו

וממילא בחנוכה מתעורר כמ"ש, המידה של בנים אתם, בין עושין רצונו של מקום, ובין אין עושין רצונו של מקום, וכמו שאמר רבי מאיר בקידושין דף ל"ו, וכתב הרשב"א בתשובות ס' קצ"ד, וס' רע"ב שאע"פ שתמיד הלכה כר"י נגד ר"מ, **מ"מ פה הלכה כר"מ! כי פסוקי דייקא כוותיה**, עיי' ש"י⁵¹ עיי"ש. ואפשר להוסיף בזה את ד' הגמ' (ע"ז דף י"ח) שרבי מאיר התפלל שיהיה נס לבתו של רבי חנינא בן תרדיון, ואמר "אלקא דמאיר ענני", והק' המהרש"א הרי אין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים, ופי' במהרש"א **"שאמר אלקא דמאיר לנו במלכות יון הקודמת בנס הנרות של חנוכה!! הוא יעננו**

49 ובתהילים פצ"א בפרק יושב בסתר, אשר נוהגים רבים לאומרו בחנוכה (וכמ"ש לעיל) "יקראני ואענהו עמו אנוכי בצרה", ופי' הגר"א בביאור האגדות בב"ב (ע"ג ע"ב) "ויש לנו ע"ז שתי הבטחות, שאף בגלות יציל אותנו מכל צרה, כמ"ש ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם (ובמגילה דף י"א דרשו בימי היוונים) וכן עמו אנוכי בצרה, והשנית שהבטיח לנו לגאלנו מן הגלות" עכ"ד [וראה אבודרהם בביאור תפילת על הניסים "ועל הנחמות" שהוא ע"ש הכתוב (ישעיה נ"א י"ב) **אנוכי אנוכי הוא מנחמכם**, ודו"ק].

50 וזה בזכות האבות, ויותר יעקב לבדו אל תיקרי לבדו אלא לכדו, כמו שכתב הדעת זקנים לבעלי התוס', והש"ך עה"ת הידוע ודעימיה, שקאי על פך שמן של חנוכה ואכ"מ.

51 וזה מה שאומרים סליחות לשני קמא **"יתרה חבתם** לפניך אדוני האדונים, בין כך ובין כך קרואים לך בנים. ובמאמר שביעי של פסח הבאנו פרמ"ג בסימן ת"צ משב"ז סק"ד שמוכח מדבריו שגם מפסוקי דיחזקאל משמע כר"מ ואכ"מ.

להציל אותנו בנס מידיהם עכ"ל המהרש"א. והביאור הוא כנ"ל שכשר"מ ביקש על נס, אמר הרי הראת לנו ניסים בזמן החשמונאים וכמ"ש מהיער"ד, שלא עשו תשובה כלל, וביארנו שאעפ"כ, הקב"ה חס עלינו כי התעורר האהבה של בנים אתם, אף על פי שאין עושין רצונו של מקום, ור"מ לשיטתו והלכה כמותו, וכמו שכתב הרשב"א הנ"ל, וזה נשאר לדורות כשיהודי בצרה אומר אלקא דמר ענני⁵², והכוונה לפי המהרש"א על הארה של ימי חנוכה, הקב"ה יהיה בעזרו, אפי' אם אינו ראוי לכך.

ובבן יהוידע (ע"ז דף י"ח) כתב בשם מהרש"ו (בשער הגילגולים) **שר"מ נקבר מעומד**, וביאר שם, כי מכיון שכלל ישראל בגלות עומד עליו, בנים אתם בכל אופן אף שאין עושין רצונו, לכן נקבר מעומד, שכלל ישראל עומד בזכותו של ר"מ, שהלכה כמותו בין כך ובין כך אתם קרויין בנים, "עמדת" להם בעת צרתם, וכמו שהבאנו מהשפ"א בשם החידושי הרי"ם שכלל ישראל בגלות עומד על חנוכה

52 ואפי' לרמז בדברי המג"א בסי' תר"ע שנותנין צדקה לנערים, וכ"כ בס' חנוכת הבית עכ"ד המ"א, ומובא במ"ב שם סק"א, והפרמ"ג שם [וציינו המ"ב שם] כתב בטעם הדבר כי נתרשלו בג' העמודים תורה, עבודה, וגמ"ח, ולכן צריך לעשות גמ"ח בגופו ובממונו, וראה בבני יששכר מאמר כסלו (מאמר ב' אות ל"ז, ומאמר ד' אות ל"ה) מ"ש בזה, וגם הביאו מהיוסיפון (פרק כ) שבני חשמונאי כשניצחו אויביים חילקו ממונם לעניים. ולפי הג"ל יש להוסיף דהרי בגמ' ב"ב (דף י') מבואר דאם א' אוהב עניים מפני מה אינו מפרנסם וכו', **ומבואר בהמשך הגמ' שם שאם כלל ישראל נקראו בנים, אז שפיר אפשר לתת צדקה**, והקדמונים כתבו (אמת ליעקב מערכת ריש אות ע"ד) שלכן אומרים כשנותנים צדקה אלקא דמאיר ענני, כי ר"מ ס"ל בין ובין כך אתם קרויין בנים, וא"כ נפלאים דברי המ"א, שבחנוכה ביותר יש ענין לתת צדקה, כי הרי אז אנו נקראין בנים, וקיבלנו דרגת בנים וכמ"ש בעל הניסים, ואחר כך באו בניך וכמ"ש לעיל באריכות, ולכן בימים אלו יש מעלה מיוחדת בנתינת הצדקה ודו"ק הטיב. וראה רמב"ם הלכות מתנת עניים (פ"י ה"ב) "כל ישראל והנלווה עליהם כאחים הם שנאמר בנים אתם לה' א', אם לא ירחם האח על אחיו מי ירחם עליו עכ"ל ודו"ק, **וממילא בחנוכה בנים אתם לה' ואחר כך באו בניך, מהדרין לתת צדקה**, שכל ישראל כאחים הם, דהרי עבד אין לו אחווה כלשון הגמ' בב"ק דף פ"ח. [ולשון החנוכה הבית שהוא מקור דברי המ"א לתת צדקה לנערים **לומדי תורה**, וי"ל דהרי היחס להקב"ה בתור אב הוא ע"י התורה וכדברי האבודרהם והגר"א השיבנו אבינו לתורתך, וממילא ע"י החזקת תורה חוזרים לאבינו שבשמיים השיבנו אבינו].

והוא כנ"ל⁵³. ועיין בספר הקרניים (מאמר ו') קליפת טבת כלבים, והאיכא ר"מ יוכיח עיי"ש, ובדן ידן פירש, תדע **כשאמר אלקא דר"מ ענני** ינצל מקליפת הכלבים עיי"ש (מצר המנבח במעוז צור, נביחת הכלבים) וזה מתאים לדבר שחנוכה מבטל קליפת טבת וכמ"ש בספה"ק (ראה תפארת שלמה חנוכה, שם משמואל בשם האבני נזר, ושפ"א תרל"ב, תרל"ג, ותר"נ) מחצת רשע בראש וכו'⁵⁴ שטבת הוא מירחין דעשיו, כמבואר בזה"ק (שמות י"ב,א) שתמוז, אב, וטבת, הוא שלושה חדשים קשים, ובזו"ח איכה (צ"ב,ב) עה"פ בקהלת (י"ב,א) "עד אשר לא יבוא ימי הרעה ממשי", ואינון תמוז, אב, וטבת וכו'⁵⁵ וזה ע"י כוחו דר"מ אלקא דר"מ, וכמו שאמרנו בנים אתם, אפילו אין עושין רצונו של מקום⁵⁶.

ובגמ' בשבת (דף כ"א ע"א) "פתילות ושמונים שאין מדליקין בהם בשבת מדליקין בהם בחנוכה", וידוע מה שהביא השפ"א (תרל"ג, תרל"ו, ותר"ס) בשם החידושי הרי"ם בשם הקדושים (כך לשונו בתר"ס) שיש פה רמז שאף הנפשות שאין להם עלייה בשבת קודש, היינו שהאור מסכסך בהם, ואינו נמשכין יכולין לעלות בחנוכה, ונפש ר"ת נר פתילה שמו.

ויש להתבונן היטיב בענין זה, וכן מה שאמר החידושי הרי"ם [ראה שם משמואל בשם אבני נזר בשם החידושי הרי"ם] **שכל הקיום של כלל ישראל בגלות זה ע"י חנוכה ופורים**, ועיין בשפ"א (תרמ"ד) "שכל ימים אלו אשר המה

53 וח"א שליט"א ביאר, דהנה אם קוברים אדם מעומד זה קבורת חמור, והוי ביזיון גדול, דאדם שהוא מהלך ועושה, אז כשמת משכיבים אותו, וזה כבודו שעד עכשיו עשה ופעל, ועכשיו נגמרה עבודתו, ואם קוברים אותו מעומד זה ביזיון, כי זה מראה כאילו שאין נ"מ אם הוא חי או מת. וממילא אצל ר"מ שגם אחרי הסתלקותו כל כלל ישראל עומד עליו, בגלל שהלכה כמותו, בין כך ובין כך וכו', ממילא נקבר מעומד שהוא ממשיך לפעול, אלקא דר"מ ענני.

54 ראה להלן שכתבנו שעשיו נהרג בחנוכה, מחצת רשע, שהורידו ראשו כמ"ש בסוטה דף י"ג.

55 וי"ל בדרך הדרוש, "תן חלק לשבעה וגם לשמונה כי לא תדע מה יהיה הרעה על הארץ", גם לשמונה, הרמז לימי החנוכה שמונה! וכמו שכתב בתרגום וראה בסידור רוקח ועוד, והביאור כדי למנוע הרעה.

56 ויש להאריך בזה, שהענין של ולכל בני" לא יחרוץ כלב לשונו היה בהתגלות של "בני בכורי ישראל", כלבים כנגד הענין של בני [כלב בגימטריא בן].

קבועים לדורות המה העמודים שהעולם עומד עליהם, וכמו ג' הרגלים שהם ממש רגליים שכל השנה נשען עליהם, רק בדורות הקדמונים היה די להם בג' רגלים, ודורות האחרונים שהיה גלוי וידוע לפני אבינו שבשמיים, שלא היה לנו תקומה ח"ו, והוסיף לנו מועדות האלו עיי"ש שכתב שאפשר לקיים רגלים אלו בשלימות, כי ברגלים חסר לנו עלייה לרגל וכו' עיי"ש,ה, וכן בשפ"א בליקוטים לחנוכה ד"ה בפסיקתא וז"ל "אמרו רבותינו הקדושים זי"ע כי חנוכה ופורים מחזקים אותנו בגלות", וכ"כ בארץ צבי (פרשת פקודי) **"הרה"ק החידושי הרי"ם זצ"ל מגור אמר כי ישראל בגלות, אין להם קיום רק מחנוכה ופורים"**⁵⁷.

ויש להתבונן בדבריהם, איך קיום כלל ישראל תלוי בחנוכה, והן אמנם שחנוכה ופורים היו במצב של גלות, ובארץ אויביהם וכדברי הגמרא במגילה הנ"ל, וזה נותן כח לכלל ישראל בגלות, אבל הלב מרגיש שיש פה עומק לפנינו מעומק בד"ז, ולפי כל מ"ש, שיש פה אהבה בעצם, כי כך בחרתי, אפילו שלא עשו רצונו וכו' יש להבין קצת הדברים. **ובבן** איש חי שנה (שנה א' פרשת וישב סעיף כ"ח) כתב **"ומנהגנו להדליק שמן למאור לכבוד נשמת רבי מאיר בעל הנס בחנוכה ביום ראש חודש טבת"** עכ"ד. סתם ולא פי', למה דווקא בחנוכה מדליקין נר לכבוד רבי מאיר בעל הנס, ולהנ"ל מובן היטיב, שבחנוכה הרי **"אלק' דר"מ ענני בימי החנוכה"** כדברי המהרש"א וכו' וכמ"ש, ולכן כתב הבן איש חי שמנהגו להדליק שמן לכבוד רבי מאיר⁵⁸.

57 וראה פחד יצחק חנוכה מאמר ג' [ולהעיר מלשון הרמב"ם פ"ד הי"ב "על הניסים שעשה לנו", וראה במהדורת פרנקל בשנו"ס על תיבת "לנו"].

58 ומה שמדליקין דווקא בראש חודש טבת ולא ביום אחר דחנוכה, י"ל דהרי הפר"ח, והגר"א כתבו שיש להדליק בראש חודש נרות, והארכנו במאמר ר"ח שהוא כנגד האור של התורה שמתחדש בראש חודש, וביארנו שם עפ"י דברי הגר"א שבכל ראש חודש מתחדשת הגשמה, והגשמה היא כנגד התורה כידוע, וממילא האור של נר חנוכה, שהוא כח התורה, אז יש לזה תוקף מיוחד בראש חודש טבת של חנוכה, ולא באתי רק לעורר.

והראוני למה שכתב בספר "ברית כהונת עולם" (להגאון הק' רבי יצחק אייזיק הכהן זצל"ה אב"ד קאריץ ואוסטראה, ותלמיד המגיד ממעזריטש זצל"ה ורבו של הגאון בעל הבית אפרים זצל"ה) במאמר נר מצוה אות י"א וי"ב שכתב שעיקר החנוכה הוא בטבת, וי"כ"ה בכסלו הוא כמו כ"ה אלול לגבי ראש השנה, עיי"ש באריכות,

בקשה לנס בימי חנוכה

ולפי"ז מיושב קושית התבואות שור (בבכור עמ"ס שבת כ"א ע"ב מובא בשע"ת סי' קפ"ז סק"ב, וראה בישוע"י מ"ש) על מה שפסקו, שמי ששכח על הניסים, יכול לומר הרחמן הוא יעשה לנו ניסים ונפלאות כמו שעשית לאבותינו בימים ההם, ומקשה הרי אין מבקשין על נס עיי"ש, ולד' מובן הטיב, כי מה שאין מבקשין על נס שמא יתמעטו זכויותיו, ואולי לא מגיע לו נס ושינוי הטבע, אבל בחנוכה הרי לא מבקש מדין זכות רק אע"פ שאין מגיע לו, הרי כך היה בזמן החשמונאים שהקב"ה הושיע נגד החוק וכו"ל. ולכן מותר לבקש על נס, תעזור לנו כמו אב שעוזר לבן, אף שלא מגיע לו⁵⁹ כי אין מבקש שיהיה נס בזכות⁶⁰.

באור בלשון הרמב"ם שחביבה היא נר חנוכה עד מאוד

ואפשר לומר לפי"ז בדרך הרעיון, באור בלשון הק' של הרמב"ם בהל' חנוכה [פ"ד הי"ב] "מצוות נר חנוכה חביבה היא עד מאוד" שכבר עמדו על זה רבים, ואיה מקורו [ראה מ"מ שם] ומה באורו שחנוכה חביבה היא היא עד מאוד!⁶¹, ולמ"ש י"ל הרי המשנה באבות (פרק ג' משנה יד) אומרת "**חביבין** ישראל שנקראו בנים, חביבה יתירה נודעת להם", וממילא בימי חנוכה, בימים ההם בזמן הזה שמתגלה

וממילא ר"ח טבת הוא עיקר חנוכה לדבריו. וראה להלן שהבאנו מס' הקרניים שאאע"ה נפטר בראש חודש טבת, מגן אברהם, זרע אברהם אוהבי. ובאבודרהם כתב שעל הניסים נתקן ע"ש הכתוב "נתת ליראין נס להתנוסס", ופירש בתרגום "מפני קושטא דאברהם", ויש להאריך בשייכות של אברהם לחנוכה.

59 עד הגה עזורונו רחמין וכו' ואל תטשינו ה' לצנח וכו', וכידוע בשם הגר"א שאם מרגיש שכל החסדים בעבר הוא רחמים וחסדים, מותר לבקש על העתיד [וכ"ה ברבנו בחיי פרשת וישלח].

60 וי"ל בזה קצת מה שהק' המאירי, והחמד משה סי' תר"ע, על מה שתירצו למה היה כבר נס ביום א', וכתבו שחילקו את השמן לשמונה ימים, ולכן ביום הראשון כבר היה נס, והק' דהרי אסור לסמוך על הנס, ולהנ"ל י"ל דהם הרגישו שבא להם הנס בחסד גמור כד' היער"ד, ולכן חילקו וסמכו על הנס, ועדיין צ"ב.

61 ובפשטות כוונתו כמ"ש בשם משמואל ועוד, שהרמב"ם נתכוון, למה שדרשו חז"ל כי טובים דודיק מייין שחביבין דברי סופרים יותר מיינה של תורה, וכתב זאת על חנוכה, כי חנוכה היא היסוד של תורה שבע"פ ואורה היא תורה שבע"פ, כמ"ש בשבת כ"ג והיכן ציוונו.

האהבה הגדולה שאנחנו בנים! אע"פ שאין נוהגין כשורה, ולא חזרו בתשובה כלל וכד' היעירות דבש שהבאנו, ואעפ"כ הקב"ה אוהב אותנו, אהבת אב לבן אף שאינו נוהג כשורה אין לך אהבה גדולה מזו!! זה חביבה יתירה, חביבה היא עד מאוד כלשון קדשו של הרמב"ם.

ומגאב"ד טבריה שליט"א שמענו, מקור ללשונו של הרמב"ם, מדברי הגמ' בשבת דף י"ג ע"ב ת"ר מי כתב מגילת תענית, אמרו חנניה בן חזקיה וסייעתו, שהיו **מחבבין** את הצרות. ופרש"י ד"ה מחבבין, שנגאלין מהן, והנס חביב עליהן להזכירו לשבחיו של הקב"ה, וכותבין ימי הנס עיי"ש, והנה הגמ' בר"ה (דף י"ח) ע"ב מבואר דמגילת תענית בטלה, ומק' בגמ' א"כ תיבטל חנוכה, ומתרץ א"ר יוסף שאני חנוכה דמיפרסם ניסא, וא"כ מכל מגילת תענית שנכתבה ע"ש שמחבבין! את הצרות כשנגאלו מהן נשאר חנוכה, וזה המקור לדברי הרמב"ם שנהר חנוכה חביבה היא.

בימי חנוכה מתגלים סודות התורה

ולפי הנ"ל שבימי החנוכה מתגלה הנקודה הפנימית ביותר של כנסת ישראל⁶², אהבת האב הקב"ה לבן כנסת ישראל בעצם, יפתח לנו פתח להבין קצת, מה שגילה לנו החת"ס ברוח קדשו [עייין מנהגי החת"ס בימי החנוכה עמ' קפ"א, שתלמידו הגאון מהר"מ א"ש זי"ע שמע כן מפיו הק'] **שבימים אלו של חנוכה, נתגלו סודות התורה למשה רבינו, דישראל ואורייתא חד הוא, פנימיות התורה נתגלה בימי החנוכה, ופנימיות של כנסת ישראל מתגלה בימים אלו**⁶³.

ולפי דברי החת"ס הנ"ל, יש לתת עוד טעם במנהג ישראל תורה, לאכול מאכלי חלב וכדברי הרמ"א, דהרי הרמב"ם (פ"ב מהל' יסודי התורה הי"ב) כתב שעל סתרי התורה נאמר "דבש וחלב תחת לשונך" עיי"ש ומקורו מדברי הגמ' בחגיגה דף י"ג, ואם בימים אלו נתגלו סודות התורה למשה רבינו

62 וראה דברי השפ"א בכ"מ, חותמו של כה"ג הנקודה של מגן אברהם שלא נפגם.

63 והארכנו בקונטרס החנוכה דאהבת הבן לאב אבינו שבשמיים נהיה ע"י הנס של מנורה, כח התורה, שזה היחס שלנו להקב"ה השיבנו אבינו לתורתך וכדברי האבודרהם הידועים השיבנו אבינו לתורתך, שהיחס של כלל ישראל להקב"ה בתור אב ובן, זה ע"י התורה, וכ"כ הגר"א בסידור הגר"א בברכת השיבנו וכו', ולכן הנס שנעשה ע"י המנורה כח התורה מעורר אהבת בנים, השיבנו אבינו לתורתך, ואחר כך באו בניך

ע"ה כדברי רבנו החת"ס (אור הגנוז) יש בנותן טעם, לאכול מאכלי חלב, ישמע חכם ויוסף לקח.

רמז למאכלי חלב בחנוכה

ולדברי היעירות דבש הנ"ל שזכו לנס אף בלא תשובה, אפשר לתת רמז במנהג ישראל תורה, שהביא הרמ"א (סי' תר"ע סעיף ב) שאוכלין גבינה בחנוכה לפי שהנס נעשה בחלב שהאכילה יהודית את האויב, ובלבוש הלשון 'גבינה וחלב' ובס' בני יששכר, ובן איש חי נתנו עוד טעמים עיי"ש [ולעיל כתב טעם בזה לד' החת"ס] ואפ' לומר שבחנוכה דווקא מאכלי חלב, ודלא כשבת ויו"ט ופורים שאוכלים בשר, על פי דברי הרבינו בחיי בפרשת משפטים (עין במפרשים שם, ובעץ חיים שער ל"ד, ובס' מלוא הרועים, ובבני יששכר מאמר חודש סיון מאמר ד) שבשר הוא דין, **וחלב הוא רחמים**, וא"כ בימים של חנוכה אוכלים רק חלב, ואין שום חיוב לאכול בשר, כי חנוכה כולו רחמים, כי ההצלה לא היתה בדין ולא בזכותנו, רק ה' חס על עמו וכד' היעירות דבש, וראה בשילה"ק בפרק תורה אור ש"מכבי" בגימטריא ע"ב, שם וגימטריא של "חסד" עיי"ש⁶⁴.

אמירת פרק יושב בסתר בהדלקת נרות חנוכה

יש להוסיף לפי"ז ליתן טעם למה שיש נוהגין לומר פרק יושב בסתר בהדלקת נרות חנוכה כמוכא בסידור רבי שבת⁶⁵ וכמו שנוהגים רבים לומר, וכן נהג מרן הגרש"ז זי"ע⁶⁶.

ולפי הנ"ל י"ל לפי היער"ד, עפ"י מה שכתב באבודרהם בתפילת ערבית של מוצ"ש⁶⁷, שיש ביושב בסתר כל האותיות של הא"ב חוץ מאות ז' שמרמז על כלי זיין, מידת דין, וממילא חנוכה הוא כולו אור, כולו רחמים וחסדים כמ"ש היער"ד הנ"ל באהבת ה' אותנו בלי זכויות שלנו, וזהו מה שאמרו החידושי הרי"ם, והאבני נזר, [והאמרי אמת הביא כן בשם הרה"ק מפרשיסחא זי"ע] שחנוכה זה קיום של כלל ישראל בגלות, ובלי חנוכה לא היה קיום לכלל ישראל בגלות, והכוונה כי בחנוכה מתגלה ומתנוצץ בנים אתם אף שאין עושין רצונו, וזה הקיום של כלל ישראל בגלות, כולו חסד⁶⁸.

שהחשמונאים אמרו כן כשהלכו להילחם, ומביא בשם התשב"ץ (סימן רנ"ח) שכשופלין פסוק זה יש בפרק יושב בסתר עם פסוק ויהי נועם קכ"ט תיבות ועם קריאתה, עולה קל' כמנין "הכהנים" שכהני חשמונאי אמרו אותו במלחמה וניצחם עיי"ש, וכ"כ בדעת תורה להמהרש"ם (תרע"ו סעיף ד) "המנהג לומר ויהי נועם ז' פעמים כמ"ש בספר הזכירה [המעין שם יראה שהוא כתב לומר את הפסוק ויהי נועם, אבל לא יושב בסתר] ונ"ל הטעם לפי המ"א הנ"ל, ובשבעות רפ"ב דבחינוך הבית אמרו שיר של פגעים, וראה בקדושת לוי, ועבודת ישראל, ושפ"א ועוד, שנתנו עוד טעמים באמירת יושב בסתר.

67 וכן הוא בספר המנהיג בשם המדרש.

68 ויש לציין, שגם באהבה רבה אין אות ז' כך כתב הרוקח, וברבנו בחיי בראשית (פרק מ"ט) כתב שבברכת יהודה בפרשת ויחי אין אות ז'.

64 והעירו מדברי הבית יעקב (סימן ע"ג) שהובאו בבה"ט, ומ"ב סי' תקכ"ט ס"ק יט' שכ' וז"ל "ואפילו הוא מסגף עצמו מפני התשובה בכל ימות השנה שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בשבתות, ויו"ט, וחנוכה, ופורים חייב לאכול ולשתות" ונרא' לכאורה שחייב לאכול בשר בחנוכה וזו לא שמענו, וברמב"ם פרנקל הביאו בשם בנין שלמה (הגר"ש קלוגער זצ"ל) שלמד בדברי הרמב"ם שכתב "ימי שמחה הן" [וראה מגילת אנטיוכוס שג"כ כתב ימי שמחה] שצריך לאכול בשר בחנוכה, אבל הוא דבר חידוש ולא משמע כן בפוסקים, וצ"ל דאה"ג בוודאי שאין חיוב לאכול בשר, ומ"מ אסור לו לסגף א"ע ולא לאכול בשר בדווקא.

65 וכו' קצת ברוקח, וכופלין אורך ימים לומר כשם שהיה ברכה בחינוכו, כן יהיה בחנוכה בית חשמונאים, וכן בסידור.

66 ובאורחות חיים [ספינקא] הביא טעם בשם חותנו האמרי יוסף זי"ע עפימ"ש המג"א בסי' רצ"ה (בתפילת מעריב של מוצ"ש)

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

ביהכנ"ס מנין אברכים רח'
גבע 25 054-8452828 (ויס)
ישיבת עטרת מתתיהו
054-8479928 (סעידוב)

יוצם
ישיבת נר זרח

חולה
גבעת המורה

פתח תקוה
גני דוד

בבתי הכנסת:
אוהל אברהם

מקוה בעש"ט
מרכז העיר

אבי עזרי
ישיבת לומז'ה

כפר אברהם
כולל אוהל רחל

050-4187771
יש"ק אור ישראל

צפת
בביהכנ"ס אוהל דב רח'

האחד עשר
ישיבת צפת רח' האר"י

קריית אתא
ישיבת מאקאווא

052-7626243
קריית גת

ביהמ"ד קרעטשניף
קריית מלאכי

בכולל שעל יד הישיבה
קריית שמונה

052-7136824
ראשון לציון

שדה חמד
ישיבת עטרת שלמה

רחובות
050-4101805

ישיבת מאור התלמוד
כולל בר שאול

לב לאחים
ויסנים

גבעה א'
052-7606491

ישיבת כפר חסידים
053-3136168

גבעה ב'
כולל נר ישראל בית יצחק

052-7183722
בביהכנ"ס שבת אחים

גבעה ג'
052-7171992 (פרקש)

בנה ביתן
בביהכנ"ס היכל משה

חל אביב
מלון דבורה

שפירא
מכולת רח' ר' ישראל סלנט

תל ציון
052-7626880 (משפ' ישועה)

חפרח
08-9924520

ישיבת תפרח-תושיה
ניתן להשיג בבתי החולים:

• בלינסון-שניידר
• מעייני הישועה
• תל השומר

קריית יובל
052-7639488
רובע היהודי
ישיבת אש התורה

כולל צלו של היכל
רוממה

בית כנסת חניכי הישיבות
רמות א'

054-8408719 (גולדשטוף)
בבתי הכנסת:

משכן שרגא
שערי תבונה

רמות ג'
בבתי הכנסת:

חניכי הישיבות צא"י
רמות פולין

ביהכנ"ס אוהל יוסף
רמת שלמה

ביהכנ"ס המרכזי
שערי חסד

054-8498969 (קירט)
כפר סבא

בביהכנ"ס ע"ש הצדיקים
רמלא

הקהילה הדרומית
בביהכנ"ס כרם מיכאל

שכונת המייסדים
ישיבת רנה של תורה

בביהכנ"ס תורה ותפילה
מודיעין עילית

בכוללים:
עטרת שלמה,

ישכר באוהליך, הר"ן
כתר תורה הרב אברמוב

פוניבז'
בית אבא

מגדל עוז
חפציבה

ישיבת כנסת יצחק
בביהכנ"ס המרכזי

נאות הפסגה
בביהכנ"ס המרכזי

קריית ספר
בבתי הכנסת:

פונוביז'
קול תורה

קצות החושן
שיח יצחק

שיר ושבחה
ברכפלד

ישיבת מיר
בבתי הכנסת

אוהל תורה
חניכי הישיבות רשב"י

ישועות דוד
גרין פארק

ביהכנ"ס בני הישיבות
גבעה הדרומית

בית תפילה
מירון

בכולל של הרב אבוחצירא
מצפה רמון

אצל ידידינו ר' איבגני
בוגוסלבסקי הי"ו

נצרת עלית
הר יונה

בביהכנ"ס המרכזי
נתיבות

054-8454356 (טרבלסי)
ישיבת שחר שכי

נתינה
רמת אפרים

052-7664668
טבריה עלית

בביהכנ"ס חניכי הישיבות
רח' זיבטנסקי

טל סטון
02-5335545 (כל בו אלן)

ניאל
ביהכנ"ס מעין גנים

ינעם
יחד שבטי ישראל

מדרשה לב לאחים
יסודות

ביהכנ"ס המרכזי
ידוהם

ביהכנ"ס המרכזי
052-7627788 (מיכאל)

ירושלים
בית וגן

02-6449498 (שעיר)
הפיסגה 46

בבתי הכנסת:
אמשינוב

מנין אברכים
בית ישראל

ישיבת מיר (לוי)
גאולה

חנות גל פז (מלכי ישראל)
גבעת זאב

חנות גיט שאבעס (העופר 2)
גבעת שאול

בבתי הכנסת:
יחי ראובן

אוהל יונתן בכולל ישכר
באוהליך

ברכת יוסף
גוש 80

ביהכנ"ס בראשות הגאון ר'
דן סגל שליט"א

גילה
ביהכנ"ס חזון נחום

052-7653820
גני גאולה

בביהכנ"ס נחלת עקיבא,
בשטיבלך

הר נוף
בבתי הכנסת:

אמרי שפר
קהילת בני תורה

כנסת
054-8429113 (גרוס)

מטרסדורף
ישיבת בית שמואל

בביהכנ"ס היכל שמואל
נוה יעקב

052-7677676 (לוי)
שערי תורה

בבתי הכנסת:
חניכי הישיבות מרכז

תורה ותפילה
סורוצקין

בבתי הכנסת:
אהבת תורה

באר שמואל
היכל שמואל

סנהדריה
ביהכנ"ס פאג"י

סנהדריה המורחבת
בבתי הכנסת:

עזרת תורה
יוזניץ (מאור חיים)

עזרת תורה
בית הכנסת בית ישראל

קטמון
ישיבת יד אהרון

טבריה עלית
בביהכנ"ס חניכי הישיבות

רח' זיבטנסקי
טל סטון

02-5335545 (כל בו אלן)
ניאל

ביהכנ"ס מעין גנים
ינעם

יחד שבטי ישראל
מדרשה לב לאחים

יסודות
ביהכנ"ס המרכזי

ידוהם
ביהכנ"ס המרכזי

052-7627788 (מיכאל)
ירושלים

בית וגן
02-6449498 (שעיר)

הפיסגה 46
בבתי הכנסת:

אמשינוב
מנין אברכים

בית ישראל
ישיבת מיר (לוי)

גאולה
חנות גל פז (מלכי ישראל)

גבעת זאב
חנות גיט שאבעס (העופר 2)

גבעת שאול
בבתי הכנסת:

יחי ראובן
אוהל יונתן בכולל ישכר

באוהליך
ברכת יוסף

גוש 80
ביהכנ"ס בראשות הגאון ר'

דן סגל שליט"א
גילה

ביהכנ"ס חזון נחום
052-7653820

גני גאולה
בביהכנ"ס נחלת עקיבא,

בשטיבלך
הר נוף

בבתי הכנסת:
אמרי שפר

קהילת בני תורה
כנסת

054-8429113 (גרוס)
מטרסדורף

ישיבת בית שמואל
בביהכנ"ס היכל שמואל

נוה יעקב
052-7677676 (לוי)

שערי תורה
בבתי הכנסת:

חניכי הישיבות מרכז
תורה ותפילה

סורוצקין
בבתי הכנסת:

אהבת תורה
באר שמואל

היכל שמואל
סנהדריה

ביהכנ"ס פאג"י
סנהדריה המורחבת

בבתי הכנסת:
עזרת תורה

יוזניץ (מאור חיים)
עזרת תורה

בית הכנסת בית ישראל
קטמון

ישיבת יד אהרון
טבריה עלית

בביהכנ"ס חניכי הישיבות
רח' זיבטנסקי

טל סטון
02-5335545 (כל בו אלן)

ניאל
ביהכנ"ס מעין גנים

ינעם
יחד שבטי ישראל

מדרשה לב לאחים
יסודות

ביהכנ"ס המרכזי
ידוהם

ביהכנ"ס המרכזי
052-7627788 (מיכאל)

ירושלים
בית וגן

02-6449498 (שעיר)
הפיסגה 46

בבתי הכנסת:
אמשינוב

מנין אברכים
בית ישראל

ישיבת מיר (לוי)
גאולה

חנות גל פז (מלכי ישראל)
גבעת זאב

חנות גיט שאבעס (העופר 2)
גבעת שאול

בבתי הכנסת:
יחי ראובן

אוהל יונתן בכולל ישכר
באוהליך

ברכת יוסף
גוש 80

ביהכנ"ס בראשות הגאון ר'
דן סגל שליט"א

גילה
ביהכנ"ס חזון נחום

052-7653820
גני גאולה

בביהכנ"ס נחלת עקיבא,
בשטיבלך

הר נוף
בבתי הכנסת:

אמרי שפר
קהילת בני תורה

כנסת
054-8429113 (גרוס)

מטרסדורף
ישיבת בית שמואל

בביהכנ"ס היכל שמואל
נוה יעקב

052-7677676 (לוי)
שערי תורה

בבתי הכנסת:
חניכי הישיבות מרכז

תורה ותפילה
סורוצקין

בבתי הכנסת:
אהבת תורה

באר שמואל
היכל שמואל

סנהדריה
ביהכנ"ס פאג"י

סנהדריה המורחבת
בבתי הכנסת:

עזרת תורה
יוזניץ (מאור חיים)

עזרת תורה
בית הכנסת בית ישראל

קטמון
ישיבת יד אהרון

טבריה עלית
בביהכנ"ס חניכי הישיבות

רח' זיבטנסקי
טל סטון

02-5335545 (כל בו אלן)
ניאל

ביהכנ"ס מעין גנים
ינעם

יחד שבטי ישראל
מדרשה לב לאחים

יסודות
ביהכנ"ס המרכזי

ידוהם
ביהכנ"ס המרכזי

052-7627788 (מיכאל)
ירושלים

בית וגן
02-6449498 (שעיר)

הפיסגה 46
בבתי הכנסת:

אמשינוב
מנין אברכים

בית ישראל
ישיבת מיר (לוי)

גאולה
חנות גל פז (מלכי ישראל)

גבעת זאב
חנות גיט שאבעס (העופר 2)

גבעת שאול
בבתי הכנסת:

יחי ראובן
אוהל יונתן בכולל ישכר

באוהליך
ברכת יוסף

גוש 80
ביהכנ"ס בראשות הגאון ר'

דן סגל שליט"א
גילה

ביהכנ"ס חזון נחום
052-7653820

גני גאולה
בביהכנ"ס נחלת עקיבא,

בשטיבלך
הר נוף

בבתי הכנסת:
אמרי שפר

קהילת בני תורה
כנסת

054-8429113 (גרוס)
מטרסדורף

ישיבת בית שמואל
בביהכנ"ס היכל שמואל

נוה יעקב
052-7677676 (לוי)

שערי תורה
בבתי הכנסת:

חניכי הישיבות מרכז
תורה ותפילה

סורוצקין
בבתי הכנסת:

אהבת תורה
באר שמואל

היכל שמואל
סנהדריה

חיזוק ממרנן ורבנן גדולי ישראל ללימוד התורה בימי החנוכה

בס"ד, כסלו תשע"ה

לבני הישיבות והכוללים ה' עליהם יחיו.

הן מודעת סגולת ימי החנוכה בהם ביקשו זדים להשכיחם תורתך, וברחמי השי"ת גברו בני חשמונאי והעמידו התורה בישראל, וכבר כתב השל"ה הק' שימים אלו מסוגלים להתמדת התורה יותר מבשאר ימים,

ועל כן ראוי בימי החנוכה להתחזק ביותר בעסק התורה ובעמלה, וח"ו שיהיו הימים המסוגלים האלו לימי רפיון והתרחקות מלימוד התורה הק', ויפה עשו בישיבות הקדושות שהנהיגו חיזוק סדרי הלימוד בחנוכה

ולשומעים ינעם ותבוא עליהם ברכת טוב

בס"ד ימי החנוכה
מנחם מנדל
הגדול זצ"ל

אברהם הלל
הגדול זצ"ל

בס"ד ימי החנוכה תשס"ו

קריאת קודש

לחיזוקה של תורה בימי החנוכה

איתא בסוטה דף כ"א "כי נר מצוה ותורה אור, מה אור מגין לעולם אף תורה מגינה לעולם". על כן ראויים הם ימי החנוכה שנמסרו בהם זדים ביד עוסקי תורתך להתחזקות בלימוד התורה ועמלה.

ועל בני הישיבות והכוללים להתחזק ביתר שאת בסדרי הלימוד בימי החנוכה, וח"ו שיהיו הימים המסוגלים האלו לימי רפיון והתרחקות מלימוד התורה הק'.

וכמו שכבר כתב השל"ה שהימים האלה ראויים ביותר להתמדת התורה מבשאר הימים, וזכות התורה תעמוד לנו למגן ומושיע

ובראיתו מחבורת פ"י אברהם הלל זצ"ל
צמח צדק - ה"ו כ"ג
לכ"ו ינו שו"א
שהיו חסידים דתורה
אברהם הלל זצ"ל
מנחם מנדל זצ"ל
הגדול זצ"ל